

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ Міністерства охорони здоров'я
України

№ _____

**ПРОТОКОЛ ФАРМАЦЕВТА ПРИ ВІДПУСКУ ЛІКАРСЬКИХ
ЗАСОБІВ БЕЗ РЕЦЕПТА «СИМПТОМАТИЧНЕ ЛІКУВАННЯ АЛЕРГІЇ»**

I. Паспортна частина

1. Проблема, пов'язана із здоров'ям: Звернення за лікарськими засобами з приводу симптомів алергії, які пацієнт розпізнав самостійно.

2. Коди стану або захворювання. НК 025:2021 «Класифікатор хвороб та споріднених проблем охорони здоров'я»: Z71

3. Протокол призначений для фармацевта при відпуску готових лікарських засобів.

4. Мета протоколу: Інформаційне забезпечення відпуску лікарських засобів, які відпускаються без рецепта, при зверненні пацієнта/представника пацієнта.

5. Дата складання протоколу: 2021 р.

6. Дата перегляду протоколу: 2025 р.

7. Список та контактна інформація осіб, які брали участь в розробці протоколу:

Укладачі:	Установи-розробники:
Комаріда О.О.	Міністерство охорони здоров'я України
Бабенко М.М., Лобас М.В., Піняжко О.Б., Гуленко О.І., Шилкіна О.О.	Державне підприємство «Державний експертний центр Міністерства охорони здоров'я України»
Зупанець К.О., Прописнова В.В.	Національний фармацевтичний університет

II. Оцінка потреб пацієнта/представника пацієнта при зверненні за допомогою

1. З'ясувати інформацію про наступне:

1) у кого виникла проблема (пацієнт, члени сім'ї, знайомі – діти чи дорослі);

2) як давно виникло нездужання і скільки часу триває;

3) яких заходів вжито перед зверненням до аптеки;

4) які лікарські засоби вже застосовувались для полегшення стану.

2. Будь-який прояв алергії потребує консультації лікаря для вибору тактики лікування!

3. З'ясувати наявність загрозливих симптомів, які вимагають негайного звернення до лікаря та скерувати пацієнта до лікаря:

1) тяжка задишка, ускладнене дихання, порушення з боку нервової системи, різке падіння артеріального тиску, приступи ядухи;

2) виникнення ознак набряку гортані: хрипкий голос, «гавкаючий» кашель, ускладнення дихання;

3) розповсюдження набряку на верхню половину обличчя;

4) прояви вираженого неспокою, почуття страху, виражена слабкість, підвищена рухова активність;

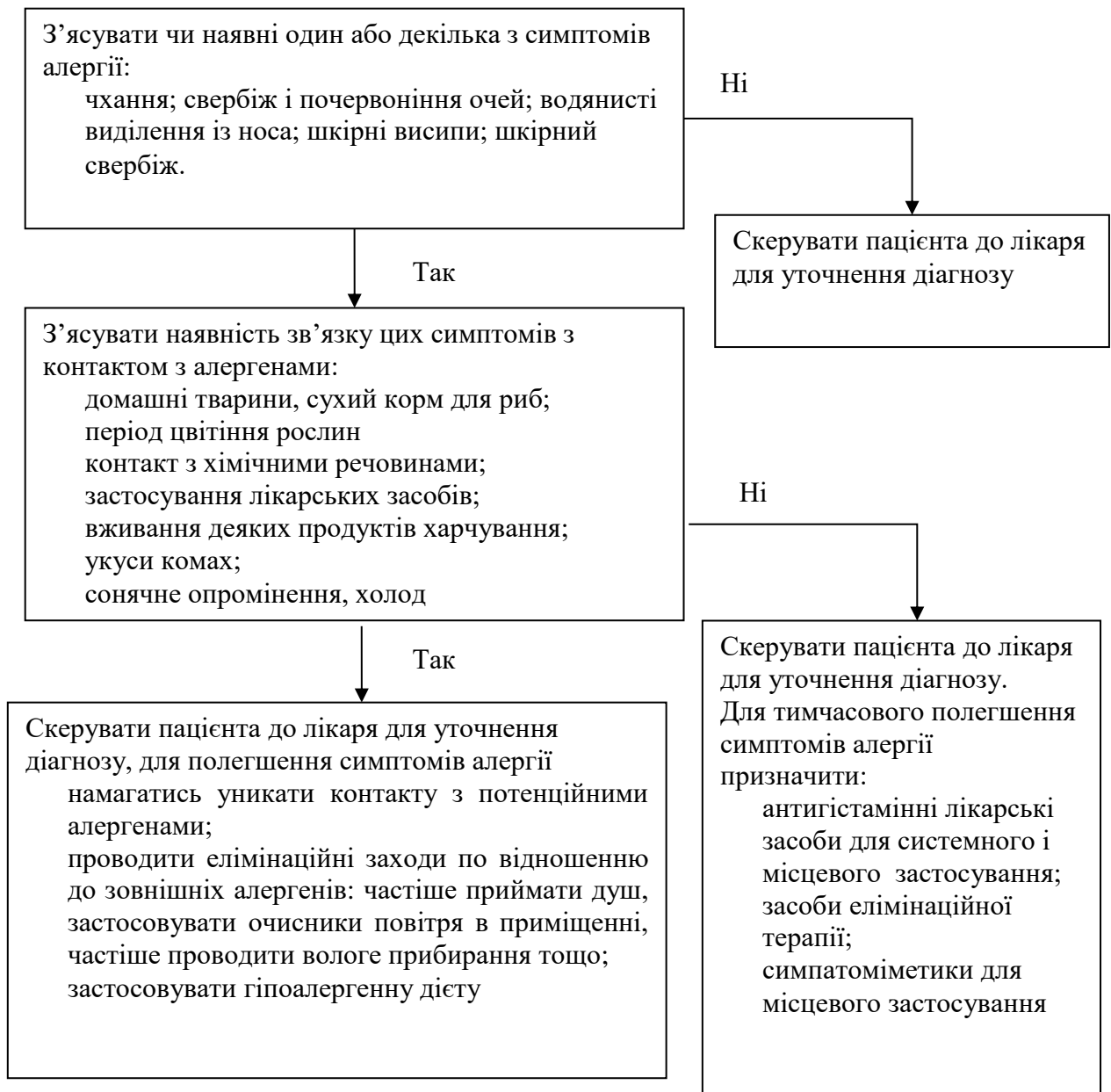
5) наявність абдомінального синдрому – нудоти, блювання, болю в животі різної інтенсивності;

6) алергічний риніт супроводжується кров'янистими виділеннями із носа або підвищенням температури і гнійними виділеннями із носа;

7) прояви алергії не зникають на фоні лікування раніше призначеними лікарськими засобами або з'явилися нові прояви алергії, або періодично повторюються.

4. За відсутності загрозливих симптомів перейти до фармацевтичної опіки відповідно до розділу III цього Протоколу.

III. Фармацевтична опіка при алергії

IV. Перелік лікарських засобів, які відпускаються без рецепта, для симптоматичного лікування алергії

1. Антигістамінні лікарські засоби для системного застосування:
Дезлоратадин, Диметинден, Клемастин, Левоцетиризин, Лоратадин, Мебгідролін, Фексофенадин, Хіфенадин, Хлоропірамін, Цетиризин.
2. Антигістамінні лікарські засоби для місцевого застосування:
Азеластин, Диметинден, Лоратадин.
3. Протинабрякові та інші препарати для місцевого застосування при захворюваннях порожнини носа:
 - 1) симпатоміметики:
Ксилометазолін, Нафазолін, Оксиметазолін, Тетризолін, Трамазолін, Фенілефрин;
 - 2) глюкокортикостероїди для локального (місцевого) застосування:
Беклометазон;
 - 3) стабілізатори мембран тканинних та циркулюючих базофілів:
Кислота кромогліцієва.
4. Ентеросорбенти:
Вугілля медичне активоване, Діосмектит, Гідрогель метилкремнієвої кислоти.

V. Надання належної інформації щодо лікарських засобів для відповідального самолікування

1. Надати рекомендації щодо застосування лікарського засобу, умов прийому, терміну лікування, правил зберігання лікарських засобів.
2. Застереження при застосуванні (особливості прийому, побічна дія, вплив режиму харчування тощо).

№ з/п	Назва фармакотерапевтичної групи	Інформація для пацієнта/представника пацієнта щодо особливостей застосування лікарських засобів
1	Антигістамінні лікарські засоби для системного застосування	<p>Антигістамінні лікарські засоби можуть викликати сонливість, почуття втоми, зниження уваги, швидкості реакції, тому їх доцільно приймати ввечері і з обережністю застосовувати особам, діяльність яких вимагає швидкої реакції, скоординованих рухів і посиленої уваги (водії, оператори тощо).</p> <p>Седативна дія антигістамінних препаратів I покоління (від легкої сонливості до глибокого сну) може проявлятися у звичайних терапевтичних дозах.</p> <p>У антигістамінних препаратів (особливо I покоління) при тривалому застосуванні може</p>

№ з/п	Назва фармакотерапевтичної групи	Інформація для пацієнта/представника пацієнта щодо особливостей застосування лікарських засобів
		<p>відмічатися значне зниження терапевтичної ефективності (тахифілаксія)</p> <p>Антигістамінні лікарські засоби не можна поєднувати з алкоголем, седативними, снодійними, транквілізаторами, нейролептиками, опіюйдними анальгетиками – можливе посилення пригнічувальної дії на центральну нервову систему (ЦНС)</p>
2	Стабілізатори мембран тканинних та циркулюючих базофілів	<p>Застосовують тільки з метою профілактики, тому прийом препаратів розпочинають за 3-4 тижні до ймовірного контакту з алергеном, а стійкий ефект розвивається протягом 10-12 тижнів постійного приймання</p> <p>В перші дні застосування препаратів кромогліциєвої кислоти (назального спрею) можливе подразнення слизової носа, що не потребує відміни препарату</p>
3	Глюкокортикоїди для місцевого (локального) застосування	<p>Препарати не призначають після перенесених травм носа (2 міс.) та операцій на носовій перетинці (1 рік), наявності виразок на слизових оболонках носа</p> <p>При тривалому застосуванні можуть викликати кандидоз верхніх дихальних шляхів, сухість слизових, носові кровотечі, пригнічення функції кори наднирників</p> <p>Не застосовують у вагітних та в період годування грудьми, а також дітям до 4 років</p>
4	Симпатоміметики для місцевого застосування	<p>Не рекомендується застосовувати більше 5-7 днів</p> <p>Перед застосуванням препаратів для лікування риніту необхідне обов'язкове проведення ретельного очищення носової порожнини</p> <p>Масляні розчини назальних крапель не</p>

№ з/п	Назва фармакотерапевтичної групи	Інформація для пацієнта/представника пацієнта щодо особливостей застосування лікарських засобів
		<p>застосовують у дітей до 2 років, оскільки це може призвести до потраплення їх в легені і розвитку пневмонії</p> <p>Симпатоміметики можуть викликати підвищення артеріального тиску та внутрішньоочного тиску, тому їх з обережністю призначають хворим з артеріальною гіпертензією, гіпертиреозом, глаукомою</p> <p>Симпатоміметики не призначають одночасно з іншими судинозвужувальними засобами, з β-адреноблокаторами (можливе послаблення антигіпертензивного ефекту, розвиток порушень серцевого ритму), седативними (можливе послаблення дії), антидепресантами, інгібіторами моноаміноксидази (можливе посилення дії і побічних ефектів), з іншими препаратами, що вводяться через носову порожнину</p>
5	Ентеросорбенти	<p>Необхідно дотримуватись інтервалу між прийманням ентеросорбентів та інших лікарських засобів, а також їжі, оскільки можливо уповільнення і/або зниження абсорбції лікарських засобів</p> <p>При тривалому застосуванні може виникнути закреп</p> <p>Вугілля активоване може забарвлювати кал в чорний колір</p>

3. Довести до відома пацієнта/представника пацієнта, що детальна інформація про лікарський засіб наведена в інструкції для медичного застосування лікарського засобу, яка до нього додається.

4. Довести до відома пацієнта/представника пацієнта, що при появі побічних реакцій (передбачених і непередбачених інструкцією для медичного застосування лікарського засобу) при застосуванні лікарського засобу або відсутності ефективності лікарського засобу необхідно припинити прийом підозрюваного лікарського засобу, щонайшвидше повідомити лікаря,

фармацевта, заповнити та надіслати спеціальну форму (карту-повідомлення для надання пацієнтом інформації про побічну реакцію та/або відсутність ефективності лікарського засобу при його медичному застосуванні) будь-яким зручним та доступним способом до Державного експертного центру МОЗ України.

5. Контроль доступності наданої інформації про лікарський засіб:

- 1) з'ясувати, наскільки пацієнт/представник пацієнта засвоїв інформацію;
- 2) попросити пацієнта/представника пацієнта повторити найбільш важливу інформацію;
- 3) з'ясувати, чи залишились у пацієнта/представника пацієнта запитання.

Перелік літературних джерел

1. Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 22 квітня 2021 року № 792 «Про затвердження тринадцятого випуску Державного формуляра лікарських засобів та забезпечення його доступності».

2. Клінічна настанова «Медикаментозна алергія, включаючи анафілаксію».

https://dec.gov.ua/wp-content/uploads/2019/11/2015_916_akn_ma.pdf

3. Настанова 00860. Закладеність носа. <https://guidelines.moz.gov.ua/documents/3635>

4. Настанова 00280. Алергічний контактний дерматит. <https://guidelines.moz.gov.ua/documents/3164>

5. Настанова 00265. Дерматит рук. <https://guidelines.moz.gov.ua/documents/3151>

6. Настанова 00301. Анафілаксія. <https://guidelines.moz.gov.ua/documents/3183>

7. Настанова 00296. Гіперчутливість до лікарських засобів. <https://guidelines.moz.gov.ua/documents/3180>

8. Настанова 00864. Алергічний риніт. <https://guidelines.moz.gov.ua/documents/3638>

9. Настанова 01092. Алергічний риніт у дітей. <https://guidelines.moz.gov.ua/documents/3808>

10. Настанова 00649. Свербіж у дитини. <https://guidelines.moz.gov.ua/documents/3456>

11. Настанова 00910. Забруднення повітря в приміщеннях. <https://guidelines.moz.gov.ua/documents/3674>

12. Настанова 01072. Харчова алергія у дорослих. <https://guidelines.moz.gov.ua/documents/3788>

13. Фармацевтична опіка: практичний посібник / І. Зупанець, В. Черних, С. Попов та ін.; [за ред. І. Зупанця та В. Черниха]. – Київ: Фармацевт Практик, 2018. – 224 с.

14. Клиническая фармация (фармацевтическая опека): учеб. для студентов высш. мед. (фармац.) учеб. заведений / И.А. Зупанец и др. Харьков: Золотые страницы, 2012. 776 с.

15. Симптоми та синдроми в практичній фармації. Принципи терапії: навч. посіб. для студентів вищ. навч. закл. – 2-ге вид., доп. / І.А. Зупанець, С.Б.

Попов, Ю.С. Рудик та ін.; за ред. І.А. Зупанця, В.П. Черних. – Харків: Золоті сторінки, 2021. – 120 с.

16. British National Formulary 80 (BNF), September 2020 - March 2021.

В.о. Генерального директора Директорату
фармацевтичного забезпечення

Іван ЗАДВОРНИХ

ЗАТВЕРДЖЕНО
Наказ Міністерства охорони здоров'я
України

№ _____

**ПРОТОКОЛ ФАРМАЦЕВТА ПРИ ВІДПУСКУ ЛІКАРСЬКИХ
ЗАСОБІВ БЕЗ РЕЦЕПТА «СИМПТОМАТИЧНЕ ЛІКУВАННЯ БОЛЮ В
ГОРЛІ»**

I. Паспортна частина

1. Проблема, пов'язана із здоров'ям: Звернення за лікарськими засобами пацієнта/представника пацієнта з приводу болю в горлі.

2. Коди стану або захворювання. НК 025:2021 «Класифікатор хвороб та споріднених проблем охорони здоров'я»: Z71

3. Протокол призначений для фармацевта при відпуску готових лікарських засобів.

4. Мета протоколу: Інформаційне забезпечення відпуску лікарських засобів, які відпускаються без рецепта, при зверненні пацієнта/представника пацієнта.

5. Дата складання протоколу: 2021 р.

6. Дата перегляду протоколу: 2025 р.

7. Список та контактна інформація осіб, які брали участь в розробці протоколу:

Укладачі:	Установи-розробники:
Комаріда О.О.	Міністерство охорони здоров'я України
Бабенко М.М., Лобас М.В., Піняжко О.Б., Гуленко О.І., Шилкіна О.О.	Державне підприємство «Державний експертний центр Міністерства охорони здоров'я України»
Зупанець К.О., Пропіснова В.В.	Національний фармацевтичний університет

II. Оцінка потреб пацієнта/представника пацієнта при зверненні за допомогою

1. З'ясувати інформацію про наступне:

1) у кого виникла проблема (пацієнт, члени сім'ї, знайомі – діти чи дорослі);

2) як давно виникло нездужання і скільки часу триває;

3) яких заходів вжито перед зверненням до аптеки;

4) які лікарські засоби вже застосовувались для полегшення стану.

2. Загрозливі симптоми, які вимагають негайного звернення до лікаря:

1) важке дихання, неможливість промовити декілька слів між вдихами;

2) порушення ковтання;

3) різке збільшення піднебінних мигдалин, наявність нальоту або виразки на мигдалинах;

4) яскраве «палаюче» почервоніння горла;

5) збільшення та болісність лімфовузлів;

6) підвищення температури тіла більше 38,5-39° С;

7) біль в горлі супроводжується шкіряною висипкою;

8) біль в горлі супроводжується сильним болем голови, болем у вухах, животі;

9) біль в горлі супроводжується зміненням кольору сечі;

10) за наявності нальотів на мигдалинах можливо стрептококова ангіна або дифтерія, необхідно терміново звернутись до лікаря;

11) якщо протягом 2-х діб після проведення симптоматичного лікування біль в горлі зберігається, необхідно звернутись до лікаря.

3. За відсутності загрозливих симптомів перейти до фармацевтичної опіки відповідно до розділу III цього Протоколу.

IV. Перелік лікарських засобів, які відпускаються без рецепта, для симптоматичного лікування болю в горлі

Препарати, що застосовуються при захворюваннях горла:

Амбазон, Гексетидин, Декаметоксин, Фенол, Флурбіпрофен, Холіну саліцилат, Цетилпіридин.

V. Надання належної інформації щодо лікарських засобів для відповідального самолікування

1. Надати рекомендації щодо застосування лікарського засобу, умов прийому, терміну лікування, правил зберігання.

2. Застереження при застосуванні (особливості прийому, побічна дія, вплив режиму харчування тощо).

Назва фармакотерапевтичної групи	Інформація для пацієнта/представника пацієнта щодо особливостей застосування лікарських засобів
Препарати, що застосовуються при захворюваннях горла	<p>Лікарські засоби, які містять фенол, з обережністю призначають хворим з порушенням функції печінки, а також в період вагітності і годування грудьми</p> <p>Лікарські засоби, які містять йод, не призначають пацієнтам з порушенням функції щитоподібної залози</p> <p>Лікарські засоби, які містять в своєму складі місцеві анестетики, можуть викликати відчуття заніміння в роті</p>

3. Загальні рекомендації для полегшення болю в горлі:

1) при болю в горлі рекомендується вживання достатньої кількості теплої рідини;

2) полоскання горла розчинами антисептиків проводити кожні 2-3 години;

3) необхідно утримуватися від куріння та вдихання тютюнового диму, вживання алкоголю, гострої, холодної або надмірно гарячої їжі;

4) доцільним є застосування сухого тепла на ділянку шиї (зігрівальний компрес);

5) перед вживанням місцевих засобів для симптоматичного лікування болю в горлі (аерозолів, льодяників, таблеток для розсмоктування, пастилок) необхідно полоскати рот теплою водою;

б) після прийому місцевих засобів для симптоматичного лікування болю в горлі необхідно утримуватися від прийому їжі та рідини: пастилок, ледяників та таблеток для розсмоктування – 1-2 години, аерозолів – 3-5 хвилин;

7) лікарські засоби у формі ледяників, пастилок, таблеток для розсмоктування необхідно утримувати в роті до повного розчинення і ні в якому разі не розжовувати;

8) аерозолі застосовують у дітей віком від 6-8 років за умов, що дитина не опирається і вміє керувати диханням, але окремі спреї можна застосовувати з 3 - х років;

9) пацієнтам з цукровим діабетом призначають лікарські засоби у вигляді ледяників та пастилок, які не містять цукор;

4. Довести до відома пацієнта/представника пацієнта, що детальна інформація про лікарський засіб наведена в інструкції для медичного застосування лікарського засобу, яка до нього додається.

5. Довести до відома пацієнта/представника пацієнта, що при появі побічних реакцій (передбачених і непередбачених інструкцією для медичного застосування лікарського засобу) при застосуванні лікарського засобу або відсутності ефективності лікарського засобу необхідно припинити прийом підозрюваного лікарського засобу, щонайшвидше повідомити лікаря, фармацевта, заповнити та надіслати спеціальну форму (карту-повідомлення для надання пацієнтом інформації про побічну реакцію та/або відсутність ефективності лікарського засобу при його медичному застосуванні) будь-яким зручним та доступним способом до Державного експертного центру МОЗ України.

6. Контроль доступності наданої інформації про лікарський засіб:

- 1) з'ясувати, наскільки пацієнт/представник пацієнта засвоїв інформацію;
- 2) попросити пацієнта/представника пацієнта повторити найбільш важливу інформацію;
- 3) з'ясувати, чи залишились у пацієнта/представника пацієнта запитання.

Перелік літературних джерел

1. Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 22 квітня 2021 року № 792 «Про затвердження тринадцятого випуску Державного формуляра лікарських засобів та забезпечення його доступності».

2. Настанова 00610. Фарингіти і тонзиліти у дітей <https://guidelines.moz.gov.ua/documents/3425>

3. Настанова 00007. Фарингіт і тонзиліт <https://guidelines.moz.gov.ua/documents/2938>

4. Фармацевтична опіка: практичний посібник / І. Зупанець, В. Черних, С. Попов та ін.; [за ред. І. Зупанця та В. Черниха]. – Київ: Фармацевт Практик, 2018. – 224 с.

5. Клиническая фармация (фармацевтическая опека): учеб. для студентов высш. мед. (фармац.) учеб. заведений / И.А. Зупанец и др. Харьков: Золотые страницы, 2012. 776 с.

6. Симптоми та синдроми в практичній фармації. Принципи терапії: навч. посіб. для студентів вищ. навч. закл. – 2-ге вид., доп. / І.А. Зупанець, С.Б. Попов, Ю.С. Рудик та ін.; за ред. І.А. Зупанця, В.П. Черних. – Харків: Золоті сторінки, 2021. – 120 с.

7. British National Formulary 80 (BNF), September 2020 - March 2021

**В.о. Генерального директора
Директорату
фармацевтичного забезпечення**

Іван ЗАДВОРНИХ

ЗАТВЕРДЖЕНО
Наказ Міністерства охорони здоров'я
України

№ _____

ПРОТОКОЛ ФАРМАЦЕВТА ПРИ ВІДПУСКУ ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ БЕЗ РЕЦЕПТА «СИМПТОМАТИЧНЕ ЛІКУВАННЯ ДІАРЕЇ»

I. Паспортна частина

1. Проблема, пов'язана із здоров'ям: Звернення за лікарськими засобами з приводу наявності у пацієнта діареї.

2. Коди стану або захворювання. НК 025:2021 «Класифікатор хвороб та споріднених проблем охорони здоров'я»: Z71

3. Протокол призначений для фармацевта при відпуску готових лікарських засобів.

4. Мета протоколу: Інформаційне забезпечення відпуску лікарських засобів, які відпускаються без рецепта, при зверненні пацієнта/представника пацієнта.

5. Дата складання протоколу: 2021 р.

6. Дата перегляду протоколу: 2025 р.

7. Список та контактна інформація осіб, які брали участь в розробці протоколу:

Укладачі:	Установи-розробники:
Комаріда О.О.	Міністерство охорони здоров'я України
Бабенко М.М., Лобас М.В., Піняжко О.Б., Гуленко О.І., Шилкіна О.О.	Державне підприємство «Державний експертний центр Міністерства охорони здоров'я України»
Зупанець К.О., Прописнова В.В.	Національний фармацевтичний університет

II. Оцінка потреб пацієнта/представника пацієнта при зверненні за допомогою

1. З'ясувати інформацію про наступне:

1) у кого виникла проблема (пацієнт, члени сім'ї, знайомі – діти чи дорослі);

2) як давно виникло нездужання і скільки часу триває;

3) яких заходів вжито перед зверненням до аптеки;

4) які лікарські засоби вже застосовувались для полегшення стану.

2. Частота дефекації до 3 разів на добу вважається фізіологічною.

3. Загрозливі симптоми, які вимагають негайного звернення до лікаря:

1) загальний тяжкий стан хворого, що викликаний діареєю;

2) діарея триває більше 48 годин;

3) діарея супроводжується підвищенням температури тіла;

4) виділяється багато слизу та/або присутня кров у калі;

5) часті болісні позиви і болісна дефекація;

6) діарея супроводжується нудотою і блюванням;

7) наявні ознаки загального зневоднення: сильна спрага, відчуття сухості в роті, зморщена шкіра, зниження маси тіла, значне зменшення кількості сечі;

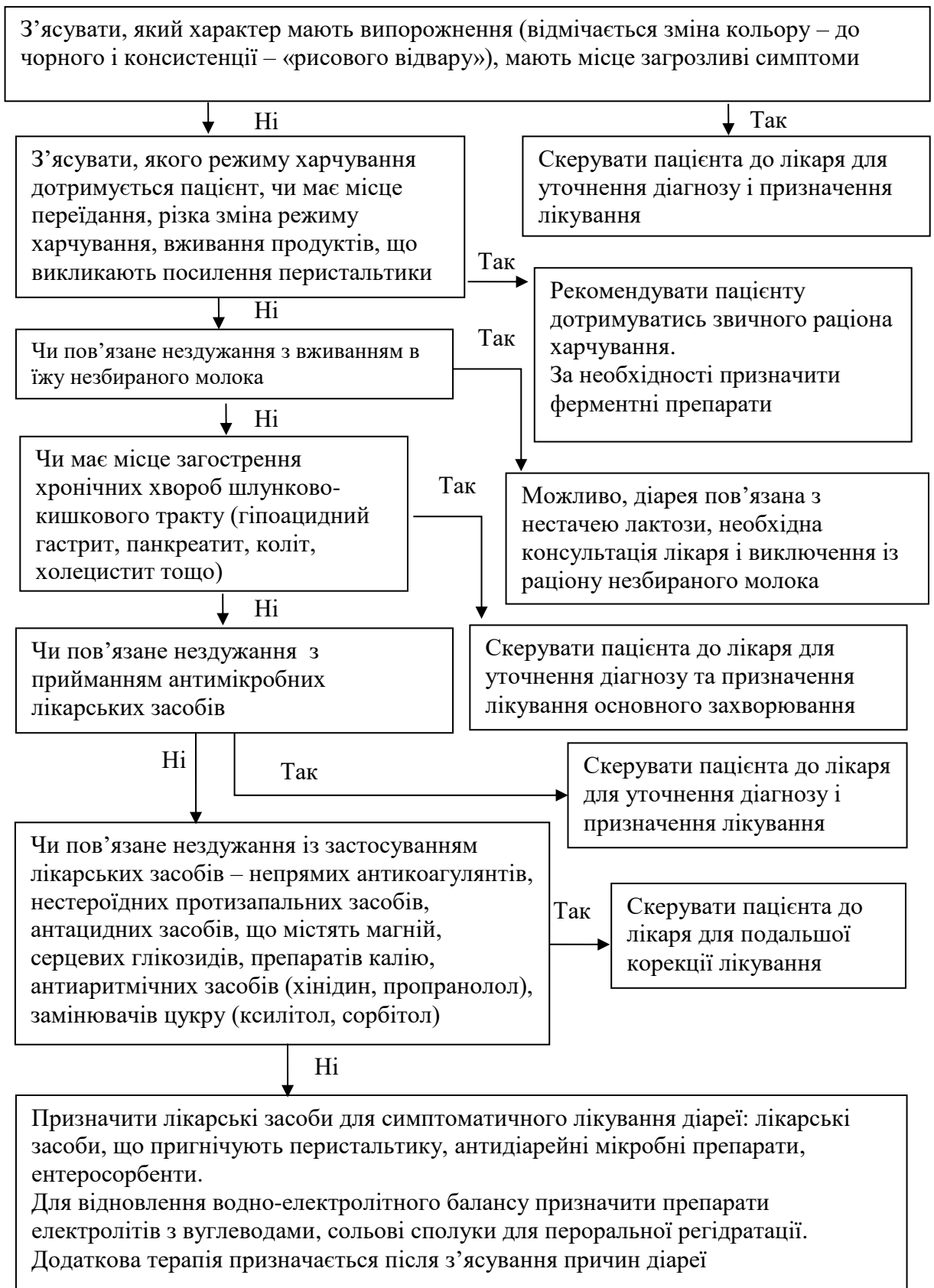
8) діарея у вагітних;

9) діарея у дітей віком до 1 року;

10) наявність діареї одночасно у декількох членів родини.

4. За відсутності загрозливих симптомів перейти до фармацевтичної опіки відповідно до розділу III цього Протоколу.

III. Фармацевтична опіка при діарейі

IV. Перелік лікарських засобів, які відпускаються без рецепта, для симптоматичного лікування діареї

1. Антидіарейні мікробні препарати (Пробіотики і пребіотики):

Бактерії, що продукують молочну кислоту, Сахароміцети буларді (*Saccharomyces boulardii*), Бактерії, що продукують молочну кислоту, комбінації.

2. Ентеросорбенти:

Вугілля медичне активоване, Гідрогель метилкремнієвої кислоти, Діосмектит.

3. Засоби, що пригнічують перистальтику:

Лоперамід.

4. Інші антидіарейні засоби:

Рацекадотрил.

5. Препарати електролітів з вуглеводами, сольові сполуки для пероральної регідратації:

Натрію хлорид + натрію цитрат + калію хлорид + глюкоза.

V. Надання належної інформації щодо лікарських засобів для відповідального самолікування

1. Надання рекомендацій щодо застосування лікарського засобу, умов прийому, терміну лікування, правил зберігання.

2. Застереження при застосуванні (особливості прийому, побічна дія, вплив режиму харчування тощо).

№ з/п	Назва фармакотерапевтичної групи	Інформація для пацієнта/представника пацієнта щодо особливостей застосування лікарських засобів
1	Засоби, що пригнічують перистальтику	<p>Можливі втомлюваність, біль в шлунку, головний біль, апатія, сонливість або безсоння</p> <p>Обережно застосовують при порушенні функції печінки</p> <p>Не призначають при підвищенні температури</p> <p>Не призначають одночасно з лікарськими препаратами, що посилюють перистальтику</p> <p>Не призначають вагітним в I триместрі та в період годування грудьми, а також дітям до 5 років</p> <p>При виникненні закрепку слід негайно зупинити приймання препарату</p>
2	Препарати електролітів	Призначення лікарських засобів при діареї

№ з/п	Назва фармакотерапевтичної групи	Інформація для пацієнта/представника пацієнта щодо особливостей застосування лікарських засобів
	з вуглеводами, сольові сполуки для пероральної регідратації	<p>будь-якого походження необхідне у зв'язку із втратою організмом рідини і електролітів</p> <p>Безконтрольне приймання лікарських засобів цієї групи може призвести до водно-електролітного дисбалансу</p> <p>Недопустиме додавання цукру в розчини для пероральної регідратації (посилюється осмолярність розчину і як наслідок – посилення діареї)</p>
3	Ентеросорбенти	<p>Необхідно дотримуватись інтервалу між прийманням ентеросорбентів та інших лікарських засобів, а також їжі, оскільки можливе уповільнення і/або зниження абсорбції лікарських засобів</p> <p>При тривалому застосуванні можуть виникати закрепи</p> <p>Вугілля активоване може забарвлювати кал в чорний колір</p>
4	Антидіарейні мікробні препарати (пробіотики і пребіотики)	<p>Пробіотики можливо застосовувати на фоні антимікробної терапії, оскільки до їх складу входять антибіотикорезистентні штами мікроорганізмів</p> <p>Лікарські препарати, що містять лактобактерії, рекомендується запивати молоком або молочними напоями</p> <p>Неприпустимо одночасно приймати пробіотики з ферментними препаратами і антацидами</p> <p>Пробіотики не можна запивати гарячими напоями та вживати одночасно з алкоголем</p> <p>Лікарські препарати, що містять продукти</p>

№ з/п	Назва фармакотерапевтичної групи	Інформація для пацієнта/представника пацієнта щодо особливостей застосування лікарських засобів
		життєдіяльності мікроорганізмів (пребіотики) не рекомендується приймати з молоком або молочними напоями

3. Довести до відома пацієнта/представника пацієнта, що детальна інформація про лікарський засіб наведена в інструкції для медичного застосування лікарського засобу, яка до нього додається;

4. Довести до відома пацієнта/представника пацієнта, що при появі побічних реакцій (передбачених і непередбачених інструкцією для медичного застосування лікарського засобу) при застосуванні лікарського засобу або відсутності ефективності лікарського засобу необхідно припинити прийом підозрюваного лікарського засобу, щонайшвидше повідомити лікаря, фармацевта, заповнити та надіслати спеціальну форму (карту-повідомлення для надання пацієнтом інформації про побічну реакцію та/або відсутність ефективності лікарського засобу при його медичному застосуванні) будь-яким зручним та доступним способом до Державного експертного центру МОЗ України;

5. Контроль доступності наданої інформації про лікарський засіб:

- 1) з'ясувати, наскільки пацієнт/представник пацієнта засвоїв інформацію;
- 2) попросити пацієнта/представника пацієнта повторити найбільш важливу інформацію;
- 3) з'ясувати, чи залишились у пацієнта/представника пацієнта запитання.

Перелік літературних джерел

1. Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 22 квітня 2021 року № 792 «Про затвердження тринадцятого випуску Державного формуляра лікарських засобів та забезпечення його доступності».
2. Клінічна настанова «Ведення диспепсії у дорослих», 2012. https://dec.gov.ua/wp-content/uploads/2019/11/22_06_2012_kn.pdf
3. Настанова 00630. Діарея і блювання у дітей <https://guidelines.moz.gov.ua/documents/3440>
4. Настанова 00176. Тривала діарея у дорослих <https://guidelines.moz.gov.ua/documents/3072>
5. Настанова 00173. Clostridium difficile асоційована діарея. <https://guidelines.moz.gov.ua/documents/3070>
6. Фармацевтична опіка: практичний посібник / І. Зупанець, В. Черних, С. Попов та ін.; [за ред. І. Зупанця та В. Черниха]. – Київ: Фармацевт Практик, 2018. – 224 с.
7. Клиническая фармация (фармацевтическая опека): учеб. для студентов высш. мед. (фармац.) учеб. заведений / И.А. Зупанец и др. Харьков: Золотые страницы, 2012. 776 с.

8. Симптоми та синдроми в практичній фармації. Принципи терапії: навч. посіб. для студентів вищ. навч. закл. – 2-ге вид., доп. / І.А. Зупанець, С.Б. Попов, Ю.С. Рудик та ін.; за ред. І.А. Зупанця, В.П. Черних. – Харків: Золоті сторінки, 2021. – 120 с.

9. British National Formulary 80 (BNF), September 2020 - March 2021

**В.о. Генерального директора
Директорату
фармацевтичного забезпечення**

Іван ЗАДВОРНИХ

ЗАТВЕРДЖЕНО
Наказ Міністерства охорони здоров'я
України

№ _____

**ПРОТОКОЛ ФАРМАЦЕВТА ПРИ ВІДПУСКУ ЛІКАРСЬКИХ
ЗАСОБІВ БЕЗ РЕЦЕПТА «СИМПТОМАТИЧНЕ ЛІКУВАННЯ КАШЛЮ»**

I. Паспортна частина

1. Проблема, пов'язана із здоров'ям: Звернення пацієнта/представника пацієнта за лікарськими засобами з приводу кашлю.

2. Коди стану або захворювання. НК 025:2021 «Класифікатор хвороб та споріднених проблем охорони здоров'я»: Z71

3. Протокол призначений для фармацевта при відпуску готових лікарських засобів.

4. Мета протоколу: Інформаційне забезпечення відпуску лікарських засобів, які відпускаються без рецепта, при зверненні пацієнта/представника пацієнта.

5. Дата складання протоколу: 2021 р.

6. Дата перегляду протоколу: 2025 р.

7. Список та контактна інформація осіб, які брали участь в розробці протоколу:

Укладачі:	Установи-розробники:
Комаріда О.О.	Міністерство охорони здоров'я України
Бабенко М.М., Лобас М.В., Піняжко О.Б., Гуленко О.І., Шилкіна О.О.	Державне підприємство «Державний експертний центр Міністерства охорони здоров'я України»
Зупанець К.О., Пропіснова В.В., Отрішко І.А.	Національний фармацевтичний університет

II. Оцінка потреб пацієнта/представника пацієнта при зверненні за допомогою

1. З'ясувати інформацію про наступне:

1) у кого виникла проблема (пацієнт, члени сім'ї, знайомі – діти чи дорослі);

2) як давно виникло нездужання і скільки часу триває;

3) яких заходів вжито перед зверненням до аптеки;

4) які лікарські засоби вже застосовувались прийняті для полегшення стану.

2. Загрозливі симптоми, які вимагають негайного звернення до лікаря

1) кашель триває більше, ніж тиждень та інтенсивність його зростає;

2) кашель супроводжується стійким тривалим (протягом 2-х тижнів) підвищенням температури 37.5°-38°C;

3) кашель супроводжується високою (вище 38°-39°C) температурою протягом 2-х або більше діб;

4) кашель супроводжується задишкою, болем в грудній клітці при диханні;

5) кашель супроводжується виділенням густого зеленуватого мокротиння або мокротиння з прожилками крові;

6) кашель супроводжується нападами ядухи, слабкістю, зниженням маси тіла;

7) кашель супроводжується рясним потовиділенням (особливо вночі), пропасницею;

8) раптовий напад сильного кашлю;

9) інтенсивний кашель протягом години без перерви;

10) рясне виділення мокротиння;

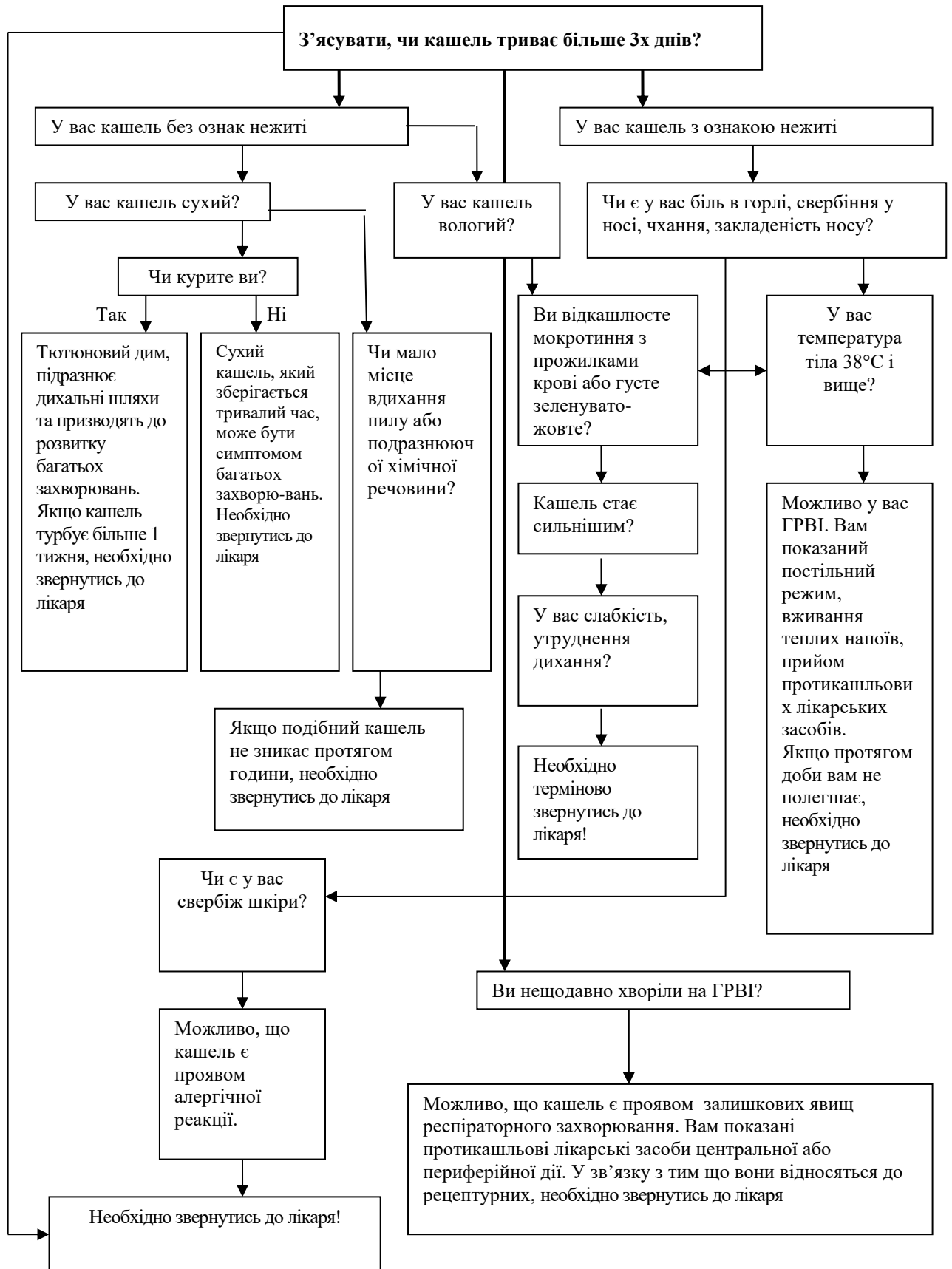
11) зміна голосу;

12) самолікування кашлю можливе у випадку гострих респіраторних захворювань, ларингіту, трахеїту, на початкових стадіях гострого бронхіту, при вдихання подразнюючих речовин (за умови задовільного загального стану пацієнта)!

13) якщо протягом 2-х діб після проведення симптоматичного лікування кашель зберігається, необхідно обов'язково звернутись до лікаря.

3. За відсутності загрозливих симптомів перейти до фармацевтичної опіки відповідно до розділу III цього Протоколу.

III. Фармацевтична опіка при кашлі

IV. Перелік лікарських засобів, які відпускаються без рецепта, для симптоматичного лікування кашлю

1. Муколітичні засоби прямої дії: Ацетилцистеїн.
2. Муколітичні засоби непрямої дії: Амброксол, Бромгексин, Карбоцистеїн.
3. Муколітичні засоби експекторанти: Алтея лікарська, Гвайфенезин, Листя евкаліпту, Подорожник великий, Корінь солодки, Листя плюща, Трава чебрецю; комбіновані лікарські засоби рослинного походження.
4. Ненаркотичні протикашльові засоби: Бутамірат, Глауцин, Окселадин, Преноксдіазин.

V. Надання належної інформації щодо лікарських засобів для відповідального самолікування

1. Надати рекомендації щодо застосування лікарського засобу, умов прийому, терміну лікування, правил зберігання.
2. Застереження при застосуванні (особливості прийому, побічна дія, вплив режиму харчування тощо).

№ з/п	Назва фармакотерапевтичної групи	Інформація для пацієнта/представника пацієнта щодо особливостей застосування лікарських засобів
1	Муколітичні засоби прямої дії	<p>Лікування ацетилцистеїном треба починати з невеликих доз (100-200 мг), тому що ефект великих доз може призводити до вираженої гіперсекреції</p> <p>Ацетилцистеїн може викликати легеневі кровотечі, порушувати функцію печінки та нирок, у хворих на бронхіальну астму – викликати бронхоспазм</p> <p>Ацетилцистеїн протипоказаний в I триместрі вагітності, в подальшому застосовується тільки за суворими показаннями під контролем лікаря</p> <p>При пероральному прийомі ацетилцистеїну антибіотики треба приймати через 2 години</p>
2	Муколітичні засоби непрямої дії	<p>Бромгексин та амброксол можуть підвищувати активність трансаміназ печінки</p> <p>Бромгексин та амброксол не сумісні з лужними розчинами, з препаратами, які містять кодеїн, з холінолітиками</p>

№ з/п	Назва фармакотерапевтичної групи	Інформація для пацієнта/представника пацієнта щодо особливостей застосування лікарських засобів
		<p>Амброксол збільшує ступінь проникнення антибіотиків в бронхіальний секрет та слизову бронхів</p> <p>Амброксол протипоказаний в I триместрі вагітності</p> <p>Карбоцистеїн не призначають особам з ерозивно-виразковими ураженнями шлунково-кишкового тракту</p>
3	Муколітичні засоби експекторанти	<p>Відхаркувальні лікарські засоби не можна поєднувати з препаратами, які гальмують кашльовий рефлекс (проти кашльові засоби центральної та периферичної дії), та з антигістамінними лікарськими засобами I покоління, які згущують мокротиння</p> <p>Відхаркувальні лікарські засоби рефлексорної дії (термопсис, терпінгідрат, істод, алтей) при перевищенні дози можуть викликати блювання і протипоказані при захворюваннях шлунку (гастрит, виразкова хвороба)</p> <p>Відхаркувальні лікарські засоби необхідно запивати достатньою кількістю рідини; рекомендується випивати додатково до фізіологічної норми 1,5-2 л рідини для компенсації фізіологічних втрат</p> <p>Відхаркувальні лікарські засоби не призначають лежачим хворим</p> <p>В перші 2-3 доби прийому відхаркувальних лікарських засобів кашель та виділення мокротиння можуть підсилитися, що свідчить про ефективність препарату</p> <p>За наявності гострого запального процесу перевагу віддають відхаркувальним лікарським засобам рослинного походження</p>
4	Ненаркотичні протикашльові засоби	Протикашльові лікарські засоби, які містять бутамірат, не призначають дітям до 2-х років,

№ з/п	Назва фармакотерапевтичної групи	Інформація для пацієнта/представника пацієнта щодо особливостей застосування лікарських засобів
		<p>в період вагітності та годування грудьми</p> <p>При прийомі високих доз або вживанні протягом тривалого часу лікарських засобів, які містять бутамірат, можливо зниження артеріального тиску, блювання, діарея, а в особливо важких випадках – виражене пригнічення ЦНС та дихання</p> <p>Лікарські засоби, які містять окселадин, бутамірат, не можна поєднувати з алкоголем внаслідок високого ризику пригнічення ЦНС (млявість, сонливість, запаморочення) та дихання, їх не призначають водіям та особам інших професій, які потребують підвищеної уваги</p> <p>Таблетки, які містять преноксдіазин, треба ковтати не розжовуючи, оскільки вони можуть викликати оніміння, втрату чутливості слизової рота і глотки</p> <p>При прийомі преноксдіазину може спостерігатися сухість в роті і глотці, його не застосовують у осіб з низьким артеріальним тиском, а також у дітей віком до 6 років</p> <p>Лікарські засоби, які містять глауцин, можуть викликати зниження артеріального тиску, їх не призначають пацієнтам з артеріальною гіпертензією, гострим інфарктом міокарда, дітям віком до 4 років.</p>

3. Загальні рекомендації щодо поведінки пацієнтів за наявності кашлю:

- 1) утримуватись від куріння, в тому числі від пасивного вдихання тютюнового диму;
- 2) частіше провітрювати приміщення, тому що чисте прохолодне повітря знижує кашльовий рефлекс;
- 3) пити багато рідини, оскільки це полегшує відходження мокротиння.
4. Довести до відома пацієнта/представника пацієнта, що детальна інформація про лікарський засіб наведена в інструкції для медичного застосування лікарського засобу, яка до нього додається.

5. Довести до відома пацієнта/представника пацієнта, що при появі побічних реакцій (передбачених і непередбачених інструкцією для медичного застосування лікарського засобу) при застосуванні лікарського засобу або відсутності ефективності лікарського засобу необхідно припинити прийом підозрюваного лікарського засобу, щонайшвидше повідомити лікаря, фармацевта, заповнити та надіслати спеціальну форму (карту-повідомлення для надання пацієнтом інформації про побічну реакцію та/або відсутність ефективності лікарського засобу при його медичному застосуванні) будь-яким зручним та доступним способом до Державного експертного центру МОЗ України.

6. Контроль доступності наданої інформації про лікарський засіб:

- 1) з'ясувати, наскільки пацієнт/представник пацієнта засвоїв інформацію;
- 2) попросити пацієнта/представника пацієнта повторити найбільш важливу інформацію;
- 3) з'ясувати, чи залишились у пацієнта/представника пацієнта запитання.

Перелік літературних джерел

1. Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 22 квітня 2021 року № 792 «Про затвердження тринадцятого випуску Державного формуляра лікарських засобів та забезпечення його доступності».

2. Клінічна настанова «Кашель». https://dec.gov.ua/wp-content/uploads/2019/11/2015_327akn_kashel.pdf

3. Настанова 00115. Хронічний кашель у дорослих. <https://guidelines.moz.gov.ua/documents/3017>

4. Настанова 00617. Хронічний кашель у дітей <https://guidelines.moz.gov.ua/documents/3431>

5. Фармацевтична опіка: практичний посібник / І. Зупанець, В. Черних, С. Попов та ін.; [за ред. І. Зупанця та В. Черниха]. – Київ: Фармацевт Практик, 2018. – 224 с.

6. Клиническая фармация (фармацевтическая опека): учеб. для студентов высш. мед. (фармац.) учеб. заведений / И.А. Зупанец и др. Харьков: Золотые страницы, 2012. 776 с.

7. Симптоми та синдроми в практичній фармації. Принципи терапії: навч. посіб. для студентів вищ. навч. закл. – 2-ге вид., доп. / І.А. Зупанець, С.Б. Попов, Ю.С. Рудик та ін.; за ред. І.А. Зупанця, В.П. Черних. – Харків: Золоті сторінки, 2021. – 120 с.

8. British National Formulary 80 (BNF), September 2020 - March 2021

**В.о. Генерального директора
Директорату
фармацевтичного забезпечення**

Іван ЗАДВОРНИХ

ЗАТВЕРДЖЕНО
Наказ Міністерства охорони здоров'я
України

№ _____

ПРОТОКОЛ ФАРМАЦЕВТА ПРИ ВІДПУСКУ ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ БЕЗ РЕЦЕПТА «СИМПТОМАТИЧНЕ ЛІКУВАННЯ ОПІКІВ»

I. Паспортна частина

1. Проблема, пов'язана із здоров'ям: Звернення пацієнта/представника пацієнта за консультацією щодо лікарських засобів та допомоги з приводу отриманих опіків.

2. Коди стану або захворювання. НК 025:2021 «Класифікатор хвороб та споріднених проблем охорони здоров'я»: Z71

3. Протокол призначений для фармацевта при відпуску готових лікарських засобів.

4. Мета протоколу: Інформаційне забезпечення відпуску лікарських засобів, які відпускаються без рецепта, при зверненні пацієнта/представника пацієнта.

5. Дата складання протоколу: 2021 р.

6. Дата перегляду протоколу: 2025 р.

7. Список та контактна інформація осіб, які брали участь в розробці протоколу:

Укладачі:	Установи-розробники:
Комаріда О.О.	Міністерство охорони здоров'я України
Бабенко М.М., Лобас М.В., Піняжко О.Б., Гуленко О.І., Шилкіна О.О.	Державне підприємство «Державний експертний центр Міністерства охорони здоров'я України»
Зупанець К.О., Андреева О.О., Ткаченко К.М.	Національний фармацевтичний університет

II. Оцінка потреб пацієнта/представника пацієнта при зверненні за допомогою

1. З'ясувати інформацію про наступне:

1) у кого виникла проблема (пацієнт, члени сім'ї, знайомі – діти чи дорослі);

2) як давно виникло нездужання і скільки часу триває;

3) яких заходів вжито перед зверненням до аптеки;

4) які лікарські засоби вже застосовувались для полегшення стану.

2. Будь-які опіки у дітей (особливо до 1 року) потребують звернення до лікаря!

3. Загрозливі симптоми, які вимагають негайного звернення до лікаря

При термічних або хімічних опіках:

1) опіки III і IV ступеня – з ураженням підшкірних тканин;

2) поверхневі опіки більше 10% поверхні тіла;

3) утворення пухирів більше 5 см в діаметрі на великих ділянках тіла;

4) наявні ознаки опікового шоку – озноб, нудота, блювання, задишка, тахікардія, зміна артеріального тиску, збуджений стан;

5) хімічні опіки очей, глотки, гортані і стравоходу.

При сонячних (променевих) опіках:

1) порушення свідомості;

2) підвищення температури тіла вище 38°C;

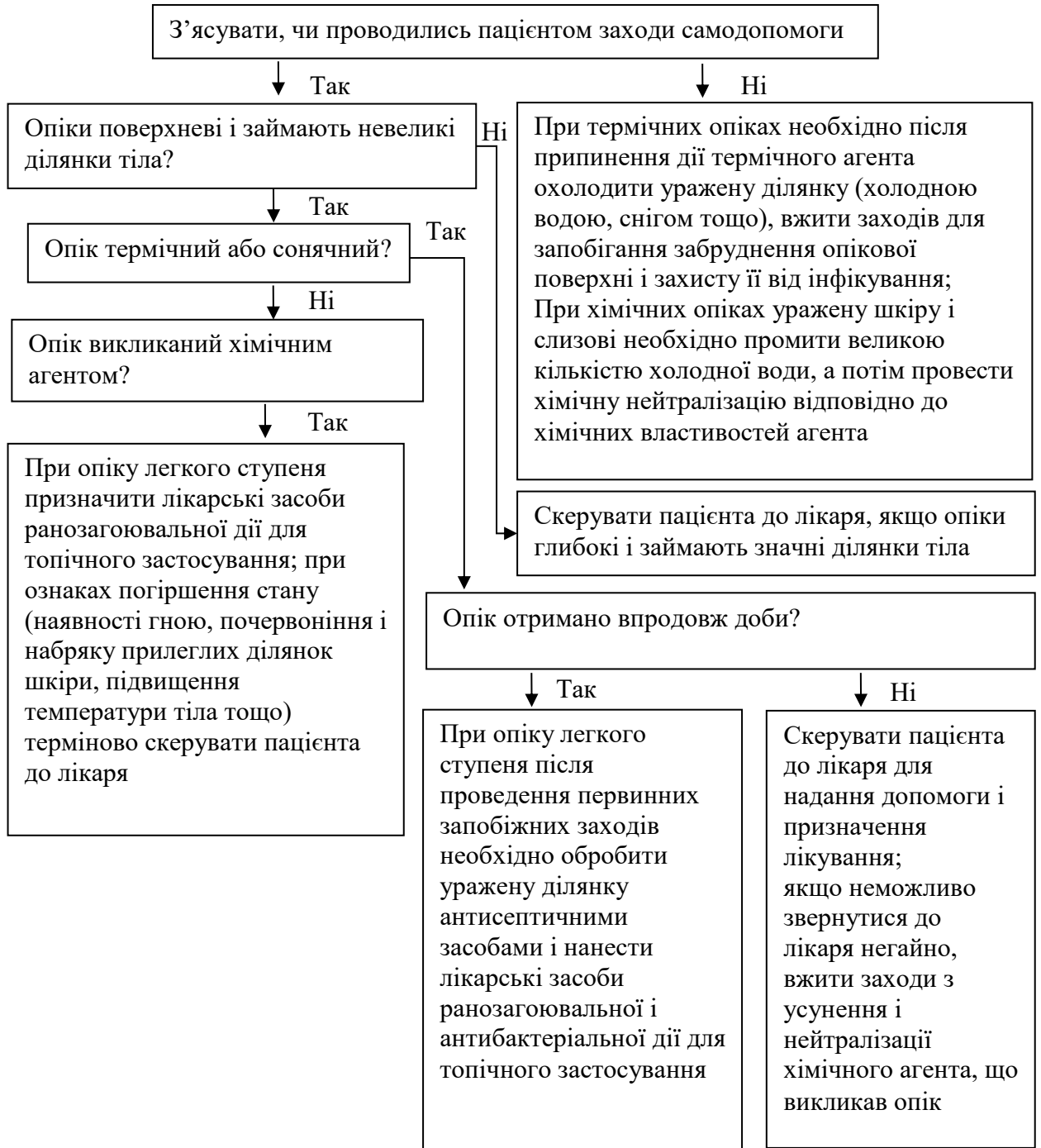
3) наявність ознак зневоднення: сухість в роті, зниження або відсутність сечовиділення, зморщена або обвисла шкіра;

4) утворення пухирів більше 5 см в діаметрі на великих ділянках тіла;

5) сильний біль в місці опіку.

4. За відсутності загрозливих симптомів перейти до фармацевтичної опіки відповідно до розділу III цього Протоколу.

III. Фармацевтична опіка при опіках

Засоби для нейтралізації хімічних агентів, що викликають опік

Хімічний агент	Нейтралізуючий засіб і спосіб його застосування
Кислота азотна, хлористоводнева, фтористоводнева	Примочки з 3% розчином натрію гідрокарбонату
Кислота карболова (фенол)	Пов'язки з вапняним молоком або гліцерином
Кислота сірчана	Ні в якому разі не промивати опік водою, оскільки при змішуванні з водою виділяється тепло і опік посилюється, пошкоджену ділянку необхідно обробити олією
Луги	Примочки з 1-3% розчинами слабких кислот (оцтової, лимонної)
Вапно	Примочки з 20% розчином глюкози (цукру)
Алюмінійорганічні сполуки	Видаляти тампоном, що змочений в бензині або спирті, оскільки при промиванні водою можливо загоряння
Солі важких металів	Пов'язки з 3-5% розчином натрію гідрокарбонату

IV. Перелік лікарських засобів, які відпускаються без рецепта, для симптоматичного лікування опіків

1. Анальгетики і антипіретики (при сильних болях).

Ацетилсаліцилова кислота, Парацетамол, Метамізол натрію.

2. Антибактеріальні засоби для зовнішнього застосування.

Сульфадіазин срібла, Сульфатіазол, Сульфаніламід, Хлорамфенікол.

3. Антисептичні і дезінфікуючі засоби.

Калію перманганат, Мірамістин, Нітрофурал, Перекис водню, Повідон-йод, Хлоргексидин.

4. Ранозагоювальні засоби для топічного застосування.

Декспантенол.

V. Надання належної інформації щодо лікарських засобів для відповідального самолікування

1. Надання рекомендацій щодо застосування лікарського засобу, умов прийому, терміну лікування, правил зберігання.

2. Застереження при застосуванні (особливості прийому, побічна дія, вплив режиму харчування тощо).

№ з/п	Назва фармакотерапевтичної групи	Інформація для пацієнта/представника пацієнта щодо особливостей застосування лікарських засобів
-------	----------------------------------	---

№ з/п	Назва фармакотерапевтичної групи	Інформація для пацієнта/представника пацієнта щодо особливостей застосування лікарських засобів
1	Антисептичні і дезінфікуючі засоби	<p>Не можна обробляти опіки концентрованими розчинами етанолу</p> <p>Лікарські засоби, що містять повідон-йод, не застосовують у дітей віком до 1 року і у осіб із захворюваннями щитовидної залози</p> <p>В окремих випадках при застосуванні препаратів, що містять мірамістин, можливе короткочасне відчуття печіння, яке зникає самостійно через 15-20 хвилин і не потребує відміни лікарського засобу</p> <p>Розчини перекису водню не застосовують для промивання і введення в глибокі рани – можлива емболія пухирцями повітря</p>
2	Антибактеріальні засоби для зовнішнього застосування	<p>Лікарські засоби у вигляді мазей не можна наносити на мокнучі рани</p> <p>В результаті тривалого лікування або лікування великих ділянок шкіри препаратами, що містять сульфадіазин, може виникнути аргірія – внаслідок накопичення срібла в тканинах шкіра може набувати злегка сіруватого забарвлення</p>
3	Анальгетики та антипіретики	<p>Всі нестероїдні протизапальні засоби, особливо препарати ацетилсаліцилової кислоти, з обережністю призначають пацієнтам з бронхіальною астмою, ерозивно-виразковими захворюваннями шлунково-кишкового тракту, схильністю до кровотеч, із захворюваннями печінки, порушенням функції нирок</p> <p>Всі нестероїдні протизапальні засоби необхідно приймати після їди</p> <p>У дітей застосування ацетилсаліцилової кислоти, метамізолу натрію можливо тільки за наявності чітких показань і тільки у тих випадках, коли інші препарати неефективні</p> <p>Препарати, що містять ацетилсаліцилову</p>

№ з/п	Назва фармакотерапевтичної групи	Інформація для пацієнта/представника пацієнта щодо особливостей застосування лікарських засобів
		<p>кислоту, не можна приймати разом з антикоагулянтами, антиагрегантами, при вагітності і в період годування грудьми</p> <p>Основний недолік лікарських засобів, що містять парацетамол, – невелика широта терапевтичної дії (токсична доза перевищує максимальну терапевтичну всього в 2-3 рази), тому необхідно дотримуватись призначеного дозування</p> <p>Лікарські препарати, що містять парацетамол, з обережністю призначають при порушенні функції печінки</p> <p>Не можна поєднувати прийом нестероїдних протизапальних засобів з алкоголем (різко підвищується ульцерогенна – особливо у ацетилсаліцилової кислоти і гепатотоксична дія – особливо у парацетамолу)</p> <p>Для знеболення тривалість прийому нестероїдних протизапальних засобів без консультації лікаря не повинна перевищувати 3 дні</p>
4	Ранозагоювальні засоби для топічного застосування	<p>Для лікування опіків переважно застосування лікарських засобів, що містять декспантенол</p> <p>Лікарські засоби у формі мазей не можна наносити на мокнучі рани</p>

3. Загальні рекомендації щодо поведінки пацієнтів, які отримали опіки:

- 1) недопустимо самостійно розрізати пухирі, які виникають в результаті опіку, оскільки підвищується ризик розвитку інфекції і гальмується процес регенерації тканин;
- 2) при хімічних опіках категорично протипоказане накладення жирових пов'язок або мазей на жировій основі;
- 3) при сонячних опіках рекомендовано вживати велику кількість рідини;
- 4) обпечену ділянку тіла необхідно захищати від дії високих температур і сонця.

4. Довести до відома пацієнта/представника пацієнта, що детальна інформація про лікарський засіб наведена в інструкції для медичного застосування лікарського засобу, яка до нього додається.

5. Довести до відома пацієнта/представника пацієнта, що при появі побічних реакцій (передбачених і непередбачених інструкцією для медичного застосування лікарського засобу) при застосуванні лікарського засобу або відсутності ефективності лікарського засобу необхідно припинити прийом підозрюваного лікарського засобу, щонайшвидше повідомити лікаря, фармацевта, заповнити та надіслати спеціальну форму (карту-повідомлення для надання пацієнтом інформації про побічну реакцію та/або відсутність ефективності лікарського засобу при його медичному застосуванні) будь-яким зручним та доступним способом до Державного експертного центру МОЗ України.

6. Контроль доступності наданої інформації про лікарський засіб:

- 1) з'ясувати, наскільки пацієнт/представник пацієнта засвоїв інформацію;
- 2) попросити пацієнта/представника пацієнта повторити найбільш важливу інформацію;
- 3) з'ясувати, чи залишились у пацієнта/представника пацієнта запитання.

Перелік літературних джерел

1. Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 22 квітня 2021 року № 792 «Про затвердження тринадцятого випуску Державного формуляра лікарських засобів та забезпечення його доступності».

2. Настанова 00375. Опікові травми
<https://guidelines.moz.gov.ua/documents/3248>

3. Фармацевтична опіка: практичний посібник / І. Зупанець, В. Черних, С. Попов та ін.; [за ред. І. Зупанця та В. Черниха]. – Київ: Фармацевт Практик, 2018. – 224 с.

4. Клиническая фармация (фармацевтическая опека): учеб. для студентов высш. мед. (фармац.) учеб. заведений / И.А. Зупанец и др. Харьков: Золотые страницы, 2012. 776 с.

5. Симптоми та синдроми в практичній фармації. Принципи терапії: навч. посіб. для студентів вищ. навч. закл. – 2-ге вид., доп. / І.А. Зупанець, С.Б. Попов, Ю.С. Рудик та ін.; за ред. І.А. Зупанця, В.П. Черних. – Харків: Золоті сторінки, 2021. – 120 с.

6. British National Formulary 80 (BNF), September 2020 - March 2021.

**В.о. Генерального директора
Директорату
фармацевтичного забезпечення**

Іван ЗАДВОРНИХ

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ Міністерства охорони здоров'я
України

№ _____

**ПРОТОКОЛ ФАРМАЦЕВТА ПРИ ВІДПУСКУ ЛІКАРСЬКИХ
ЗАСОБІВ БЕЗ РЕЦЕПТА «СИМПТОМАТИЧНЕ ЛІКУВАННЯ
ПОВЕРХНЕВИХ ЗАКРИТИХ ТРАВМ»**

I. Паспортна частина

1. Проблема, пов'язана із здоров'ям: Звернення пацієнта/представника пацієнта за лікарськими засобами з приводу поверхневих закритих травм (удари, синці, гематоми, розтягнення).

2. Коди стану або захворювання. НК 025:2021 «Класифікатор хвороб та споріднених проблем охорони здоров'я»: Z71

3. Протокол призначений для фармацевта при відпуску готових лікарських засобів.

4. Мета протоколу: Інформаційне забезпечення відпуску лікарських засобів, які відпускаються без рецепта, при зверненні пацієнта/представника пацієнта.

5. Дата складання протоколу: 2021 р.

6. Дата перегляду протоколу: 2025 р.

7. Список та контактна інформація осіб, які брали участь в розробці протоколу:

Укладачі:	Установи-розробники:
Комаріда О.О.	Міністерство охорони здоров'я України
Бабенко М.М., Лобас М.В., Піняжко О.Б., Гуленко О.І., Шилкіна О.О.	Державне підприємство «Державний експертний центр Міністерства охорони здоров'я України»
Зупанець К.О., Андрєєва О.О., Ткаченко К.М.	Національний фармацевтичний університет

II. Оцінка потреб пацієнта/представника пацієнта при зверненні за допомогою

1. З'ясувати інформацію про наступне:

1) у кого виникла проблема (пацієнт, члени сім'ї, знайомі – діти чи дорослі);

2) як давно отримана травма;

3) яких заходів вжито перед зверненням до аптеки;

4) які лікарські засоби вже застосовувались для полегшення стану.

2. Загрозливі симптоми, які вимагають негайного звернення до лікаря:

1) в травмованій ділянці тіла при незначному фізичному навантаженні з'являється різкий біль у поєднанні із обмеженням руху в суглобі;

2) швидке (протягом кількох хвилин) наростання набряку ушкоджених тканин, поява синюшного відтінку;

3) після перенесеної місцевої травми відмічається нудота, запаморочення, сонливість;

4) в місці пошкодження наявна кровотеча;

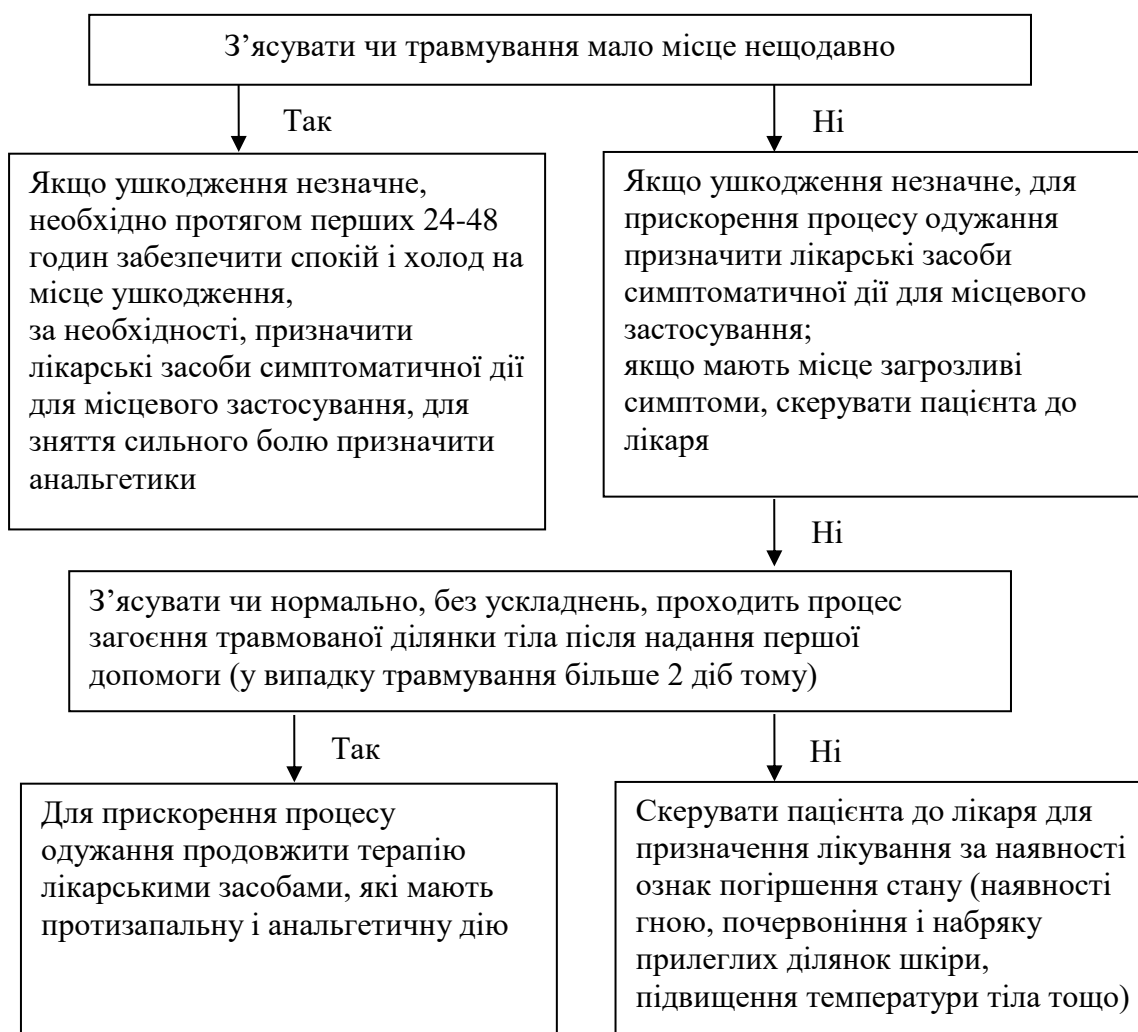
5) після перенесеної травми відмічається підвищення температури тіла вище 38°C;

6) ознаки наслідків удару (біль, набряк, синець тощо) з'явилися без травмування;

7) вагітність.

3. За відсутності загрозливих симптомів перейти до фармацевтичної опіки відповідно до розділу III цього Протоколу.

III. Фармацевтична опіка при поверхневих закритих травмах

IV. Перелік лікарських засобів, які відпускаються без рецепта, для симптоматичного лікування поверхневих травм

1. Нестероїдні протизапальні та протиревматичні засоби (для місцевого застосування): Диклофенак, Ібупрофен, Індометацин, Німесулід.
2. Антитромботичні засоби та ангіопротектори (для місцевого застосування): Гепарин, Троксерутин, Есцин.
3. Анальгетики і антипіретики (при сильних болях): Кислота ацетилсаліцилова, Парацетамол, Метамізол натрію.

V. Надання належної інформації щодо лікарських засобів для відповідального самолікування

1. Надати рекомендацій щодо застосування лікарського засобу, умов прийому, терміну лікування, правил зберігання.
2. Застереження при застосуванні (особливості прийому, побічна дія, вплив режиму харчування тощо).

№ з/п	Назва фармакотерапевтичної групи	Інформація для пацієнта/представника пацієнта щодо особливостей застосування лікарських засобів
1	Нестероїдні протизапальні та протиревматичні засоби (для місцевого застосування)	<p>Всі нестероїдні протизапальні і протиревматичні засоби з обережністю призначають пацієнтам з бронхіальною астмою, ерозивно-виразковими захворюваннями шлунково-кишкового тракту, схильністю до кровотеч, із захворюваннями печінки, порушенням функції нирок</p> <p>Для знеболення тривалість прийому нестероїдних протизапальних та протиревматичних засобів без консультації лікаря не повинна перевищувати 3 дні</p> <p>Препарати, що містять диклофенак, німесулід, не призначають дітям до 12 років</p> <p>Мазі та гелі, які містять нестероїдні протизапальні і протиревматичні засоби, необхідно наносити тільки на інтактні ділянки тіла, ретельно уникаючи попадання на ушкоджені ділянки або поверхню рани, а також потрапляння на слизові оболонки</p> <p>При застосуванні мазей і гелів, можливі шкірно-алергічні реакції у вигляді свербіжжю, почервоніння, кропив'янки, які минають самостійно після відміни лікарського засобу</p> <p>При тривалому застосуванні або при застосуванні на великих ділянках тіла мазей і гелів, які містять нестероїдні протизапальні і протиревматичні засоби, можуть виникати побічна дія, характерні для перорального прийому відповідних препаратів</p>
2	Антитромботичні засоби та ангіопротектори (для місцевого застосування)	<p>Гепаринвмісні препарати для місцевого застосування не можна наносити за наявності кровотечі, на відкриті рани, інфіковані ділянки, за наявності геморагій і схильності до кровотеч</p> <p>При виборі м'якої лікарської форми лікарського засобу необхідно враховувати особливості маzewої основи: препарати на жировій основі можуть залишати сліди на білизні, одязі, але</p>

№ з/п	Назва фармакотерапевтичної групи	Інформація для пацієнта/представника пацієнта щодо особливостей застосування лікарських засобів
		<p>мають більш тривалу дію і підходять для сухої шкіри; гелі швидко проникають в шкіру за рахунок вмісту спирту та інших речовин, що швидко випаровуються, виявляють охолоджуючу дію, тому їх доцільно застосовувати відразу після травмування</p> <p>Мазі та гелі, що містять венотонізуючі препарати, необхідно наносити тільки на інтактні ділянки тіла, ретельно уникаючи попадання на ушкоджені ділянки або \ поверхні ран, а також в очі та на слизові оболонки</p> <p>При застосуванні мазей і гелів, можливі шкірно-алергічні реакції у вигляді свербіж, почервоніння, кропив'янки, які минають самостійно після відміни лікарського засобу</p> <p>Мазі і гелі наносять на ушкоджені ділянки шкіри тонким шаром, обережно, легкими рухами, не масажуючи</p>
3	Анальгетики та антипіретики	<p>Всі анальгетики і антипіретики, особливо препарати ацетилсаліцилової кислоти, з обережністю призначають пацієнтам з бронхіальною астмою, ерозивно-виразковими захворюваннями шлунково-кишкового тракту, схильністю до кровотеч, із захворюваннями печінки, порушенням функції нирок</p> <p>Всі анальгетики і антипіретики необхідно приймати після їжі</p> <p>Для всіх анальгетиків і антипіретиків, особливо для препаратів ацетилсаліцилової кислоти, характерна ульцерогенна дія, вони можуть знижувати діуретичний ефект петльових діуретиків, сприяти кумуляції дигоксину, аміноглікозидів і розвитку інтоксикації цими препаратами</p> <p>У дітей застосування ацетилсаліцилової кислоти і метамізолу натрію можливо тільки за</p>

№ з/п	Назва фармакотерапевтичної групи	Інформація для пацієнта/представника пацієнта щодо особливостей застосування лікарських засобів
		<p>наявності чітких показань і тільки у тих випадках, коли інші препарати неефективні</p> <p>Лікарські препарати, що містять ацетилсаліцилову кислоту, не можна приймати разом з антикоагулянтами, антиагрегантами, під час вагітності і в період годування грудьми</p> <p>Важлива властивість лікарських засобів, що містять парацетамол – невелика широта терапевтичної дії (токсична доза перевищує максимальну терапевтичну всього в 2-3 рази), тому необхідно дотримуватись призначеного дозування</p> <p>Лікарські препарати, що містять парацетамол, з обережністю призначають при порушенні функції печінки</p> <p>Не можна поєднувати прийом анальгетиків і антипіретиків з алкоголем (різко підвищується ульцерогенна – особливо у ацетилсаліцилової кислоти і гепатотоксична дія – особливо у парацетамолу)</p> <p>З метою знеболення тривалість прийому анальгетиків без консультації лікаря не повинна перевищувати 3 дні</p>

3. Довести до відома пацієнта/представника пацієнта, що детальна інформація про лікарський засіб наведена в інструкції для медичного застосування лікарського засобу, яка до нього додається.

4. Довести до відома пацієнта/представника пацієнта, що при появі побічних реакцій (передбачених і непередбачених інструкцією для медичного застосування лікарського засобу) при застосуванні лікарського засобу або відсутності ефективності лікарського засобу необхідно припинити прийом підозрюваного лікарського засобу, щонайшвидше повідомити лікаря, фармацевта, заповнити та надіслати спеціальну форму (карту-повідомлення для надання пацієнтом інформації про побічну реакцію та/або відсутність ефективності лікарського засобу при його медичному застосуванні) будь-яким зручним та доступним способом до Державного експертного центру МОЗ України.

5. Контроль доступності наданої інформації про лікарський засіб:
- 1) з'ясувати, наскільки пацієнт/представник пацієнта засвоїв інформацію;
 - 2) попросити пацієнта/представника пацієнта повторити найбільш важливу інформацію;
 - 3) з'ясувати, чи залишились у пацієнта/представника пацієнта запитання.

Перелік літературних джерел

1. Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 22 квітня 2021 року № 792 «Про затвердження тринадцятого випуску Державного формуляра лікарських засобів та забезпечення його доступності».
2. Настанова 00373. Пошкодження м'язів.
<https://guidelines.moz.gov.ua/documents/3246>
3. Настанова 00663. Рани та садна у дітей.
<https://guidelines.moz.gov.ua/documents/3466>
4. Настанова 00668. Травми суглобів та зв'язок у дітей.
<https://guidelines.moz.gov.ua/documents/3468>
5. Фармацевтична опіка: практичний посібник / І. Зупанець, В. Черних, С. Попов та ін.; [за ред. І. Зупанця та В. Черниха]. – Київ: Фармацевт Практик, 2018. – 224 с.
6. Клиническая фармация (фармацевтическая опека): учеб. для студентов высш. мед. (фармац.) учеб. заведений / И.А. Зупанец и др. Харьков: Золотые страницы, 2012. 776 с.
7. Симптоми та синдроми в практичній фармації. Принципи терапії: навч. посіб. для студентів вищ. навч. закл. – 2-ге вид., доп. / І.А. Зупанець, С.Б. Попов, Ю.С. Рудик та ін.; за ред. І.А. Зупанця, В.П. Черних. – Харків: Золоті сторінки, 2021. – 120 с.
8. British National Formulary 80 (BNF), September 2020 - March 2021

**В.о. Генерального директора
Директорату
фармацевтичного забезпечення**

Іван ЗАДВОРНИХ

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ Міністерства охорони здоров'я
України

№ _____

**ПРОТОКОЛ ФАРМАЦЕВТА ПРИ ВІДПУСКУ ЛІКАРСЬКИХ
ЗАСОБІВ БЕЗ РЕЦЕПТА «СИМПТОМАТИЧНЕ ЛІКУВАННЯ
ПОВЕРХНЕВИХ РАН»**

I. Паспортна частина

1. Проблема, пов'язана із здоров'ям: Звернення пацієнта/представника пацієнта за лікарськими засобами з приводу отриманих поверхневих ран (саден, порізів, подряпин).

2. Коди стану або захворювання. НК 025:2021 «Класифікатор хвороб та споріднених проблем охорони здоров'я»: Z71

3. Протокол призначений для фармацевта при відпуску готових лікарських засобів.

4. Мета протоколу: Інформаційне забезпечення відпуску лікарських засобів, які відпускаються без рецепта, при зверненні пацієнта/представника пацієнта.

5. Дата складання протоколу: 2021 р.

6. Дата перегляду протоколу: 2025 р.

7. Список та контактна інформація осіб, які брали участь в розробці протоколу:

Укладачі:	Установи-розробники:
Комаріда О.О.	Міністерство охорони здоров'я України
Бабенко М.М., Лобас М.В., Піняжко О.Б., Гуленко О.І., Шилкіна О.О.	Державне підприємство «Державний експертний центр Міністерства охорони здоров'я України»
Зупанець К.О., Андреева О.О., Ткаченко К.М.	Національний фармацевтичний університет

II. Оцінка потреб пацієнта/представника пацієнта при зверненні за допомогою

1. З'ясувати інформацію про наступне:

1) у кого виникла проблема (пацієнт, члени сім'ї, знайомі – діти чи дорослі);

2) як давно виникла рана;

3) яких заходів вжито перед зверненням до аптеки;

4) які лікарські засоби вже застосовано для полегшення стану.

2. Загрозливі симптоми, які вимагають негайного звернення до лікаря:

1) кровотеча яскраво-червоного кольору, кров витікає із рани під тиском («пульсуюча» кровотеча) – можливе пошкодження артерії;

2) сильна кровотеча, яка супроводжується великою втратою крові;

3) якщо поріз глибокий або довжиною більше 2 см – можливо, знадобиться накладення швів;

4) якщо кровотеча не припиняється через 15-20 хвилин після накладення пов'язки;

5) поріз або подряпина на обличчі або іншому місці, де утворення шраму необхідно звести до мінімуму;

6) глибокий поріз на кисті або зап'ястку – можливе пошкодження нервів або сухожиль;

7) наявні ознаки запалення – червоні смуги, почервоніння, що розповсюджується більше, ніж на 2 см навколо рани, набряк та підвищена температура навколо рани;

8) у пацієнта підвищується температури тіла;

9) забруднення рани у пацієнта, якому робили протиправцеве щеплення більше, ніж 5 років тому;

10) рану неможливо добре очистити і вимити від бруду;

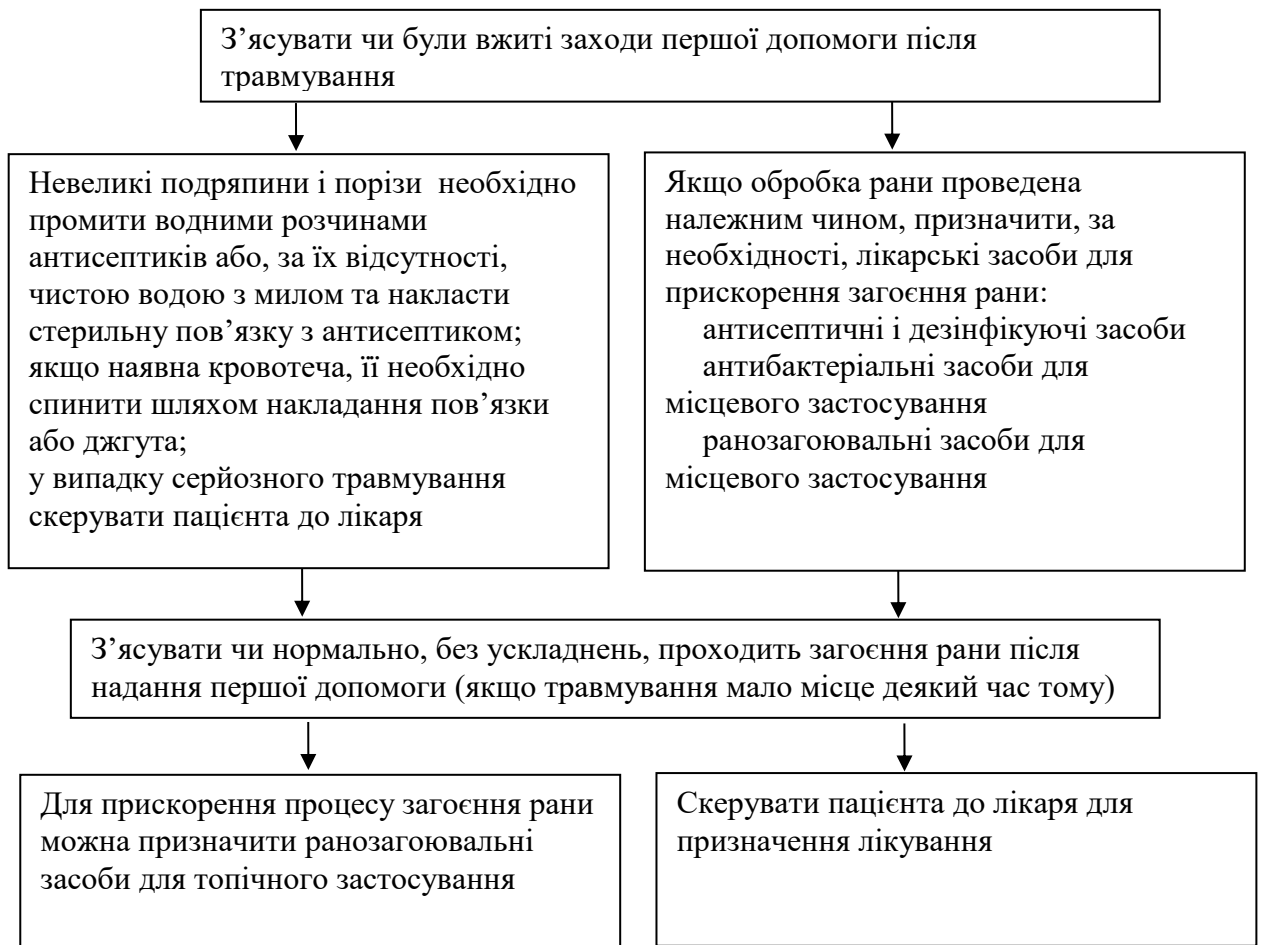
11) рана, із якої виділяється багато ексудату і яка довго не загоюється;

12) рана супроводжується нудотою і блюванням, особливо при травмах голови;

13) будь-які рани і порізи на обличчі і голові у дітей.

3. За відсутності загрозливих симптомів перейти до фармацевтичної опіки відповідно до розділу III цього Протоколу.

III. Фармацевтична опіка при поверхневих відкритих ранах

IV. Перелік лікарських засобів, які відпускаються без рецепта, для симптоматичного лікування поверхневих відкритих ран

1. Антибактеріальні засоби для місцевого застосування:
Сульфадіазин срібла, Сульфаніламід, Сульфатіазол, Хлорамфенікол.
2. Антисептичні і дезінфікуючі засоби:
Діамантовий зелений, Етанол, Йод, Калію перманганат, Мірамістин, Нітрофурал, Перекис водню, Повідон-йод, Хлоргексидин.
3. Ранозагоювальні засоби для місцевого застосування:
Декспантенол.

V. Надання належної інформації щодо лікарських засобів для відповідального самолікування

1. Надати рекомендації щодо застосування лікарського засобу, умов прийому, терміну лікування, правил зберігання.
2. Застереження при застосуванні (особливості прийому, побічна дія).

№ з/п	Назва фармакотерапевтичної групи	Інформація для пацієнта/представника пацієнта щодо особливостей застосування лікарських засобів
1	Антисептичні і дезінфікуючі засоби	<p>Спиртові розчини антисептиків слід наносити на шкірні покрови навколо рани, уникаючи потрапляння в глибину рани, особливо при глибоких порізах</p> <p>Всі спиртові розчини антисептиків викликають місцево-подразнюючу дію, тому їх нанесення супроводжується відчуттям печіння</p> <p>Розчини перекису водню не застосовують для промивання і введення в глибокі рани – можлива емболія пухирцями повітря</p> <p>Лікарські засоби, що містять повідон-йод, не застосовують у дітей віком до 1 року і у осіб із захворюваннями щитовидної залози</p> <p>В окремих випадках при застосуванні препаратів, що містять мірамістин, можливе короткочасне відчуття печіння, яке зникає самостійно через 15-20 хвилин і не потребує відміни лікарського засобу</p>
2	Антибактеріальні засоби для топічного застосування	<p>Лікарські засоби у формі мазей не можна наносити на мокнучі рани</p> <p>В результаті тривалого лікування або лікування великих ділянок шкіри препаратами, що містять сульфадіазин, може виникнути аргірія – внаслідок накопичення срібла в тканинах шкіра може набувати злегка сіруватого забарвлення</p>
3	Ранозагоювальні засоби для топічного застосування	<p>Лікарські засоби у формі мазей не можна наносити на мокнучі рани</p> <p>Лікарські засоби у формі гелю можна застосовувати в першій фазі раньового процесу, крем – в другій фазі, а мазь – в третій фазі</p>

3. Загальні рекомендації для пацієнтів, які отримали рани:

- 1) водні розчини антисептиків використовуються для промивання ран за допомогою ватного або марлевого тампону;
- 2) розчинами, що містять етанол, обробляють шкіру навколо рани, краї рани, поверхневі мікротравми;
- 3) при глибоких ранах не можна дуже щільно зводити краї рани, оскільки це може сприяти розвитку анаеробної інфекції;
- 4) мазі наносять безпосередньо на поверхню ушкодженої шкіри або ними просочують пов'язки;
- 5) перев'язувати подряпини потрібно тільки у випадку, коли необхідно зупинити кровотечу – відкрита подряпина загоюється швидше;
- 6) пов'язки потрібно робити достатньо тугими, але не порушувати при цьому циркуляцію крові.

4. Довести до відома пацієнта/представника пацієнта, що детальна інформація про лікарський засіб наведена в інструкції для медичного застосування лікарського засобу, яка до нього додається.

5. Довести до відома пацієнта/представника пацієнта, що при появі побічних реакцій (передбачених і непередбачених інструкцією для медичного застосування лікарського засобу) при застосуванні лікарського засобу або відсутності ефективності лікарського засобу необхідно припинити прийом підозрюваного лікарського засобу, щонайшвидше повідомити лікаря, фармацевта, заповнити та надіслати спеціальну форму (карту-повідомлення для надання пацієнтом інформації про побічну реакцію та/або відсутність ефективності лікарського засобу при його медичному застосуванні) будь-яким зручним та доступним способом до Державного експертного центру МОЗ України.

6. Контроль доступності наданої інформації про лікарський засіб:

- 1) з'ясувати, наскільки пацієнт/представник пацієнта засвоїв інформацію;
- 2) попросити пацієнта/представника пацієнта повторити найбільш важливу інформацію;
- 3) з'ясувати, чи залишились у пацієнта/представника пацієнта запитання.

Перелік літературних джерел

1. Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 22 квітня 2021 року № 792 «Про затвердження тринадцятого випуску Державного формуляра лікарських засобів та забезпечення його доступності».
2. Настанова 00373. Пошкодження м'язів. <https://guidelines.moz.gov.ua/documents/3246>
3. Настанова 00663. Рани та садна у дітей. <https://guidelines.moz.gov.ua/documents/3466>
4. Настанова 00668. Травми суглобів та зв'язок у дітей. <https://guidelines.moz.gov.ua/documents/3468>
5. Фармацевтична опіка: практичний посібник / І. Зупанець, В. Черних, С. Попов та ін.; [за ред. І. Зупанця та В. Черниха]. – Київ: Фармацевт Практик, 2018. – 224 с.

6. Клиническая фармация (фармацевтическая опека): учеб. для студентов высш. мед. (фармац.) учеб. заведений / И.А. Зупанец и др. Харьков: Золотые страницы, 2012. 776 с.

7. Симптоми та синдроми в практичній фармації. Принципи терапії: навч. посіб. для студентів вищ. навч. закл. – 2-ге вид., доп. / І.А. Зупанець, С.Б. Попов, Ю.С. Рудик та ін.; за ред. І.А. Зупанця, В.П. Черних. – Харків: Золоті сторінки, 2021. – 120 с.

8. British National Formulary 80 (BNF), September 2020 - March 2021

**В.о. Генерального директора
Директорату
фармацевтичного забезпечення**

Іван ЗАДВОРНИХ

ЗАТВЕРДЖЕНО
Наказ Міністерства охорони здоров'я
України

№ _____

**ПРОТОКОЛ ФАРМАЦЕВТА ПРИ ВІДПУСКУ ЛІКАРСЬКИХ
ЗАСОБІВ БЕЗ РЕЦЕПТА «СИМПТОМАТИЧНЕ ЛІКУВАННЯ СТРЕСУ»**

I. Паспортна частина

1. Проблема, пов'язана із здоров'ям: Звернення за консультацією щодо лікарських засобів з приводу симптомів стресу, які пацієнт розпізнав самостійно.

2. Коди стану або захворювання. НК 025:2021 «Класифікатор хвороб та споріднених проблем охорони здоров'я»: Z71

3. Протокол призначений для фармацевта при відпуску готових лікарських засобів.

4. Мета протоколу: Інформаційне забезпечення відпуску лікарських засобів, які відпускаються без рецепта, при зверненні пацієнта/представника пацієнта.

5. Дата складання протоколу: 2021 р.

6. Дата перегляду протоколу: 2025 р.

7. Список та контактна інформація осіб, які брали участь в розробці протоколу:

Укладачі:	Установи-розробники:
Комаріда О.О.	Міністерство охорони здоров'я України
Бабенко М.М., Лобас М.В., Піняжко О.Б., Гуленко О.І., Шилкіна О.О.	Державне підприємство «Державний експертний центр Міністерства охорони здоров'я України»
Зупанець К.О., Сахарова Т.С.	Національний фармацевтичний університет

II. Оцінка потреб пацієнта/представника пацієнта при зверненні за допомогою

1. З'ясувати інформацію про наступне:

1) у кого виникла проблема (пацієнт, члени сім'ї, знайомі – діти чи дорослі);

2) як давно виникло нездужання і скільки часу триває;

3) яких заходів вжито перед зверненням до аптеки;

4) які лікарські засоби вже застосовувались для полегшення стану.

2. Загрозливі симптоми, які вимагають негайного звернення до лікаря

1) біль в грудях, який віддає в руку, шию, щелепу (особливо в ліву половину тіла) і триває більше 20 хв.;

2) реакція на стрес супроводжується важкою задишкою, ускладненням дихання, нерівномірним або прискореним серцебиттям, високим артеріальним тиском;

3) з часом відмічається збільшення інтенсивності будь-якого болю, що виникає у відповідь на стрес;

4) у відповідь на стрес відмічається значне (вище 38°C) підвищення температури тіла;

5) реакція на стрес супроводжується сильним головним болем з раптовим розвитком неврологічних симптомів (ускладнення мови, рухів, тремтіння кінцівок тощо) або порушенням свідомості;

6) тривожні стани, що виникають внаслідок стресу, супроводжуються панічними настроями, страхами, фобіями, депресією;

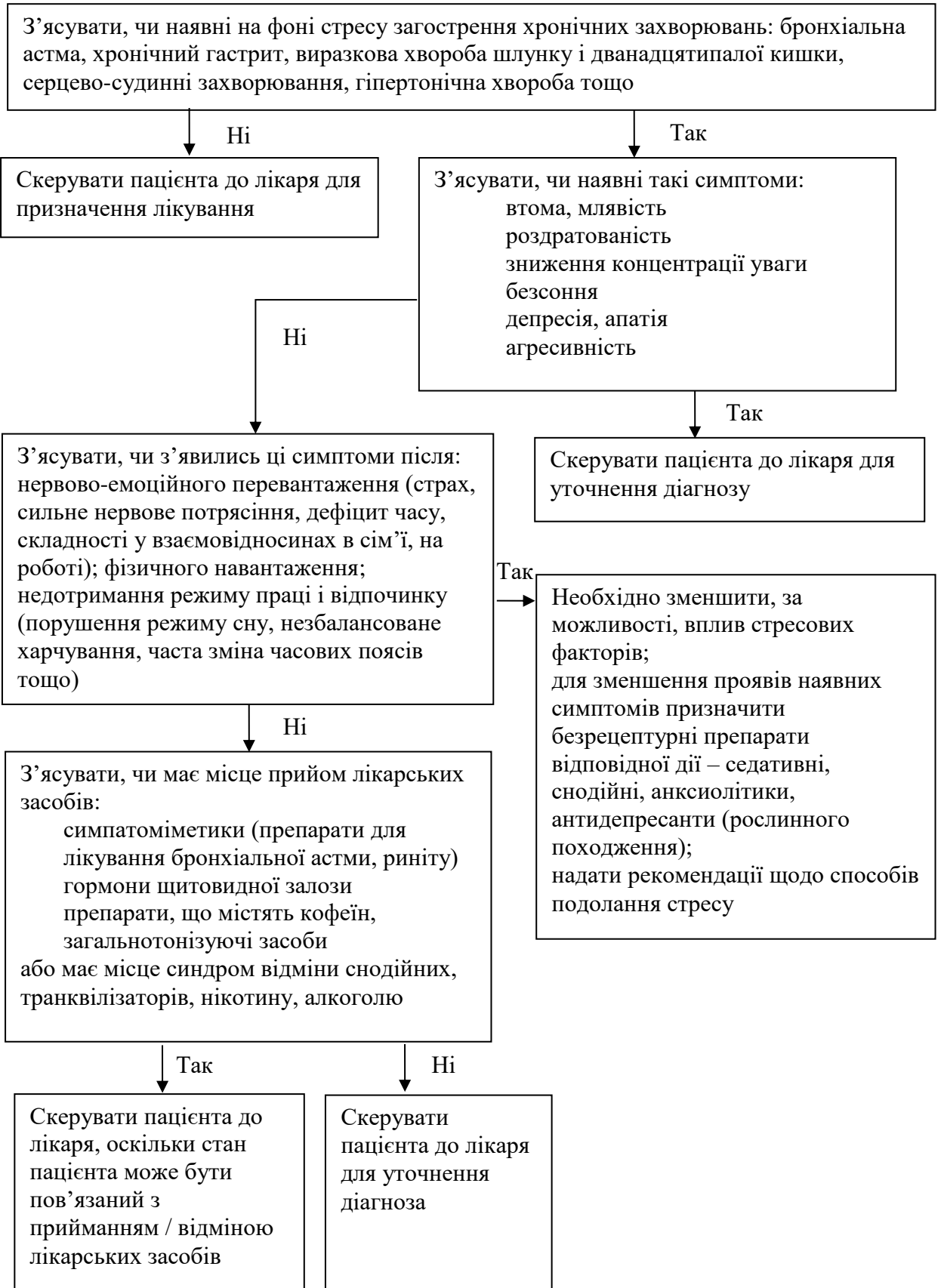
7) тривожний стан виникає натще або після фізичного навантаження (часто відмічається при цукровому діабеті);

8) при проносі, що виник у відповідь на стрес, відмічаються кров'яні прожилки в калі;

9) вагітність.

3. За відсутності загрозливих симптомів перейти до фармацевтичної опіки відповідно до розділу III цього Протоколу.

III. Фармацевтична опіка при стресі

IV. Перелік лікарських засобів, які відпускаються без рецепта, для симптоматичного лікування стресу

1. Засоби, що діють на нервову систему: Гліцин.
2. Анксиолітики: Мебікар.
3. Антидепресанти: Нурегісі herba (звіробою трава).
4. Снодійні та седативні засоби рослинного походження, в т.ч. комбіновані: Валеріана, Пустирник, Пасифлора.

V. Надання належної інформації щодо лікарських засобів для відповідального самолікування

1. Надати рекомендації щодо застосування лікарського засобу, умов прийому, терміну лікування, правил зберігання;
2. Застереження при застосуванні (особливості прийому, побічна дія, вплив режиму харчування тощо).

№ з/п	Назва фармакотерапевтичної групи	Інформація для пацієнта/представника пацієнта щодо особливостей застосування лікарських засобів
1	Снодійні та седативні засоби	<p>Після приймання седативних і снодійних лікарських засобів не можна виконувати роботи, що потребують швидкості реакції, концентрації уваги, чіткої координації рухів</p> <p>Рослинні седативні препарати посилюють дію антигіпертензивних засобів центральної дії, анальгетиків, особливо у осіб з підвищеною емоційною збудливістю</p> <p>Спиртовмісні настоянки не призначають дітям до 3 років, вагітним, особам, які лікуються від алкогольної залежності, в окремих випадках питання доцільності призначення вирішує лікар</p> <p>Рослинні седативні препарати не викликають залежності і підходять для тривалого застосування</p> <p>Препарати валеріани мають жовчогінну дію і стимулюють секрецію залоз шлунково-кишкового тракту</p> <p>Екстракт пустирнику протипоказаний в період вагітності</p> <p>Під час приймання лікарських засобів, що</p>

№ з/п	Назва фармакотерапевтичної групи	Інформація для пацієнта/представника пацієнта щодо особливостей застосування лікарських засобів
		<p>містять бром, необхідно дотримуватись дієти, багатой на калій, а також зменшити вживання натрію хлориду</p> <p>Солі брому повільно виводяться із організму, можуть кумулюватись і викликати явище бромізму, при перших проявах якого треба негайно припинити приймання лікарського засобу</p>
2	Анксиолітики	<p>При застосуванні мебікару можливі зниження артеріального тиску і температури тіла, які нормалізуються самостійно та не потребують відміни препарату</p> <p>При застосуванні великих доз мебікару можливі диспепсичні розлади</p>
3	Антидепресанти рослинного походження	<p>Оптимальний ефект при застосуванні препаратів на основі звіробою настає після 10-14 днів регулярного прийому</p> <p>При застосуванні лікарських засобів на основі звіробою можливо розвинення фотосенсибілізації, тому необхідно уникати перебування на сонці і відвідування солярію</p> <p>Лікарські препарати на основі звіробою не призначають дітям до 6 років</p> <p>При застосуванні препаратів на основі звіробою необхідно утримуватись від вживання алкогольних напоїв</p> <p>Лікарські препарати на основі звіробою не викликають залежності і не впливають на концентрацію уваги і пам'ять, їх можна застосовувати у активно працюючих людей, але необхідно утримуватись від вживання алкогольних напоїв</p> <p>За відсутності терапевтичного ефекту після 4-6 тижнів лікування препаратами на основі звіробою необхідно звернутись до лікаря</p>

№ з/п	Назва фармакотерапевтичної групи	Інформація для пацієнта/представника пацієнта щодо особливостей застосування лікарських засобів
4	Засоби, що діють на нервову систему	<p>Гліцин застосовують сублінгвально і утримують в роті до повного розчинення таблетки</p> <p>У пацієнтів, схильних до гіпотензії, можливе зниження артеріального тиску, тому гліцин призначають в нижчих дозах і при умові постійного контролю артеріального тиску</p>

3. Рекомендації щодо особливостей поведінки для подолання стресу включають:

- 1) повноцінний відпочинок і нормалізація сну (не менше 8-9 годин)
- 2) оптимізацію режиму харчування
- 3) достатню фізичну активність
- 4) забезпечення адекватного психологічного настрою і контролю власної поведінки, планування діяльності
- 5) не зловживати алкогольними напоями, тютюном
- 6) фізичну та психічну релаксацію
- 7) зміну характеру діяльності
- 8) при виникненні стресових станів у дитини важливо підвищувати її самооцінку, частіше хвалити, приділяти більше уваги і любові;

4. Довести до відома пацієнта/представника пацієнта, що детальна інформація про лікарський засіб наведена в інструкції для медичного застосування лікарського засобу, яка до нього додається.

5. Довести до відома пацієнта/представника пацієнта що при появі побічних реакцій (передбачених і непередбачених інструкцією для медичного застосування лікарського засобу) при застосуванні лікарського засобу або відсутності ефективності лікарського засобу необхідно припинити прийом підозрюваного лікарського засобу, щонайшвидше повідомити лікаря, фармацевта, заповнити та надіслати спеціальну форму (карту-повідомлення для надання пацієнтом інформації про побічну реакцію та/або відсутність ефективності лікарського засобу при його медичному застосуванні) будь-яким зручним та доступним способом до Державного експертного центру МОЗ України.

6. Контроль доступності наданої інформації про лікарський засіб:

- 1) з'ясувати, наскільки пацієнт/представник пацієнта засвоїв інформацію;
- 2) попросити пацієнта/представника пацієнта повторити найбільш важливу інформацію;
- 3) з'ясувати, чи залишились у пацієнта/представника пацієнта запитання.

Перелік літературних джерел

1. Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 22 квітня 2021 року № 792 «Про затвердження тринадцятого випуску Державного формуляра лікарських засобів та забезпечення його доступності».
2. Фармацевтична опіка: практичний посібник / І. Зупанець, В. Черних, С. Попов та ін.; [за ред. І. Зупанця та В. Черниха]. – Київ: Фармацевт Практик, 2018. – 224 с.
3. Клиническая фармация (фармацевтическая опека): учеб. для студентов высш. мед. (фармац.) учеб. заведений / И.А. Зупанец и др. Харьков: Золотые страницы, 2012. 776 с.
4. Симптоми та синдроми в практичній фармації. Принципи терапії: навч. посіб. для студентів вищ. навч. закл. – 2-ге вид., доп. / І.А. Зупанець, С.Б. Попов, Ю.С. Рудик та ін.; за ред. І.А. Зупанця, В.П. Черних. – Харків: Золоті сторінки, 2021. – 120 с.
5. British National Formulary 80 (BNF), September 2020 - March 2021

**В.о. Генерального директора Директорату
фармацевтичного забезпечення**

Іван ЗАДВОРНИХ

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ Міністерства охорони здоров'я
України

№ _____

**ПРОТОКОЛ ФАРМАЦЕВТА ПРИ ВІДПУСКУ ЛІКАРСЬКИХ
ЗАСОБІВ БЕЗ РЕЦЕПТА «СПРИЯННЯ ВІДМОВІ ВІД
ТЮТЮНОКУРІННЯ»**

I. Паспортна частина

1.1. Проблема, пов'язана зі здоров'ям: Звернення пацієнта/представника пацієнта за консультацією з приводу відмови від тютюнокуріння.

2. Коди стану або захворювання. НК 025:2021 «Класифікатор хвороб та споріднених проблем охорони здоров'я»: Z73

3. Протокол призначений для фармацевта при відпуску готових лікарських засобів.

4. Мета протоколу: Інформаційне забезпечення щодо шкідливого впливу тютюнокуріння на здоров'я населення та відпуску лікарських засобів без рецепта при зверненні пацієнта/представника пацієнта без рецепта.

5. Дата складання протоколу: 2021 р.

6. Дата перегляду протоколу: 2025 р.

7. Список та контактна інформація осіб, які брали участь в розробці протоколу:

Укладачі:	Установи-розробники:
Комаріда О.О.	Міністерство охорони здоров'я України
Бабенко М.М., Лобас М.В., Піняжко О.Б., Гуленко О.І., Шилкіна О.О.	Державне підприємство «Державний експертний центр Міністерства охорони здоров'я України»
Зупанець К.О., Прописнова В.В.	Національний фармацевтичний університет

II. Інформаційно-просвітницька діяльність

1. Підтримка реалізації програм щодо збереження та зміцнення здоров'я нинішнього та майбутніх поколінь від руйнівних наслідків для здоров'я людей усіх форм споживання тютюну й впливу тютюнового диму та відповідно до положень Закону України «Про заходи щодо попередження та зменшення вживання тютюнових виробів і їх шкідливого впливу на здоров'я населення».

2. Підвищення рівня інформованості громадськості щодо проблем, пов'язаних зі станом здоров'я внаслідок впливу тютюну, брати участь у загальнодержавних та громадських заходах, наприклад Всесвітній день без тютюну (31 травня щорічно) тощо.

3. Пропагування здорового способу життя на власному прикладі та шляхом заборони тютюнокуріння в аптечних установах, стимулювання співробітників аптеки до припинення куріння.

4. Роз'яснювати населенню, що куріння може впливати на дію лікарських засобів.

III. Оцінка потреб пацієнта/представника пацієнта при зверненні за допомогою

З'ясувати інформацію про наступне:

1) у кого виникла проблема (пацієнт, члени сім'ї, знайомі – діти чи дорослі);

2) як давно виникла звичка тютюнокуріння (скільки років курить пацієнт, скільки цигарок на день викурює);

3) чи намагався кинути курити раніше (якщо так, то скільки часу вдалося утримуватися від куріння, яке лікування отримував та чому почав курити знову);

4) які лікарські засоби вже застосовувались для полегшення стану.

IV. Фармацевтична опіка при відмові від тютюнокуріння

V. Перелік лікарських засобів, які відпускаються без рецепта,, що допомагають кинути курити або зменшують потребу у тютюнокурінні.

Засоби, що застосовуються при нікотиновій залежності:

Нікотин, Цитизин.

VI. Надання належної інформації щодо лікарських засобів для відповідального самолікування

1. Надання рекомендацій щодо застосування лікарського засобу, умов прийому, терміну лікування, правил зберігання.

2. Застереження при застосуванні (особливості прийому, побічна дія, вплив режиму харчування тощо).

Назва фармакотерапевтичної групи	Інформація для пацієнта/представника пацієнта щодо особливостей застосування лікарських засобів
Засоби, що застосовуються при нікотиновій залежності	<p>При грудному вигодовуванні жувальна гумка з нікотином використовується тільки після закінчення процесу годування грудьми.</p> <p>Якщо пацієнт викурює більше 20 цигарок за день, за схемою призначають гумку з дозою нікотину 4 мг або пластир з дозою нікотину 21 мг; якщо менше – гумку з дозою нікотину 2 мг чи пластир з дозою нікотину 14 мг.</p> <p>З обережністю застосовують при інсульті, інфаркті міокарда, нестабільній стенокардії, аритмії, ангіопластиці або шунтуванні коронарних артерій, неконтрольованій артеріальній гіпертензії.</p> <p>У курців, які носять знімні зубні протези, можуть виникати труднощі при жуванні гумки, яка може прилипати до зубних протезів та інколи пошкоджувати їх.</p> <p>Лікарські препарати нікотину з обережністю застосовують у пацієнтів з помірною або вираженою печінковою та нирковою недостатністю, виразковою хворобою шлунка і дванадцятипалої кишки в гострій стадії.</p> <p>Лікарські засоби у формі трансдермального пластиря необхідно застосовувати з обережністю на шкірі з ознаками її ураження.</p> <p>Внаслідок застосування лікарських засобів нікотину і припинення куріння може виявитися необхідним зменшення дози інсуліну у хворих з інсулінзалежним цукровим діабетом.</p> <p>Лікарські засоби, що містять нікотин протипоказані до застосування у дітей віком до 18</p>

Назва фармакотерапевтичної групи	Інформація для пацієнта/представника пацієнта щодо особливостей застосування лікарських засобів
	<p>років.</p> <p>Слід уникати вживання кислих напоїв за 15 хвилин до розжовування гумки з нікотинном.</p> <p>При застосуванні цитизину необхідно бути обережним при керуванні автотранспортом і роботі з точними механізмами.</p> <p>Цитизин протипоказаний при гострому інфаркті міокарда, нестабільній стенокардії, серцевій аритмії, недавно перенесеному судинно-мозковому захворюванні, атеросклерозі, при вагітності і в період годування грудьми.</p> <p>Дітям до 18 років і дорослим старше 65 років цитизин призначають після ретельної оцінки співвідношення користь/ризик.</p> <p>При застосуванні цитизину можливі такі побічні реакції, як зміна смакових відчуттів і апетиту, сухість у роті, розлади травлення, розлади сну, підвищена роздратованість, пітливість.</p>

3. Рекомендації щодо здорового способу життя при відмові від вживання тютюнових виробів:

- 1) дотримуватись раціонального режиму відпочинку та праці;
- 2) достатня фізична активність та заняття спортом;
- 3) дотримуватись раціонального режиму харчування;
- 4) повноцінний відпочинок та нормалізація сну (не менше 8-9 годин);
- 5) прогулянки на свіжому повітрі;
- 6) за можливості уникати стресових ситуацій;

4. Довести до відома пацієнта/представника пацієнта, що детальна інформація про лікарський засіб наведена в інструкції для медичного застосування лікарського засобу, яка до нього додається.

5. Довести до відома пацієнта/представника пацієнта, що при появі побічних реакцій (передбачених і непередбачених інструкцією для медичного застосування лікарського засобу) при застосуванні лікарського засобу або відсутності ефективності лікарського засобу необхідно припинити прийом підозрюваного лікарського засобу, щонайшвидше повідомити лікаря, фармацевта, заповнити та надіслати спеціальну форму (карту-повідомлення для надання пацієнтом інформації про побічну реакцію та/або відсутність ефективності лікарського засобу при його медичному застосуванні) будь-яким зручним та доступним способом до Державного експертного центру МОЗ України.

6. Контроль інформації про лікарський засіб:

- 1) з'ясувати, наскільки пацієнт/представник пацієнта засвоїв інформацію;

2) попросити пацієнта/представника пацієнта повторити найбільш важливу інформацію;

3) з'ясувати, чи залишились у пацієнта/представника пацієнта запитання.

Перелік літературних джерел

1. Закон України «Про заходи щодо попередження та зменшення вживання тютюнових виробів і їх шкідливого впливу на здоров'я населення»

2. Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 22 квітня 2021 року № 792 «Про затвердження тринадцятого випуску Державного формуляра лікарських засобів та забезпечення його доступності».

3. Клінічна настанова «Первинна медична допомога при припиненні вживання тютюнових виробів», 2012. https://dec.gov.ua/wp-content/uploads/2019/11/2012_601_dod1akn.pdf

4. Настанова 00897. Відмова від куріння. <https://guidelines.moz.gov.ua/documents/3664>

5. Настанова 00898. Найбільш поширені ризики для здоров'я від куріння. <https://guidelines.moz.gov.ua/documents/3665>

6. Stop smoking interventions and services. NICE guideline (NG92) Published: 28 March 2018. www.nice.org.uk/guidance/ng92

7. Community pharmacies: promoting health and wellbeing. NICE guideline (NG102) Published: 2 August 2018. www.nice.org.uk/guidance/ng102

8. Фармацевтична опіка: практичний посібник / І. Зупанець, В. Черних, С. Попов та ін.; [за ред. І. Зупанця та В. Черниха]. – Київ: Фармацевт Практик, 2018. – 224 с.

9. British National Formulary 80 (BNF), September 2020 - March 2021

**В.о. Генерального директора
Директорату
фармацевтичного забезпечення**

Іван ЗАДВОРНИХ

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ Міністерства охорони здоров'я
України

№ _____

**ПРОТОКОЛ ФАРМАЦЕВТА ПРИ ВІДПУСКУ ЛІКАРСЬКИХ
ЗАСОБІВ БЕЗ РЕЦЕПТА «ПОПЕРЕДЖЕННЯ ЗАХВОРЮВАННЯ ТА
СПРИЯННЯ ПРИХИЛЬНОСТІ ДО ЛІКУВАННЯ ПРИ ТУБЕРКУЛЬОЗИ»**

I. Паспортна частина

1. Проблема, пов'язана із здоров'ям: Звернення за консультацією з приводу отримання інформації щодо попередження захворювання та лікування при туберкульозі.

2. Коди стану або захворювання. НК 025:2021 «Класифікатор хвороб та споріднених проблем охорони здоров'я»: Z71

3. Протокол призначений для фармацевта при відпуску готових лікарських засобів.

4. Мета протоколу: Інформаційне забезпечення програм профілактики та сприяння прихильності до лікування при туберкульозі, недопущення самолікування туберкульозу та запобігання розвитку хіміорезистентності.

5. Дата складання протоколу: 2021 р.

6. Дата перегляду протоколу: 2025 р.

7. Список та контактна інформація осіб, які брали участь в розробці протоколу:

Укладачі:	Установи-розробники:
Комаріда О.О.	Міністерство охорони здоров'я України
Бабенко М.М., Лобас М.В., Піняжко О.Б., Гуленко О.І., Шилкіна О.О.	Державне підприємство «Державний експертний центр Міністерства охорони здоров'я України»
Зупанець К.О., Пропіснова В.В.	Національний фармацевтичний університет

II. Інформаційно- просвітницька діяльність

1. Підтримувати реалізацію концепції Загальнодержавної цільової соціальної програми протидії захворюванню на туберкульоз на 2018-2021 роки, яка направлена на зниження показників захворюваності та смертності від туберкульозу, запобігання поширення хіміорезистентного туберкульозу, підвищення ефективності лікування, покращення лабораторної діагностики туберкульозу; брати участь в популяризації інших загальнодержавних, регіональних, громадських програм та ініціатив, спрямованих на боротьбу з туберкульозом.

2. Роз'яснювати населенню необхідність проведення профілактичних щеплень та туберкулінодіагностики, регулярне проходження планових профілактичних оглядів та рентгенологічне дослідження органів грудної клітини.

3. Надавати належну інформацію (рекомендації і консультації) щодо недопущення самолікування туберкульозу та запобігання розвитку хіміорезистентності.

4. При підозрі на туберкульоз направляти пацієнтів на консультацію до лікаря для обстеження та встановлення діагнозу.

5. Сприяти та підтримувати прихильність до лікування у хворих на туберкульоз, надавати пацієнтам, які знаходяться на підтримуючій терапії, інформацію про необхідність суворого дотримання безперервного лікування протягом всього терміну, встановленого лікарем, навіть тоді, коли пацієнт відмічає покращення стану здоров'я.

III. Фактори ризику захворювання на туберкульоз

1. Перебування в місцях позбавлення волі.

2. Форми поведінки: зловживання алкоголем; куріння (сигарет, кальяну); бродяжництво; вживання наркотичних та психотропних засобів.

3. Фізичний стан: ВІЛ-інфекція, СНІД; хронічні, професійні та інші захворювання легень, шлунковокишкового тракту, цукровий діабет, онкологічні або інші захворювання, що призводять до зниження імунітету; імунодефіцитні стани, прийом препаратів з імунодепресивною дією; виснаження організму.

4. Психофізіологічний стан: психічні захворювання; глибокий стрес; залежність від хімічних речовин.

5. Умови праці: недотримання вимог інфекційного контролю у протитуберкульозних та інших закладах охорони здоров'я, де надаються послуги хворим на туберкульоз; контакти з хворими на туберкульоз людьми та тваринами.

IV. Оцінка потреб пацієнта/представника пацієнта при зверненні за допомогою

1. З'ясувати інформацію про наступне:

1) у кого виникла проблема (пацієнт, члени сім'ї, знайомі – діти чи дорослі);

2) як давно виникло нездужання і скільки часу триває;

3) яких заходів вжито перед зверненням до аптеки;

4) які лікарські засоби вже застосовувались для полегшення стану.

2. Загрозливі симптоми, за якими можна запідозрити туберкульоз, та які вимагають негайного звернення до лікаря

1) стійкий продуктивний кашель тривалістю більше 2-х тижнів;

2) тривале підвищення температури тіла, має значення навіть незначне підвищення – до 37–37,2°C;

3) нічна пітливість;

4) немотивована втрата маси тіла, відсутність апетиту;

5) задишка при незначному фізичному навантаженні, тяжка задишка, ускладнене дихання, приступи ядухи, захриплість голосу;

6) виражений інтоксикаційний синдром – підвищена втомлюваність та слабкість;

7) виражений біль в грудній клітці, що пов'язаний з актом дихання;

8) локальний біль в кістках та суглобах.

V. Фармацевтична опіка при підозрі / захворюванні на туберкульоз

№ з/п	Питання фармацевта до пацієнта/представника пацієнта	Відповіді пацієнта/представника пацієнта	Рекомендації
1.	З'ясувати, чи наявні у пацієнта вище перелічені симптоми, за якими можна запідозрити туберкульоз.	Так	Терміново скерувати пацієнта до лікаря для діагностики, уточнення діагнозу та призначення лікування
		Ні	Скерувати пацієнта до лікаря для уточнення діагнозу, для тимчасового полегшення симптомів призначити симптоматичне лікування в залежності від характеру скарг пацієнта
2.	Діагноз захворювання визначив лікар	Так	Необхідно приймати тільки ті лікарські засоби, що призначив лікар
		Ні	Скерувати пацієнта до лікаря для уточнення діагнозу
3.	З'ясувати, чи приймає пацієнт з підозрою / захворюванням на туберкульоз протитуберкульозні	Так	Рекомендувати продовжити приймання протитуберкульозних лікарських засобів та попередити пацієнта про

№ з/п	Питання фармацевта до пацієнта/представника пацієнта	Відповіді пацієнта/представника пацієнта	Рекомендації
	лікарські засоби		<p>можливі побічні реакції, особливості застосування протитуберкульозних лікарських засобів. Наголошувати на необхідності суворого дотримання безперервного лікування протягом всього терміну, встановленого лікарем, навіть тоді, коли пацієнт відмічає покращення стану здоров'я, через можливий розвиток хіміорезистентності.</p>
		Ні	Скерувати пацієнта до лікаря для уточнення діагнозу і призначення лікування

VI. Лікарські засоби для лікування туберкульозу, що призначаються лікарем та відпускаються за рецептом

Протитуберкульозні препарати I і II ряду: амікацин, амоксицилін + клавуланова кислота, гатифлоксацин, етамбутол, етіонамід, ізоніазид, канаміцин, капреоміцин, кларитроміцин, клофазимін, левофлоксацин, лінезолід, моксифлоксацин, офлоксацин, парааміносаліцилова кислота, піразинамід, протіонамід, рифампіцин, стрептоміцин, теризидон, циклосерин.

VII. Надання належної інформації щодо рецептурних протитуберкульозних лікарських засобів, призначених лікарем

1. Надати рекомендації щодо застосування лікарського засобу, умов прийому, терміну лікування, правил зберігання.

2. Застереження при застосуванні (особливості прийому, побічна дія, вплив режиму харчування тощо).

Назва фармакотерапевтичної групи	Інформація для пацієнта/представника пацієнта щодо особливостей застосування лікарських засобів
Протитуберкульозні препарати I і II ряду	При тривалому застосуванні протитуберкульозних препаратів показаний систематичний контроль показників периферичної крові і функції печінки, нирок;

Назва фармакотерапевтичної групи	Інформація для пацієнта/представника пацієнта щодо особливостей застосування лікарських засобів
	<p>Під час лікування протитуберкульозними препаратами слід уникати вживання спиртних напоїв;</p> <p>Застосування у дітей віком до 12 років та у жінок в період вагітності і годування грудьми можливе з урахуванням ризик/користь або за життєвими показаннями, на час лікування припиняють годування грудьми;</p> <p>Можуть викликати диспепсичні прояви (нудота, блювання, діарея тощо) та алергічні реакції;</p> <p>При прийманні рифампіцину, рифапентину, рифабутину, сеча, слина, піт, слізна рідина та зуби можуть забарвлюватись в червоний колір;</p> <p>Під час лікування ізоніазидом та етамбутолом необхідно регулярне проведення офтальмологічного обстеження;</p> <p>Рифампіцин, етионамід, циклосерин вживають до їди, а піразинамід, ізоніазид – після їди;</p> <p>Канаміцин, стрептоміцин, амікацин можуть справляти нефротоксичну та ототоксичну дію, при несвоєчасному припиненні прийому може розвинути глухота;</p> <p>На час лікування фтивазидом слід утримуватися від керування транспортними засобами і роботи з механізмами.</p>

3. Рекомендації щодо способу життя під час лікування туберкульозу:

- 1) необхідна помірна фізична активність, прогулянки на свіжому повітрі;
- 2) дотримуватись збалансованого харчування з підвищеною кількістю білка та вітамінів;
- 3) необхідні повноцінний відпочинок та сон, за можливості уникати стресових ситуацій;
- 4) не вживати алкогольні напої, тютюнові вироби, наркотичні речовини.

4. Довести до відома пацієнта/представника пацієнта, що детальна інформація про лікарський засіб наведена в інструкції для медичного застосування лікарського засобу, яка до нього додається.

5. Довести до відома пацієнта/представника пацієнта, що при появі побічних реакцій (передбачених і непередбачених інструкцією для медичного застосування лікарського засобу) при застосуванні лікарського засобу або відсутності ефективності лікарського засобу необхідно припинити прийом підозрюваного лікарського засобу, щонайшвидше повідомити лікаря,

фармацевта, заповнити та надіслати спеціальну форму (карту-повідомлення для надання пацієнтом інформації про побічну реакцію та/або відсутність ефективності лікарського засобу при його медичному застосуванні) будь-яким зручним та доступним способом до Державного експертного центру МОЗ України.

6. Контроль доступності наданої інформації:

- 1) з'ясувати, наскільки пацієнт/представник пацієнта засвоїв інформацію;
- 2) попросити пацієнта/представника пацієнта повторити найбільш важливу інформацію;
- 3) з'ясувати, чи залишились у пацієнта/представника пацієнта запитання.

Перелік літературних джерел

1. Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 22 квітня 2021 року № 792 «Про затвердження тринадцятого випуску Державного формуляра лікарських засобів та забезпечення його доступності».
2. Настанова 00127. Протитуберкульозні препарати в амбулаторній допомозі <https://guidelines.moz.gov.ua/documents/3028>
3. Настанова 00126. Діагностика туберкульозу <https://guidelines.moz.gov.ua/documents/3027>
4. Клінічна настанова «Туберкульоз». <https://dec.gov.ua/mtd/tuberkuloz/>
5. Фармацевтична опіка: практичний посібник / І. Зупанець, В. Черних, С. Попов та ін.; [за ред. І. Зупанця та В. Черниха]. – Київ: Фармацевт Практик, 2018. – 224 с.
6. Клиническая фармация (фармацевтическая опека): учеб. для студентов высш. мед. (фармац.) учеб. заведений / И.А. Зупанец и др. Харьков: Золотые страницы, 2012. 776 с.
7. Симптоми та синдроми в практичній фармації. Принципи терапії: навч. посіб. для студентів вищ. навч. закл. – 2-ге вид., доп. / І.А. Зупанець, С.Б. Попов, Ю.С. Рудик та ін.; за ред. І.А. Зупанця, В.П. Черних. – Харків: Золоті сторінки, 2021. – 120 с.
8. British National Formulary 80 (BNF), September 2020 - March 2021.

**В.о. Генерального директора
Директорату
фармацевтичного забезпечення**

Іван ЗАДВОРНИХ

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ Міністерства охорони здоров'я
України

№ _____

**ПРОТОКОЛ ФАРМАЦЕВТА ПРИ ВІДПУСКУ ЛІКАРСЬКИХ
ЗАСОБІВ БЕЗ РЕЦЕПТА «ПОПЕРЕДЖЕННЯ ЗАХВОРЮВАННЯ ТА
СПРИЯННЯ ПРИХИЛЬНОСТІ ДО ЛІКУВАННЯ ПРИ ВІЛ/СНІД»**

I. Паспортна частина

1. Проблема, пов'язана із здоров'ям: Звернення за консультацією з приводу отримання інформації щодо попередження захворювання та сприяння прихильності до лікування при ВІЛ/СНІД.

2. Коди стану або захворювання. НК 025:2021 «Класифікатор хвороб та споріднених проблем охорони здоров'я»: Z71

3. Протокол призначений для фармацевта при відпуску готових лікарських засобів.

4. Мета протоколу: Інформаційне забезпечення щодо проблеми захворювання, методів профілактики (в тому числі добровільне консультування та тестування), сприяння прихильності лікування при ВІЛ/СНІД.

5. Дата складання протоколу: 2021 р.

6. Дата перегляду протоколу: 2025 р.

7. Список та контактна інформація осіб, які брали участь в розробці протоколу:

Укладачі:	Установи-розробники:
Комаріда О.О.	Міністерство охорони здоров'я України
Бабенко М.М., Лобас М.В., Піняжко О.Б., Гуленко О.І., Шилкіна О.О.	Державне підприємство «Державний експертний центр Міністерства охорони здоров'я України»
Зупанець К.О., Прописнова В.В.	Національний фармацевтичний університет

II. Інформаційно- просвітницька діяльність

1. Підтримувати реалізацію Концепцію Загальнодержавної цільової соціальної програми протидії ВІЛ-інфекції/СНІДу на 2019-2023 роки, а також популяризацію програм, таких як Всесвітній день боротьби зі СНІДом (1 грудня щорічно) тощо.

2. Інформувати населення з питань ВІЛ-інфекції/СНІДу та пропагувати здоровий спосіб життя, передусім серед молоді та осіб, що належать до груп ризику.

3. Рекомендувати особам з груп високого ризику щодо інфікування ВІЛ – інфекції пройти добровільне консультування та тестування, а також надавати контактну інформацію про найближчі консультативні центри.

4. Надавати належну інформацію (рекомендації і консультації) щодо програм лікування та недопущення самолікування.

5. Надавати інформацію про те, що ВІЛ-інфікованим жінкам слід утримуватись від годування грудьми дітей через можливість передачі їм ВІЛ-інфекції.

6. Роз'яснювати пацієнтам з ВІЛ/СНІД про потребу щорічно проводити туберкулінодіагностику та регулярне проходження планових профілактичних оглядів та рентгенологічне дослідження органів грудної клітки з метою раннього виявлення захворювання на туберкульоз.

7. Сприяти та підтримувати прихильність до лікування пацієнтів з ВІЛ/СНІД.

8. Надавати пацієнтам з ВІЛ/СНІД, які отримують антиретровірусну терапію, інформацію про необхідність суворого дотримання безперервного лікування протягом всього терміну, встановленого лікарем, навіть тоді, коли пацієнт відмічає покращення стану здоров'я.

III. Фактори ризику щодо інфікування ВІЛ

1. Групи високого ризику щодо інфікування ВІЛ: споживачі ін'єкційних наркотиків, секс - працівники, чоловіки, що мають секс з чоловіками.

2. Статеві партнери осіб із груп високого ризику.

3. Діти, народжені ВІЛ-позитивними матерями.

4. Належність до професійних груп ризику (медичні працівники).

5. Донори крові.

6. Особи, які повернулись з місць позбавлення волі.

7. Особи, які перебувають на обліку протитуберкульозних, наркологічних, дерматовенерологічних закладів охорони здоров'я.

8. Особи з асоціальним способом життя.

9. Мігранти.

IV. Оцінка потреб пацієнта/представника пацієнта при зверненні за допомогою

1. З'ясувати інформацію про наступне:

1) у кого виникла проблема (пацієнт, члени сім'ї, знайомі – діти чи дорослі);

2) як давно виникло нездужання і скільки часу триває;

3) яких заходів вжито перед зверненням до аптеки;

4) які лікарські засоби вже застосовувались для полегшення стану.

2. Загрозливі симптоми, за якими можна запідозрити ВІЛ/СНІД, та які вимагають негайного звернення до лікаря

1) немотивована втрата маси тіла;

2) немотивована хронічна діарея, яка триває більше 1 місяця;

3) немотивоване підвищення температури тіла, яке триває більше 1 місяця (постійно або періодично);

4) ураження шкіри та слизових оболонок (себореїчний дерматит, грибкові ураження нігтів, рецидивуючі виразки слизової оболонки ротової порожнини, кандидоз ротової порожнини (молочниця);

5) нічна пітливість;

6) виражений інтоксикаційний синдром, слабкість;

7) часті вірусні захворювання;

8) герпетична інфекція з хронічними виразками, що не виліковуються протягом одного місяця;

9) тяжкі тривалі пневмонії.

3. За наявності у пацієнта вище перелічених симптомів, які характерні при підозрі / захворюванні на ВІЛ/СНІД, необхідно скерувати пацієнта до лікаря для діагностики, уточнення діагнозу та призначення лікування! Для тимчасового полегшення симптомів призначити симптоматичне лікування в залежності від характеру скарг пацієнта.

V. Загальні рекомендації щодо способу життя під час лікування ВІЛ/СНІДу:

1) достатня фізична активність та заняття спортом, здійснювати прогулянки на свіжому повітрі;

2) використовувати при статевих контактах бар'єрні методи захисту (презервативи);

3) раціональний режим харчування з підвищеною кількістю білка та вітамінів, а за необхідності вживати полівітамінні лікарські засоби згідно з призначенням лікаря;

4) повноцінний відпочинок та сон не менше 8-9 годин;

5) за можливості уникати стресових ситуацій;

6) не вживати алкогольні напої, тютюнові вироби, наркотичні речовини.

VI. Контроль доступності наданої інформації:

1) з'ясувати, наскільки пацієнт/представник пацієнта засвоїв інформацію;

2) попросити пацієнта/представника пацієнта повторити найбільш важливу інформацію;

3) з'ясувати, чи залишились у пацієнта/представника пацієнта запитання.

Перелік літературних джерел

1. Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 22 квітня 2021 року № 792 «Про затвердження тринадцятого випуску Державного формуляра лікарських засобів та забезпечення його доступності».
2. Настанова 00018. ВІЛ-інфекція
<https://guidelines.moz.gov.ua/documents/2946>
3. Клінічна настанова «ВІЛ-інфекція у дорослих та підлітків».
<https://dec.gov.ua/mtd/vil-infekcziya-u-doroslyh-ta-pidlitkiv/>
4. Клінічна настанова «ВІЛ-інфекція у дітей».
<https://dec.gov.ua/mtd/vil-infekcziya-u-ditej/>
5. Фармацевтична опіка: практичний посібник / І. Зупанець, В. Черних, С. Попов та ін.; [за ред. І. Зупанця та В. Черниха]. – Київ: Фармацевт Практик, 2018. – 224 с.
6. Клиническая фармация (фармацевтическая опека): учеб. для студентов высш. мед. (фармац.) учеб. заведений / И.А. Зупанец и др. Харьков: Золотые страницы, 2012. 776 с.
7. Симптоми та синдроми в практичній фармації. Принципи терапії: навч. посіб. для студентів вищ. навч. закл. – 2-ге вид., доп. / І.А. Зупанець, С.Б. Попов, Ю.С. Рудик та ін.; за ред. І.А. Зупанця, В.П. Черних. – Харків: Золоті сторінки, 2021. – 120 с.
8. British National Formulary 80 (BNF), September 2020 - March 2021

В.о. Генерального директора Директорату
фармацевтичного забезпечення

Іван ЗАДВОРНИХ

ЗАТВЕРДЖЕНО
Наказ Міністерства охорони здоров'я
України

№ _____

**ПРОТОКОЛ ФАРМАЦЕВТА ПРИ ВІДПУСКУ ЛІКАРСЬКИХ
ЗАСОБІВ БЕЗ РЕЦЕПТА «ФОРМУВАННЯ ДОМАШНЬОЇ АПТЕЧКИ
ПЕРШОЇ ДОПОМОГИ»**

I. Паспортна частина

1. Проблема, пов'язана із здоров'ям: Звернення пацієнта/представника пацієнта за консультацією з приводу формування домашньої аптечки першої допомоги.

2. Коди стану або захворювання. НК 025:2021 «Класифікатор хвороб та споріднених проблем охорони здоров'я»: Z71

3. Протокол призначений для фармацевта при відпуску готових лікарських засобів.

4. Мета протоколу: Інформаційне забезпечення відпуску лікарських засобів, які відпускаються без рецепта, при зверненні пацієнта/представника пацієнта.

5. Дата складання протоколу: 2021 р.

6. Дата перегляду протоколу: 2025 р.

7. Список та контактна інформація осіб, які брали участь в розробці протоколу:

Укладачі:	Установи-розробники:
Комаріда О.О.	Міністерство охорони здоров'я України
Бабенко М.М., Лобас М.В., Піняжко О.Б., Гуленко О.І., Шилкіна О.О.	Державне підприємство «Державний експертний центр Міністерства охорони здоров'я України»
Зупанець К.О., Пропіснова В.В.	Національний фармацевтичний університет

II. Оцінки потреб пацієнта/представника пацієнта при зверненні за допомогою

1. Необхідно з'ясувати інформацію про наступне:

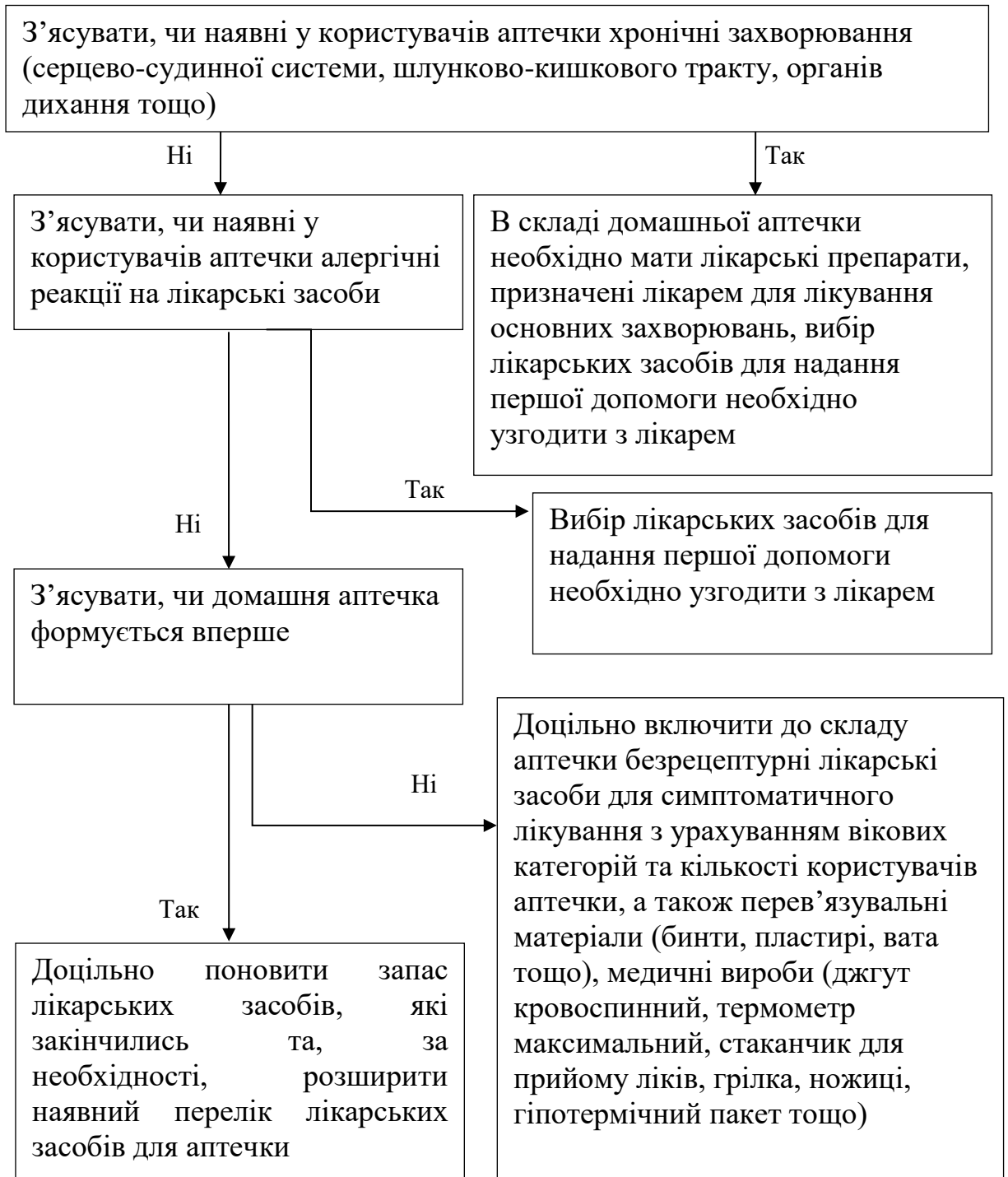
- 1) з якою метою необхідно сформувати аптечку;
- 2) кількість і вік потенційних користувачів аптечки;
- 3) чи необхідні додатково супутні предмети санітарії і гігієни.

2. Всі лікарські засоби для симптоматичного лікування можна застосовувати протягом 2-3 днів, якщо симптоми не зникають, необхідно звернутись до лікаря!

3. Загрозливі симптоми, які вимагають негайного звернення до лікаря

- 1) раптовий гострий біль, інтенсивність якого наростає;
 - 2) сильний і тривалий головний біль, запаморочення, непритомний стан;
 - 3) біль у грудях, що іррадіює в руку, шию, щелепу (особливо в лівій половині тіла), посилене серцебиття, задишка;
 - 4) підвищений артеріальний тиск;
 - 5) симптоми гострого респіраторного захворювання, алергії, диспепсії тривають 3 дні і більше або посилюються;
 - 6) ускладнене дихання при кашлі;
 - 7) різке підвищення температури тіла;
 - 8) безперервне блювання, нудота, діарея з частими і болісними позивами та підвищенням температури тіла, сильний біль в животі, випорожнення чорного кольору;
 - 9) незвичні кровотечі і синці;
 - 10) травмування супроводжується сильною кровотечею яскраво-червоного кольору або кровотеча не припиняється через 15-20 хвилин після накладення пов'язки;
 - 11) будь-які опіки;
 - 12) нездужання у вагітних;
 - 13) будь-які відхилення в стані і поведінці дитини (особливо маленької) вимагають консультації педіатра!
4. За відсутності загрозливих симптомів перейти до фармацевтичної опіки відповідно до розділу III цього Протоколу.

III. Фармацевтична опіка при формуванні домашньої аптечки

IV. Перелік лікарських засобів, які відпускаються без рецепта, при формуванні домашньої аптечки першої допомоги

1. Анальгетики і антипіретиками: Кислота ацетилсаліцилова, Метамізол натрію, Парацетамол.

2. Нестероїдні протизапальні та протиревматичні засоби: Ібупрофен.

3. Антисептичні і дезінфікуючі засоби: Діамантовий зелений, Етанол, Йод, Калію перманганат, Мірамістин, Нітрофурал, Перекис водню, Повідон-йод, Хлоргексидин.

4. Ранозагоювальні засоби для місцевого застосування: Декспантенол.

5. Дихальні аналептики: Аміак.

6. Спазмолітичні засоби: Дротаверин.

V. Надання належної інформації щодо лікарських засобів для відповідального самолікування

1. Надати рекомендації щодо застосування лікарського засобу, умов прийому, терміну лікування, правил зберігання лікарських засобів.

2. Застереження при застосуванні (особливості прийому, побічна дія, вплив режиму харчування тощо).

№ з/п	Назва фармакотерапевтичної групи	Інформація для пацієнта/представника пацієнта щодо особливостей застосування лікарських засобів
1	Дихальні аналептики	<p>Для стимуляції дихального центру в якості засобу швидкої допомоги: невеликий шматочок марлі або вати, змочений розчином аміаку, обережно підносять до носових отворів на 0,5 - 1 сек.</p> <p>При випадковому ураженні слизової оболонки ока промивати водою декілька разів (протягом 15 хв з перервою 10 хв) або 5 % розчином кислоти борної. Олії і мазі не застосовують. При ураженні носа і глотки застосовують 0,5 % розчин кислоти лимонної або натуральні соки. У разі прийому внутрішньо – пити воду, фруктовий сік, молоко, краще – 0,5 % розчин кислоти лимонної або 1 % розчин кислоти оцтової до повної нейтралізації вмісту шлунка.</p>
2	Анальгетики антипіретика, нестероїдні протизапальні засоби	<p>Всі нестероїдні протизапальні засоби, особливо препарати ацетилсаліцилової кислоти, з обережністю призначають пацієнтам з бронхіальною астмою, ерозивно-виразковими захворюваннями шлунково-кишкового тракту, схильністю до кровотеч, із захворюваннями печінки, порушенням функції нирок</p> <p>Всі нестероїдні протизапальні засоби необхідно приймати після їжі</p> <p>При виникненні гострого болю в животі</p>

№ з/п	Назва фармакотерапевтичної групи	Інформація для пацієнта/представника пацієнта щодо особливостей застосування лікарських засобів
		<p>(особливо за наявності нудоти, блювання) не рекомендується застосовувати анальгетики або нестероїдні протизапальні засоби, оскільки це може ускладнювати діагностику при хірургічній патології</p> <p>Препарати, що містять ацетилсаліцилову кислоту, не можна приймати разом з антикоагулянтами, антиагрегантами, при вагітності і в період годування грудьми</p> <p>У дітей застосування ацетилсаліцилової кислоти і метамізолу натрію можливо тільки за наявності чітких показань і тільки у тих випадках, коли інші препарати неефективні</p> <p>Препарати, що містять парацетамол, з обережністю призначають при порушенні функції печінки</p> <p>Не можна поєднувати прийом нестероїдних протизапальних засобів з алкоголем (різко підвищується ульцерогенна – особливо у ацетилсаліцилової кислоти і гепатотоксична дія – особливо у парацетамолу)</p>
3	Спазмолітичні лікарські засоби	Дротаверин може викликати зниження артеріального тиску, тому його з обережністю застосовують у пацієнтів з артеріальною гіпотензією
4	Антисептичні і дезінфікуючі засоби	<p>Спиртові розчини антисептиків слід наносити на шкірні покриви навколо рани, уникаючи потрапляння в глибину рани, особливо при глибоких порізах</p> <p>Всі спиртові розчини антисептиків викликають місцевопідразнюючу дію, тому їх нанесення супроводжується відчуттям печіння</p> <p>Розчини перекису водню не застосовують для промивання і введення в глибокі рани –</p>

№ з/п	Назва фармакотерапевтичної групи	Інформація для пацієнта/представника пацієнта щодо особливостей застосування лікарських засобів
		<p>можлива емболія пухирцями повітря</p> <p>Не можна обробляти опіки концентрованими розчинами етанолу</p> <p>Лікарські засоби, що містять повідон-йод, не застосовують у дітей віком до 1 року і у осіб із захворюваннями щитовидної залози</p> <p>В окремих випадках при застосуванні препаратів, що містять мірамістин, можливе короткочасне відчуття печіння, яке зникає самостійно через 15-20 хвилин і не потребує відміни лікарських засобів</p>
5	Ранозагоювальні засоби для місцевого застосування	<p>Для лікування опіків переважним є застосування лікарських засобів, що містять декспантенол</p> <p>Лікарські засоби у формі мазей не можна наносити на мокнучі рани</p> <p>Лікарські засоби у формі гелю можна застосовувати в першу фазу раньового процесу, крем – в другу фазу, а мазь – в третю фазу</p>

3. Загальні рекомендації щодо формування домашньої аптечки першої допомоги:

упакування для аптечки повинно бути герметичним (щоб не допустити псування лікарських засобів під впливом вологи, світла тощо), міцним і забезпечувати легкий і швидкий доступ до її вмісту;

не можна заповнювати аптечку препаратами без зазначення назви і терміну придатності, без інструкцій для застосування;

лікарські засоби, перев'язувальні матеріали та вироби медичного призначення необхідно розташовувати в аптечці у визначених місцях, щоб у невідкладних ситуаціях не витратити час на їх пошук;

лікарські засоби для дітей необхідно зберігати окремо від всіх інших препаратів;

один раз на 3-4 місяці необхідно переглядати вміст аптечки, контролювати терміни придатності препаратів, проводити зовнішній огляд і вилучати зіпсовані або непридатні до застосування лікарські засоби;

для належного зберігання сиропів, крапель, мазей після розкриття бажано виділити окреме місце в холодильнику, також необхідно враховувати, що термін зберігання цих засобів після розкриття не перевищує одного місяця;

не варто купувати лікарські препарати без особливої потреби і про запас.

4. Довести до відома пацієнта/представника пацієнта, що детальна інформація про лікарський засіб наведена в інструкції для медичного застосування лікарського засобу, яка до нього додається.

5. Довести до відома пацієнта/представника пацієнта, що при появі побічних реакцій (передбачених і непередбачених інструкцією для медичного застосування лікарського засобу) при застосуванні лікарського засобу або відсутності ефективності лікарського засобу необхідно припинити прийом підозрюваного лікарського засобу, щонайшвидше повідомити лікаря, фармацевта, заповнити та надіслати спеціальну форму (карту-повідомлення для надання пацієнтом інформації про побічну реакцію та/або відсутність ефективності лікарського засобу при його медичному застосуванні) будь-яким зручним та доступним способом до Державного експертного центру МОЗ України.

6. Контроль доступності наданої інформації:

- 1) з'ясувати, наскільки пацієнт/представник пацієнта засвоїв інформацію;
- 2) попросити пацієнта/представника пацієнта повторити найбільш важливу інформацію;
- 3) з'ясувати, чи залишились у пацієнта/представника пацієнта запитання.

Перелік літературних джерел

1. Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 22 квітня 2021 року № 792 «Про затвердження тринадцятого випуску Державного формуляра лікарських засобів та забезпечення його доступності».

2. Настанова 00373. Пошкодження м'язів. <https://guidelines.moz.gov.ua/documents/3246>

3. Настанова 00663. Рани та садна у дітей. <https://guidelines.moz.gov.ua/documents/3466>

4. Настанова 00668. Травми суглобів та зв'язок у дітей. <https://guidelines.moz.gov.ua/documents/3468>

5. Настанова 00375. Опікові травми <https://guidelines.moz.gov.ua/documents/3248>

6. Фармацевтична опіка: практичний посібник / І. Зупанець, В. Черних, С. Попов та ін.; [за ред. І. Зупанця та В. Черниха]. – Київ: Фармацевт Практик, 2018. – 224 с.

7. Клиническая фармация (фармацевтическая опека): учеб. для студентов высш. мед. (фармац.) учеб. заведений / И.А. Зупанец и др. Харьков: Золотые страницы, 2012. 776 с.

8. Симптоми та синдроми в практичній фармації. Принципи терапії: навч. посіб. для студентів вищ. навч. закл. – 2-ге вид., доп. / І.А. Зупанець, С.Б. Попов, Ю.С. Рудик та ін.; за ред. І.А. Зупанця, В.П. Черних. – Харків: Золоті сторінки, 2021. – 120 с.

9. British National Formulary 80 (BNF), September 2020 - March 2021

В.о. Генерального директора Direktoraty
фармацевтичного забезпечення

Іван ЗАДВОРНИХ

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ Міністерства охорони здоров'я
України

№ _____

**ПРОТОКОЛ ФАРМАЦЕВТА ПРИ ВІДПУСКУ ЛІКАРСЬКИХ
ЗАСОБІВ БЕЗ РЕЦЕПТА «ФОРМУВАННЯ АПТЕЧКИ ПЕРШОЇ
ДОПОМОГИ ДЛЯ НЕМОВЛЯТ»**

I. Паспортна частина

1. Проблема, пов'язана із здоров'ям: Звернення пацієнта/представника пацієнта за консультацією з приводу формування аптечки першої допомоги для немовлят.

2. Коди стану або захворювання. НК 025:2021 «Класифікатор хвороб та споріднених проблем охорони здоров'я»: Z71

3. Протокол призначений для фармацевта при відпуску готових лікарських засобів.

4. Мета протоколу: Інформаційне забезпечення відпуску лікарських засобів, які відпускаються без рецепта, при зверненні пацієнта/представника пацієнта.

5. Дата складання протоколу: 2021 р.

6. Дата перегляду протоколу: 2025 р.

7. Список та контактна інформація осіб, які брали участь в розробці протоколу:

Укладачі:	Установи-розробники:
Комаріда О.О.	Міністерство охорони здоров'я України
Бабенко М.М., Лобас М.В., Піняжко О.Б., Гуленко О.І., Шилкіна О.О.	Державне підприємство «Державний експертний центр Міністерства охорони здоров'я України»
Зупанець К.О., Пропіснова В.В.	Національний фармацевтичний університет

II. Оцінка потреб пацієнта/представника пацієнта при зверненні за допомогою

1. З'ясувати інформацію про наступне:

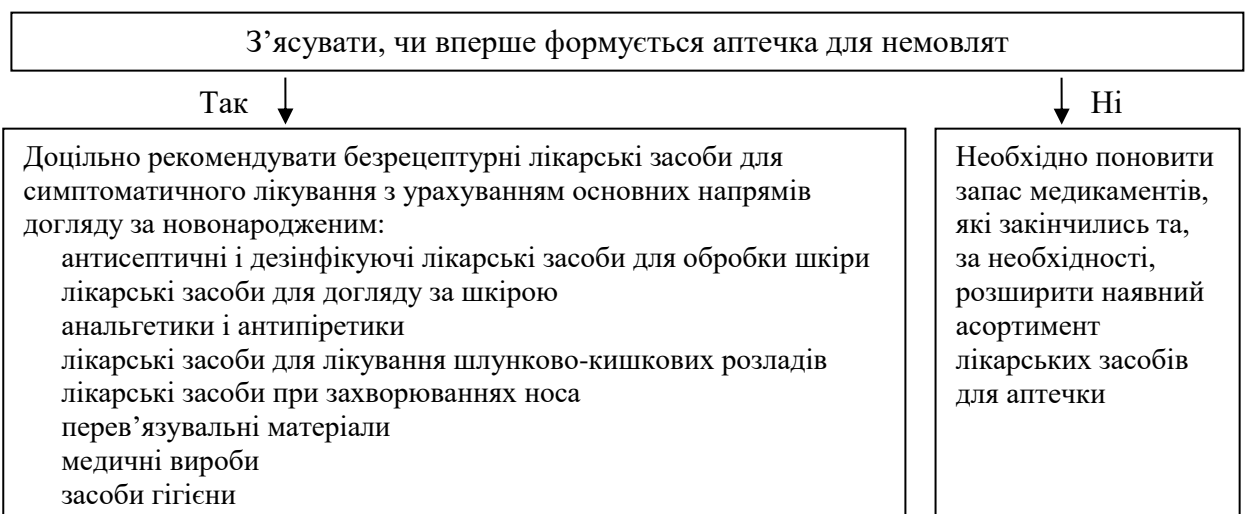
- 1) з якою метою необхідно сформувати аптечку;
- 2) чи мають користувачі аптечки досвід догляду за немовлям;
- 3) чи необхідні додатково супутні предмети догляду за дитиною.

2. Будь-які відхилення в стані і поведінці малюка вимагають консультації педіатра!

3. Загрозливі симптоми, які вимагають негайного звернення до лікаря:

- 1) часте і важке дихання, кашель, хрипи і свист під час дихання;
 - 2) температура вище 38°C, дитина роздратована, плаче, її неможливо заспокоїти;
 - 3) гіпотермія (дитина холодна);
 - 4) сильне тремтіння або судоми;
 - 5) блювання, пронос, наявність крові і слизу в калі або випорожнення мають практично білий колір;
 - 6) відсутність дефекації більше 24 год.;
 - 7) дитина відмовляється від їжі, не може пити, дуже млява і апатична;
 - 8) дитина кричить, і її обличчя стає блідим або синюватим;
 - 9) губи і язик мають синюватий колір;
 - 10) сонливість і важке пробудження, дитина втрачає свідомість;
 - 11) дуже сильне потовиділення (під час їжі або коли дитина плаче);
 - 12) поява шкірних висипів, які не минають впродовж 2 днів;
 - 13) шкіра і очі жовтіють; з'являються висипи на тілі;
 - 14) субфебрильна температура тримається більше 1 тижня.
4. За відсутності загрозливих симптомів перейти до фармацевтичної опіки відповідно до розділу III цього Протоколу.

III. Фармацевтична опіка при формуванні аптечки першої допомоги для немовлят

IV. Перелік лікарських засобів, які відпускаються без рецепта, при формуванні аптечки першої допомоги для немовлят

1. Анальгетики і антипіретики: Ібупрофен, Парацетамол.
2. Антисептичні і дезінфікуючі засоби: Діамантовий зелений, Калію перманганат.
3. Ентеросорбенти: Діосмектит, Гідрогель метилкремніевої кислоти.
4. Засоби елімінаційної терапії при захворюваннях носа: Натрію хлорид.
5. Засоби із захисною і пом'якшувальною дією: Вазелін, Декспантенол, Цинку оксид.
6. Лікарські засоби, що застосовують при шлунково-кишкових розладах: Симетикон.
7. Сольові складки для пероральної регідратації: калію хлорид+натрію хлорид+натрію цитрат+глюкоза.
8. Лікарські рослинні препарати для купання – трава причепи, квітки ромашки, календули.

V. Надання належної інформації щодо лікарських засобів для відповідального самолікування

ВВ! Будь-які лікарські засоби у немовлят можуть застосовуватись тільки після консультації з педіатром!

1. Надати рекомендації щодо застосування лікарського засобу, умов прийому препарату, терміну лікування, правил зберігання лікарських засобів.
2. Застереження при застосуванні (особливості прийому, побічна дія, вплив режиму харчування тощо).

№ з/п	Назва фармакотерапевтичної групи	Інформація для пацієнта/представника пацієнта щодо особливостей застосування лікарських засобів
1	Анальгетики і антипіретики, нестероїдні протизапальні засоби	<p>В якості жарознижувального засобу препаратом вибору в дитячій практиці є парацетамол, максимальна доза якого не повинна перевищувати 60 мг/кг на добу, тому перед застосуванням препарату дитину необхідно зважити</p> <p>За наявності протипоказань до застосування парацетамолу препаратом вибору є ібупрофен</p> <p>У дітей застосування ацетилсаліцилової кислоти і метамізолу натрію можливо тільки за наявності чітких показань і тільки у тих випадках, коли інші препарати неефективні</p> <p>Зазвичай, застосування антипіретиків</p>

№ з/п	Назва фармакотерапевтичної групи	Інформація для пацієнта/представника пацієнта щодо особливостей застосування лікарських засобів
		<p>розпочинають при підвищенні температури тіла вище 38°C</p> <p>Для немовлят більш прийнятним є застосування лікарських засобів у вигляді супозиторіїв, але за наявності діареї супозиторії не застосовують</p> <p>Перед введенням супозиторію необхідно очистити кишечник за допомогою клізми</p> <p>Після розкриття лікарські засоби у формі сиропів можуть зберігатися не більше одного місяця</p>
2	Антисептичні і дезінфікуючі засоби	<p>Всі спиртові розчини антисептиків викликають місцевоподразнюючу дію, їх нанесення супроводжується відчуттям печіння, тому розчинами, що містять етанол, обробляють шкіру навколо рани і краї рани</p> <p>Розчини калію перманганату готують слабо-рожевого кольору, перед застосуванням проціджують, оскільки нерозчинені кристалікарські засоби можуть спричинити опіки шкіри малюка</p> <p>У дітей віком до 2-х років заборонено застосування кислоти борної через можливу абсорбцію через шкіру і системну токсичну дію</p> <p>Лікарські засоби, що містять повідон-йод, не застосовують у дітей віком до 1 року</p>
3	Засоби із захисною і пом'якшувальною дією	<p>Лікарські засоби із захисною і пом'якшувальною дією не застосовують для лікування гнійничкових захворювань.</p> <p>Якщо пелюшковий висип у дитини не зникає протягом 48–72 годин від початку застосування лікарського препарату, необхідно припинити лікування і звернутися</p>

№ з/п	Назва фармакотерапевтичної групи	Інформація для пацієнта/представника пацієнта щодо особливостей застосування лікарських засобів
		<p>за повторною консультацією до лікаря-педіатра.</p> <p>Лікарські засоби у формі мазей не можна наносити на інфіковані та мокнучі рани</p> <p>Стерилізацію вазелінової олії можна провести шляхом нагрівання до 180°C протягом 30 хвилин</p>
4	Ентеросорбенти	<p>Дітям віком до 1 року діосмектит призначають в дозі 1 пакетик/добу; вміст пакетика розчиняють у пляшці з 50 мл води (застосовують протягом дня) або ретельно розмішують з напіврідкою їжею; при діареї добова доза препарату на початку лікування може бути збільшена вдвічі</p> <p>Застосовувати ентеросорбенти необхідно між прийомами їжі</p> <p>При тривалому застосуванні можливий закреп</p>
5	Лікарські засоби, що застосовують при шлунково-кишкових розладах	<p>Застосовуються для симптоматичного лікування при коліках у немовлят після кожного годування, а також перед сном з невеликою кількістю рідини</p> <p>Дітям слід давати тільки свіжоприготовлені теплі розчини лікарських засобів, не підсолоджувати</p>

3. Перев'язувальні матеріали і медичні вироби для аптечки: вата хірургічна, бинти стерильні, серветки марлеві стерильні, марля медична, пов'язки марлеві, ватні палички з обмежувачем, лейкопластирі бактерицидні і в рулончиках, термометри максимальний і електронний, термометр водний, трубка газовідвідна, піпетки, пляшечки для годування, соски, стаканчик для приймання лікарських засобів, спринцівка маленька, аспіратор для носа, ножиці, грілка маленька, кільце для прорізування зубів, мило дитяче, крем дитячий.

4. Загальні рекомендації по формуванню аптечки першої допомоги для немовлят:

1) лікарські засоби для немовлят зберігати окремо від всіх інших лікарських засобів;

2) для належного зберігання сиропів, крапель, мазей після розкриття бажано виділити окреме місце в холодильнику;

3) один раз на 3-4 місяці необхідно переглядати вміст аптечки, контролювати терміни придатності препаратів, проводити зовнішній огляд і вилучати зіпсовані або непридатні до застосування лікарських засобів;

4) не можна заповнювати аптечку препаратами без зазначення назви і терміну придатності, без інструкцій по застосуванню.

5. Довести до відома пацієнта/представника пацієнта, що детальна інформація про лікарський засіб наведена в інструкції для медичного застосування лікарського засобу, яка до нього додається;

6. Довести до відома пацієнта/представника пацієнта, що при появі побічних реакцій (передбачених і непередбачених інструкцією для медичного застосування лікарського засобу) при застосуванні лікарського засобу або відсутності ефективності лікарського засобу необхідно припинити прийом підозрюваного лікарського засобу, щонайшвидше повідомити лікаря, фармацевта, заповнити та надіслати спеціальну форму (карту-повідомлення для надання пацієнтом інформації про побічну реакцію та/або відсутність ефективності лікарського засобу при його медичному застосуванні) будь-яким зручним та доступним способом до Державного експертного центру МОЗ України.

7. Контроль доступності наданої інформації про лікарський засіб:

1) з'ясувати, наскільки пацієнт/представник пацієнта засвоїв інформацію;

2) попросити пацієнта/представника пацієнта повторити найбільш важливу інформацію;

3) з'ясувати, чи залишились у пацієнта/представника пацієнта запитання.

Перелік літературних джерел

1. Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 22 квітня 2021 року № 792 «Про затвердження тринадцятого випуску Державного формуляра лікарських засобів та забезпечення його доступності».

2. Клінічна настанова «Ведення найбільш поширених станів у дітей віком до 5-ти років у контексті інтегрованого ведення хвороб дитячого віку»
<https://dec.gov.ua/mtd/integrovanе-vedennya-hvorob-dytyachogo-viku/>

3. Настанова 00566. Грудне вигодовування: поради та труднощі.
<https://guidelines.moz.gov.ua/documents/3394>

4. Настанова 00594. Лихоманка у дитини.
<https://guidelines.moz.gov.ua/documents/3415>

5. Настанова 01029. Гострі захворювання немовлят.
<https://guidelines.moz.gov.ua/documents/3752>

6. Настанова 00612. Утруднене дихання у дітей.
<https://guidelines.moz.gov.ua/documents/3427>

7. Настанова 00630. Діарея і блювання у дітей. <https://guidelines.moz.gov.ua/documents/3440>
8. Настанова 01132. Проблеми шкіри у дітей. <https://guidelines.moz.gov.ua/documents/3844>
9. Настанова 00993. Плач немовлят. <https://guidelines.moz.gov.ua/documents/3721>)
10. Фармацевтична опіка: практичний посібник / І. Зупанець, В. Черних, С. Попов та ін.; [за ред. І. Зупанця та В. Черниха]. – Київ: Фармацевт Практик, 2018. – 224 с.
11. Симптоми та синдроми в практичній фармації. Принципи терапії: навч. посіб. для студентів вищ. навч. закл. – 2-ге вид., доп. / І.А. Зупанець, С.Б. Попов, Ю.С. Рудик та ін.; за ред. І.А. Зупанця, В.П. Черних. – Харків: Золоті сторінки, 2021. – 120 с.
12. British National Formulary 80 (BNF), September 2020 - March 2021

**В.о. Генерального директора Директорату
фармацевтичного забезпечення**

Іван ЗАДВОРНИХ

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ Міністерства охорони здоров'я
України

№ _____

**ПРОТОКОЛ ФАРМАЦЕВТА ПРИ ВІДПУСКУ ЛІКАРСЬКИХ
ЗАСОБІВ БЕЗ РЕЦЕПТА «ФОРМУВАННЯ АПТЕЧКИ ПЕРШОЇ
ДОПОМОГИ ДЛЯ ПОДОРОЖЕЙ»**

I. Паспортна частина

1. Проблема, пов'язана із здоров'ям: Звернення пацієнта/представника пацієнта за консультацією з приводу формування аптечки першої допомоги для подорожей.

2. Коди стану або захворювання. НК 025:2021 «Класифікатор хвороб та споріднених проблем охорони здоров'я»: Z71

3. Протокол призначений для фармацевта при відпуску готових лікарських засобів.

4. Мета протоколу: Інформаційне забезпечення відпуску лікарських засобів, які відпускаються без рецепта, при зверненні пацієнта/представника пацієнта.

5. Дата складання протоколу: 2021 р.

6. Дата перегляду протоколу: 2025 р.

7. Список та контактна інформація осіб, які брали участь в розробці протоколу:

Укладачі:	Установи-розробники:
Комаріда О.О.	Міністерство охорони здоров'я України
Бабенко М.М., Лобас М.В., Піняжко О.Б., Гуленко О.І., Шилкіна О.О.	Державне підприємство «Державний експертний центр Міністерства охорони здоров'я України»
Зупанець К.О., Пропіснова В.В.	Національний фармацевтичний університет

II. Оцінка потреб пацієнта/представника пацієнта при зверненні за допомогою

1. З'ясувати інформацію про наступне:

- 1) з якою метою необхідно сформувати аптечку;
- 2) хто буде користувачами аптечки, їх вік та кількість;
- 3) особливості місцевості, в яку планується подорож;
- 4) тривалість подорожі.

2. Всі лікарські засоби для симптоматичного лікування можна застосовувати протягом 2-3 днів, якщо симптоми не зникають, необхідно терміново звернутись до лікаря!

3. Загрозливі симптоми, які вимагають негайного звернення до лікаря:

1) симптоми гострого респіраторного захворювання, алергії, диспепсії тривають або посилюються через 3 дні і більше;

2) раптовий біль, інтенсивність якого наростає;

3) сильний і тривалий головний біль, запаморочення, непритомний стан;

4) незвичні кровотечі і синці;

5) ускладнене дихання при кашлі;

6) жовтуватий колір очей або шкіри;

7) безпричинні зміни температури тіла;

8) безперервне блювання, різке зниження маси тіла;

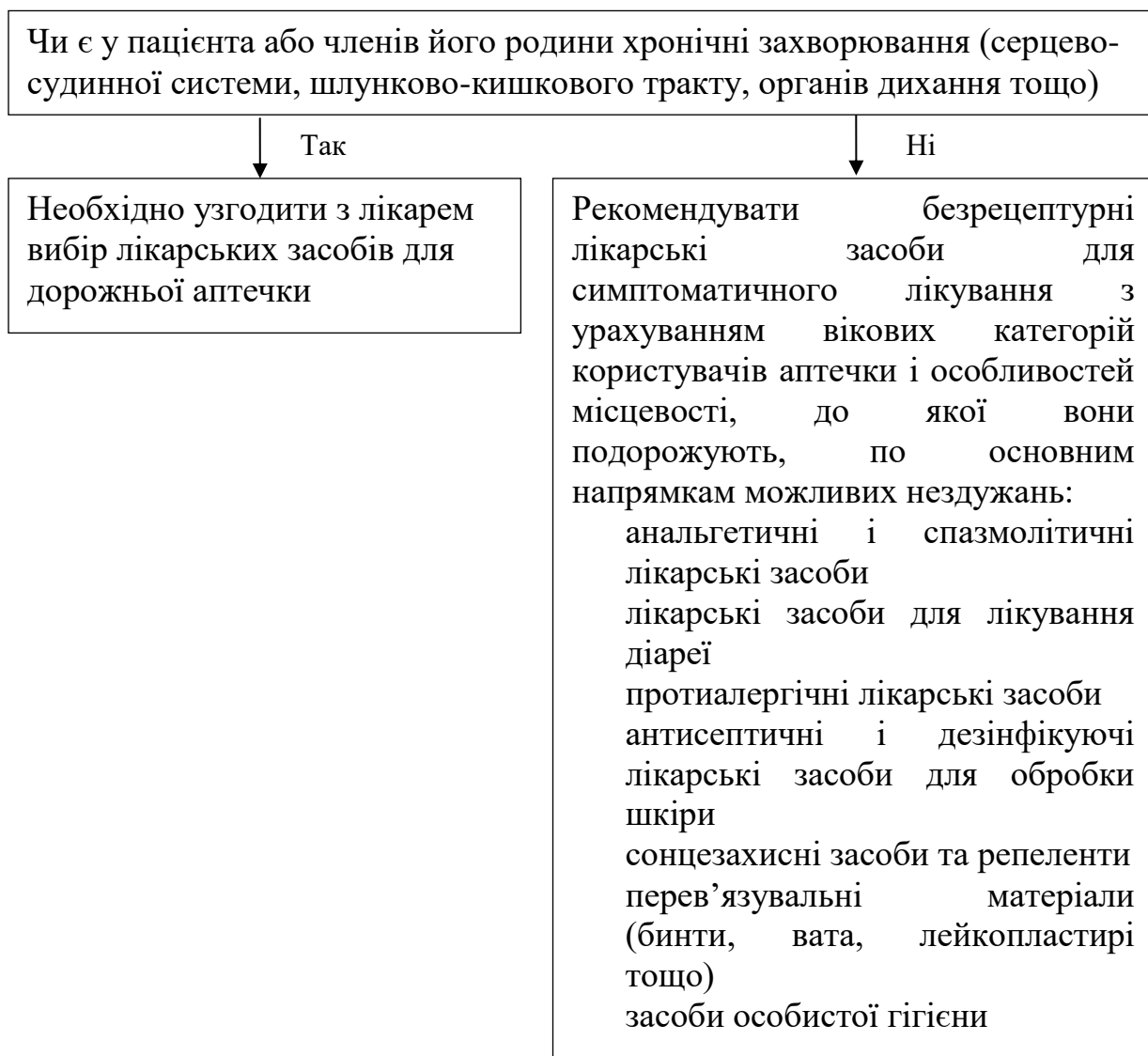
9) зміна кольору і консистенції калу (кривавий пронос, наявність крові і слизу, випорожнення у вигляді «рисового відвару» або «кавової гущі»);

10) різкі зміни настрою або психічного стану, незвична втома або слабкість;

11) почервоніння, лущення, утворення пухирів на шкірі, фотосенсибілізація (підвищена чутливість шкіри до сонячного світла).

4. За відсутності загрозливих симптомів перейти до фармацевтичної опіки відповідно до розділу III цього Протоколу.

III. Фармацевтична опіка при формуванні аптечки першої допомоги для подорожей

IV. Перелік лікарських засобів, які відпускаються без рецепта, при формуванні аптечки першої допомоги для подорожей

1. Анальгетики і антипіретики, нестероїдні протизапальні засоби: Кислота ацетилсаліцилова, Ібупрофен, Метамізол натрію, Парацетамол.

2. Антигістамінні лікарські засоби: Дезлоратадин, Диметинден, Клемастин, Левоцетиризин, Лоратадин, Мебгідролін, Фексофенадин, Хіфенадин, Хлоропірамін, Цетиризин.

5. Антисептичні і дезінфікуючі засоби: Діамантовий зелений, Етанол, Йод, Кислота борна, Мірамістин, Нітрофурал, Перекис водню, Калію перманганат, Повідон-йод, Хлоргексидин.

3. Ентеросорбенти: Вугілля медичне активоване, Діосмектит, Гідрогель метилкремнієвої кислоти.

4. Засоби, що пригнічують перистальтику: Лоперамід.

5. Препарати електролітів з вуглеводами, сольові складки для пероральної регідратації: Натрію хлорид + натрію цитрат + калію хлорид + глюкоза.

6. Ранозагоювальні засоби для топічного застосування: Декспантенол.

7. Спазмолітичні лікарські засоби: Дротаверин.

V. Надання належної інформації щодо лікарських засобів для відповідального самолікування

1. Надати рекомендації щодо застосування лікарського засобу, умов прийому препарату, терміну лікування, правил зберігання лікарських засобів.

2. Застереження при застосуванні (особливості прийому, побічна дія, вплив режиму харчування тощо).

№ з/п	Назва фармакотерапевтичної групи	Інформація для пацієнта/представника пацієнта щодо особливостей застосування лікарських засобів
1	Анальгетики і антипіретики, нестероїдні протизапальні засоби	<p>Всі нестероїдні протизапальні засоби, особливо препарати ацетилсаліцилової кислоти, з обережністю призначають пацієнтам з бронхіальною астмою, ерозивно-виразковими захворюваннями шлунково-кишкового тракту, схильністю до кровотеч, із захворюваннями печінки, порушенням функції нирок</p> <p>Всі нестероїдні протизапальні засоби необхідно приймати після їди</p> <p>При виникненні гострого болю в животі (особливо за наявності нудоти, блювання) не рекомендується застосовувати анальгетики або нестероїдні протизапальні засоби, оскільки це може ускладнювати діагностику при хірургічній патології</p> <p>У дітей застосовування ацетилсаліцилової кислоти і метамізолу натрію можливо тільки за наявності чітких показань і тільки у тих випадках, коли інші препарати неефективні</p> <p>Лікарські препарати, що містять ацетилсаліцилову кислоту, не можна приймати разом з антикоагулянтами, антиагрегантами, при вагітності і в період годування грудьми</p> <p>Лікарські препарати, що містять парацетамол,</p>

№ з/п	Назва фармакотерапевтичної групи	Інформація для пацієнта/представника пацієнта щодо особливостей застосування лікарських засобів
		<p>з обережністю призначають при порушенні функції печінки, необхідно дотримуватись призначеного дозування</p> <p>Не можна поєднувати прийом нестероїдних протизапальних засобів з алкоголем (різко підвищується ульцерогенна – особливо у ацетилсаліцилової кислоти і гепатотоксична дія – особливо у парацетамолу)</p>
2	Засоби, що пригнічують перистальтику	<p>При застосуванні засобів, що пригнічують перистальтику, можливі втомлюваність, біль в шлунку, головний біль, апатія, сонливість або безсоння</p> <p>Обережно застосовують при порушенні функції печінки</p> <p>Не призначають при підвищеній температурі</p> <p>Не призначають одночасно з препаратами, що посилюють перистальтику</p> <p>Не призначають вагітним в I триместрі та період годування грудьми, дітям до 5 років</p> <p>При виникненні закрепку слід негайно зупинити приймання препарату</p>
3	Препарати електролітів з вуглеводами, сольові склади для пероральної регідратації	<p>Призначення при діареї будь-якого походження необхідне у зв'язку із втратою організмом рідини і електролітів, при цьому регідратаційну терапію продовжують до зникнення діареї</p> <p>Безконтрольне приймання препаратів може привести до водно-електролітного дисбалансу</p> <p>Недопустимо додавання цукру в розчини для пероральної регідратації (посилюється осмолярність розчину і як наслідок – посилення діареї)</p>

№ з/п	Назва фармакотерапевтичної групи	Інформація для пацієнта/представника пацієнта щодо особливостей застосування лікарських засобів
4	Ентеросорбенти	<p>Необхідно дотримуватись інтервалу між прийманням ентеросорбентів та інших лікарських засобів, а також їжі, оскільки можливо уповільнення і/або зниження абсорбції лікарських засобів</p> <p>При тривалому застосуванні може виникнути закреп</p> <p>Вугілля активоване може забарвлювати кал в чорний колір</p>
5	Спазмолітичні лікарські засоби	Дротаверин може викликати зниження артеріального тиску, тому його з обережністю застосовують у пацієнтів з артеріальною гіпотензією
6	Антигістамінні лікарські засоби	<p>Антигістамінні препарати I покоління викликають сонливість, почуття втоми, знижують увагу, швидкість реакції, тому їх доцільно приймати ввечері і з обережністю застосовувати особам, діяльність яких вимагає швидкої реакції, координації рухів і посиленої уваги (водії, оператори тощо)</p> <p>Антигістамінні препарати (особливо I і II покоління) не можна поєднувати з алкоголем, седативними, снодійними, транквілізаторами, нейролептиками, опіоїдними анальгетиками – можливе посилення пригнічувальної дії на центральну нервову систему</p> <p>При алергічних ринітах і полінозах застосування антигістамінних препаратів I покоління не бажане, оскільки вони можуть викликати сухість слизових, підвищувати в'язкість секрету і сприяти розвитку синуситів і гайморитів, а при бронхіальній астмі – викликати або посилювати бронхоспазм</p>
7	Антисептичні і дезінфікуючі засоби	Спиртові розчини антисептиків слід наносити на шкірні покриви навколо рани, уникаючи

№ з/п	Назва фармакотерапевтичної групи	Інформація для пацієнта/представника пацієнта щодо особливостей застосування лікарських засобів
		<p>потрапляння в глибину рани, особливо при глибоких порізах</p> <p>Всі спиртові розчини антисептиків викликають місцевопідразнюючу дію, тому їх нанесення супроводжується відчуттям печіння</p> <p>Розчини перекису водню не застосовують для промивання і введення в глибокі рани – можлива емболія пухирцями повітря</p> <p>Не можна обробляти опіки концентрованими розчинами етанолу</p> <p>Лікарські засоби, що містять повідон-йод, не застосовують у дітей віком до 1 року і у осіб із захворюваннями щитовидної залози</p> <p>В окремих випадках при застосуванні лікарських засобів, що містять мірамістин, можливе короткочасне відчуття печіння, яке зникає самостійно через 15-20 хвилин і не потребує відміни лікарського засобу</p>
8	Ранозагоювальні засоби для топічного застосування	<p>Для лікування опіків (особливо сонячних) переважним є застосування лікарських засобів, що містять декспантенол</p> <p>Лікарські засоби у формі мазей не можна наносити на мокнучі рани</p> <p>Лікарські засоби у формі гелю можна застосовувати в першу фазу раньового процесу, крем – в другу фазу, а мазь – в третю фазу</p>

3. Загальні рекомендації по формуванню аптечки першої допомоги для подорожей:

1) упакування для дорожньої аптечки повинно бути герметичним (щоб не допустити псування лікарських засобів під впливом вологи, світла тощо), міцним і легким;

2) не можна зберігати в аптечці препарати без зазначення назви і терміну придатності;

3) для дітей переважними є лікарські форми у вигляді сиропів і супозиторіїв, для дорослих більш зручними є таблетки;

4) зазвичай, «діарея мандрівників» триває не більше 1-2 днів, тому необхідно звернутись до лікаря, якщо симптоматичне лікування не дає задовільного ефекту або стан погіршується;

5) при діарейі будь-якого походження необхідно дотримуватись дієти і не вживати продуктів, що посилюють перистальтику;

6) для попередження сонячних опіків слід дотримуватись правил засмагання на сонці і користуватись сонцезахисними засобами;

7) при сонячних опіках рекомендовано вживати велику кількість рідини;

8) при перебуванні на свіжому повітрі необхідно убезпечуватись від укусів комах (носити закритий одяг, застосовувати репеленти тощо);

4. Довести до відома пацієнта/представника пацієнта, що детальна інформація про лікарський засіб наведена в інструкції для медичного застосування лікарського засобу, яка до нього додається.

5. Довести до відома пацієнта/представника пацієнта, що при появі побічних реакцій (передбачених і непередбачених інструкцією для медичного застосування лікарського засобу) при застосуванні лікарського засобу або відсутності ефективності лікарського засобу необхідно припинити прийом підозрюваного лікарського засобу, щонайшвидше повідомити лікаря, фармацевта, заповнити та надіслати спеціальну форму (карту-повідомлення для надання пацієнтом інформації про побічну реакцію та/або відсутність ефективності лікарського засобу при його медичному застосуванні) будь-яким зручним та доступним способом до Державного експертного центру МОЗ України.

6. Контроль доступності наданої інформації про лікарський засіб:

1) з'ясувати, наскільки пацієнт/представник пацієнта засвоїв інформацію;

2) попросити пацієнта/представника пацієнта повторити найбільш важливу інформацію;

3) з'ясувати, чи залишились у пацієнта/представника пацієнта запитання.

Перелік літературних джерел

1. Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 22 квітня 2021 року № 792 «Про затвердження тринадцятого випуску Державного формуляра лікарських засобів та забезпечення його доступності».

2. Настанова 00172. Нудота та блювання. <https://guidelines.moz.gov.ua/documents/3069>

3. Настанова 00043. Гострі діарейні розлади мандрівників. <https://guidelines.moz.gov.ua/documents/2969>

4. Настанова 01046. Проблеми зі шкірою у мандрівників. <https://guidelines.moz.gov.ua/documents/3767>

5. Настанова 01105. Тривалі скарги з боку шлунково-кишкового тракту в мандрівників. <https://guidelines.moz.gov.ua/documents/3821>

6. Настанова 00280. Алергічний контактний дерматит. URL: <https://guidelines.moz.gov.ua/documents/3164>
7. Фармацевтична опіка: практичний посібник / І. Зупанець, В. Черних, С. Попов та ін.; [за ред. І. Зупанця та В. Черниха]. – Київ: Фармацевт Практик, 2018. – 224 с.
8. Клиническая фармация (фармацевтическая опека): учеб. для студентов высш. мед. (фармац.) учеб. заведений / И.А. Зупанец и др. Харьков: Золотые страницы, 2012. 776 с.
9. Симптоми та синдроми в практичній фармації. Принципи терапії: навч. посіб. для студентів вищ. навч. закл. – 2-ге вид., доп. / І.А. Зупанець, С.Б. Попов, Ю.С. Рудик та ін.; за ред. І.А. Зупанця, В.П. Черних. – Харків: Золоті сторінки, 2021. – 120 с.
10. British National Formulary 80 (BNF), September 2020 - March 2021

**В.о. Генерального директора Директорату
фармацевтичного забезпечення**

Іван ЗАДВОРНИХ

ЗАТВЕРДЖЕНО
Наказ Міністерства охорони здоров'я
України

№ _____

**ПРОТОКОЛ ФАРМАЦЕВТА ПРИ ВІДПУСКУ ЛІКАРСЬКИХ
ЗАСОБІВ БЕЗ РЕЦЕПТА «ФОРМУВАННЯ АПТЕЧКИ ПЕРШОЇ
ДОПОМОГИ ДЛЯ СЛУЖБОВИХ ПРИМІЩЕНЬ»**

I. Паспортна частина

1. Проблема, пов'язана із здоров'ям: Звернення пацієнта/представника пацієнта за консультацією з приводу формування аптечки першої допомоги для службових приміщень.

2. Коди стану або захворювання. НК 025:2021 «Класифікатор хвороб та споріднених проблем охорони здоров'я»: Z71

3. Протокол призначений для фармацевта при відпуску готових лікарських засобів.

4. Мета протоколу: Інформаційне забезпечення відпуску лікарських засобів, які відпускаються без рецепта, при зверненні пацієнта/представника пацієнта.

5. Дата складання протоколу: 2021 р.

6. Дата перегляду протоколу: 2025 р.

7. Список та контактна інформація осіб, які брали участь в розробці протоколу:

Укладачі:	Установи-розробники:
Комаріда О.О.	Міністерство охорони здоров'я України
Бабенко М.М., Лобас М.В., Піняжко О.Б., Гуленко О.І., Шилкіна О.О.	Державне підприємство «Державний експертний центр Міністерства охорони здоров'я України»
Зупанець К.О., Пропіснова В.В.	Національний фармацевтичний університет

II. Оцінка потреб пацієнта/представника пацієнта при зверненні за допомогою

1. З'ясувати інформацію про наступне:

1) для якого приміщення необхідно сформувати аптечку (характер виробничої діяльності);

2) кількість і вік потенційних споживачів аптечки.

2. Всі лікарські засоби для симптоматичного лікування можна застосовувати не більше 2-3 днів, якщо симптоми не зникають, необхідно терміново звернутись до лікаря!

3. Загрозливі симптоми, які вимагають негайного звернення до лікаря:

1) раптовий гострий біль, інтенсивність якого наростає;

2) сильний і тривалий головний біль, запаморочення, непритомний стан;

3) біль у грудях, що іррадіює в руку, шию, щелепу (особливо в лівій половині тіла), посилене серцебиття, задишка;

4) високий рівень артеріального тиску;

5) незвичні кровотечі і синці;

6) травмування супроводжується сильною кровотечею яскраво-червоного кольору або кровотеча не припиняється через 15-20 хвилин після накладення пов'язки;

7) будь-які опіки;

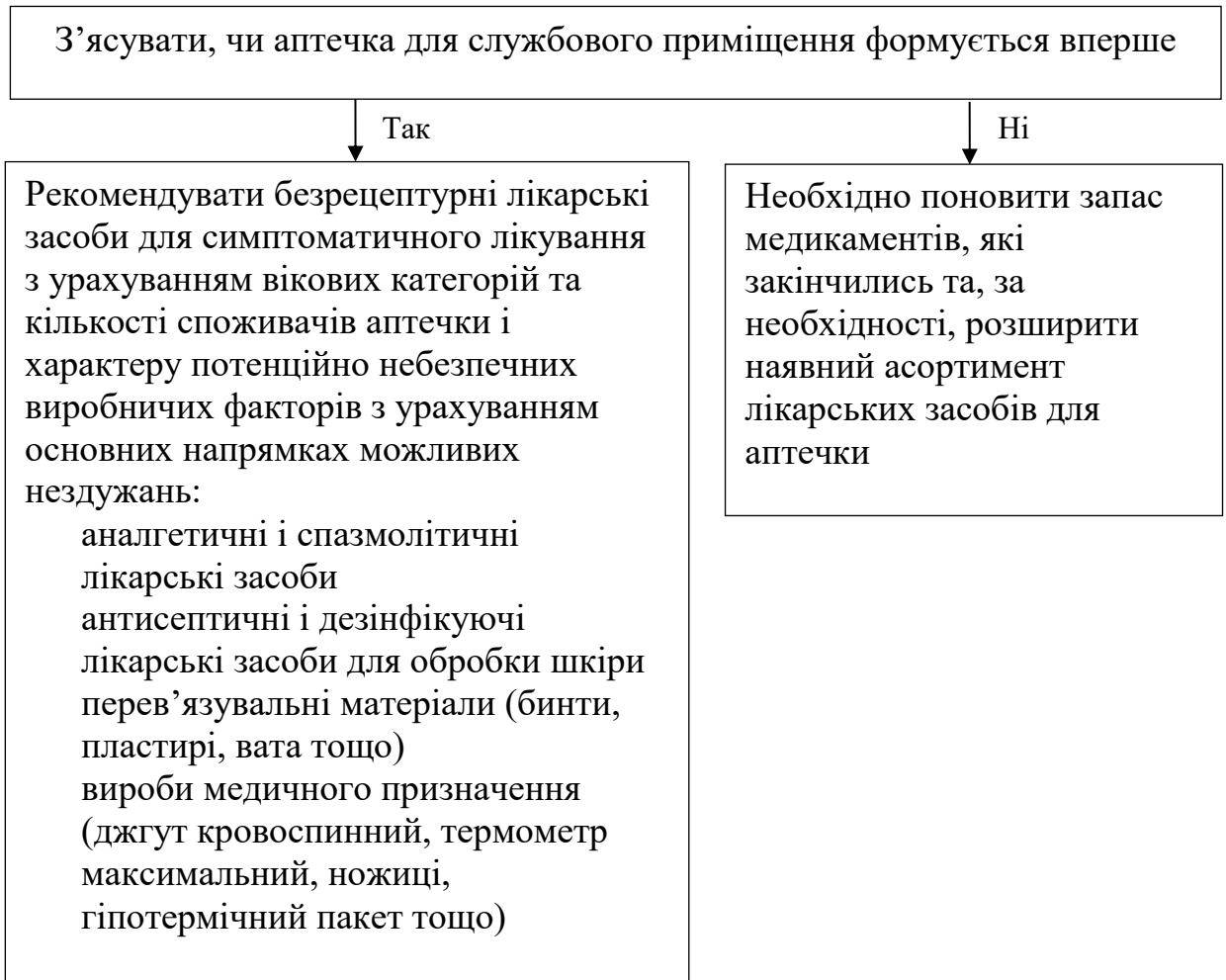
8) ускладнене дихання при кашлі;

9) різке підвищення температури тіла;

10) безперервне блювання, нудота, діарея з частими і болісними позивами та підвищенням температури тіла, сильний біль в животі, випорожнення чорного кольору.

4. За відсутності загрозливих симптомів перейти до фармацевтичної опіки відповідно до розділу III цього Протоколу.

III. Фармацевтична опіка при формуванні аптечки першої допомоги для службових приміщень

IV. Перелік лікарських засобів, які відпускаються без рецепта, при формуванні аптечки першої допомоги для службових приміщень

1. Анальгетики і антипіретики, нестероїдні протизапальні засоби: Кислота ацетилсаліцилова, Ібупрофен, Метамізол натрію, Парацетамол.
2. Антисептичні і дезінфікуючі засоби: Діамантовий зелений, Етанол, Йод, Кислота борна, Мірамістин, Нітрофурал, Перекис водню, Калію перманганат, Повідон-йод, Хлоргексидин.
3. Ранозагоювальні засоби для топічного застосування: Декспантенол.
4. Спазмолітичні лікарські засоби: Дротаверин.
5. Дихальні аналептики: Аміак.

V. Надання належної інформації щодо лікарських засобів для відповідального самолікування

1. Надати рекомендації щодо застосування лікарського засобу, умов прийому препарату, терміну лікування, правил зберігання лікарських засобів.

2. Застереження при застосуванні (особливості прийому, побічна дія, вплив режиму харчування тощо).

№ з/п	Назва фармакотерапевтичної групи	Інформація для пацієнта/представника пацієнта щодо особливостей застосування лікарських засобів
1	Дихальні аналептики	<p>Для стимуляції дихального центру в якості засобу швидкої допомоги: невеликий шматочок марлі або вати, змочений розчином аміаку, обережно підносять до носових отворів на 0,5 - 1 сек.</p> <p>При випадковому ураженні слизової оболонки ока промивати водою декілька разів (протягом 15 хв з перервою 10 хв) або 5 % розчином кислоти борної. Олії і мазі не застосовують. При ураженні носа і глотки застосовують 0,5 % розчин кислоти лимонної або натуральні соки. У разі прийому внутрішньо – пити воду, фруктовий сік, молоко, краще – 0,5 % розчин кислоти лимонної або 1 % розчин кислоти оцтової до повної нейтралізації вмісту шлунка.</p>
2	Анальгетики антипіретики, нестероїдні протизапальні засоби	<p>Всі нестероїдні протизапальні засоби, особливо препарати ацетилсаліцилової кислоти, з обережністю призначають пацієнтам з бронхіальною астмою, ерозивно-виразковими захворюваннями шлунково-кишкового тракту, схильністю до кровотеч, із захворюваннями печінки, порушенням функції нирок</p> <p>Всі нестероїдні протизапальні засоби необхідно приймати після їди</p> <p>При виникненні гострого болю в животі (особливо за наявності нудоти, блювання) не рекомендується застосовувати анальгетики або нестероїдні протизапальні засоби, оскільки це може ускладнювати діагностику при хірургічній патології</p> <p>Препарати, що містять ацетилсаліцилову кислоту, не можна приймати разом з антикоагулянтами, антиагрегантами, при</p>

№ з/п	Назва фармакотерапевтичної групи	Інформація для пацієнта/представника пацієнта щодо особливостей застосування лікарських засобів
		<p>вагітності і в період годування грудьми</p> <p>У дітей застосовування ацетилсаліцилової кислоти і метамізолу натрію можливо тільки за наявності чітких показань і тільки у тих випадках, коли інші препарати неефективні</p> <p>Препарати, що містять парацетамол, з обережністю призначають при порушенні функції печінки</p> <p>Не можна поєднувати прийом нестероїдних протизапальних засобів з алкоголем (різко підвищується ульцерогенна – особливо у ацетилсаліцилової кислоти і гепатотоксична дія – особливо у парацетамолу)</p>
3	Спазмолітичні лікарські засоби	Дротаверин може викликати зниження артеріального тиску, тому його з обережністю застосовують у пацієнтів з артеріальною гіпотензією
4	Антисептичні і дезінфікуючі засоби	<p>Спиртові розчини антисептиків слід наносити на шкірні покриви навколо рани, уникаючи потрапляння в глибину рани, особливо при глибоких порізах</p> <p>Всі спиртові розчини антисептиків викликають місцевоподразнюючу дію, тому їх нанесення супроводжується відчуттям печіння</p> <p>Розчини перекису водню не застосовують для промивання і введення в глибокі рани – можлива емболія пухирцями повітря</p> <p>Не можна обробляти опіки концентрованими розчинами етанолу</p> <p>Лікарські засоби, що містять повідон-йод, не застосовують у дітей віком до 1 року і у осіб із захворюваннями щитовидної залози</p>

№ з/п	Назва фармакотерапевтичної групи	Інформація для пацієнта/представника пацієнта щодо особливостей застосування лікарських засобів
		В окремих випадках при застосуванні препаратів, що містять мірамістин, діоксидин, можливе короткочасне відчуття печіння, яке зникає самостійно через 15-20 хвилин і не потребує відміни лікарських засобів
5	Ранозагоювальні засоби для місцевого застосування	<p>Для лікування опіків переважним є застосування лікарських засобів, що містять декспантенол</p> <p>Лікарські засоби у формі мазей не можна наносити на мокнучі рани</p> <p>Лікарські засоби у формі гелю можна застосовувати в першу фазу раньового процесу, крем – в другу фазу, а мазь – в третю фазу</p>

3. Загальні рекомендації по формуванню аптечки першої допомоги для службових приміщень:

1) упакування для аптечки повинно бути герметичним (щоб не допустити псування лікарських засобів під впливом вологи, світла тощо), міцним і забезпечувати легкий і швидкий доступ до її вмісту;

2) не можна зберігати в аптечці препарати без зазначення назви і терміну придатності, без інструкцій по застосуванню;

3) лікарські засоби, перев'язувальні матеріали та вироби медичного призначення необхідно зберігати в аптечці у визначених місцях, щоб у невідкладних ситуаціях не витратити час на їх пошук;

4) форма випуску лікарських засобів для аптечки повинна бути максимально зручною для користувачів, перевагу слід надавати лікарським формам з окремо упакованими одноразовими дозами, уникати скляної упаковки (флакони, ампули), щоб досягти кращого зберігання і безпеки для споживачів;

5) один раз на 3-4 місяці необхідно переглядати вміст аптечки, контролювати терміни придатності препаратів, проводити зовнішній огляд і вилучати зіпсовані або непридатні до застосування лікарські засоби.

4. Довести до відома пацієнта/представника пацієнта, що детальна інформація про лікарський засіб наведена в інструкції для медичного застосування лікарського засобу, яка до нього додається.

5. Довести до відома пацієнта/представника пацієнта, що при появі побічних реакцій (передбачених і непередбачених інструкцією для медичного застосування лікарського засобу) при застосуванні лікарського засобу або відсутності ефективності лікарського засобу необхідно припинити прийом

підозрюваного лікарського засобу, щонайшвидше повідомити лікаря, фармацевта, заповнити та надіслати спеціальну форму (карту-повідомлення для надання пацієнтом інформації про побічну реакцію та/або відсутність ефективності лікарського засобу при його медичному застосуванні) будь-яким зручним та доступним способом до Державного експертного центру МОЗ України.

6. Контроль доступності наданої інформації:

- 1) з'ясувати, наскільки пацієнт/представник пацієнта засвоїв інформацію;
- 2) попросити пацієнта/представника пацієнта повторити найбільш важливу інформацію;
- 3) з'ясувати, чи залишились у пацієнта/представника пацієнта запитання.

Перелік літературних джерел

1. Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 22 квітня 2021 року № 792 «Про затвердження тринадцятого випуску Державного формуляра лікарських засобів та забезпечення його доступності».
2. Настанова 00172. Нудота та блювання. <https://guidelines.moz.gov.ua/documents/3069>
3. Настанова 00043. Гострі діарейні розлади мандрівників. <https://guidelines.moz.gov.ua/documents/2969>
4. Настанова 01046. Проблеми зі шкірою у мандрівників. <https://guidelines.moz.gov.ua/documents/3767>
5. Настанова 01105. Тривалі скарги з боку шлунково-кишкового тракту в мандрівників. <https://guidelines.moz.gov.ua/documents/3821>
6. Настанова 00280. Алергічний контактний дерматит. URL: <https://guidelines.moz.gov.ua/documents/3164>
7. Фармацевтична опіка: практичний посібник / І. Зупанець, В. Черних, С. Попов та ін.; [за ред. І. Зупанця та В. Черниха]. – Київ: Фармацевт Практик, 2018. – 224 с.
8. Симптоми та синдроми в практичній фармації. Принципи терапії: навч. посіб. для студентів вищ. навч. закл. – 2-ге вид., доп. / І.А. Зупанець, С.Б. Попов, Ю.С. Рудик та ін.; за ред. І.А. Зупанця, В.П. Черних. – Харків: Золоті сторінки, 2021. – 120 с.
9. British National Formulary 80 (BNF), September 2020 - March 2021.

**В.о. Генерального директора
Директорату
фармацевтичного забезпечення**

Іван ЗАДВОРНИХ

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ Міністерства охорони здоров'я
України

№ _____

**ПРОТОКОЛ ФАРМАЦЕВТА ПРИ ВІДПУСКУ ЛІКАРСЬКИХ
ЗАСОБІВ БЕЗ РЕЦЕПТА «СИМПТОМАТИЧНЕ ЛІКУВАННЯ
БЕЗСОННЯ»**

I. Паспортна частина

1. Проблема, пов'язана із здоров'ям: Звернення пацієнта/представника пацієнта за лікарськими засобами з приводу безсоння.

2. Коди стану або захворювання. НК 025:2021 «Класифікатор хвороб та споріднених проблем охорони здоров'я»: Z71

3. Протокол призначений для фармацевта при відпуску готових лікарських засобів.

4. Мета протоколу: Інформаційне забезпечення відпуску лікарських засобів, які відпускаються без рецепта, при зверненні пацієнта/представника пацієнта.

5. Дата складання протоколу: 2021 р.

6. Дата перегляду протоколу: 2025 р.

7. Список та контактна інформація осіб, які брали участь в розробці протоколу:

Укладачі:	Установи-розробники:
Комаріда О.О.	Міністерство охорони здоров'я України
Бабенко М.М., Лобас М.В., Піняжко О.Б., Гуленко О.І., Шилкіна О.О.	Державне підприємство «Державний експертний центр Міністерства охорони здоров'я України»
Зупанець К.О., Отрішко І.А.	Національний фармацевтичний університет

II. Оцінка потреб пацієнта/представника пацієнта при зверненні за допомогою

1. З'ясувати інформацію про наступне:

1) у кого виникла проблема (пацієнт, члени сім'ї, знайомі – діти чи дорослі);

2) як давно виникло нездужання і скільки часу триває;

3) яких заходів вжито перед зверненням до аптеки;

4) які лікарські засоби вже застосовувались для полегшення стану.

2. Загрозливі симптоми, які вимагають звернення до лікаря:

1) довготривале (більше 2 тижнів) порушення сну;

2) повна відсутність сну понад 2 доби;

3) порушення сну супроводжується підвищенням артеріального тиску, сильним головним болем, запамороченням, втратою свідомості, болем за грудиною, що іррадіює в ліву половину тіла, прискореним серцебиттям;

4) безсоння супроводжується відчуттям жару, пітливістю, сухістю в роті, судомою;

5) тяжке засинання і часті пробудження викликані необхідністю відвідування туалету;

6) безсоння з'явилося на фоні застосування або відміни лікарських засобів.

3. За відсутності загрозливих симптомів перейти до фармацевтичної опіки відповідно до розділу III цього Протоколу.

III. Фармацевтична опіка при безсонні

IV. Перелік лікарських засобів, які відпускаються без рецепта, для симптоматичного лікування безсоння

Снодійні та седативні засоби: валеріана, доксиламін, пасифлора.

V. Надання належної інформації щодо лікарських засобів для відповідального самолікування

1. Надати рекомендації щодо застосування лікарського засобу, умов прийому, терміну лікування, правил зберігання лікарських засобів.

2. Застереження при застосуванні (особливості прийому, побічна дія, вплив режиму харчування тощо).

Назва фармакотерапевтичної групи	Інформація для пацієнта/представника пацієнта щодо особливостей застосування лікарських засобів
Снодійні та седативні засоби	<p>Снодійні лікарські засоби необхідно приймати за 15–30 хвилин до сну</p> <p>Після прийому седативних і снодійних лікарських засобів не можна виконувати роботи, що потребують швидкості реакції, концентрації уваги, чіткої координації рухів</p> <p>Тривалість лікування снодійними та седативними засобами не повинна перевищувати 4 тижнів, проте оптимальною є терапія впродовж 10-14 днів</p> <p>При постійному застосуванні снодійних та седативних засобів існує небезпека розвитку залежності, толерантності, синдрому відміни</p> <p>Седативні препарати у високих дозах можуть виявляти снодійний ефект</p> <p>Снодійні та седативні засоби можуть посилювати дію лікарських засобів, які пригнічують ЦНС, антигіпертензивних засобів центральної дії, анальгетиків, місцевоанестезуючих засобів, особливо у осіб з підвищеною емоційною збудливістю</p> <p>При застосуванні комбінованих препаратів рослинного походження, які містять звіробій, необхідно уникати тривалого впливу ультрафіолетового випромінювання (сонячні ванни, солярій, діатермія)</p>

Назва фармакотерапевтичної групи	Інформація для пацієнта/представника пацієнта щодо особливостей застосування лікарських засобів
	<p>Спиртовмісні настоянки не призначають дітям до 3 років, в період вагітності і годування грудьми, особам, які лікуються від алкогольної залежності, в окремих випадках питання доцільності призначення вирішує лікар</p> <p>Препарати валеріани мають жовчогінну дію і стимулюють секрецію залоз шлунково-кишкового тракту</p> <p>У пацієнтів похилого віку снодійні та седативні засоби здатні погіршувати якість когнітивних процесів, запам'ятовування та уваги; пов'язане із віковими змінами збільшення часу елімінації може призводити до накопичення лікарського засобу і розвитку синдрому відміни при застосуванні звичайних терапевтичних доз</p>

3. Загальні рекомендації для пацієнтів з безсонням:

- 1) дотримуватись раціонального режиму сну: намагатись лягати спати і прокидатись в один і той же час, не спати протягом дня;
- 2) дотримуватись раціонального режиму харчування;
- 3) не зловживати алкогольними напоями, тютюном;
- 4) достатня фізична активність та заняття спортом, але безпосередньо перед сном необхідно уникати інтенсивних фізичних навантажень;
- 5) прогулянки на свіжому повітрі;
- 6) планувати діяльність заздалегідь, за можливості уникати стресових ситуацій.

4. Довести до відома пацієнта/представника пацієнта, що детальна інформація про лікарський засіб наведена в інструкції для медичного застосування лікарського засобу, яка до нього додається.

5. Довести до відома пацієнта/представника пацієнта що при появі побічних реакцій (передбачених і непередбачених інструкцією для медичного застосування лікарського засобу) при застосуванні лікарського засобу або відсутності ефективності лікарського засобу необхідно припинити прийом підозрюваного лікарського засобу, щонайшвидше повідомити лікаря, фармацевта, заповнити та надіслати спеціальну форму (карту-повідомлення для надання пацієнтом інформації про побічну реакцію та/або відсутність ефективності лікарського засобу при його медичному застосуванні) будь-яким зручним та доступним способом до Державного експертного центру МОЗ України.

6. Контроль доступності наданої інформації про лікарський засіб:
- 1) з'ясувати, наскільки пацієнт/представник пацієнта засвоїв інформацію;
 - 2) попросити пацієнта/представника пацієнта повторити найбільш важливу інформацію;
 - 3) з'ясувати, чи залишились у пацієнта/представника пацієнта запитання.

Перелік літературних джерел

1. Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 22 квітня 2021 року № 792 «Про затвердження тринадцятого випуску Державного формуляра лікарських засобів та забезпечення його доступності».
2. Настанова 00710. Безсоння.
<https://guidelines.moz.gov.ua/documents/3505>
3. Клінічна настанова «Депресія». https://dec.gov.ua/cat_mtd/galuzevi-standarti-ta-klinichni-nastanovi
4. Фармацевтична опіка: практичний посібник / І. Зупанець, В. Черних, С. Попов та ін.; [за ред. І. Зупанця та В. Черниха]. – Київ: Фармацевт Практик, 2018. – 224 с.
5. Клиническая фармация (фармацевтическая опека): учеб. для студентов высш. мед. (фармац.) учеб. заведений / И.А. Зупанец и др. Харьков: Золотые страницы, 2012. 776 с.
6. Симптоми та синдроми в практичній фармації. Принципи терапії: навч. посіб. для студентів вищ. навч. закл. – 2-ге вид., доп. / І.А. Зупанець, С.Б. Попов, Ю.С. Рудик та ін.; за ред. І.А. Зупанця, В.П. Черних. – Харків: Золоті сторінки, 2021. – 120 с.
7. British National Formulary 80 (BNF), September 2020 - March 2021.

**В.о. Генерального директора
Директорату
фармацевтичного забезпечення**

Іван ЗАДВОРНИХ

ЗАТВЕРДЖЕНО
Наказ Міністерства охорони здоров'я
України

№ _____

**ПРОТОКОЛ ФАРМАЦЕВТА ПРИ ВІДПУСКУ ЛІКАРСЬКИХ
ЗАСОБІВ БЕЗ РЕЦЕПТА «СИМПТОМАТИЧНЕ ЛІКУВАННЯ БОЛЮ У
М'ЯЗАХ ТА СПИНІ»**

I. Паспортна частина

1. Проблема, пов'язана із здоров'ям: Звернення пацієнта/представника пацієнта за лікарськими засобами з приводу болю у м'язах та спині.

2. Коди стану або захворювання. НК 025:2021 «Класифікатор хвороб та споріднених проблем охорони здоров'я»: Z71

3. Протокол призначений для фармацевта при відпуску готових лікарських засобів.

4. Мета протоколу: Інформаційне забезпечення відпуску лікарських засобів, які відпускаються без рецепта, при зверненні пацієнта/представника пацієнта.

5. Дата складання протоколу: 2021 р.

6. Дата перегляду протоколу: 2025 р.

7. Список та контактна інформація осіб, які брали участь в розробці протоколу:

Укладачі:	Установи-розробники:
Комаріда О.О.	Міністерство охорони здоров'я України
Бабенко М.М., Лобас М.В., Піняжко О.Б., Гуленко О.І., Шилкіна О.О.	Державне підприємство «Державний експертний центр Міністерства охорони здоров'я України»
Зупанець К.О., Безугла Н.П.	Національний фармацевтичний університет

II. Оцінка потреб пацієнта/представника пацієнта при зверненні за допомогою

1. Необхідно з'ясувати інформацію про наступне:

1) у кого виникла проблема (пацієнт, члени сім'ї, знайомі – діти чи дорослі);

2) як давно виникло нездужання і скільки часу триває;

3) яких заходів вжито перед зверненням до аптеки;

4) які лікарські засоби вже застосовувались для полегшення стану.

2. Загрозливі симптоми, які вимагають звернення до лікаря

1) біль у м'язах супроводжується підвищенням температури при відсутності інших симптомів ГРВІ;

2) біль у м'язах супроводжується болями в ділянці шиї, плечового поясу, грудної клітки, задишкою; біль у литкових м'язах;

3) біль у спині супроводжується онімінням (порушенням чутливості) однієї або обох кінцівок, ослабленням їх м'язової сили;

4) біль у спині має характер «прострілу», супроводжується судомою, посилюється при кашлі або чханні;

5) гострий біль у спині супроводжується болями в грудній клітці та іррадіює під лопатку;

6) гострий біль у спині супроводжується порушенням сечовиділення;

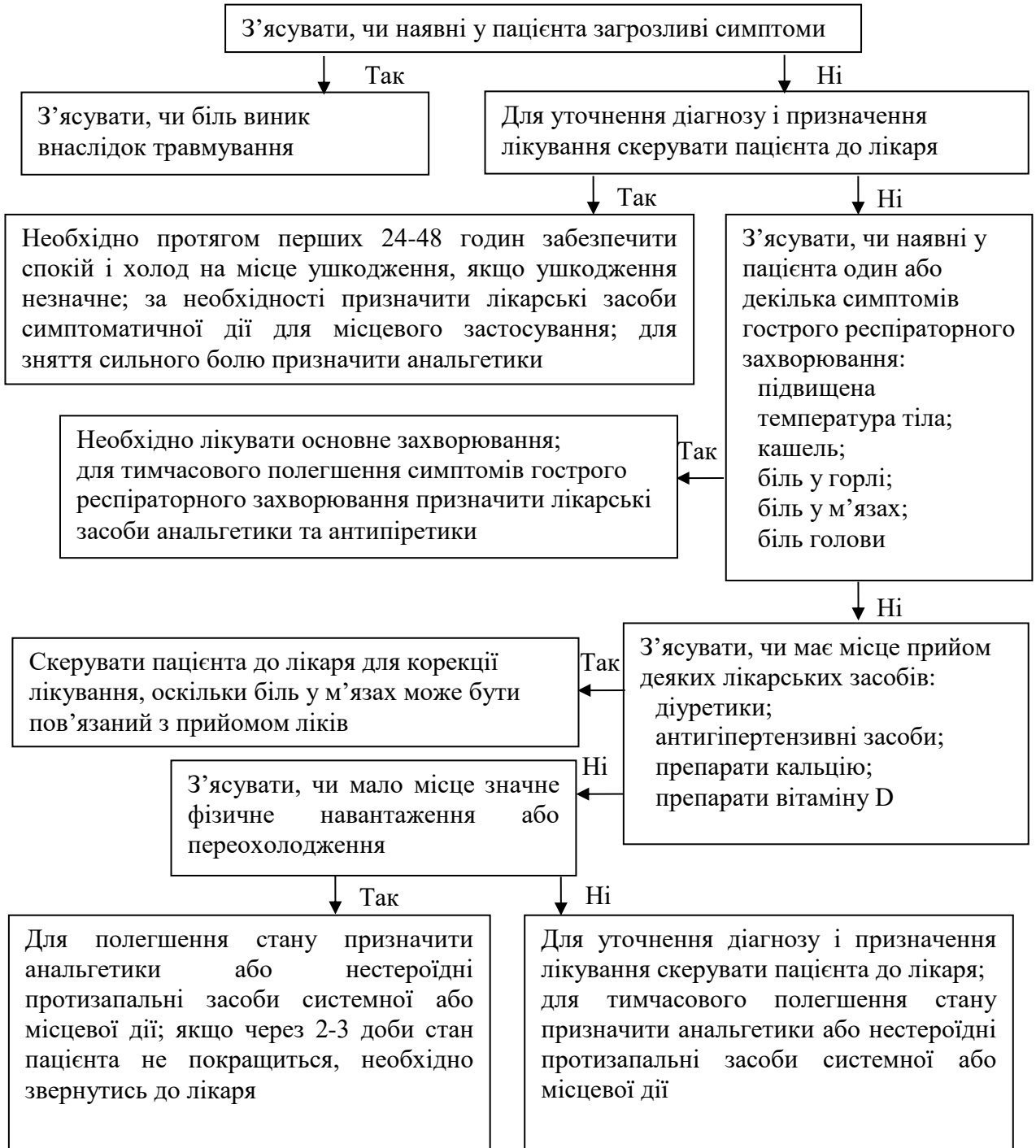
7) біль у спині триває більше 5-7 діб та іррадіює в ногу;

8) гострий біль у спині у вагітних.

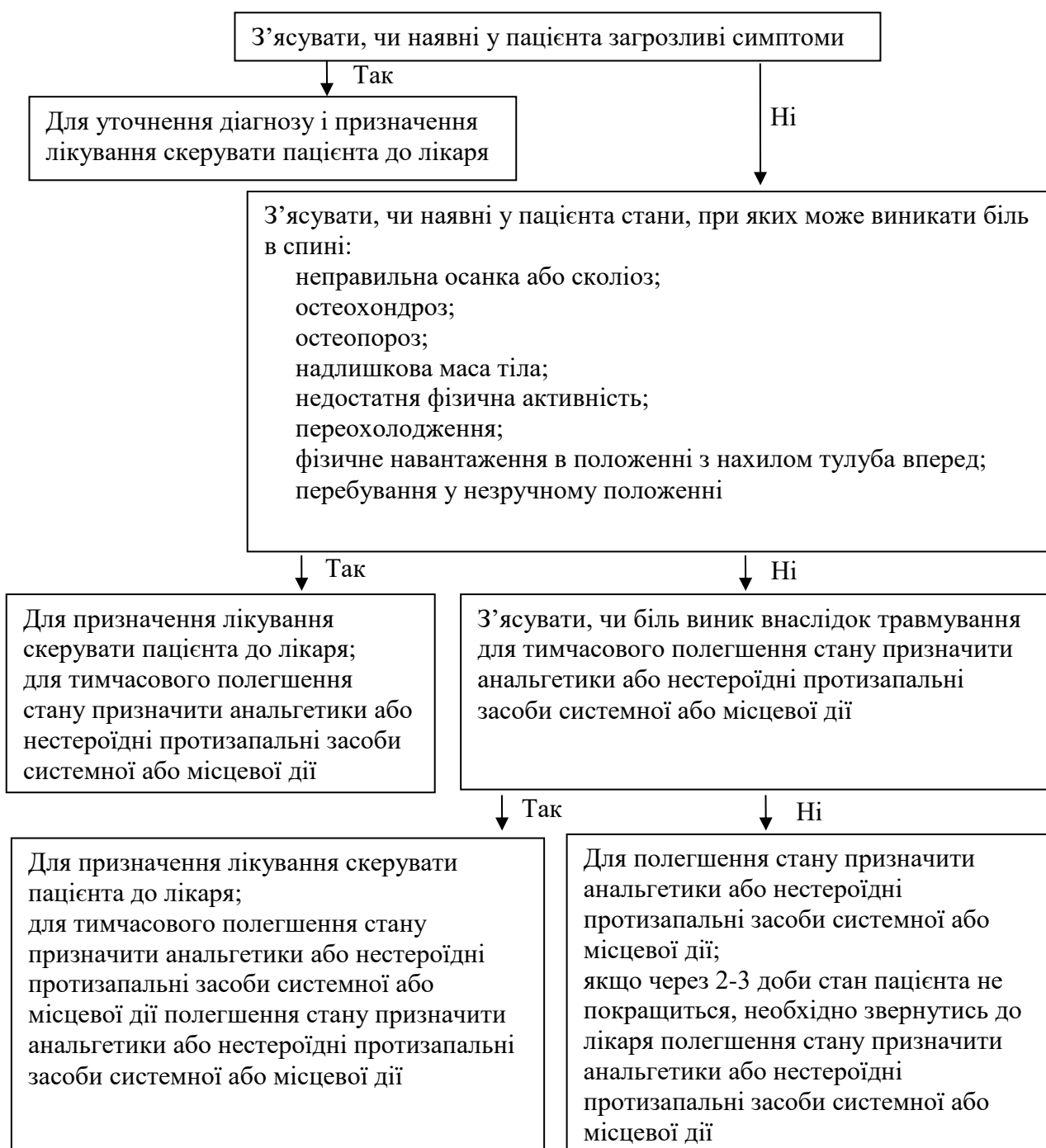
3. За відсутності загрозливих симптомів перейти до фармацевтичної опіки відповідно до розділу III цього Протоколу.

III. Фармацевтична опіка

1. При болю у м'язах

2. При болю в спині

IV. Перелік лікарських засобів, які відпускаються без рецепта, для симптоматичного лікування болю у м'язах та спині.

1. Анальгетики і антипіретиками: Кислота ацетилсаліцилова, Метамізол натрію, Парацетамол.

2. Нестероїдні протизапальні та протиревматичні засоби:

для системного застосування: Ібупрофен, Кислота мефенамінова;

для місцевого застосування: Диклофенак, Ібупрофен, Індометацин, Німесулід.

3. Інші засоби для місцевого застосування при суглобовому і м'язовому болю: препарати, які містять капсаїцин, препарати, які містять бджолину отруту, препарати, які містять зміїну отруту, інші препарати, які стимулюють рецептори слизових оболонок, шкіри та підшкірних тканин.

V. Надання належної інформації щодо лікарських засобів для відповідального самолікування

1. Надати рекомендації щодо застосування лікарського засобу, умов прийому, терміну лікування, правил зберігання лікарських засобів.

2. Застереження при застосуванні (особливості прийому, побічна дія, вплив режиму харчування тощо).

№ з/п	Назва фармакотерапевтичної групи	Інформація для пацієнта/представника пацієнта щодо особливостей застосування лікарських засобів
1	Анальгетики та антипіретики	<p>Всі анальгетики та антипіретики, особливо кислоту ацетилсаліцилову, необхідно приймати після їжі</p> <p>Препарати, що містять ацетилсаліцилову кислоту, не можна приймати разом з антикоагулянтами, антиагрегантами, при вагітності і в період годування грудьми</p> <p>Не можна поєднувати прийом анальгетиків та антипіретиків з алкоголем (різко підвищується ульцерогенна – особливо у ацетилсаліцилової кислоти і гепатотоксична дія – особливо у парацетамолу)</p> <p>Ацетилсаліцилова кислота протипоказана пацієнтам з виразковою хворобою шлунка і 12-палої кишки, геморагічним діатезом, бронхіальною астмою</p> <p>Важлива властивість препаратів, що містять парацетамол, – невелика широта терапевтичної дії (токсична доза перевищує максимальну терапевтичну всього в 2-3 рази), тому необхідно дотримуватись призначеного дозування</p> <p>Препарати, що містять парацетамол, з обережністю призначають при порушенні функції печінки</p>
2	Нестероїдні протизапальні засоби	Нестероїдні протизапальні засоби необхідно приймати після їжі

№ з/п	Назва фармакотерапевтичної групи	Інформація для пацієнта/представника пацієнта щодо особливостей застосування лікарських засобів
		<p>Нестероїдні протизапальні засоби з обережністю використовують у пацієнтів з бронхіальною астмою, ерозивно-виразковими захворюваннями шлунково-кишкового тракту, кровотечами, із захворюваннями печінки, порушенням функції нирок, не застосовують в період вагітності та годування грудьми</p> <p>Ібупрофен знижує ефект тiazидових діуретиків та антигіпертензивних засобів.</p> <p>Лікарські форми з уповільненим вивільненням дозволяють підвищити безпечність та ефективність застосування нестероїдних протизапальних засобів</p> <p>Тривалість прийому нестероїдних протизапальних засобів без консультації лікаря не повинна перевищувати 3 дні</p> <p>Препарати, що містять диклофенак, німесулід, не призначають дітям до 12 років</p> <p>Мазі та гелі, що містять нестероїдні протизапальні засоби, необхідно наносити тільки на неушкоджену шкіру та уникати їх потрапляння на слизові оболонки</p> <p>При застосуванні мазей і гелів, що містять нестероїдні протизапальні засоби, можлива поява контактного дерматиту – свербіж, гіперемія, набряк, висипи. В таких випадках застосування лікарських засобів слід негайно припинити</p>

№ з/п	Назва фармакотерапевтичної групи	Інформація для пацієнта/представника пацієнта щодо особливостей застосування лікарських засобів
3	Інші засоби для місцевого застосування при суглобовому і м'язовому болю	<p>Засоби із місцевопоздразнюючою дією протипоказані за наявності захворювань або ушкоджень шкіри</p> <p>Засоби із місцевопоздразнюючою дією, які містять отруту бджіл, змій, екстракт перцю стручкового, протипоказані дітям, а також в період вагітності та годування грудьми</p> <p>Місцевопоздразнюючі засоби з обережністю призначають особам з алергічними захворюваннями в анамнезі</p> <p>Місцевопоздразнюючі (зігріваючі) засоби не можна застосовувати одночасно з грілками, еластичними бинтами</p> <p>Після нанесення місцевопоздразнюючих (зігріваючих) засобів необхідно ретельно вимити руки з милом; при потраплянні препарату на слизові оболонки або в очі – змити великою кількістю холодної води</p>

3. Довести до відома пацієнта/представника пацієнта, що детальна інформація про лікарський засіб наведена в інструкції для медичного застосування лікарського засобу, яка до нього додається.

4. Довести до відома пацієнта/представника пацієнта, що при появі побічних реакцій (передбачених і непередбачених інструкцією для медичного застосування лікарського засобу) при застосуванні лікарського засобу або відсутності ефективності лікарського засобу необхідно припинити прийом підозрюваного лікарського засобу, щонайшвидше повідомити лікаря, фармацевта, заповнити та надіслати спеціальну форму (карту-повідомлення для надання пацієнтом інформації про побічну реакцію та/або відсутність ефективності лікарського засобу при його медичному застосуванні) будь-яким зручним та доступним способом до Державного експертного центру МОЗ України.

5. Контроль доступності наданої інформації про лікарський засіб:

- 1) з'ясувати, наскільки пацієнт/представник пацієнта засвоїв інформацію;
- 2) попросити пацієнта/представника пацієнта повторити найбільш важливу інформацію;
- 3) з'ясувати, чи залишились у пацієнта/представника пацієнта запитання.

Перелік літературних джерел

1. Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 22 квітня 2021 року № 792 «Про затвердження тринадцятого випуску Державного формуляра лікарських засобів та забезпечення його доступності».
2. Клінічна настанова «Остеоартроз». https://www.dec.gov.ua/wp-content/uploads/2019/11/akn_osteopdf
3. Настанова 00984. Скелетно-м'язовий біль. <https://guidelines.moz.gov.ua/documents/3712>
4. Настанова 00435. Біль у попереку. <https://guidelines.moz.gov.ua/documents/3292>
5. Настанова 00421. Біль у коліні. <https://guidelines.moz.gov.ua/documents/3280>
6. Настанова 00396. Остеоартроз. <https://guidelines.moz.gov.ua/documents/3259>
7. Фармацевтична опіка: практичний посібник / І. Зупанець, В. Черних, С. Попов та ін.; [за ред. І. Зупанця та В. Черниха]. – Київ: Фармацевт Практик, 2018. – 224 с.
8. Клиническая фармация (фармацевтическая опека): учеб. для студентов высш. мед. (фармац.) учеб. заведений / И.А. Зупанец и др. Харьков: Золотые страницы, 2012. 776 с.
9. Симптоми та синдроми в практичній фармації. Принципи терапії: навч. посіб. для студентів вищ. навч. закл. – 2-ге вид., доп. / І.А. Зупанець, С.Б. Попов, Ю.С. Рудик та ін.; за ред. І.А. Зупанця, В.П. Черних. – Харків: Золоті сторінки, 2021. – 120 с.
10. British National Formulary 80 (BNF), September 2020 - March 2021.

**В.о. Генерального директора
Директорату
фармацевтичного забезпечення**

Іван ЗАДВОРНИХ

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ Міністерства охорони здоров'я
України

№ _____

**ПРОТОКОЛ ФАРМАЦЕВТА ПРИ ВІДПУСКУ ЛІКАРСЬКИХ
ЗАСОБІВ БЕЗ РЕЦЕПТА «СИМПТОМАТИЧНЕ ЛІКУВАННЯ
ГЕРПЕТИЧНОГО УРАЖЕННЯ ГУБ»**

I. Паспортна частина

1. Проблема, пов'язана із здоров'ям: Звернення пацієнта/представника пацієнта за лікарськими засобами з приводу герпетичного ураження губ.

2. Коди стану або захворювання. НК 025:2021 «Класифікатор хвороб та споріднених проблем охорони здоров'я»: Z71

3. Протокол призначений для фармацевта при відпуску готових лікарських засобів.

4. Мета протоколу: Інформаційне забезпечення відпуску лікарських засобів, які відпускаються без рецепта, при зверненні пацієнта/представника пацієнта.

5. Дата складання протоколу: 2021 р.

6. Дата перегляду протоколу: 2025 р.

7. Список та контактна інформація осіб, які брали участь в розробці протоколу:

Укладачі:	Установи-розробники:
Комаріда О.О.	Міністерство охорони здоров'я України
Бабенко М.М., Лобас М.В., Піняжко О.Б., Гуленко О.І., Шилкіна О.О.	Державне підприємство «Державний експертний центр Міністерства охорони здоров'я України»
Зупанець К.О., Андреева О.О., Ткаченко К.М.	Національний фармацевтичний університет

II. Оцінка потреб пацієнта/представника пацієнта при зверненні за допомогою

1. З'ясувати інформацію про наступне:

1) у кого виникла проблема (пацієнт, члени сім'ї, знайомі – діти чи дорослі);

2) як давно виникло нездужання і скільки часу триває;

3) яких заходів вжито перед зверненням до аптеки;

4) які лікарські засоби вже застосовувались для полегшення стану.

2. Загрозливі симптоми, які вимагають звернення до лікаря

1) поширення інфекції зі слизової оболонки губ на слизову оболонку рота;

2) нагноєння герпетичних висипань;

3) ураження висипаннями великих ділянок шкіри обличчя, особливо близько до очей або на інших ділянках тіла;

4) висипання, які поєднуються з вираженою болючістю, підвищенням температури тіла, погіршенням загального стану пацієнта;

5) висипання з'явилися на статевих органах;

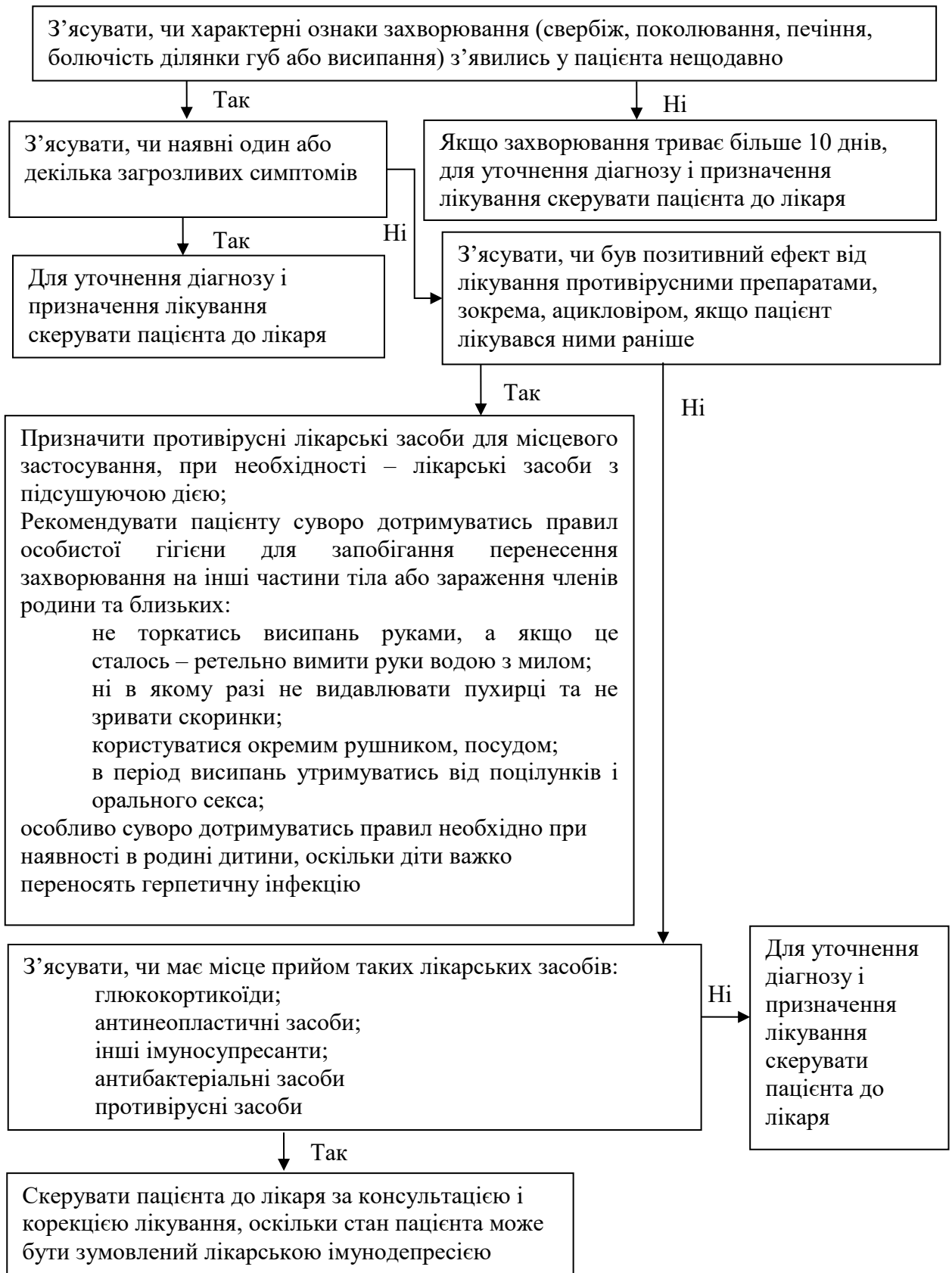
6) висипання не зникають протягом 10 днів після початку лікування;

5) герпетичне ураження губ у вагітних;

8) часті загострення захворювання (більше 6 разів на рік).

3. За відсутності загрозливих симптомів перейти до фармацевтичної опіки відповідно до розділу III цього Протоколу.

III. Фармацевтична опіка при симптоматичному лікуванні герпетичного ураження губ

IV. Перелік лікарських засобів, які відпускаються без рецепта, для симптоматичного лікування герпетичного ураження губ

Противірусні засоби для місцевого застосування: Ацикловір.

V. Надання належної інформації щодо лікарських засобів для відповідального самолікування

1. Надати рекомендації щодо застосування лікарського засобу, умов прийому, терміну лікування, правил зберігання лікарських засобів.

2. Застереження при застосуванні (особливості прийому, побічна дія, вплив режиму харчування тощо).

Назва фармакотерапевтичної групи	Інформація для пацієнта/представника пацієнта щодо особливостей застосування лікарських засобів
Противірусні засоби для місцевого застосування	<p>Для досягнення максимального терапевтичного ефекту лікування необхідно розпочинати якомога раніше, на стадії провісників (свербіж, печіння, відчуття натягнутості шкіри), оскільки в такому разі повні прояви хвороби можуть не розвинутися, а видужання наступить в найкоротші терміни</p> <p>При переважанні везикул і/або ерозій для місцевого лікування герпесу губ краще застосовувати ацикловір у лікарській формі гелю, на стадії кірок, що підсихають – у лікарській формі мазі</p> <p>З метою запобігання інфікування інших ділянок шкіри до і після нанесення топічних противірусних засобів необхідно ретельно вимити руки або наносити препарат в гумових рукавичках чи напальниках</p> <p>Мазі та креми, що містять ацикловір, не застосовують з метою профілактики зараження вірусом герпесу</p> <p>При застосуванні мазей та кремів, що містять ацикловір, можливі шкірні алергічні реакції, печіння або поколювання в місці нанесення, гіперемія, сухість і лущення шкіри, контактний дерматит</p> <p>Мазі та креми, що містять ацикловір, не застосовують разом з місцевими катіонними антисептиками.</p> <p>Застосування в період вагітності та годування грудьми, а також дітям віком до 12 років можливо за призначенням лікаря</p>

3. Загальні рекомендації щодо профілактики герпетичного ураження губ:
- 1) уникати надмірного сонячного опромінення;
 - 2) перебуваючи на сонці, морозі або вітрі захищати губи кремом або гігієнічною помадою з сонцезахисною дією;
 - 3) вчасно лікувати простудні захворювання, які можуть сприяти активізації вірусу герпесу;
 - 4) регулярно міняти зубну щітку та висушувати її після кожного користування, оскільки підвищена вологість ванної кімнати сприяє розмноженню вірусів герпесу;
 - 5) дотримуватись раціонального режиму харчування, правильно організувати режим праці та відпочинку, загартовувати організм.
4. Довести до відома пацієнта/представника пацієнта, що детальна інформація про лікарський засіб наведена в інструкції для медичного застосування лікарського засобу, яка до нього додається.
5. Довести до відома пацієнта/представника пацієнта, що при появі побічних реакцій (передбачених і непередбачених інструкцією для медичного застосування лікарського засобу) при застосуванні лікарського засобу або відсутності ефективності лікарського засобу необхідно припинити прийом підозрюваного лікарського засобу, щонайшвидше повідомити лікаря, фармацевта, заповнити та надіслати спеціальну форму (карту-повідомлення для надання пацієнтом інформації про побічну реакцію та/або відсутність ефективності лікарського засобу при його медичному застосуванні) будь-яким зручним та доступним способом до Державного експертного центру МОЗ України.
6. Контроль доступності наданої інформації про лікарський засіб:
- 1) з'ясувати, наскільки пацієнт/представник пацієнта засвоїв інформацію;
 - 2) попросити пацієнта/представника пацієнта повторити найбільш важливу інформацію;
 - 3) з'ясувати, чи залишились у пацієнта/представника пацієнта запитання.

Перелік літературних джерел

1. Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 22 квітня 2021 року № 792 «Про затвердження тринадцятого випуску Державного формуляра лікарських засобів та забезпечення його доступності».
2. Настанова 01127. Інфекція вірусу герпесу на шкірі <https://guidelines.moz.gov.ua/documents/3841>
3. Фармацевтична опіка: практичний посібник / І. Зупанець, В. Черних, С. Попов та ін.; [за ред. І. Зупанця та В. Черниха]. – Київ: Фармацевт Практик, 2018. – 224 с.
4. Клиническая фармация (фармацевтическая опека): учеб. для студентов высш. мед. (фармац.) учеб. заведений / И.А. Зупанец и др. Харьков: Золотые страницы, 2012. 776 с.

5. Симптоми та синдроми в практичній фармації. Принципи терапії: навч. посіб. для студентів вищ. навч. закл. – 2-ге вид., доп. / І.А. Зупанець, С.Б. Попов, Ю.С. Рудик та ін.; за ред. І.А. Зупанця, В.П. Черних. – Харків: Золоті сторінки, 2021. – 120 с.

6. British National Formulary 80 (BNF), September 2020 - March 2021

**В.о. Генерального директора Директорату
фармацевтичного забезпечення**

Іван ЗАДВОРНИХ

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ Міністерства охорони здоров'я
України

№ _____

**ПРОТОКОЛ ФАРМАЦЕВТА ПРИ ВІДПУСКУ ЛІКАРСЬКИХ
ЗАСОБІВ БЕЗ РЕЦЕПТА «СИМПТОМАТИЧНЕ ЛІКУВАННЯ
ГОЛОВНОГО БОЛЮ»**

I. Паспортна частина

1. Проблема, пов'язана із здоров'ям: Звернення пацієнта/представника пацієнта за лікарськими засобами з приводу головного болю.

2. Коди стану або захворювання. НК 025:2021 «Класифікатор хвороб та споріднених проблем охорони здоров'я»: Z71

3. Протокол призначений для фармацевта по відпуску готових лікарських засобів.

4. Мета протоколу: Інформаційне забезпечення відпуску лікарських засобів, які відпускаються без рецепта, при зверненні пацієнта/представника пацієнта.

5. Дата складання протоколу: 2021 р.

6. Дата перегляду протоколу: 2025 р.

7. Список та контактна інформація осіб, які брали участь в розробці протоколу:

Укладачі:	Установи-розробники:
Комаріда О.О.	Міністерство охорони здоров'я України
Бабенко М.М., Лобас М.В., Піняжко О.Б., Гуленко О.І., Шилкіна О.О.	Державне підприємство «Державний експертний центр Міністерства охорони здоров'я України»
Зупанець К.О., Місюрєва С.В.	Національний фармацевтичний університет

II. Оцінка потреб пацієнта/представника пацієнта при зверненні за допомогою

1. З'ясувати інформацію про наступне:

1) у кого виникла проблема (пацієнт, члени сім'ї, знайомі – діти чи дорослі);

2) як давно виникло нездужання і скільки часу триває;

3) яких заходів вжито перед зверненням до аптеки;

4) які лікарські засоби вже прийняті для полегшення стану.

2. Будь-який прояв головного болю потребує консультації лікаря для вибору тактики лікування.

3. З'ясувати наявність загрозливих симптомів, які вимагають звернення до лікаря та скерувати пацієнта до лікаря:

1) головний біль супроводжується появою неврологічних симптомів (порушення мови, зору, рухів, тремтіння кінцівок тощо) або порушенням свідомості;

2) головний біль пов'язаний з травмою голови (якої давності), особливо якщо травма голови супроводжувалася втратою свідомості;

3) головний біль виник раптово, його інтенсивність сильніша, ніж зазвичай, або змінився характер і частота нападів хронічного головного болю;

4) головний біль триває 2 – 3 дні та посилюється;

5) головний біль супроводжується сильною лихоманкою;

6) головний біль супроводжується підвищенням тонуусу потиличних м'язів (утруднення або неможливість дотягтися підборіддям до грудей);

7) головний біль супроводжується відчуттям тиску «зсередини - назовні», нудотою, запамороченням, потемнінням в очах, «мушками» перед очима, посилюється при напруженні, кашлі, зміні положення голови;

8) головний біль супроводжується відчуття тиску, розпиранням у ділянці придаткових носових пазух;

9) головний біль супроводжується підвищеною чутливістю до гучних звуків, яскравого світла, підвищеною дратівливістю;

10) головний біль поєднується з болями у ділянці серця;

11) головний біль поєднується з почервонінням очей, зниженням зору;

12) головний біль має характер пульсації;

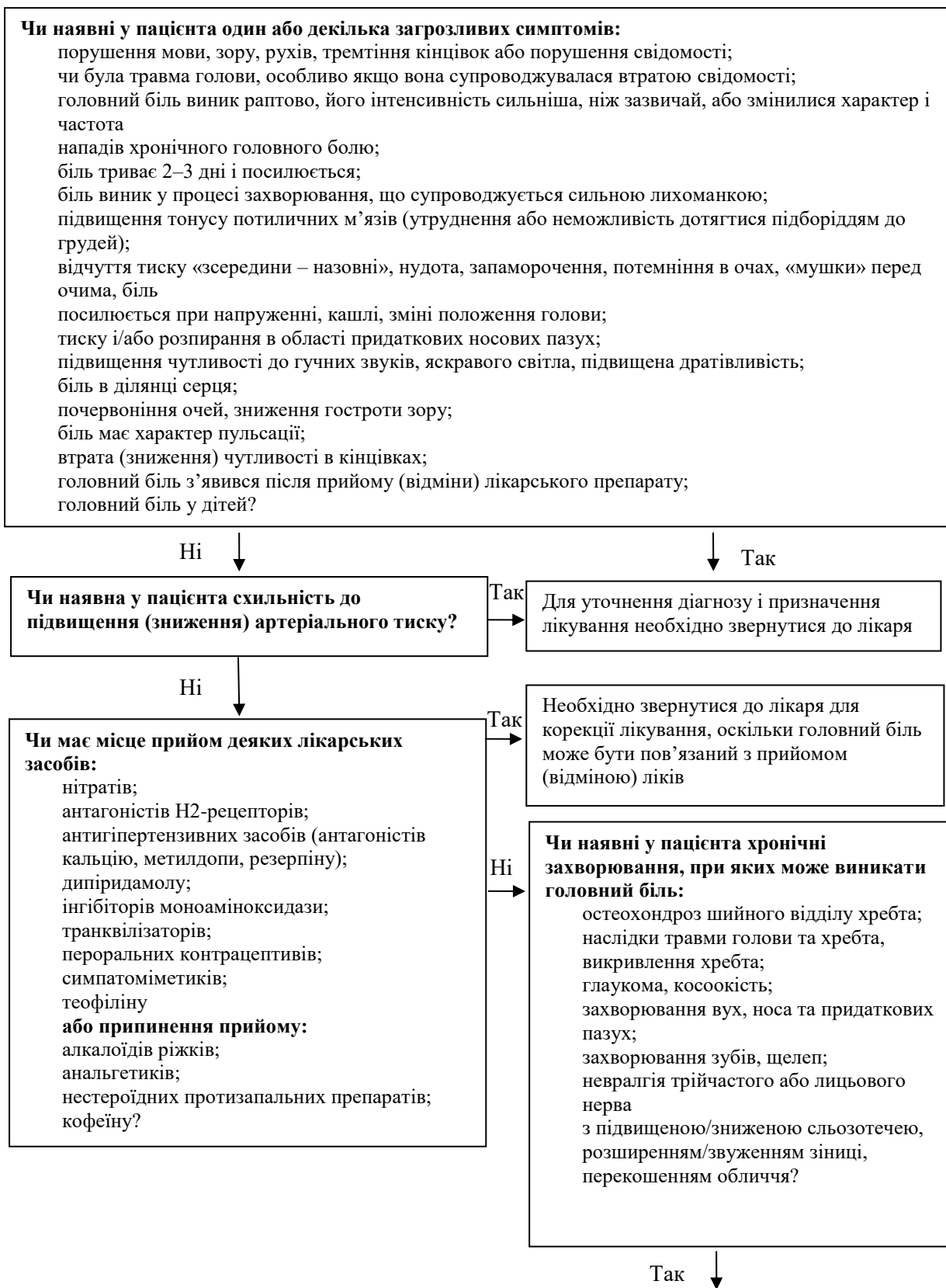
13) головний біль супроводжується втратою (зниженням) чутливості в кінцівках;

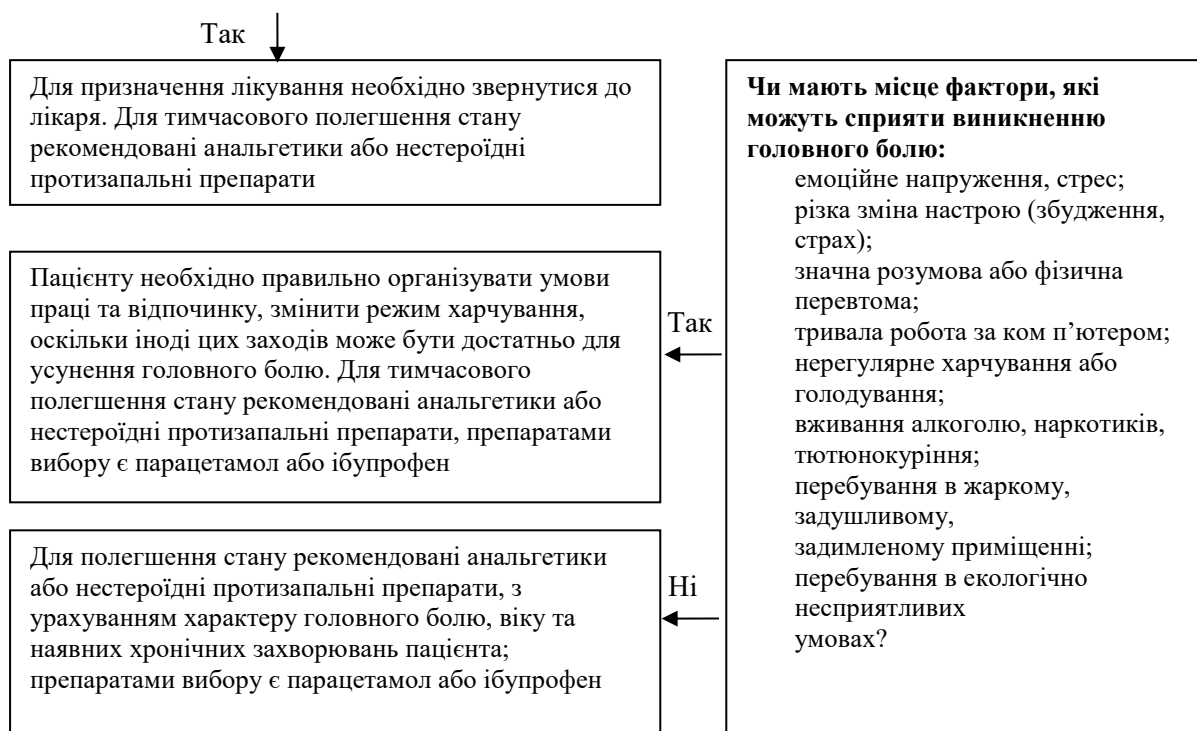
14) головний біль з'явився після прийому (відміни) лікарського препарату;

15) головний біль у дітей.

4. За відсутності загрозливих симптомів перейти до фармацевтичної опіки відповідно до розділу III цього Протоколу.

III. Фармацевтична опіка при симптоматичному лікуванні головного болю

IV. Перелік лікарських засобів, які відпускаються без рецепта, для симптоматичного лікування головного болю

1. Анальгетики і антипіретики: Кислота ацетилсаліцилова, Метамізол натрію, Парацетамол.
2. Нестероїдні протизапальні та протиревматичні засоби: Ібупрофен, Кислота мефенамінова.

V. Надання належної інформації щодо лікарських засобів для відповідального самолікування

1. Надати рекомендації щодо застосування лікарського засобу, умов прийому, терміну лікування, правил зберігання лікарських засобів.
2. Застереження при застосуванні (особливості прийому, побічна дія, вплив режиму харчування тощо).

№ з/п	Назва фармакотерапевтичної групи	Інформація для пацієнта/представника пацієнта щодо особливостей застосування лікарських засобів
1	Анальгетики та антипіретики	Всі анальгетики і антипіретики, особливо препарати ацетилсаліцилової кислоти, з обережністю призначають пацієнтам з бронхіальною астмою, ерозивно-виразковими захворюваннями шлунково-кишкового тракту, схильністю до кровотеч, із захворюваннями печінки, порушенням функції нирок

№ з/п	Назва фармакотерапевтичної групи	Інформація для пацієнта/представника пацієнта щодо особливостей застосування лікарських засобів
		<p>Всі анальгетики і антипіретики необхідно приймати після їжі</p> <p>Для всіх анальгетиків і антипіретиків, особливо для препаратів ацетилсаліцилової кислоти, характерна ульцерогенна дія, вони можуть знижувати діуретичний ефект петльових діуретиків, сприяти кумуляції дигоксину, аміноглікозидів і розвитку інтоксикації цими препаратами</p> <p>У дітей застосовування ацетилсаліцилової кислоти і метамізолу натрію можливо тільки за наявності чітких показань і тільки у тих випадках, коли інші препарати неефективні</p> <p>Лікарські препарати, що містять ацетилсаліцилову кислоту, не можна приймати разом з антикоагулянтами, антиагрегантами, під час вагітності і в період годування грудьми</p> <p>Важлива властивість лікарських засобів, що містять парацетамол – невелика широта терапевтичної дії (токсична доза перевищує максимальну терапевтичну всього в 2-3 рази), тому необхідно дотримуватись призначеного дозування</p> <p>Лікарські препарати, що містять парацетамол, з обережністю призначають при порушенні функції печінки</p> <p>Не можна поєднувати прийом анальгетиків і антипіретиків з алкоголем (різко підвищується ульцерогенна – особливо у ацетилсаліцилової кислоти і гепатотоксична дія – особливо у парацетамолу)</p> <p>З метою знеболення тривалість прийому анальгетиків без консультації лікаря не повинна перевищувати 3 дні</p>

№ з/п	Назва фармакотерапевтичної групи	Інформація для пацієнта/представника пацієнта щодо особливостей застосування лікарських засобів
2.	Нестероїдні протизапальні та протиревматичні засоби	<p>Всі нестероїдні протизапальні і протиревматичні засоби з обережністю призначають пацієнтам з бронхіальною астмою, ерозивно-виразковими захворюваннями шлунково-кишкового тракту, схильністю до кровотеч, із захворюваннями печінки, порушенням функції нирок</p> <p>Для знеболення тривалість прийому нестероїдних протизапальних та протиревматичних засобів без консультації лікаря не повинна перевищувати 3 дні</p> <p>Препарати, що містять диклофенак, німесулід, не призначають дітям до 12 років</p>

3. Загальні рекомендації при симптоматичному лікуванні головного болю:

1) не можна приймати при головному болю частіше 2 разів на тиждень, оскільки можливе зниження порогу больової чутливості і збільшення частоти і сили нападів головного болю;

2) якщо біль при мігрені не минає протягом 12 годин, необхідно звернутися до лікаря, оскільки виникає загроза порушення мозкового кровообігу;

3) для профілактики періодичного головного болю, що не має характеру мігрені і не пов'язаний із загальними захворюваннями, необхідно: регулярно харчуватися; забезпечити достатню фізичну активність, гуляти на свіжому повітрі, дотримуватися раціонального режиму сну і відпочинку; утримуватися від тютюнокуріння, у тому числі від пасивного вдихання тютюнового диму; уникати задушливих, загазованих приміщень; за наявності зв'язку нападів головного болю із вживанням деяких продуктів харчування виключити їх з раціону.

4. Довести до відома пацієнта/представника пацієнта, що детальна інформація про лікарський засіб наведена в інструкції для медичного застосування лікарського засобу, яка до нього додається.

5. Довести до відома пацієнта/представника пацієнта, що при появі побічних реакцій (передбачених і непередбачених інструкцією для медичного застосування лікарського засобу) при застосуванні лікарського засобу або відсутності ефективності лікарського засобу необхідно припинити прийом підозрюваного лікарського засобу, якнайшвидше повідомити лікаря, фармацевта, заповнити та надіслати спеціальну форму (Карту-повідомлення для надання пацієнтом інформації про побічну реакцію та/або відсутність

ефективності лікарського засобу при його медичному застосуванні) будь-яким зручним та доступним способом до Державного експертного центру МОЗ України;

6. Контроль доступності наданої інформації про лікарський засіб:

- 1) з'ясувати, наскільки пацієнт/представник пацієнта засвоїв інформацію;
- 2) попросити пацієнта/представника пацієнта повторити найбільш важливу інформацію;
- 3) з'ясувати, чи залишились у пацієнта/представника пацієнта запитання.

Перелік літературних джерел

1. Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 22 квітня 2021 року № 792 «Про затвердження тринадцятого випуску Державного формуляра лікарських засобів та забезпечення його доступності».

2. Настанова 00791. Головний біль напруги.
<https://guidelines.moz.gov.ua/documents/3572>.

3. Настанова 00883. Безпечне застосування нестероїдних протизапальних препаратів (НПЗП).
<https://guidelines.moz.gov.ua/documents/3653>.

4. Настанова 00984. Скелетно-м'язовий біль.
<https://guidelines.moz.gov.ua/documents/3653>

5. Фармацевтична опіка: практичний посібник / І. Зупанець, В. Черних, С. Попов та ін.; [за ред. І. Зупанця та В. Черниха]. – Київ: Фармацевт Практик, 2018. – 224 с.

6. Клиническая фармация (фармацевтическая опека): учеб. для студентов высш. мед. (фармац.) учеб. заведений / И.А. Зупанец и др. Харьков: Золотые страницы, 2012. 776 с.

7. Симптоми та синдроми в практичній фармації. Принципи терапії: навч. посіб. для студентів вищ. навч. закл. – 2-ге вид., доп. / І.А. Зупанець, С.Б. Попов, Ю.С. Рудик та ін.; за ред. І.А. Зупанця, В.П. Черних. – Харків: Золоті сторінки, 2021. – 120 с.

8. British National Formulary 80 (BNF), September 2020 - March 2021.

**В.о. Генерального директора
Директорату
фармацевтичного забезпечення**

Іван ЗАДВОРНИХ

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ Міністерства охорони здоров'я
України

№ _____

**ПРОТОКОЛ ФАРМАЦЕВТА ПРИ ВІДПУСКУ ЛІКАРСЬКИХ
ЗАСОБІВ БЕЗ РЕЦЕПТА «СИМПТОМАТИЧНЕ ЛІКУВАННЯ ЗАКРЕПУ»**

I. Паспортна частина

1. Проблема, пов'язана із здоров'ям: Звернення пацієнта/представника пацієнта за лікарськими засобами з приводу закрепу.

2. Коди стану або захворювання. НК 025:2021 «Класифікатор хвороб та споріднених проблем охорони здоров'я»: Z71

3. Протокол призначений для фармацевта при відпуску готових лікарських засобів.

4. Мета протоколу: Інформаційне забезпечення відпуску лікарських засобів, які відпускаються без рецепта, при зверненні пацієнта/представника пацієнта.

5. Дата складання протоколу: 2021 р.

6. Дата перегляду протоколу: 2025 р.

7. Список та контактна інформація осіб, які брали участь в розробці протоколу:

Укладачі:	Установи-розробники:
Комаріда О.О.	Міністерство охорони здоров'я України
Бабенко М.М., Лобас М.В., Піняжко О.Б., Гуленко О.І., Шилкіна О.О.	Державне підприємство «Державний експертний центр Міністерства охорони здоров'я України»
Зупанець К.О., Пропіснова В.В.	Національний фармацевтичний університет

II. Оцінка потреб пацієнта/представника пацієнта при зверненні за допомогою

1. З'ясувати інформацію про наступне:

1) у кого виникла проблема (пацієнт, члени сім'ї, знайомі – діти чи дорослі);

2) як давно виникло нездужання і скільки часу триває;

3) яких заходів вжито перед зверненням до аптеки;

4) які лікарські засоби вже прийняті для полегшення стану.

2. Закреп – порушення функції кишечника, яке проявляється збільшенням інтервалу між актами дефекації (більше 48 годин) у порівнянні з індивідуальною фізіологічною нормою або систематичне недостатнє випорожнення кишечника; вважається, що фізіологічною нормою у різних людей є кількість випорожнень від 2-3 разів на день до 1 разу на 2-3 дні.

3. Загрозливі симптоми, які вимагають звернення до лікаря:

1) закреп супроводжується підвищенням температури тіла;

2) наявність домішки крові в калі та болі при дефекації;

3) сильний біль у животі;

4) різке здуття живота;

5) закреп супроводжується нудотою, блюванням, запамороченням, головним болем, зміною кольору шкіри (блідий або сіруватий);

6) немотивоване зниження маси тіла;

7) закреп у дітей раннього віку та у вагітних;

8) отруєння токсичними речовинами (ртуть, свинець тощо).

4. За відсутності загрозливих симптомів перейти до фармацевтичної опіки відповідно до розділу III цього Протоколу.

III. Фармацевтична опіка при закрепі

IV. Перелік лікарських засобів, які відпускаються без рецепта, для симптоматичного лікування закрепку

1. Контактні проносні засоби: Бісакодил, Глікозиди сенни, Натрію пікосульфат, Рицинова олія.
2. Засоби, що збільшують об'єм кишкового вмісту: Подорожник яйцевидний (блошиний).
3. Осмотичні проносні засоби: Лактулоза; Магнію сульфат; Макрогол.
4. Проносні засоби. Клізми: Докузат натрію.

V. Надання належної інформації щодо лікарських засобів для відповідального самолікування

1. Надати рекомендації щодо застосування лікарського засобу, умов прийому, терміну лікування, правил зберігання лікарських засобів.
2. Застереження при застосуванні (особливості прийому, побічна дія, вплив режиму харчування тощо).

№ з/п	Назва фармакотерапевтичної групи	Інформація для пацієнта/представника пацієнта щодо особливостей застосування лікарських засобів
1.	Контактні проносні засоби	<p>Не призначають при спастичних закрепах, оскільки контактні проносні засоби можуть викликати біль в товстій кишці</p> <p>Проносні, що містять антраглікозиди, виявляють свою дію через 8-12 годин</p> <p>Проносні, що містять антраглікозиди, протипоказані при шлунково-кишкових і маткових кровотечах, захворюваннях прямої кишки, гострому проктиті, гострому геморої, анальних тріщинах, а також в період годування грудьми</p> <p>Тривале застосування проносних, що містять антраглікозиди, може призвести (особливо у пацієнтів похилого віку) до втрати води, калію та інших солей, атонії кишечника, порушення серцевої діяльності, м'язової слабкості, порушення координації, гіпотензії, а також до звикання та ослаблення або відсутності проносного ефекту</p> <p>Рицинова олія виявляє свою дію через 5-6 годин</p>

№ з/п	Назва фармакотерапевтичної групи	Інформація для пацієнта/представника пацієнта щодо особливостей застосування лікарських засобів
		<p>Рицинова олія протипоказана дітям до 1 року, в період вагітності, при наявності гострих запальних захворювань черевної порожнини</p> <p>Оскільки олії можуть спровокувати гострий напад панкреатиту, рицинову олію не призначають при хронічному панкреатиті</p> <p>Не можна призначати рицинову олію при отруєнні жиророзчинними хімічними сполуками (бензол, фенол, чотири хлористий вуглець) та екстрактом папороті чоловічої</p> <p>Натрію пікосульфат не призначається дітям до 4 років</p>
2.	Осмотичні проносні засоби	<p>Осмотичні проносні засоби виявляють свою дію через 4-6 годин</p> <p>Осмотичні проносні засоби застосовуються зазвичай одноразово, коли необхідне швидке випорожнення кишечника</p> <p>Сольові проносні засоби не застосовують при хронічних закрепках, вони протипоказані в період вагітності</p> <p>Лактулозу можна застосовувати у немовлят та вагітних жінок, але вона протипоказана при гострих запальних захворюваннях кишечника</p>
3.	Засоби, що збільшують об'єм кишкового вмісту	<p>Під час лікування препаратами подорожника яйцевидного для попередження зневоднення необхідно вживати достатню кількість рідини (2-2,5 літри на добу)</p> <p>В перші дні лікування препаратами подорожника яйцевидного можливо посилення газоутворення в кишечнику</p> <p>Не призначають при порушеннях водно-електролітного балансу, а також порушеннях, що супроводжуються обмеженням споживання води</p>

№ з/п	Назва фармакотерапевтичної групи	Інформація для пацієнта/представника пацієнта щодо особливостей застосування лікарських засобів
		<p>Препарати подорожника яйцевидного можуть зменшувати всмоктування інших препаратів (особливо засобів, що містять літій і залізо), тому проміжок між прийомами цих лікарських засобів повинен становити не менше 30-60 хвилин</p> <p>Не призначають дітям до 12 років</p>
4.	Проносні засоби. Клізми	<p>Клізми з докузатом натрію протипоказані при геморої (у стадії загострення), тріщині ануса, геморагічному проктиті, геморагічному коліті, дітям до 18 років.</p> <p>При тривалому та надмірному застосуванні можливий розвиток гіпокаліємії, зневоднення, звикання</p>

3. Загальні рекомендації щодо профілактики закрепи

1) харчування повинно бути повноцінним, хімічно, механічно і термічно щадним;

2) необхідно вживати продукти, багаті на харчові волокна, а саме: хліб з висівками, кислі фрукти, сирі овочі і соки, гречану кашу, кисломолочні продукти, знизити вживання тваринних жирів;

3) при відсутності протипоказань пити не менше 1,5 літрів води на день;

4) при метеоризмі необхідно обмежити вживання бобових, капусти, продуктів з високим вмістом глюкози – мед, варення, цукерки, виноград;

5) у дітей доцільно використовувати традиційні кисломолочні продукти і адаптовані молочні суміші;

6) необхідно вести активний спосіб життя – забезпечити достатню фізичну активність, приймати водні процедури, прогулянки на свіжому повітрі, дотримуватись раціонального режиму сну і відпочинку;

7) доцільно виробити щоденний рефлекс на дефекацію і досягати випорожнення кишечника вранці після достатньо об'ємного сніданку, за 30 хвилин до сніданку слід випити склянку холодної води;

8) необхідно лікувати геморої або тріщини заднього проходу, виконувати щоденні гігієнічні процедури з використанням пом'якшуючих засобів;

4. Довести до відома пацієнта/представника пацієнта, що детальна інформація про лікарський засіб наведена в інструкції для медичного застосування лікарського засобу, яка до нього додається.

5. Довести до відома пацієнта/представника пацієнта, що при появі побічних реакцій (передбачених і непередбачених інструкцією для медичного

застосування лікарського засобу) при застосуванні лікарського засобу або відсутності ефективності лікарського засобу необхідно припинити прийом підозрюваного лікарського засобу, щонайшвидше повідомити лікаря, фармацевта, заповнити та надіслати спеціальну форму (карту-повідомлення для надання пацієнтом інформації про побічну реакцію та/або відсутність ефективності лікарського засобу при його медичному застосуванні) будь-яким зручним та доступним способом до Державного експертного центру МОЗ України.

6. Контроль доступності наданої інформації про лікарський засіб:

- 1) з'ясувати, наскільки пацієнт/представник пацієнта засвоїв інформацію;
- 2) попросити пацієнта/представника пацієнта повторити найбільш важливу інформацію;
- 3) з'ясувати, чи залишились у пацієнта/представника пацієнта запитання.

Перелік літературних джерел

1. Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 22 квітня 2021 року № 792 «Про затвердження тринадцятого випуску Державного формуляра лікарських засобів та забезпечення його доступності».
2. Клінічна настанова «Ведення диспепсії у дорослих» https://www.dec.gov.ua/wp-content/uploads/2019/11/22_06_2012_kn.pdf
3. Настанова 00182. Закрепи у дорослих <https://guidelines.moz.gov.ua/documents/3078>
4. Настанова 00974. Закрепи у дітей <https://guidelines.moz.gov.ua/documents/3708>
5. Фармацевтична опіка: практичний посібник / І. Зупанець, В. Черних, С. Попов та ін.; [за ред. І. Зупанця та В. Черниха]. – Київ: Фармацевт Практик, 2018. – 224 с.
6. Клиническая фармация (фармацевтическая опека): учеб. для студентов высш. мед. (фармац.) учеб. заведений / И.А. Зупанец и др. Харьков: Золотые страницы, 2012. 776 с.
7. Симптоми та синдроми в практичній фармації. Принципи терапії: навч. посіб. для студентів вищ. навч. закл. – 2-ге вид., доп. / І.А. Зупанець, С.Б. Попов, Ю.С. Рудик та ін.; за ред. І.А. Зупанця, В.П. Черних. – Харків: Золоті сторінки, 2021. – 120 с.
8. British National Formulary 80 (BNF), September 2020 - March 2021.

**В.о. Генерального директора
Директорату
фармацевтичного забезпечення**

Іван ЗАДВОРНИХ

ЗАТВЕРДЖЕНО
Наказ Міністерства охорони здоров'я
України

№ _____

**ПРОТОКОЛ ФАРМАЦЕВТА ПРИ ВІДПУСКУ ЛІКАРСЬКИХ
ЗАСОБІВ БЕЗ РЕЦЕПТА «СИМПТОМАТИЧНЕ ЛІКУВАННЯ
КОРОСТИ»**

I. Паспортна частина

1. Проблема, пов'язана із здоров'ям: Звернення пацієнта/представника пацієнта за лікарськими засобами з приводу корости.

2. Коди стану або захворювання. НК 025:2021 «Класифікатор хвороб та споріднених проблем охорони здоров'я»: Z71

3. Протокол призначений для фармацевта при відпуску готових лікарських засобів.

4. Мета протоколу: Інформаційне забезпечення відпуску лікарських засобів, які відпускаються без рецепта, при зверненні пацієнта/представника пацієнта.

5. Дата складання протоколу: 2021 р.

6. Дата перегляду протоколу: 2025 р.

7. Список та контактна інформація осіб, які брали участь в розробці протоколу:

Укладачі:	Установи-розробники:
Комаріда О.О.	Міністерство охорони здоров'я України
Бабенко М.М., Лобас М.В., Піняжко О.Б., Гуленко О.І., Шилкіна О.О.	Державне підприємство «Державний експертний центр Міністерства охорони здоров'я України»
Зупанець К.О., Андреева О.О., Ткаченко К.М.	Національний фармацевтичний університет

II. Оцінка потреб пацієнта/представника пацієнта при зверненні за допомогою

1. З'ясувати інформацію про наступне:

1) у кого виникла проблема (пацієнт, члени сім'ї, знайомі – діти чи дорослі);

2) як давно виникло нездужання і скільки часу триває;

3) яких заходів вжито перед зверненням до аптеки;

4) які лікарські засоби вже застосовувались для полегшення стану.

2. Загрозливі симптоми, які вимагають звернення до лікаря:

1) висипка та коростяні ходи в ділянці статевих органів;

2) поширення уражень на великі ділянки тіла з ознаками приєднання інфекції: нагноєння висипань, фолікуліти, фурункули, почервоніння, місцеве підвищення температури шкіри, набряк;

3) короста у дітей раннього віку, особливо перших років життя, у вагітних, осіб з хронічними захворюваннями (ендокринної системи, імунодефіцитні стани, порушення обміну речовин тощо) та у осіб похилого віку;

4) поява під час або після лікування захворювання поодиноких або множинних щільних вузликів круглої або овальні форми з гладенькою поверхнею, які мають синюшно-рожевий або буро-червоний колір і локалізуються на жіночих статевих органах, внутрішніх поверхнях стегон, животі, в ділянці пупка, пахвових ямках, довкола сосків, зрідка – на внутрішніх поверхнях вушних раковин, повіках.

3. За відсутності загрозливих симптомів перейти до фармацевтичної опіки відповідно до розділу III цього Протоколу.

III. Фармацевтична опіка при корості

IV. Перелік лікарських засобів, які відпускаються без рецепта, для лікування корости

Інсектицидні засоби: Бензилбензоат, Перметрин, Сірка.

V. Надання належної інформації щодо лікарських засобів для відповідального самолікування

1. Надати інформацію щодо застережних заходів при лікуванні корости:

1) основною закрепукою успішного лікування є суворе і ретельне дотримання схем лікування і дозування лікарських засобів;

2) необхідно провести огляд всіх членів сім'ї та осіб, які знаходились у контакті, з метою виявлення захворювання;

3) необхідно одночасне лікування всіх заражених та осіб, які знаходились у контакті;

4) лікування корости повинно поєднуватись з обробкою всіх текстильних виробів, з якими контактував хворий (подушки, постільна білизна, одяг тощо), хлорвмісними або іншими інсектицидними засобами, кип'ятінням та прасуванням для запобігання повторному зараженню;

5) після проведення лікування необхідне диспансерне спостереження і повторний огляд у лікаря через 3-4 тижні.

2. Надати рекомендації щодо застосування лікарського засобу, умов прийому, терміну лікування, правил зберігання лікарських засобів;

3. Застереження при застосуванні (особливості прийому, побічна дія, вплив режиму харчування тощо).

Назва фармакотерапевтичної групи	Інформація для пацієнта/представника пацієнта щодо особливостей застосування лікарських засобів
Засоби для лікування педикульозу та корости	<p>Всі засоби для лікування корости призначені тільки для зовнішнього застосування; у разі їх потрапляння на слизову оболонку очей, порожнини рота або носа, необхідно добре промити водою це місце, а у разі випадкового проковтування слід промити шлунок, викликати блювання та застосувати симптоматичні заходи</p> <p>Лікування доцільно проводити у вечірній час, між 18 і 24-ю годинами, враховуючи біоритм життєдіяльності коростяного кліща, при цьому протикоростяні препарати діють безпосередньо на кліщів і личинок, а також потрапляють в організм кліща у разі прогризання ним ходів, що трапляється переважно увечері. Перед нанесенням лікарського засобу слід прийняти ванну чи душ (для змивання личинок з поверхні шкіри і розм'якшення епідермісу), що сприяє проникненню препаратів у</p>

Назва фармакотерапевтичної групи	Інформація для пацієнта/представника пацієнта щодо особливостей застосування лікарських засобів
	<p>коростяні ходи чи елементи висипання, а також змінити натільну і постільну білизну</p> <p>Для попередження розвитку у кліща резистентності до протикоростяних засобів та для максимально ефективного результату перевагу надають комбінованим препаратам</p> <p>Не можна наносити на відкриті рани та ділянки гострих запальних процесів шкіри протикоростяні лікарські препарати</p> <p>Перметрин, бензилбензоат протипоказані в період вагітності та годування грудьми, а також дітям до 3 років</p> <p>Протикоростяні препарати у вигляді аерозолів протипоказані при бронхіальній астмі, обструктивному бронхіті, в тому числі в анамнезі, а також немовлятам і дітям молодшого віку в зв'язку з ризиком виникнення бронхоспазму при вдиханні аерозолію; в цих випадках можливе нанесення лікарського засобу на шкіру за допомогою змоченого в препараті ватного тампону</p> <p>Рідкі лікарські форми, які містять бензилбензоат, перметрин, перед застосуванням необхідно збовтати</p> <p>При застосуванні бензилбензоату можливе відчуття печіння, поколювання шкіри, яке минає</p>

3. Довести до відома пацієнта/представника пацієнта, що детальна інформація про лікарський засіб наведена в інструкції для медичного застосування лікарського засобу, яка до нього додається.

4. Довести до відома пацієнта/представника пацієнта, що при появі побічних реакцій (передбачених і непередбачених інструкцією для медичного застосування лікарського засобу) при застосуванні лікарського засобу або відсутності ефективності лікарського засобу необхідно припинити прийом підозрюваного лікарського засобу, щонайшвидше повідомити лікаря, фармацевта, заповнити та надіслати спеціальну форму (карту-повідомлення для надання пацієнтом інформації про побічну реакцію та/або відсутність

ефективності лікарського засобу при його медичному застосуванні) будь-яким зручним та доступним способом до Державного експертного центру МОЗ України.

5. Контроль доступності наданої інформації про лікарський засіб:

- 1) з'ясувати, наскільки пацієнт/представник пацієнта засвоїв інформацію;
- 2) попросити пацієнта/представника пацієнта повторити найбільш важливу інформацію;
- 3) з'ясувати, чи залишились у пацієнта/представника пацієнта запитання.

Перелік літературних джерел

1. Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 22 квітня 2021 року № 792 «Про затвердження тринадцятого випуску Державного формуляра лікарських засобів та забезпечення його доступності».

2. Настанова 00269. Короста
<https://guidelines.moz.gov.ua/documents/3154>

3. Фармацевтична опіка: практичний посібник / І. Зупанець, В. Черних, С. Попов та ін.; [за ред. І. Зупанця та В. Черниха]. – Київ: Фармацевт Практик, 2018. – 224 с.

4. Клиническая фармация (фармацевтическая опека): учеб. для студентов высш. мед. (фармац.) учеб. заведений / И.А. Зупанец и др. Харьков: Золотые страницы, 2012. 776 с.

5. Симптоми та синдроми в практичній фармації. Принципи терапії: навч. посіб. для студентів вищ. навч. закл. – 2-ге вид., доп. / І.А. Зупанець, С.Б. Попов, Ю.С. Рудик та ін.; за ред. І.А. Зупанця, В.П. Черних. – Харків: Золоті сторінки, 2021. – 120 с.

6. British National Formulary 80 (BNF), September 2020 - March 2021.

**В.о. Генерального директора
Директорату
фармацевтичного забезпечення**

Іван ЗАДВОРНИХ

ЗАТВЕРДЖЕНО
Наказ Міністерства охорони здоров'я
України

№ _____

**ПРОТОКОЛ ФАРМАЦЕВТА ПРИ ВІДПУСКУ ЛІКАРСЬКИХ
ЗАСОБІВ БЕЗ РЕЦЕПТА «СИМПТОМАТИЧНЕ ЛІКУВАННЯ
ПЕДИКУЛЬОЗУ»**

I. Паспортна частина

1. Проблема, пов'язана із здоров'ям: Звернення пацієнта/представника пацієнта за лікарськими засобами з приводу педикульозу.

2. Коди стану або захворювання. НК 025:2021 «Класифікатор хвороб та споріднених проблем охорони здоров'я»: Z71

3. Протокол призначений для фармацевта при відпуску готових лікарських засобів.

4. Мета протоколу: Інформаційне забезпечення відпуску лікарських засобів, які відпускаються без рецепта, при зверненні пацієнта/представника пацієнта.

5. Дата складання протоколу: 2021 р.

6. Дата перегляду протоколу: 2025 р.

7. Список та контактна інформація осіб, які брали участь в розробці протоколу:

Укладачі:	Установи-розробники:
Комаріда О.О.	Міністерство охорони здоров'я України
Бабенко М.М., Лобас М.В., Піняжко О.Б., Гуленко О.І., Шилкіна О.О.	Державне підприємство «Державний експертний центр Міністерства охорони здоров'я України»
Зупанець К.О., Андреева О.О., Ткаченко К.М.	Національний фармацевтичний університет

II. Оцінка потреб пацієнта/представника пацієнта при зверненні за допомогою

1. З'ясувати інформацію про наступне:

1) у кого виникла проблема (пацієнт, члени сім'ї, знайомі – діти чи дорослі);

2) як давно виникло нездужання і скільки часу триває;

3) яких заходів вжито перед зверненням до аптеки;

4) які лікарські засоби вже застосовувались для полегшення стану.

2. З'ясувати наявність загрозливих симптомів, які вимагають звернення до лікаря та скерувати пацієнта до лікаря:

1) свербіж супроводжується підвищенням температури тіла до 38°C і вище;

2) різкий біль голови, запаморочення, безсоння, гіперемія обличчя, виражена ін'єкція кон'юнктиви склер («кролячі очі»);

3) поява рожевих висипань (розеол) та/або дрібних крововиливів (петехій) у ділянках бокової поверхні тулуба, пахвової западини, згинальної поверхні кінцівок;

4) поява внаслідок розчісування гнійничкових уражень шкіри;

5) свербіж супроводжується збільшенням заушних, шийних, потиличних лімфатичних вузлів, болючих при пальпації;

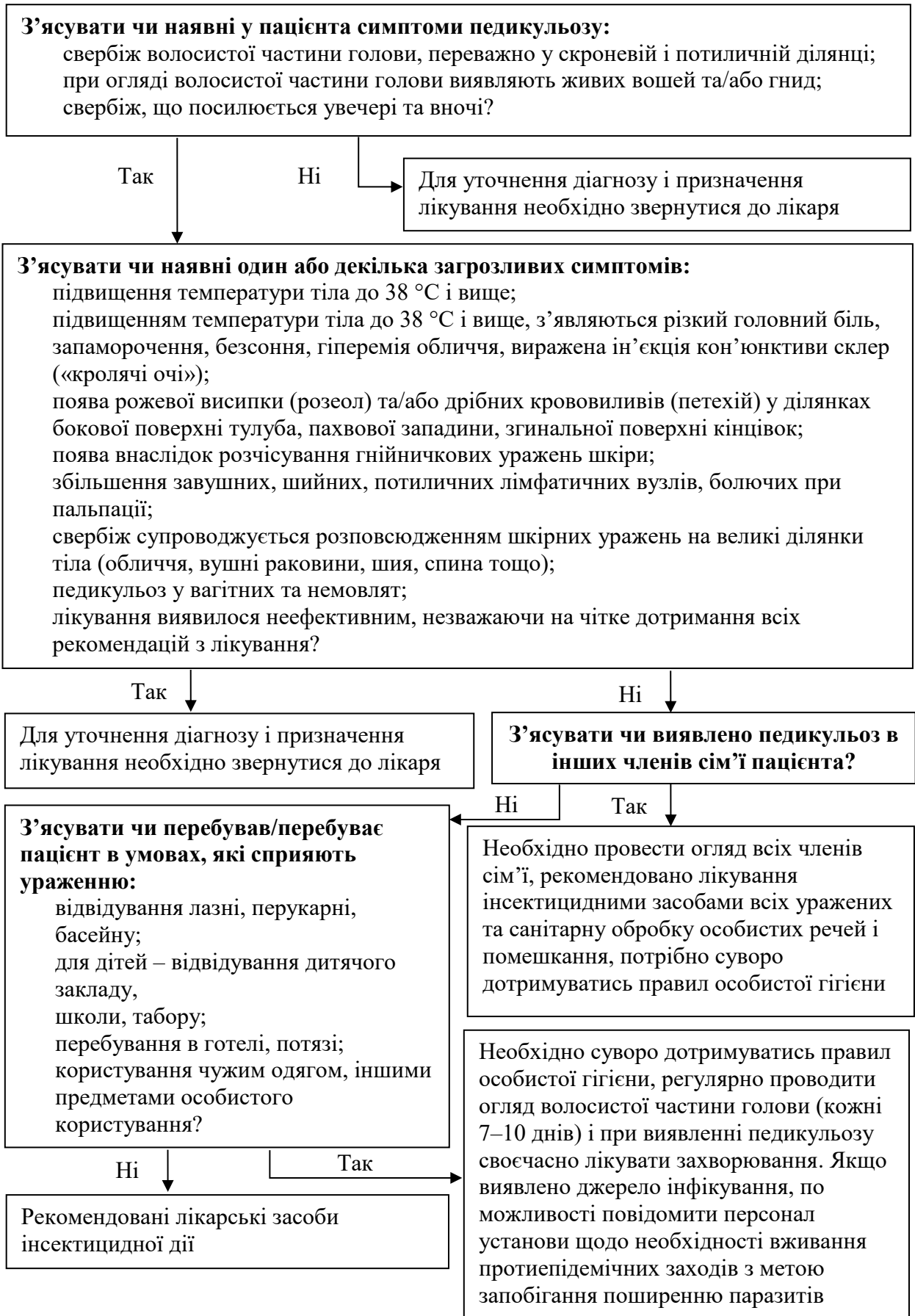
6) свербіж супроводжується розповсюдженням шкірних уражень на великі ділянки тіла (обличчя, вушні раковини, шия, спина тощо);

7) педикульоз у вагітних та немовлят;

8) лікування виявилось неефективним, не зважаючи на чітке дотримання всіх рекомендацій з лікування.

3. За відсутності загрозливих симптомів перейти до фармацевтичної опіки відповідно до розділу III цього Протоколу.

III. Фармацевтична опіка при педикульозі

IV. Перелік лікарських засобів, які відпускаються без рецепта, для лікування педикульозу

Засоби, що діють на ектопаразитів, включаючи коростяних кліщів:
Бензилбензоат; Перметрин.

V. Надання належної інформації щодо лікарських засобів для відповідального самолікування

1. Надати інформацію щодо застережних заходів при лікуванні педикульозу:

1) необхідно провести огляд всіх членів сім'ї та осіб, які знаходились у контакті, з метою виявлення захворювання;

2) необхідно лікування всіх заражених та осіб, які перебували у контакті;

3) лікування педикульозу повинно поєднуватись з обробкою всіх текстильних виробів, з якими контактував хворий (подушки, постільна білизна, головні убори, одяг тощо), хлорвмісними або іншими інсектицидними засобами, кип'ятінням та прасуванням для запобігання повторному зараженню;

4) при лобковому педикульозі необхідно лікування обох партнерів.

2. Застереження при застосуванні (режим дозування лікарського засобу, умов прийому, терміну лікування, побічна дія, правил зберігання лікарських засобів).

Назва фармакотерапевтичної групи	Інформація для пацієнта/представника пацієнта щодо особливостей застосування лікарських засобів
Засоби, що діють на ектопаразитів, включаючи коростяних кліщів	<p>Протипедикульозні лікарські засоби необхідно наносити на чисте волосся</p> <p>Після обробки волосся протипедикульозним засобом, необхідно вичесати густим гребінцем (відстань між зубцями 0,2–0,3 мм) від самого кореня волосся загиблих вошей і гнид. Інші гребінці та щітки слід промити вищезгаданими лікарськими засобами</p> <p>Через 7 діб після першого застосування протипедикульозного засобу необхідно провести ретельний огляд ураженого і при виявленні живих вошей провести повторну обробку</p> <p>Для попередження розвитку у вошей резистентності до протипедикульозних засобів та для максимально ефективного результату перевагу надають комбінованим препаратам</p> <p>При наявності на шкірі пошкоджених та</p>

Назва фармакотерапевтичної групи	Інформація для пацієнта/представника пацієнта щодо особливостей застосування лікарських засобів
	<p>інфікованих ділянок необхідно обирати протипедикульозний лікарський засіб з найменшою подразнюючою дією, при наявності відкритих ран та гострих запальних процесів шкіри голови його застосування протипоказане</p> <p>Перметрин, бензилбензоат не застосовують у дітей віком до 3 років</p> <p>Протипедикульозні препарати у вигляді аерозолів протипоказані при бронхіальній астмі, обструктивному бронхіті, в тому числі в анамнезі, а також немовлятам і дітям молодшого віку в зв'язку з ризиком виникнення бронхоспазму при вдиханні аерозолію; в цих випадках можливе нанесення лікарського засобу на шкіру за допомогою змоченого в препараті ватного тампону</p> <p>Рідкі лікарські форми, які містять бензилбензоат, перметрин, перед застосуванням необхідно збовтати</p> <p>При застосуванні бензилбензоату можливе відчуття печіння, поколювання шкіри, яке минає</p> <p>Всі засоби для лікування педикульозу призначені тільки для зовнішнього застосування; у разі їх потрапляння на слизову оболонку очей, порожнини рота або носа, необхідно добре промити водою це місце, а у разі випадкового проковтування слід промити шлунок, викликати блювання та застосувати симптоматичні заходи</p> <p>При виникненні проявів алергічної реакції слід проконсультуватися з лікарем</p>

3. Довести до відома пацієнта/представника пацієнта, що детальна інформація про лікарський засіб наведена в інструкції для медичного застосування лікарського засобу, яка до нього додається.

4. Довести до відома пацієнта/представника пацієнта, що при появі побічних реакцій (передбачених і непередбачених інструкцією для медичного застосування лікарського засобу) при застосуванні лікарського засобу або відсутності ефективності лікарського засобу необхідно припинити прийом

підозрюваного лікарського засобу, щонайшвидше повідомити лікаря, фармацевта, заповнити та надіслати спеціальну форму (карту-повідомлення для надання пацієнтом інформації про побічну реакцію та/або відсутність ефективності лікарського засобу при його медичному застосуванні) будь-яким зручним та доступним способом до Державного експертного центру МОЗ України.

5. Контроль доступності наданої інформації про лікарський засіб:

- 1) з'ясувати, наскільки пацієнт/представник пацієнта засвоїв інформацію;
- 2) попросити пацієнта/представника пацієнта повторити найбільш важливу інформацію;
- 3) з'ясувати, чи залишились у пацієнта/представника пацієнта запитання.

Перелік літературних джерел

1. Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 22 квітня 2021 року № 792 «Про затвердження тринадцятого випуску Державного формуляра лікарських засобів та забезпечення його доступності».
2. Настанова 00270. Головні й лобкові воші. <https://guidelines.moz.gov.ua/ocuments/3155>
3. Настанова 00269. Короста. <https://guidelines.moz.gov.ua/documents/3154>
4. Настанова 00264. Свербіж. <https://guidelines.moz.gov.ua/documents/3150>
5. Настанова 00922. Ужалення й укуси комах. <https://guidelines.moz.gov.ua/documents/3681>
6. Настанова 01132. Проблеми шкіри у дітей. <https://guidelines.moz.gov.ua/documents/3844>
7. Настанова 00649. Свербіж у дитини. URL: <https://guidelines.moz.gov.ua/documents/3456>
8. Фармацевтична опіка: практичний посібник / І. Зупанець, В. Черних, С. Попов та ін.; [за ред. І. Зупанця та В. Черниха]. – Київ: Фармацевт Практик, 2018. – 224 с.
9. Клиническая фармация (фармацевтическая опека): учеб. для студентов высш. мед. (фармац.) учеб. заведений / И.А. Зупанец и др. Харьков: Золотые страницы, 2012. 776 с.
10. Симптоми та синдроми в практичній фармації. Принципи терапії: навч. посіб. для студентів вищ. навч. закл. – 2-ге вид., доп. / І.А. Зупанець, С.Б. Попов, Ю.С. Рудик та ін.; за ред. І.А. Зупанця, В.П. Черних. – Харків: Золоті сторінки, 2021. – 120 с.
11. British National Formulary 80 (BNF), September 2020 - March 2021.

В.о. Генерального директора Директорату
фармацевтичного забезпечення

Іван ЗАДВОРНИХ

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ Міністерства охорони здоров'я
України

№ _____

**ПРОТОКОЛ ФАРМАЦЕВТА ПРИ ВІДПУСКУ ЛІКАРСЬКИХ
ЗАСОБІВ БЕЗ РЕЦЕПТА «СИМПТОМАТИЧНЕ ЛІКУВАННЯ ПЕЧІЇ»**

I. Паспортна частина

1. Проблема, пов'язана із здоров'ям: Звернення за лікарськими засобами з приводу печії.

2. Коди стану або захворювання. НК 025:2021 «Класифікатор хвороб та споріднених проблем охорони здоров'я»: Z71

3. Протокол призначений для фармацевта при відпуску готових лікарських засобів.

4. Мета протоколу: Інформаційне забезпечення відпуску лікарських засобів, які відпускаються без рецепта, при зверненні пацієнта/представника пацієнта.

5. Дата складання протоколу: 2021 р.

6. Дата перегляду протоколу: 2025 р.

7. Список та контактна інформація осіб, які брали участь в розробці протоколу:

Укладачі:	Установи-розробники:
Комаріда О.О.	Міністерство охорони здоров'я України
Бабенко М.М., Лобас М.В., Піняжко О.Б., Гуленко О.І., Шилкіна О.О.	Державне підприємство «Державний експертний центр Міністерства охорони здоров'я України»
Зупанець К.О., Прописнова В.В.	Національний фармацевтичний університет

II. Оцінка потреб пацієнта/представника пацієнта при зверненні за допомогою

1. З'ясувати інформацію про наступне:

1) у кого виникла проблема (пацієнт, члени сім'ї, знайомі – діти чи дорослі);

2) як давно виникло нездужання і скільки часу триває;

3) яких заходів вжито перед зверненням до аптеки;

4) які лікарські засоби вже прийняті для полегшення стану.

2. З'ясувати наявність загрозливих симптомів, які вимагають звернення до лікаря та скерувати пацієнта до лікаря:

1) печія супроводжується блюванням кольору "кавовою гуці" або кров'ю; появою випорожнень чорного (дьогтьоподібного) кольору; задишкою, потовиділенням, утрудненням ковтання; болем в животі

3) прогресуюча втрата маси тіла на фоні постійної печії;

2) печія триває протягом 3-х діб та більше;

4) поява печії пов'язана з прийомом лікарських засобів.

3. За відсутності загрозливих симптомів перейти до фармацевтичної опіки відповідно до розділу III цього Протоколу.

III. Фармацевтична опіка при печії

IV. Перелік лікарських засобів, які відпускаються без рецепта, для симптоматичного лікування печії

1. Антациди: Алюмінію фосфат, Гідротальцит, Магальдрат, Комбіновані препарати та комплексні сполуки алюмінію, кальцію і магнію.
2. Засоби для лікування пептичної виразки та гастроєзофагеальної рефлюксної хвороби. Інгібітори протонної помпи: Омепразол (10 мг).
3. Інші препарати для лікування пептичної виразки та гастроєзофагеальної рефлюксної хвороби: Альгінова кислота в комбінації з іншими антацидами.

V. Надання належної інформації щодо лікарських засобів для відповідального самолікування

1. Надати рекомендації щодо застосування лікарського засобу, умов прийому, терміну лікування, правил зберігання лікарських засобів.
2. Застереження при застосуванні (особливості прийому, побічна дія, вплив режиму харчування тощо).

№ з/п	Назва фармакотерапевтичної групи	Інформація для пацієнта/представника пацієнта щодо особливостей застосування лікарських засобів
1.	Антациди. Комбіновані препарати та комплексні сполуки алюмінію, кальцію і магнію	<p>Антациди застосовують тільки при виникненні печії або через 1-2 год після прийому їжі</p> <p>Самостійний прийом антацидів не повинен перевищувати 2-х тижнів</p> <p>При тривалому застосуванні антацидів, що містять сполуки алюмінію (особливо у великих дозах), існує загроза розвитку ниркової недостатності внаслідок кумуляції алюмінію в ниркових клубочках, а у хворих з порушенням функції нирок – загроза розвитку енцефалопатії</p> <p>Антациди необхідно приймати окремо від інших лікарських засобів (за 2 години перед або після їх прийому) для запобігання лікарської взаємодії або зниження абсорбції</p> <p>Тривалий прийом антацидних препаратів може спричинити розвиток дисбактеріозу</p> <p>Антациди не можна поєднувати з препаратами колоїдного вісмуту та сукральфату</p>

№ з/п	Назва фармакотерапевтичної групи	Інформація для пацієнта/представника пацієнта щодо особливостей застосування лікарських засобів
		<p>Антацидні лікарські засоби, що містять сполуки алюмінію або з їх переважним вмістом в складі комбінованих препаратів можуть сприяти розвитку закрепу, а лікарські засоби, що містять сполуки магнію або з їх переважним вмістом в складі комбінованих препаратів можуть сприяти розвитку діареї</p> <p>При застосуванні антацидів, які містять карбонат кальцію або силікат магнію, у хворих з сечокам'яною хворобою існує загроза загострення стану внаслідок утворення каменів в сечовивідних шляхах</p> <p>Прийом антацидів, які містять кальцію карбонат, може супроводжуватись повторним підвищенням секреції соляної кислоти</p> <p>При поєднанні печії з метеоризмом рекомендовано препарати, що містять алюмінію фосфат (завдяки його сорбційним властивостям) або комбіновані препарати, які додатково містять симетикон або диметикон</p> <p>При вагітності і в період годування грудьми можливо періодичне короточасне застосування комбінації кальцію та магнію карбонатів в рекомендованих дозах</p> <p>Призначення антацидів дітям повинен здійснювати лікар-педіатр. У дітей дозволено: з перших місяців життя – лікарські засоби на основі алюмінію фосфату, з 6-ти років – лікарські засоби, що містять гідротальцит або комбінацію алюмінію гідроксиду магнію карбонату гелю висушеного з магнію гідроксидом</p>
2.	Засоби для лікування пептичної виразки та гастрозафагеальної рефлюксної хвороби.	Для лікування печії інгібітори протонної помпи застосовують у низьких дозах – омепразол 10 мг

№ з/п	Назва фармакотерапевтичної групи	Інформація для пацієнта/представника пацієнта щодо особливостей застосування лікарських засобів
	Інгібітори протонної помпи	<p>Не застосовувати одночасно інший інгібітор протонної помпи або блокатор H₂-рецепторів гістаміну</p> <p>Не застосовувати як профілактичний засіб</p> <p>Інгібітори протонної помпи знижують всмоктування препаратів, біодоступність яких залежить від рН шлункового соку (інгібітори протеази ВІЛ атазанавір, нелфінавір; протигрибкові препарати)</p> <p>Омепразол може підвищувати активність дисульфіраму, метотрексату, тривалість дії діазепаму, протисудомних засобів, та знижувати активність ампіциліну</p> <p>Не застосовують в період вагітності та годування грудьми, у дітей – омепразол з 12 років</p> <p>Курс лікування інгібіторами протонної помпи не повинен перевищувати 2 тижнів, якщо симптоми не зникають, необхідно звернутись до лікаря для встановлення діагнозу і призначення лікування</p> <p>Негайно звернутися до лікаря та припинити застосування інгібітору протонної помпи у випадку виникнення ураження шкіри, яке супроводжується артралгією, особливо ураження на ділянках, що зазнають впливу сонячного світла</p>
3	Інші препарати для лікування пептичної виразки та гастроезофагеальної рефлюксної хвороби	<p>Створення механічного захисного бар'єру забезпечує захист стравоходу від кислоти, пепсину та жовчі</p> <p>Альгінатвмісні препарати з обережністю рекомендують пацієнтам з гіперкальціємією, нефрокальцинозом та рецидивною нирковокам'яною хворобою, зумовленою кальцієм</p>

№ з/п	Назва фармакотерапевтичної групи	Інформація для пацієнта/представника пацієнта щодо особливостей застосування лікарських засобів
		<p>Альгінатвмісні препарати дозволені до застосування у дітей переважно з 6 років, подвійної дії – з 12 років</p> <p>Альгінатвмісні препарати не впливають на перебіг вагітності, внутрішньоутробний та постнатальний розвиток дитини, їх можна рекомендувати в період вагітності та годування грудьми</p> <p>Курс прийому альгінатвмісних препаратів не повинен перевищувати 7 діб, якщо симптоми не зникають, необхідно звернутись до лікаря для встановлення діагнозу і призначення лікування</p>

3. Довести до відома пацієнта/представника пацієнта, що детальна інформація про лікарський засіб наведена в інструкції для медичного застосування лікарського засобу, яка до нього додається.

4. Довести до відома пацієнта/представника пацієнта, що при появі побічних реакцій (передбачених і непередбачених інструкцією для медичного застосування лікарського засобу) при застосуванні лікарського засобу або відсутності ефективності лікарського засобу необхідно припинити прийом підозрюваного лікарського засобу, щонайшвидше повідомити лікаря, фармацевта, заповнити та надіслати спеціальну форму (карту-повідомлення для надання пацієнтом інформації про побічну реакцію та/або відсутність ефективності лікарського засобу при його медичному застосуванні) будь-яким зручним та доступним способом до Державного експертного центру МОЗ України.

5. Контроль доступності наданої інформації про лікарський засіб:

- 1) з'ясувати, наскільки пацієнт/представник пацієнта засвоїв інформацію;
- 2) попросити пацієнта/представника пацієнта повторити найбільш важливу інформацію;
- 3) з'ясувати, чи залишились у пацієнта/представника пацієнта запитання.

Перелік літературних джерел

1. Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 22 квітня 2021 року № 792 «Про затвердження тринадцятого випуску Державного формуляра лікарських засобів та забезпечення його доступності».

2. Клінічна настанова «Ведення диспепсії у дорослих», 2012
https://www.dec.gov.ua/wp-content/uploads/2019/11/22_06_2012_kn.pdf
3. Настанова 00170. Гастроезофагеальна рефлюксна хвороба.
<https://guidelines.moz.gov.ua/documents/3067>
4. Настанова 00187. Пептична виразка, інфекція *Helicobacter pylori* та хронічний гастрит. <https://guidelines.moz.gov.ua/documents/3081>
5. Настанова 00186. Диспепсія.
<https://guidelines.moz.gov.ua/documents/3080>
6. Фармацевтична опіка: практичний посібник / І. Зупанець, В. Черних, С. Попов та ін.; [за ред. І. Зупанця та В. Черниха]. – Київ: Фармацевт Практик, 2018. – 224 с.
7. Клиническая фармация (фармацевтическая опека): учеб. для студентов высш. мед. (фармац.) учеб. заведений / И.А. Зупанец и др. Харьков: Золотые страницы, 2012. 776 с.
8. Симптоми та синдроми в практичній фармації. Принципи терапії: навч. посіб. для студентів вищ. навч. закл. – 2-ге вид., доп. / І.А. Зупанець, С.Б. Попов, Ю.С. Рудик та ін.; за ред. І.А. Зупанця, В.П. Черних. – Харків: Золоті сторінки, 2021. – 120 с.
9. British National Formulary 80 (BNF), September 2020 - March 2021.

**В.о. Генерального директора
Директорату
фармацевтичного забезпечення**

Іван ЗАДВОРНИХ

ЗАТВЕРДЖЕНО
Наказ Міністерства охорони здоров'я
України

№ _____

**ПРОТОКОЛ ФАРМАЦЕВТА ПРИ ВІДПУСКУ ЛІКАРСЬКИХ
ЗАСОБІВ БЕЗ РЕЦЕПТА «СИМПТОМАТИЧНЕ ЛІКУВАННЯ
ПІДВИЩЕНОЇ ТЕМПЕРАТУРИ ТІЛА У ДІТЕЙ ВІКОМ ДО 15 РОКІВ»**

I. Паспортна частина

1. Проблема, пов'язана із здоров'ям: Звернення за лікарськими засобами з приводу підвищеної температури тіла у дітей.

2. Коди стану або захворювання. НК 025:2021 «Класифікатор хвороб та споріднених проблем охорони здоров'я»: Z71

3. Протокол призначений для фармацевта по відпуску готових лікарських засобів.

4. Мета протоколу: Інформаційне забезпечення відпуску лікарських засобів, які відпускаються без рецепта, при зверненні пацієнта/представника пацієнта.

5. Дата складання протоколу: 2021 р.

6. Дата перегляду протоколу: 2025 р.

7. Список та контактна інформація осіб, які брали участь в розробці протоколу:

Укладачі:	Установи-розробники:
Комаріда О.О.	Міністерство охорони здоров'я України
Бабенко М.М., Лобас М.В., Піняжко О.Б., Гуленко О.І., Шилкіна О.О.	Державне підприємство «Державний експертний центр Міністерства охорони здоров'я України»
Зупанець К.О., Пропіснова В.В.	Національний фармацевтичний університет

II. Оцінка потреб пацієнта/представника пацієнта при зверненні за допомогою

1. З'ясувати інформацію про наступне:

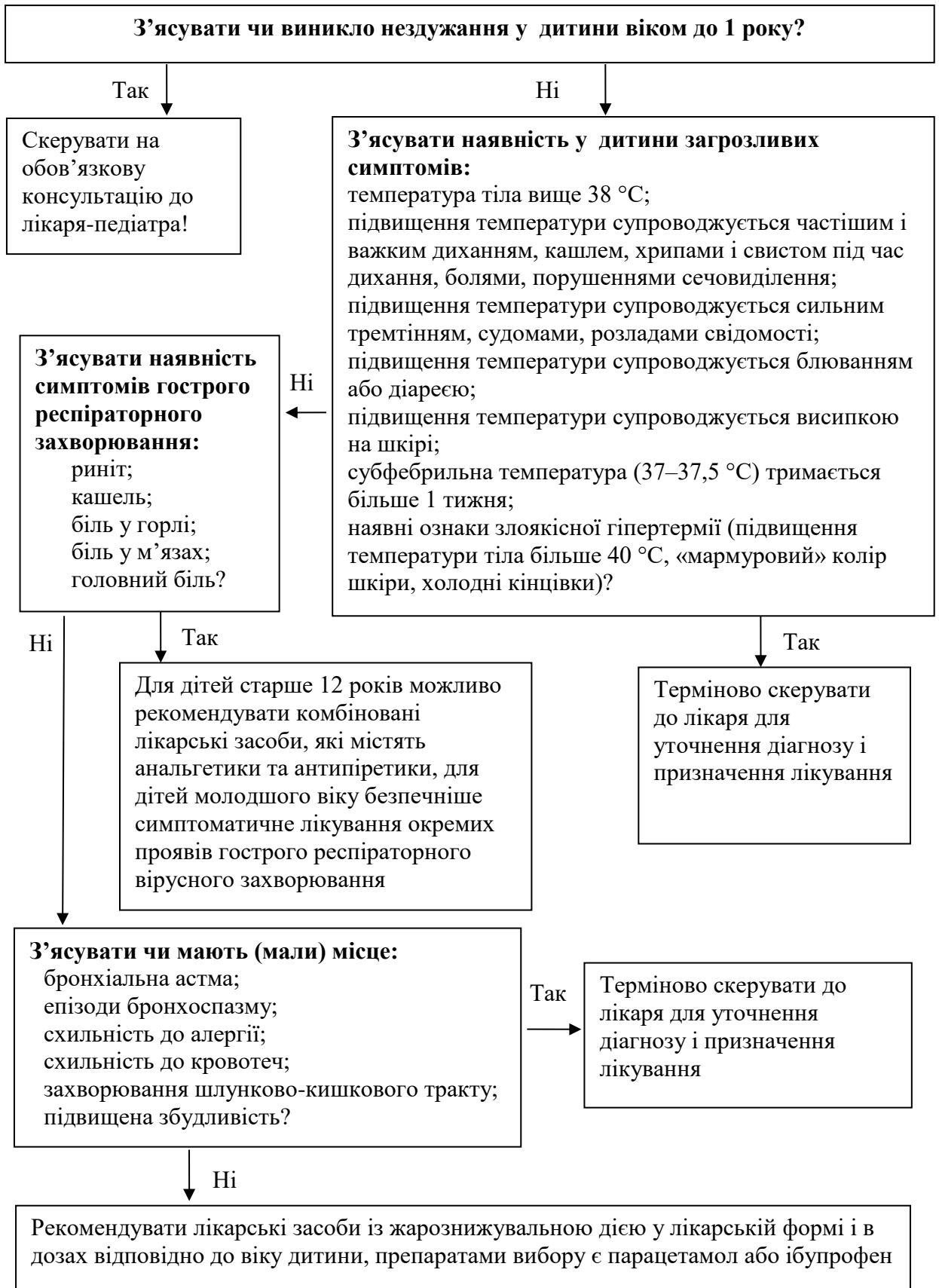
- 1) у дитини якого віку виникла проблема;
- 2) як давно виникло нездужання і скільки часу триває;
- 3) яких заходів вжито перед зверненням до аптеки;
- 4) які лікарські засоби вже прийняті для полегшення стану.

2. З'ясувати наявність загрозливих симптомів, які вимагають негайного звернення до лікаря та скерувати пацієнта до лікаря:

- 1) температура тіла вище 38°C;
- 2) субфебрильна температура (37°-37,5°C) тримається більше 1 тижня;
- 3) підвищення температури тіла супроводжується частим і важким диханням, кашлем, хрипами і свистом під час дихання, болями, порушеннями сечовиділення; сильним тремтінням, судомами, розладами свідомості; блюванням або діареєю; висипкою на шкірі;
- 4) наявні ознаки злоякісної гіпертермії (підвищення температури тіла більше 40°C, «мармуровий» колір шкіри, холодні кінцівки).

3. За відсутності загрозливих симптомів перейти до фармацевтичної опіки відповідно до розділу III цього Протоколу.

III. Фармацевтична опіка при підвищеній температурі тіла у дітей віком до 15 років

IV. Перелік лікарських засобів, які відпускаються без рецепта, для симптоматичного лікування підвищення температури тіла у дітей віком до 15 років

1. Анальгетики та антипіретики: Парацетамол.
2. Нестероїдні протизапальні засоби: Ібупрофен.

V. Надання належної інформації щодо лікарських засобів для відповідального самолікування

1. Загальні рекомендації щодо дій при підвищенні температури тіла у дітей:

1) зниження температури тіла у дітей треба починати з фізичних методів охолодження (обтирання водою кімнатної температури, обдування повітрям за допомогою вентилятора або іншого пристрою, обкладання льодом (який розміщений в грілці) на відстані близько 10 см від голови дитини, провітрювання приміщення) у разі відсутності ознак спазму периферичних судин (холодні кінцівки на тлі фебрильної температури);

2) жарознижувальні лікарські засоби застосовують тільки у разі значного підвищення температури тіла (38°C та вище), якщо раніше у дитини відмічались судоми – при нижчих показниках температури;

3) тривалість самостійного застосування жарознижуючих засобів у дитини не повинна перевищувати 3-х діб!

2. Надати рекомендації щодо застосування лікарського засобу, умов прийому, терміну лікування, правил зберігання лікарських засобів.

3. Застереження при застосуванні (особливості прийому, побічна дія, вплив режиму харчування тощо).

№ з/п	Назва фармакотерапевтичної групи	Інформація для пацієнта/представника пацієнта щодо особливостей застосування лікарських засобів
1	Анальгетики та антипіретики	<p>В якості жарознижувального засобу препаратом вибору в дитячій практиці є парацетамол, максимальна доза якого не повинна перевищувати 60 мг/кг на добу, тому перед застосуванням препарату дитину необхідно зважити; кратність прийому – 3-4 рази на добу з інтервалом між прийомами не менше 4 годин</p> <p>В дитячій практиці переважним є застосування парацетамолу у вигляді сиропу, суспензії або супозиторіїв</p> <p>Для немовлят більш прийнятним є застосування лікарських засобів у вигляді супозиторіїв, але за наявності діареї</p>

№ з/п	Назва фармакотерапевтичної групи	Інформація для пацієнта/представника пацієнта щодо особливостей застосування лікарських засобів
		<p>супозиторії не застосовують</p> <p>Перед введенням супозиторію необхідно очистити кишечник за допомогою клізми</p> <p>Парацетамол з обережністю застосовують при захворюваннях печінки.</p> <p>У дітей застосування ацетилсаліцилової кислоти і метамізолу натрію можливо тільки за наявності чітких показань і тільки у тих випадках, коли інші препарати неефективні</p> <p>Після розкриття сиропи можуть зберігатися не більше одного місяця</p>
2	Нестероїдні протизапальні засоби	<p>За наявності протипоказань до застосування парацетамолу препаратом вибору є ібупрофен</p> <p>Ібупрофен протипоказаний при виразковій хворобі шлунка та 12-палої кишки, запальних захворюваннях травного каналу, схильності до кровотеч та порушенні згортання крові, бронхоспастичних станах, бронхіальній астмі, з обережністю призначають при печінковій та/або нирковій недостатності, артеріальній гіпертензії.</p> <p>Нестероїдні протизапальні засоби рекомендовано приймати після їди</p> <p>Ібупрофен у вигляді сиропу дозволений до застосування у дітей від 3-х місяців</p>

3. Довести до відома пацієнта/представника пацієнта, що детальна інформація про лікарський засіб наведена в інструкції для медичного застосування лікарського засобу, яка до нього додається.

4. Довести до відома пацієнта/представника пацієнта, що при появі побічних реакцій (передбачених і непередбачених інструкцією для медичного застосування лікарського засобу) при застосуванні лікарського засобу або

відсутності ефективності лікарського засобу необхідно припинити прийом підозрюваного лікарського засобу, щонайшвидше повідомити лікаря, фармацевта, заповнити та надіслати спеціальну форму (карту-повідомлення для надання пацієнтом інформації про побічну реакцію та/або відсутність ефективності лікарського засобу при його медичному застосуванні) будь-яким зручним та доступним способом до Державного експертного центру МОЗ України;

5. Контроль доступності наданої інформації про лікарський засіб:

- 1) з'ясувати, наскільки пацієнт/представник пацієнта засвоїв інформацію;
- 2) попросити пацієнта/представника пацієнта повторити найбільш важливу інформацію;
- 3) з'ясувати, чи залишились у пацієнта/представника пацієнта запитання.

Перелік літературних джерел

1. Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 22 квітня 2021 року № 792 «Про затвердження тринадцятого випуску Державного формуляра лікарських засобів та забезпечення його доступності».
2. Клінічна настанова Грип та гострі респіраторні інфекції, 2014. https://www.dec.gov.ua/wp-content/uploads/2019/11/2014_499akn_gryp_gri.pdf
3. Настанова 00015. Грип. <https://guidelines.moz.gov.ua/documents/2944>
4. Настанова 00129. Гострий бронхіт. <https://guidelines.moz.gov.ua/documents/3030>
5. Настанова 00594. Лихоманка у дитини. <https://guidelines.moz.gov.ua/documents/3415>
6. Фармацевтична опіка: практичний посібник / І. Зупанець, В. Черних, С. Попов та ін.; [за ред. І. Зупанця та В. Черниха]. – Київ: Фармацевт Практик, 2018. – 224 с.
7. Клиническая фармация (фармацевтическая опека): учеб. для студентов высш. мед. (фармац.) учеб. заведений / И.А. Зупанец и др. Харьков: Золотые страницы, 2012. 776 с.
8. Симптоми та синдроми в практичній фармації. Принципи терапії: навч. посіб. для студентів вищ. навч. закл. – 2-ге вид., доп. / І.А. Зупанець, С.Б. Попов, Ю.С. Рудик та ін.; за ред. І.А. Зупанця, В.П. Черних. – Харків: Золоті сторінки, 2021. – 120 с.
9. British National Formulary 80 (BNF), September 2020 - March 2021

**В.о. Генерального директора
Директорату
фармацевтичного забезпечення**

Іван ЗАДВОРНИХ

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ Міністерства охорони здоров'я
України

№ _____

**ПРОТОКОЛ ФАРМАЦЕВТА ПРИ ВІДПУСКУ ЛІКАРСЬКИХ
ЗАСОБІВ БЕЗ РЕЦЕПТА «СИМПТОМАТИЧНЕ ЛІКУВАННЯ
ПІДВИЩЕНОЇ ТЕМПЕРАТУРИ ТІЛА У ДІТЕЙ З 15 РОКІВ ТА У
ДОРΟΣЛИХ»**

I. Паспортна частина

1. Проблема, пов'язана із здоров'ям: Звернення за лікарськими засобами з приводу підвищеної температури тіла.

2. Коди стану або захворювання. НК 025:2021 «Класифікатор хвороб та споріднених проблем охорони здоров'я»: Z71

3. Протокол призначений для фармацевта по відпуску готових лікарських засобів.

4. Мета протоколу: Інформаційне забезпечення відпуску лікарських засобів, які відпускаються без рецепта, при зверненні пацієнта/представника пацієнта.

5. Дата складання протоколу: 2021 р.

6. Дата перегляду протоколу: 2025 р.

7. Список та контактна інформація осіб, які брали участь в розробці протоколу:

Укладачі:	Установи-розробники:
Комаріда О.О.	Міністерство охорони здоров'я України
Бабенко М.М., Лобас М.В., Піняжко О.Б., Гуленко О.І., Шилкіна О.О.	Державне підприємство «Державний експертний центр Міністерства охорони здоров'я України»
Зупанець К.О., Пропіснова В.В.	Національний фармацевтичний університет

II. Оцінка потреб пацієнта/представника пацієнта при зверненні за допомогою

1. З'ясувати інформацію про наступне:

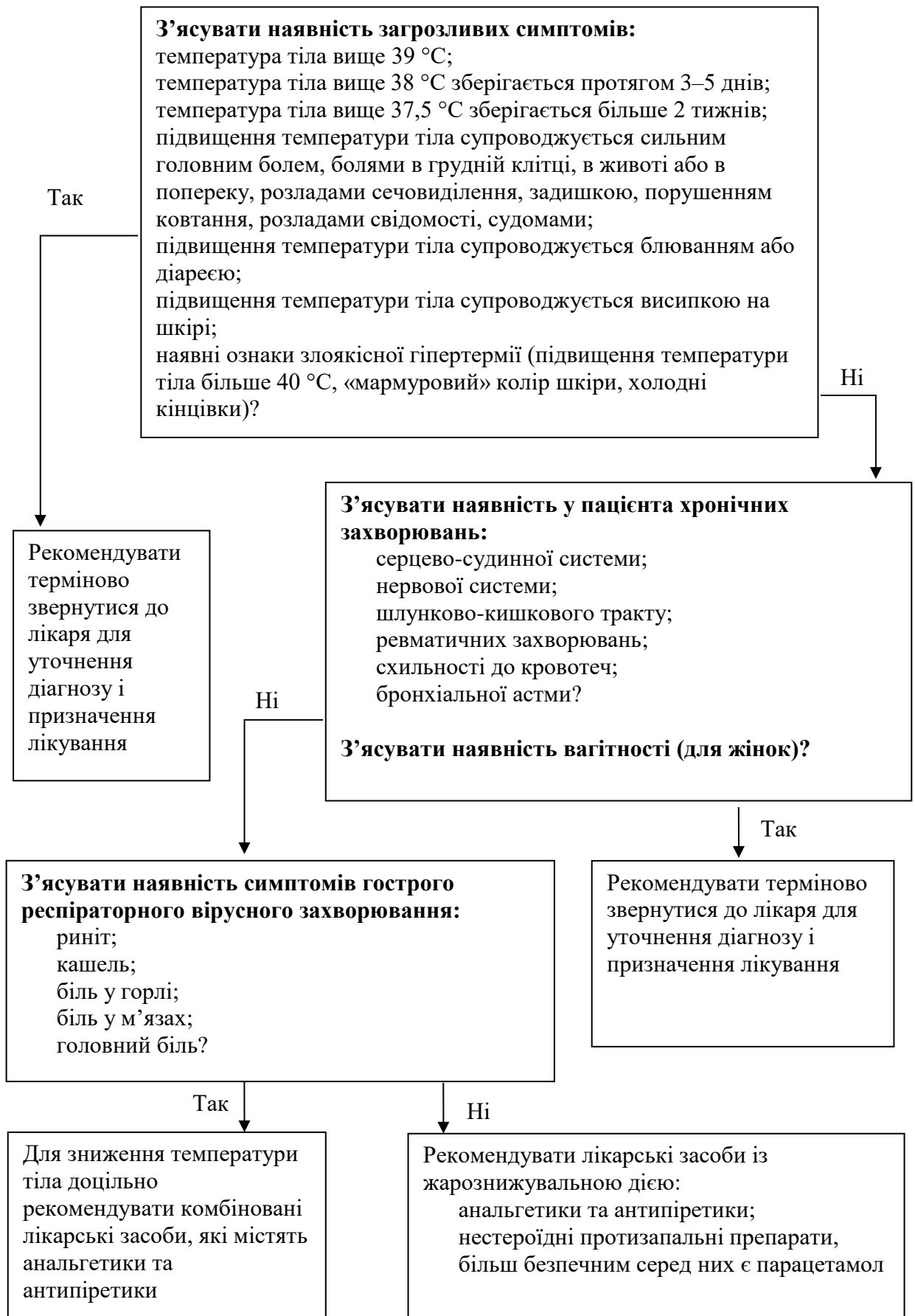
- 1) у кого виникла проблема (пацієнт, члени сім'ї, знайомі – діти чи дорослі);
- 2) як давно виникло нездужання і скільки часу триває;
- 3) яких заходів вжито перед зверненням до аптеки;
- 4) які лікарські засоби вже прийняті для полегшення стану.

2. З'ясувати наявність загрозливих симптомів, які вимагають негайного звернення до лікаря та скерувати пацієнта до лікаря:

- 1) температура тіла вище 39°C;
- 2) температура тіла вище 38°C зберігається протягом 3-5 днів;
- 3) температура тіла вище 37,5°C зберігається більше 2 тижнів;
- 4) підвищення температури тіла супроводжується сильним болем голови, болями в грудній клітці, в животі або в попереку, розладами сечовиділення, задишкою, порушенням ковтання, розладами свідомості, судомою; блюванням або діареєю; висипкою на шкірі;
- 5) наявні ознаки злоякісної гіпертермії (підвищення температури тіла більше 40°C, «мармуровий» колір шкіри, холодні кінцівки).

3. За відсутності загрозливих симптомів перейти до фармацевтичної опіки відповідно до розділу III цього Протоколу.

III. Фармацевтична опіка при підвищеній температурі тіла у дітей з 15 років та у дорослих

IV. Перелік лікарських засобів, які відпускаються без рецепта, для симптоматичного лікування підвищеної температури тіла у дітей з 15 років та у дорослих

1. Анальгетики, інші анальгетики та антипіретики:
Кислота ацетилсаліцилова, Метамізол натрію, Парацетамол.
2. Нестероїдні протизапальні засоби:
Ібупрофен, Кислота мефенамінова.

V. Надання належної інформації щодо лікарських засобів для відповідального самолікування

1. Загальні рекомендації щодо поведінки пацієнтів при підвищенні температури тіла:

- 1) зменшити фізичну активність та дотримуватися ліжкового режиму;
- 2) зниження температури тіла треба починати з фізичних методів охолодження (обтирання водою кімнатної температури, обдування повітрям за допомогою вентилятора або іншого пристрою, обкладання льодом (який розміщений в грілці) на відстані близько 10 см від голови пацієнта, провітрювання приміщення);

3) жарознижувальні лікарські засоби застосовують тільки у разі значного підвищення температури тіла (38 °C та вище). Виключення складають стани, що супроводжуються сильними болями, тяжкі захворювання серцево-судинної, нервової системи, похилий вік (65 років і старше), коли прийом жарознижувачів розпочинають при температурі 37-37,5 °C;

- 4) за відсутності протипоказань вживати до 3 л рідини на добу;
- 5) тривалість самостійного застосування жарознижувальних засобів повинна не перевищувати 3-х діб!

2. Надати рекомендації щодо застосування лікарського засобу, умов прийому, терміну лікування, правил зберігання лікарських засобів.

3. Застереження при застосуванні (особливості прийому, побічна дія, вплив режиму харчування тощо).

№ з/п	Назва фармакотерапевтичної групи	Інформація для пацієнта/представника пацієнта щодо особливостей застосування лікарських засобів
1	Анальгетики, інші анальгетики та антипіретики	<p>Анальгетики–антипіретики, особливо кислоту ацетилсаліцилову, рекомендовано приймати після їжі</p> <p>Препарати, що містять ацетилсаліцилову кислоту, не можна приймати разом з антикоагулянтами, антиагрегантами, при вагітності і в період годування грудьми</p> <p>Не можна поєднувати прийом анальгетиків–антипіретиків з алкоголем (різко</p>

№ з/п	Назва фармакотерапевтичної групи	Інформація для пацієнта/представника пацієнта щодо особливостей застосування лікарських засобів
		<p>підвищується ульцерогенна дія, особливо у кислоти ацетилсаліцилової, і гепатотоксична дія, особливо у парацетамолу)</p> <p>Кислота ацетилсаліцилова знижує сечогінний ефект петльових діуретиків</p> <p>Кислота ацетилсаліцилова протипоказана пацієнтам з пептичною виразкою шлунка і 12-палої кишки, геморагічним діатезом, бронхіальною астмою</p> <p>Метамізол натрію протипоказаний при вагітності, бронхоспастичних станах, з обережністю застосовують у пацієнтів з артеріальною гіпертензією, при інфаркті міокарду, захворюваннях нирок, алкоголізмі</p> <p>Під час тривалого застосування метамізолу натрію необхідно контролювати склад периферичної крові, при перших ознаках агранулоцитозу припинити прийом препарату</p> <p>Препарати, що містять парацетамол, мають невелику широту терапевтичної дії (токсична доза перевищує максимальну терапевтичну всього в 2-3 рази), тому необхідно дотримуватись призначеного дозування</p> <p>Препарати, що містять парацетамол, з обережністю призначають при порушенні функції печінки</p> <p>Вживання жарознижувальних засобів разом з лужними мінеральними водами знижує антипіретичний ефект</p>
2	Нестероїдні протизапальні засоби	<p>Нестероїдні протизапальні засоби рекомендовано приймати після їжі</p> <p>Застосовують з обережністю у пацієнтів з бронхіальною астмою, ерозивно-виразковими</p>

№ з/п	Назва фармакотерапевтичної групи	Інформація для пацієнта/представника пацієнта щодо особливостей застосування лікарських засобів
		<p>захворюваннями шлунково-кишкового тракту, кровотечами, із захворюваннями печінки, порушенням функції нирок, не призначають в період вагітності та годування грудьми</p> <p>При одночасному застосуванні з нестероїдними протизапальними засобами можливо посилення дії пероральних цукрознижувальних засобів, антикоагулянтів, антиагрегантів</p> <p>Ібупрофен знижує ефект тiazидних діуретиків та антигіпертензивних засобів.</p> <p>Ібупрофен може викликати запаморочення, тому його не призначають особам, діяльність яких вимагає високої концентрації уваги та швидкості психомоторних реакцій</p> <p>Лікарські форми з уповільненим вивільненням дозволяють підвищити безпечність та ефективність застосування нестероїдних протизапальних засобів</p>

3. Довести до відома пацієнта/представника пацієнта, що детальна інформація про лікарський засіб наведена в інструкції для медичного застосування лікарського засобу, яка до нього додається.

4. Довести до відома пацієнта/представника пацієнта, що при появі побічних реакцій (передбачених і непередбачених інструкцією для медичного застосування лікарського засобу) при застосуванні лікарського засобу або відсутності ефективності лікарського засобу необхідно припинити прийом підозрюваного лікарського засобу, щонайшвидше повідомити лікаря, фармацевта, заповнити та надіслати спеціальну форму (карту-повідомлення для надання пацієнтом інформації про побічну реакцію та/або відсутність ефективності лікарського засобу при його медичному застосуванні) будь-яким зручним та доступним способом до Державного експертного центру МОЗ України.

5. Контроль доступності наданої інформації про лікарський засіб:

- 1) з'ясувати, наскільки пацієнт/представник пацієнта засвоїв інформацію;
- 2) попросити пацієнта/представника пацієнта повторити найбільш важливу інформацію;
- 3) з'ясувати, чи залишились у пацієнта/представника пацієнта запитання.

Перелік літературних джерел

1. Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 22 квітня 2021 року № 792 «Про затвердження тринадцятого випуску Державного формуляра лікарських засобів та забезпечення його доступності».
2. Клінічна настанова Грип та гострі респіраторні інфекції, 2014. https://www.dec.gov.ua/wp-content/uploads/2019/11/2014_499akn_gryp_gri.pdf
3. Настанова 00015. Грип. <https://guidelines.moz.gov.ua/documents/2944>
4. Настанова 00129. Гострий бронхіт. <https://guidelines.moz.gov.ua/documents/3030>
5. Настанова 00002. Тривала лихоманка у дорослих. <https://guidelines.moz.gov.ua/documents/2934>
6. Настанова 00594. Лихоманка у дитини. <https://guidelines.moz.gov.ua/documents/3415>
7. Фармацевтична опіка: практичний посібник / І. Зупанець, В. Черних, С. Попов та ін.; [за ред. І. Зупанця та В. Черниха]. – Київ: Фармацевт Практик, 2018. – 224 с.
8. Клиническая фармация (фармацевтическая опека): учеб. для студентов высш. мед. (фармац.) учеб. заведений / И.А. Зупанец и др. Харьков: Золотые страницы, 2012. 776 с.
9. Симптоми та синдроми в практичній фармації. Принципи терапії: навч. посіб. для студентів вищ. навч. закл. – 2-ге вид., доп. / І.А. Зупанець, С.Б. Попов, Ю.С. Рудик та ін.; за ред. І.А. Зупанця, В.П. Черних. – Харків: Золоті сторінки, 2021. – 120 с.
10. British National Formulary 80 (BNF), September 2020 - March 2021.

**В.о. Генерального директора
Директорату
фармацевтичного забезпечення**

Іван ЗАДВОРНИХ

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ Міністерства охорони здоров'я
України

№ _____

**ПРОТОКОЛ ФАРМАЦЕВТА ПРИ ВІДПУСКУ ЛІКАРСЬКИХ
ЗАСОБІВ БЕЗ РЕЦЕПТА «СИМПТОМАТИЧНЕ ЛІКУВАННЯ РИНИТУ»**

I. Паспортна частина

1. Проблема, пов'язана із здоров'ям: Звернення пацієнта/представника пацієнта за лікарськими засобами з приводу риніту.

2. Коди стану або захворювання. НК 025:2021 «Класифікатор хвороб та споріднених проблем охорони здоров'я»: Z71

3. Протокол призначений для фармацевта при відпуску готових лікарських засобів.

4. Мета протоколу: Інформаційне забезпечення відпуску лікарських засобів, які відпускаються без рецепта, при зверненні пацієнта/представника пацієнта.

5. Дата складання протоколу: 2021 р.

6. Дата перегляду протоколу: 2025 р.

7. Список та контактна інформація осіб, які брали участь в розробці протоколу:

Укладачі:	Установи-розробники:
Комаріда О.О.	Міністерство охорони здоров'я України
Бабенко М.М., Лобас М.В., Піняжко О.Б., Гуленко О.І., Шилкіна О.О.	Державне підприємство «Державний експертний центр Міністерства охорони здоров'я України»
Зупанець К.О., Прописнова В.В.	Національний фармацевтичний університет

II. Оцінка потреб пацієнта/представника пацієнта при зверненні за допомогою

1. З'ясувати інформацію про наступне:

1) у кого виникла проблема (пацієнт, члени сім'ї, знайомі – діти чи дорослі);

2) як давно виникло нездужання і скільки часу триває;

3) яких заходів вжито перед зверненням до аптеки;

4) які лікарські засоби вже застосовувались для полегшення стану.

2. Загрозливі симптоми, які вимагають негайного звернення до лікаря:

1) риніт супроводжується підвищенням температури тіла вище 38,5° С;

2) наявний неприємний запах з носа;

3) наявні кров'янисті або гнійні виділення з носа, або виділення тільки з одного носового ходу (особливо у дітей);

4) риніт супроводжується «закладеністю» у вухах, зниженням слуху;

5) тривалий біль в лобній ділянці або в області перенісся;

6) поєднання риніту з кашлем, який триває більше, ніж тиждень, супроводжується нападами ядухи, зростаючою слабкістю, гнійним або кров'янистим мокротинням.

3. За відсутності загрозливих симптомів перейти до фармацевтичної опіки відповідно до розділу III цього Протоколу.

III. Фармацевтична опіка при риніті

IV. Перелік лікарських засобів, які відпускаються без рецепта, для симптоматичного лікування риніту

1. Антигістамінні лікарські засоби для системного застосування:
Дезлоратадин, Диметинден, Клемастин, Левоцетиризин, Лоратадин, Мебгідролін, Фексофенадин, Хіфенадин, Хлоропірамін, Цетиризин.
2. Антигістамінні лікарські засоби для місцевого застосування:
Азеластин.
3. Протинабрякові та інші препарати для місцевого застосування при захворюваннях порожнини носа
 - 1) симпатоміметики:
Ксилометазолін, Нафазолін, Оксиметазолін, Трамазолін, Фенілефрин;
 - 2) глюкокортикостероїди для локального (місцевого) застосування:
Беклометазон;
 - 3) стабілізатори мембран тканинних та циркулюючих базофілів:
Кислота кромогліциєва.
4. Засоби елімінаційної терапії при захворюваннях носа:
Натрію хлорид.

V. Надання належної інформації щодо лікарських засобів для відповідального самолікування

1. Надати рекомендації щодо застосування лікарського засобу, умов прийому, терміну лікування, правил зберігання лікарських засобів.
2. Застереження при застосуванні (особливості прийому, побічна дія, вплив режиму харчування тощо).

№ з/п	Назва фармакотерапевтичної групи	Інформація для пацієнта/представника пацієнта щодо особливостей застосування лікарських засобів
1	Симпатоміметики для місцевого застосування	<p>Судинозвужувальні препарати групи симпатоміметиків не рекомендується застосовувати більше 5-7 днів</p> <p>Перед застосуванням препаратів для лікування риніту необхідно обов'язково провести ретельне очищення носової порожнини</p> <p>Масляні розчини назальних крапель не застосовують у дітей до 2 років, оскільки це може призвести до потрапляння їх в легені і розвитку пневмонії</p> <p>Симпатоміметики можуть викликати підвищення артеріального тиску та внутрішньоочного тиску, тому їх з</p>

№ з/п	Назва фармакотерапевтичної групи	Інформація для пацієнта/представника пацієнта щодо особливостей застосування лікарських засобів
		<p>обережністю призначають пацієнтам з артеріальною гіпертензією, гіпертиреозом, глаукомою</p> <p>Симпатоміметики не призначають одночасно з іншими судинозвужувальними засобами, з β-адреноблокаторами (можливе послаблення антигіпертензивного ефекту, розвиток порушень серцевого ритму), седативними (можливе послаблення дії), антидепресантами, інгібіторами моноаміноксидази (можливе посилення дії і побічних ефектів), з іншими препаратами, що вводяться через носову порожнину</p>
2	Антигістамінні лікарські засоби для місцевого застосування	<p>При алергічних ринітах і полінозах застосування антигістамінних препаратів I покоління не бажане, оскільки вони можуть викликати сухість слизових, підвищувати в'язкість секрету і сприяти розвитку синуситів і гайморитів, а при бронхіальній астмі – викликати або посилювати бронхоспазм</p> <p>Антигістамінні препарати для місцевого застосування протипоказані дітям віком до 6 років</p>
3	Стабілізатори мембран тканинних та циркулюючих базофілів (опасистих клітин)	<p>Стабілізатори мембран опасистих клітин застосовують тільки з метою профілактики, тому прийом препаратів розпочинають за 3-4 тижні до ймовірного контакту з алергеном</p> <p>Стійкий ефект стабілізаторів мембран опасистих клітин розвивається протягом 10-12 тижнів постійного приймання</p> <p>В перші дні застосування препаратів хромогліциєвої кислоти (назального спрею) можливе подразнення слизової носа, що не потребує відміни препарату</p> <p>Для досягнення бажаного ефекту препарати для місцевого застосування необхідно</p>

№ з/п	Назва фармакотерапевтичної групи	Інформація для пацієнта/представника пацієнта щодо особливостей застосування лікарських засобів
		використовувати не рідше 4 разів на день
4	Глюкокортикоїди для місцевого застосування	<p>Не призначають після перенесених травм носа (впродовж 2 міс.) та операцій на носовій перетинці (впродовж 1 року), наявності виразок на слизових оболонках носа</p> <p>При тривалому застосуванні можуть викликати кандидоз верхніх дихальних шляхів, сухість слизових, носові кровотечі, пригнічення функції кори наднирників</p> <p>Не можна перевищувати рекомендовану дозу, суворо дотримуватись техніки розпилювання, яка наведена в інструкції для медичного застосування</p> <p>Не застосовують в період вагітності та годування грудьми, у дітей віком до 4 років</p>

3. Довести до відома пацієнта/представника пацієнта, що детальна інформація про лікарський засіб наведена в інструкції для медичного застосування лікарського засобу, яка до нього додається.

4. Довести до відома пацієнта/представника пацієнта, що при появі побічних реакцій (передбачених і непередбачених інструкцією для медичного застосування лікарського засобу) при застосуванні лікарського засобу або відсутності ефективності лікарського засобу необхідно припинити прийом підозрюваного лікарського засобу, щонайшвидше повідомити лікаря, фармацевта, заповнити та надіслати спеціальну форму (карту-повідомлення для надання пацієнтом інформації про побічну реакцію та/або відсутність ефективності лікарського засобу при його медичному застосуванні) будь-яким зручним та доступним способом до Державного експертного центру МОЗ України.

5. Контроль доступності наданої інформації про лікарський засіб:

- 1) з'ясувати, наскільки пацієнт/представник пацієнта засвоїв інформацію;
- 2) попросити пацієнта/представника пацієнта повторити найбільш важливу інформацію;
- 3) з'ясувати, чи залишились у пацієнта/представника пацієнта запитання.

Перелік літературних джерел

1. Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 22 квітня 2021 року № 792 «Про затвердження тринадцятого випуску Державного формуляра лікарських засобів та забезпечення його доступності».
2. Клінічна настанова «Медикаментозна алергія, включаючи анафілаксію». https://dec.gov.ua/wp-content/uploads/2019/11/2015_916_akn_ma.pdf
3. Настанова 00860. Закладеність носа. <https://guidelines.moz.gov.ua/documents/3635>
4. Настанова 00296. Гіперчутливість до лікарських засобів. <https://guidelines.moz.gov.ua/documents/3180>
5. Настанова 00864. Алергічний риніт. <https://guidelines.moz.gov.ua/documents/3638>
6. Настанова 01092. Алергічний риніт у дітей. <https://guidelines.moz.gov.ua/documents/3808>
7. Клінічна настанова «Гострий риносинусит» https://dec.gov.ua/wp-content/uploads/2019/11/2016_85_akn_grs.pdf
8. Фармацевтична опіка: практичний посібник / І. Зупанець, В. Черних, С. Попов та ін.; [за ред. І. Зупанця та В. Черниха]. – Київ: Фармацевт Практик, 2018. – 224 с.
9. Клиническая фармация (фармацевтическая опека): учеб. для студентов высш. мед. (фармац.) учеб. заведений / И.А. Зупанец и др. Харьков: Золотые страницы, 2012. 776 с.
10. Симптоми та синдроми в практичній фармації. Принципи терапії: навч. посіб. для студентів вищ. навч. закл. – 2-ге вид., доп. / І.А. Зупанець, С.Б. Попов, Ю.С. Рудик та ін.; за ред. І.А. Зупанця, В.П. Черних. – Харків: Золоті сторінки, 2021. – 120 с.
11. Fokkens W.J., Lund V.J., Hopkins C. et al. (2020) European Position Paper on Rhinosinusitis and Nasal Polyps 2020. *Rhinology*, 58(Suppl. S29): 1–464. doi: 10.4193/Rhin20.600.
12. British National Formulary 80 (BNF), September 2020 - March 2021.

В.о. Генерального директора
Директорату
фармацевтичного забезпечення

Іван ЗАДВОРНИХ

ЗАТВЕРДЖЕНО
Наказ Міністерства охорони здоров'я
України

№ _____

**ПРОТОКОЛ ФАРМАЦЕВТА ПРИ ВІДПУСКУ ЛІКАРСЬКИХ
ЗАСОБІВ БЕЗ РЕЦЕПТА «ПРОФІЛАКТИКА ЗАХВОРЮВАННЯ НА
ГРИП ТА ГРВІ»**

I. Паспортна частина

1. Проблема, пов'язана із здоров'ям: Звернення за лікарськими засобами з приводу проявів стресу, які пацієнт розпізнав самостійно.

2. Коди стану або захворювання. НК 025:2021 «Класифікатор хвороб та споріднених проблем охорони здоров'я»: Z71

3. Протокол призначений для фармацевта по відпуску готових лікарських засобів.

4. Мета протоколу: Інформаційне забезпечення відпуску лікарських засобів, які відпускаються без рецепта, при зверненні пацієнта/представника пацієнта.

5. Дата складання протоколу: 2021 р.

6. Дата перегляду протоколу: 2025 р.

7. Список та контактна інформація осіб, які брали участь в розробці протоколу:

Укладачі:	Установи-розробники:
Комаріда О.О.	Міністерство охорони здоров'я України
Бабенко М.М., Лобас М.В., Піняжко О.Б., Гуленко О.І., Шилкіна О.О.	Державне підприємство «Державний експертний центр Міністерства охорони здоров'я України»
Зупанець К.О., Сахарова Т.С.	Національний фармацевтичний університет

II. Оцінка потреб пацієнта/представника пацієнта при зверненні за допомогою

1. З'ясувати інформацію про наступне:

- 1) у кого виникла проблема (пацієнт, члени сім'ї, знайомі – діти чи дорослі);
- 2) яких заходів вжито перед зверненням до аптеки;
- 3) які лікарські засоби вже застосовувались для профілактики захворювання.

2. Роз'яснювати населенню, що найбільш ефективним методом специфічної профілактики захворювання на грип та його тяжких наслідків є вакцинація, яка особливо важлива для людей груп підвищеного ризику розвитку ускладнень та осіб, що мешкають разом або доглядають за ними. Вакцинацію доцільно проводити не пізніше, ніж за 1,5-2 місяці до передбачуваного початку епідемії грипу або сезонного підвищення захворюваності за відсутності протипоказань і після консультації лікаря. До груп ризику відносяться:

- мешканці будинків престарілих та будинків інвалідів;
- особи віком 60 років і старше;
- діти та дорослі, які мають легенеvu патологію, серцево-судинні хвороби, ендокринну патологію, хвороби нирок, вторинні імунодефіцитні стани;
- діти молодшого віку, починаючи з 6-ти місячного віку;
- діти, які довго та часто хворіють на застудні захворювання;
- вагітні жінки;
- особи, професійна діяльність яких передбачає широкий контакт з населенням (у т.ч. медичні працівники, фармацевти).

3. Надавати рекомендації населенню щодо загальних заходів, які сприяють зниженню захворювання на грип і ГРВІ:

- поступове загартування організму та достатня фізична активність;
- збалансоване харчування;
- повноцінний відпочинок та сон;
- прогулянки на свіжому повітрі;
- запобігання переохолодженню;
- уникання стресових ситуацій;
- відмова від вживання алкогольних напоїв, тютюнових виробів, наркотичних речовин.

4. Роз'яснювати, що під час епідемії грипу та ГРВІ необхідно дотримуватись таких санітарно-гігієнічних правил:

- обмежити відвідування місць скупчення людей;
- уникати контактів з людьми, які мають ознаки респіраторної інфекції – нежить, кашель, почервонілі очі;
- уникати обіймів, поцілунків і рукоштовань;
- мити руки з милом, особливо після чхання та кашля; у випадку, коли неможливо часто мити руки, користуватися спиртовими вологими серветками, які після використання викинути;

не торкатись очей, носа або рота немитими руками;

частіше провітрювати приміщення, робити вологі прибирання не менше двох разів на день;

у разі виникнення у рідних та близьких симптомів гострого респіраторного захворювання – негайно (при можливості) ізолювати хворого в окремій кімнаті, мінімізувати контакти з хворим та контактувати з ним лише в марлевій масці, зв'язатись з сімейним лікарем;

дотримуватись основного правила, що є закрепукою швидкого одужання і попередження ускладнень – не переносити захворювання «на ногах» і при перших ознаках нездужання залишатися дома, зв'язатись з сімейним лікарем, суворо виконувати всі його рекомендації.

5. З'ясувати наявність загрозливих симптомів, які вимагають звернення до лікаря:

1) часті гострі респіраторні захворювання: частіше, ніж 4 рази на рік для дорослих або 5-6 разів на рік для дітей;

2) симптоми гострого респіраторного захворювання розвиваються при найменшому контакті з хворим на ГРВІ;

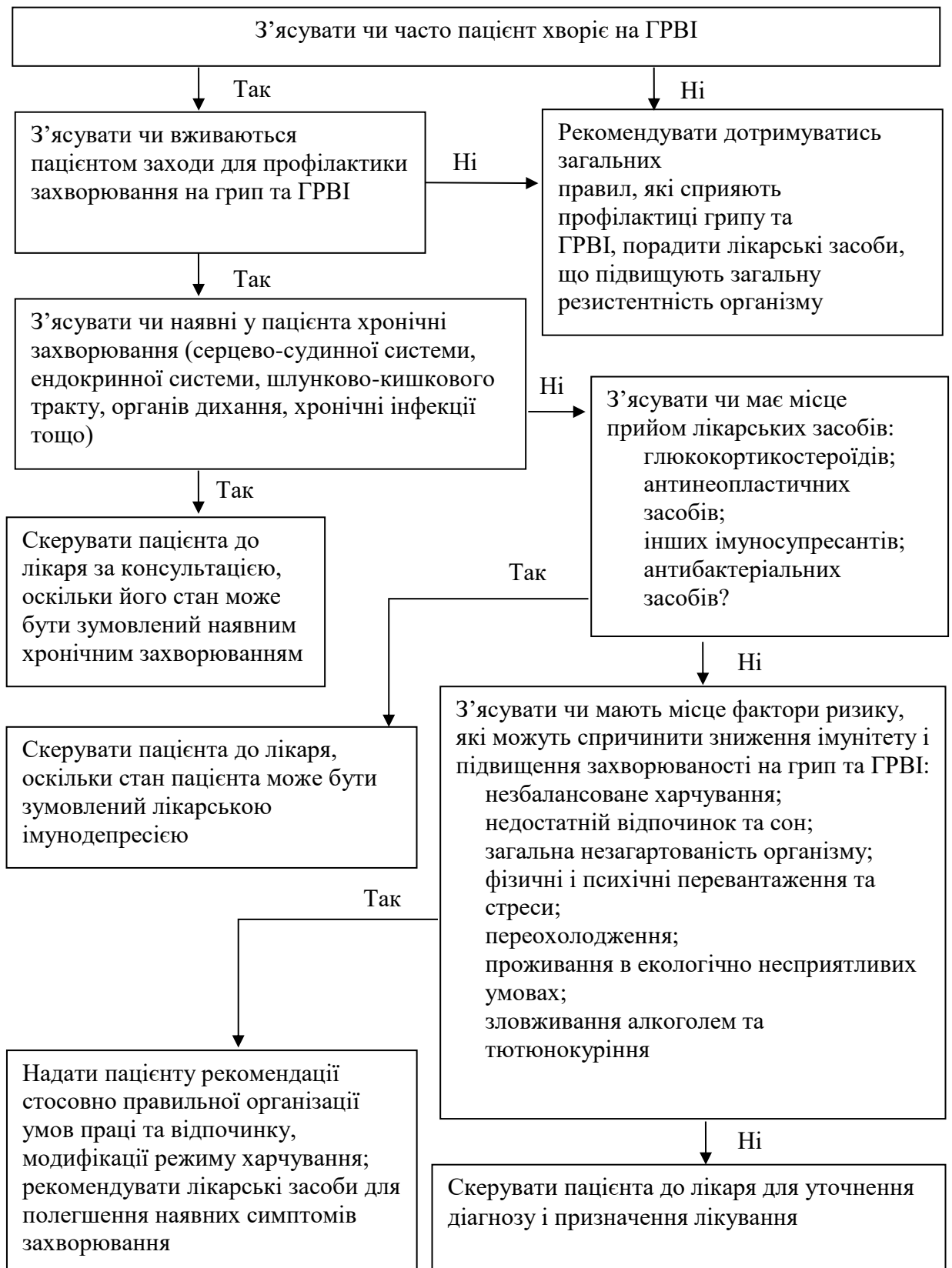
3) наявність хронічних інфекцій ЛОР-органів та дихальних шляхів;

4) гострі респіраторні захворювання у пацієнтів, які відносяться до груп підвищеного ризику;

5) мають місце захворювання на ГРВІ після штучної імунізації (щеплення або приймання імуностимулюючих препаратів).

6. За відсутності загрозливих симптомів перейти до фармацевтичної опіки відповідно до розділу III цього Протоколу.

III. Фармацевтична опіка при відпуску лікарських засобів для профілактики грипу та ГРВІ

IV. Перелік лікарських засобів, які відпускаються без рецепта, для полегшення симптомів при захворюванні на грип та ГРВІ

1. Анальгетики, інші анальгетики та антипіретики:

Кислота ацетилсаліцилова, Метамізол натрію, Парацетамол.

2. Нестероїдні протизапальні засоби:

Ібупрофен, Кислота мефенамінова.

3. Протинабрякові та інші препарати для місцевого застосування при захворюваннях порожнини носа:

1) симпатоміметики: Ксилометазолін, Нафазолін, Оксиметазолін, Трамазолін, Фенілефрин

2) засоби елімінаційної терапії при захворюваннях носа: Натрію хлорид

V. Надання належної інформації щодо лікарських засобів для відповідального самолікування

1. Надати рекомендації щодо застосування лікарських засобів, умов прийому, терміну лікування, правил зберігання.

2. Застереження при застосуванні (особливості прийому, побічна дія, вплив режиму харчування тощо).

№ з/п	Назва фармакотерапевтичної групи	Інформація для пацієнта/представника пацієнта щодо особливостей застосування лікарських засобів
1	Анальгетики та антипіретики	<p>Анальгетики–антипіретики, особливо кислоту ацетилсаліцилову, рекомендовано приймати після їжі</p> <p>Препарати, що містять ацетилсаліцилову кислоту, не можна приймати разом з антикоагулянтами, антиагрегантами, при вагітності і в період годування грудьми</p> <p>Не можна поєднувати прийом анальгетиків–антипіретиків з алкоголем (різко підвищується ульцерогенна дія, особливо у кислоти ацетилсаліцилової, і гепатотоксична дія, особливо у парацетамолу)</p> <p>Кислота ацетилсаліцилова знижує сечогінний ефект петльових діуретиків</p> <p>Кислота ацетилсаліцилова протипоказана пацієнтам з пептичною виразкою шлунка і 12-палої кишки, геморагічним діатезом, бронхіальною астмою</p>

№ з/п	Назва фармакотерапевтичної групи	Інформація для пацієнта/представника пацієнта щодо особливостей застосування лікарських засобів
		<p>Метамізол натрію протипоказаний при вагітності, бронхоспастичних станах, з обережністю застосовують у пацієнтів з артеріальною гіпертензією, при інфаркті міокарду, захворюваннях нирок, алкоголізмі</p> <p>Препарати, що містять парацетамол, мають невелику широту терапевтичної дії (токсична доза перевищує максимальну терапевтичну всього в 2-3 рази), тому необхідно дотримуватись призначеного дозування</p> <p>Препарати, що містять парацетамол, з обережністю призначають при порушенні функції печінки</p> <p>Вживання жарознижувальних засобів разом з лужними мінеральними водами знижує антипіретичний ефект</p>
2	Нестероїдні протизапальні засоби	<p>Нестероїдні протизапальні засоби рекомендовано приймати після їжі</p> <p>Застосовують з обережністю у пацієнтів з бронхіальною астмою, ерозивно-виразковими захворюваннями шлунково-кишкового тракту, кровотечами, із захворюваннями печінки, порушенням функції нирок, не призначають в період вагітності та годування грудьми</p> <p>При одночасному застосуванні з нестероїдними протизапальними засобами можливо посилення дії пероральних цукрознижувальних засобів, антикоагулянтів, антиагрегантів</p> <p>Ібупрофен знижує ефект тiazидних діуретиків та антигіпертензивних засобів.</p> <p>Ібупрофен може викликати запаморочення, тому його не призначають особам, діяльність яких вимагає високої концентрації уваги та</p>

№ з/п	Назва фармакотерапевтичної групи	Інформація для пацієнта/представника пацієнта щодо особливостей застосування лікарських засобів
		<p>швидкості психомоторних реакцій</p> <p>Лікарські форми з уповільненим вивільненням дозволяють підвищити безпечність та ефективність застосування нестероїдних протизапальних засобів</p>
3	Симпатоміметики для місцевого застосування	<p>Судинозвужувальні препарати групи симпатоміметиків не рекомендується застосовувати більше 5-7 днів</p> <p>Перед застосуванням препаратів для лікування риніту необхідно обов'язково провести ретельне очищення носової порожнини</p> <p>Масляні розчини назальних крапель не застосовують у дітей до 2 років, оскільки це може призвести до потрапляння їх в легені і розвитку пневмонії</p> <p>Симпатоміметики можуть викликати підвищення артеріального тиску та внутрішньоочного тиску, тому їх з обережністю призначають пацієнтам з артеріальною гіпертензією, гіпертиреозом, глаукомою</p> <p>Симпатоміметики не призначають одночасно з іншими судинозвужувальними засобами, з β-адреноблокаторами (можливе послаблення антигіпертензивного ефекту, розвиток порушень серцевого ритму), седативними (можливе послаблення дії), антидепресантами, інгібіторами моноаміноксидази (можливе посилення дії і побічних ефектів), з іншими препаратами, що вводяться через носову порожнину</p>

3. Довести до відома пацієнта/представника пацієнта, що детальна інформація про лікарський засіб наведена в інструкції для медичного застосування лікарського засобу, яка до нього додається.

4. Довести до відома пацієнта/представника пацієнта що при появі побічних реакцій (передбачених і непередбачених інструкцією для медичного застосування лікарського засобу) при застосуванні лікарського засобу або відсутності ефективності лікарського засобу необхідно припинити прийом підозрюваного лікарського засобу, щонайшвидше повідомити лікаря, фармацевта, заповнити та надіслати спеціальну форму (карту-повідомлення для надання пацієнтом інформації про побічну реакцію та/або відсутність ефективності лікарського засобу при його медичному застосуванні) будь-яким зручним та доступним способом до Державного експертного центру МОЗ України.

5. Контроль доступності наданої інформації про лікарський засіб:

- 1) з'ясувати, наскільки пацієнт/представник пацієнта засвоїв інформацію;
- 2) попросити пацієнта/представника пацієнта повторити найбільш важливу інформацію;
- 3) з'ясувати, чи залишились у пацієнта/представника пацієнта запитання.

Перелік літературних джерел

1. Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 22 квітня 2021 року № 792 «Про затвердження тринадцятого випуску Державного формуляра лікарських засобів та забезпечення його доступності».
2. Клінічна настанова Грип та гострі респіраторні інфекції, 2014. https://www.dec.gov.ua/wp-content/uploads/2019/11/2014_499akn_gryp_gri.pdf
3. Настанова 00015. Грип. <https://guidelines.moz.gov.ua/documents/2944>
4. Настанова 00129. Гострий бронхіт. <https://guidelines.moz.gov.ua/documents/3030>
5. Настанова 00006. Інфекції дихальних шляхів у дорослих. <https://guidelines.moz.gov.ua/documents/2937>
6. Настанова 00007. Фарингіт і тонзиліт. <https://guidelines.moz.gov.ua/documents/2938>
7. Настанова 00870. Гострий гайморит. <https://guidelines.moz.gov.ua/documents/3642>
8. Настанова 00871. Хронічний синусит. <https://guidelines.moz.gov.ua/documents/3643>
9. Настанова 00594. Лихоманка у дитини. <https://guidelines.moz.gov.ua/documents/3415>
10. Фармацевтична опіка: практичний посібник / І. Зупанець, В. Черних, С. Попов та ін.; [за ред. І. Зупанця та В. Черниха]. – Київ: Фармацевт Практик, 2018. – 224 с.
11. Клиническая фармация (фармацевтическая опека): учеб. для студентов высш. мед. (фармац.) учеб. заведений / И.А. Зупанец и др. Харьков: Золотые страницы, 2012. 776 с.

12. Симптоми та синдроми в практичній фармації. Принципи терапії: навч. посіб. для студентів вищ. навч. закл. – 2-ге вид., доп. / І.А. Зупанець, С.Б. Попов, Ю.С. Рудик та ін.; за ред. І.А. Зупанця, В.П. Черних. – Харків: Золоті сторінки, 2021. – 120 с.

13. British National Formulary 80 (BNF), September 2020 - March 2021

**В.о. Генерального директора Директорату
фармацевтичного забезпечення**

Іван ЗАДВОРНИХ

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ Міністерства охорони здоров'я
України

№ _____

**ПРОТОКОЛ ФАРМАЦЕВТА ПРИ ВІДПУСКУ ЛІКАРСЬКИХ
ЗАСОБІВ БЕЗ РЕЦЕПТА «ПРОФІЛАКТИКА ЗАХВОРЮВАННЯ НА
ОСТЕОПОРОЗ»**

I. Паспортна частина

1. Проблема, пов'язана із здоров'ям: Звернення за лікарськими засобами з приводу профілактики остеопорозу.

2. Коди стану або захворювання. НК 025:2021 «Класифікатор хвороб та споріднених проблем охорони здоров'я»: Z71

3. Протокол призначений для фармацевта при відпуску готових лікарських засобів.

4. Мета протоколу: Інформаційне забезпечення відпуску лікарських засобів, які відпускаються без рецепта, при зверненні пацієнта/представника пацієнта.

5. Дата складання протоколу: 2021 р.

6. Дата перегляду протоколу: 2025 р.

7. Список та контактна інформація осіб, які брали участь в розробці протоколу:

Укладачі:	Установи-розробники:
Комаріда О.О.	Міністерство охорони здоров'я України
Бабенко М.М., Лобас М.В., Піняжко О.Б., Гуленко О.І., Шилкіна О.О.	Державне підприємство «Державний експертний центр Міністерства охорони здоров'я України»
Зупанець К.О., Безугла Н.П.	Національний фармацевтичний університет

II. Інформаційно- просвітницька діяльність

1. Здійснювати інформування населення щодо остеопорозу та його наслідків, необхідності профілактики з метою запобігання передчасної втрати працездатності та інвалідизації.

2. Брати участь у заходах, спрямованих на боротьбу з остеопорозом та його наслідками, сприяти діяльності громадських та пацієнтських організацій , а також популяризувати інформаційні програми для пацієнтів та фахівців тощо.

3. Інформувати населення щодо можливого розвитку остеопорозу, особливо у осіб із груп ризику, та щодо необхідності своєчасного звернення до лікаря за консультацією та призначенням належного лікування. До груп ризику відносяться:

жінки в період постменопаузи;

особи, які вживають недостатню кількість кальцієвмісних продуктів та вітаміну D, особливо підлітки в період основного накопичення кісткової маси і жінки в період вагітності та годування грудьми;

особи похилого віку (60 років і старше);

особи, які мають травми суглобів в анамнезі

особи з деякими хронічними захворюваннями (ендокринної системи, порушення обміну речовин, ревматичні захворювання тощо);

особи, які тривалий час приймають лікарські засоби, а саме: глюкокортикоїди, тироксин, гепарин, алюмінієві антациди, препарати літійу тощо;

особи, які ведуть малорухливий спосіб життя;

прогресуванню хвороби сприяють тютюнокуріння (особливо у жінок) та надмірне вживання алкоголю.

4. Надавати інформацію щодо загальних заходів, які сприяють профілактиці остеопорозу, починаючи з раннього дитинства:

достатня фізична активність та боротьба з гіподинамією;

раціональний режим харчування із збалансованою кількістю білків, вітамінів та мікроелементів, особливо кальцію та вітаміну D;

відмова від вживання тютюнових виробів, алкогольних напоїв, наркотичних речовин;

5. Роз'яснювати, що оптимальна профілактика остеопорозу вимагає комбінації немедикаментозних і медикаментозних методів, серед яких основне місце посідає прийом препаратів кальцію та вітаміну D.

III. Оцінка потреб пацієнта/представника пацієнта при зверненні за допомогою

1. З'ясувати інформацію про наступне:

1) у кого виникла проблема (пацієнт, члени сім'ї, знайомі – діти чи дорослі);

2) як давно виникло нездужання і скільки часу триває;

3) яких заходів вжито перед зверненням до аптеки;

4) які лікарські засоби вже застосовувались з метою профілактики захворювання.

2. Загрозливі симптоми, які вимагають звернення до лікаря:

- 1) наявність декількох факторів ризику розвитку остеопорозу (жіноча стать, період менопаузи, похилий вік тощо);
- 2) різке посилення болю в хребті, м'язова слабкість;
- 4) поява різкого болю в боці та/або грудях, що посилюється під час дихання;
- 5) перелом шийки стегнової кістки, хребців або зап'ястка в анамнезі, часті переломи кісток або переломи кісток після незначної травми;
- 6) зменшення росту і формування деформації хребта у вигляді «горба».

3. За відсутності загрозливих симптомів перейти до фармацевтичної опіки відповідно до розділу IV цього Протоколу.

IV. Фармацевтична опіка при остеопорозі

V. Перелік лікарських засобів, які відпускаються без рецепта, для попередження остеопорозу

1. Препарати кальцію: кальцію глюконат.
2. Кальцій, комбінації з вітаміном D та/або іншими препаратами.

VI. Надання належної інформації щодо лікарських засобів для відповідального самолікування

1. Надати рекомендації щодо застосування лікарського засобу, умов прийому, терміну лікування, правил зберігання лікарських засобів.
2. Застереження при застосуванні (особливості прийому, побічна дія, вплив режиму харчування тощо).

Назва фармакотерапевтичної групи	Інформація для пацієнта/представника пацієнта щодо особливостей застосування лікарських засобів
Препарати кальцію; Кальцій, комбінації з вітаміном D та/або іншими препаратами	<p>Препарати кальцію необхідно приймати на ніч, що пов'язано з наявністю добових ритмів втрати кісткової тканини, яка виникає в другій половині ночі за відсутності кальцію в кишечнику</p> <p>Препарати, що містять кальцію цитрат, слід приймати перед їжею, оскільки розчинення препарату краще відбувається в кислому середовищі</p> <p>Молоко підвищує всмоктування іонів кальцію</p> <p>Препарати кальцію з обережністю призначають пацієнтам з сечокам'яною хворобою, вони протипоказані при схильності до тромбозів, гіперкальціємії, вираженому атеросклерозі, підвищеному згортанні крові; тяжкій нирковій недостатності, саркоїдозі</p> <p>Антацидні лікарські засоби зменшують і сповільнюють всмоктування кальцію, тому протипоказане їх одночасне застосування</p> <p>На фоні прийому препаратів кальцію за відсутності протипоказань слід вживати 1,5-1,8 л рідини на добу</p> <p>Препарати кальцію посилюють токсичні ефекти серцевих глікозидів, вони можуть сприяти розвитку закрепів та викликати інші порушення з боку травного тракту (нудота, блювання, метеоризм)</p>

Назва фармакотерапевтичної групи	Інформація для пацієнта/представника пацієнта щодо особливостей застосування лікарських засобів
	<p>Кальцій посилює абсорбцію препаратів тетрациклінового ряду, фторвмісних препаратів та препаратів заліза, тому препарати кальцію слід застосовувати за 3 години до або після прийому цих засобів</p> <p>Холекальциферол підвищує засвоєння кальцію в шлунково-кишковому тракті та його зв'язування в кістковій тканині, тому застосування комбінованих препаратів кальцію, до складу яких входять холекальциферол, значно ефективніше, ніж застосування монокомпонентних препаратів</p>

3. Довести до відома пацієнта/представника пацієнта, що детальна інформація про лікарський засіб наведена в інструкції для медичного застосування лікарського засобу, яка до нього додається.

4. Довести до відома пацієнта/представника пацієнта, що при появі побічних реакцій (передбачених і непередбачених інструкцією для медичного застосування лікарського засобу) при застосуванні лікарського засобу або відсутності ефективності лікарського засобу необхідно припинити прийом підозрюваного лікарського засобу, щонайшвидше повідомити лікаря, фармацевта, заповнити та надіслати спеціальну форму (карту-повідомлення для надання пацієнтом інформації про побічну реакцію та/або відсутність ефективності лікарського засобу при його медичному застосуванні) будь-яким зручним та доступним способом до Державного експертного центру МОЗ України.

5. Контроль доступності наданої інформації про лікарський засіб:

- 1) з'ясувати, наскільки пацієнт/представник пацієнта засвоїв інформацію;
- 2) попросити пацієнта/представника пацієнта повторити найбільш важливу інформацію;
- 3) з'ясувати, чи залишились у пацієнта/представника пацієнта запитання.

Перелік літературних джерел

1. Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 22 квітня 2021 року № 792 «Про затвердження тринадцятого випуску Державного формуляра лікарських засобів та забезпечення його доступності».

2. Клінічна настанова «Остеоартроз». https://dec.gov.ua/wp-content/uploads/2019/11/akn_osteop.pdf

3. Настанова 00419. Остеопороз. <https://guidelines.moz.gov.ua/documents/3278>

4. Фармацевтична опіка: практичний посібник / І. Зупанець, В. Черних, С. Попов та ін.; [за ред. І. Зупанця та В. Черниха]. – Київ: Фармацевт Практик, 2018. – 224 с.

5. Клиническая фармация (фармацевтическая опека): учеб. для студентов высш. мед. (фармац.) учеб. заведений / И.А. Зупанец и др. Харьков: Золотые страницы, 2012. 776 с.

6. Симптоми та синдроми в практичній фармації. Принципи терапії: навч. посіб. для студентів вищ. навч. закл. – 2-ге вид., доп. / І.А. Зупанець, С.Б. Попов, Ю.С. Рудик та ін.; за ред. І.А. Зупанця, В.П. Черних. – Харків: Золоті сторінки, 2021. – 120 с.

7. British National Formulary 80 (BNF), September 2020 - March 2021.

**В.о. Генерального директора
Директорату
фармацевтичного забезпечення**

Іван ЗАДВОРНИХ

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ Міністерства охорони здоров'я
України

№ _____

**ПРОТОКОЛ ФАРМАЦЕВТА ПРИ ВІДПУСКУ ЛІКАРСЬКИХ
ЗАСОБІВ БЕЗ РЕЦЕПТА «ПРОФІЛАКТИКА ЗАХВОРЮВАНЬ,
СПРИЧИНЕНИХ ЙОДНОЮ НЕДОСТАТНІСТЮ»**

I. Паспортна частина

1. Проблема, пов'язана із здоров'ям: Звернення за лікарськими засобами з приводу профілактики захворювань, спричинених йодною недостатністю.

2. Коди стану або захворювання. НК 025:2021 «Класифікатор хвороб та споріднених проблем охорони здоров'я»: Z71

3. Протокол призначений для фармацевта при відпуску готових лікарських засобів.

4. Мета протоколу: Інформаційне забезпечення відпуску лікарських засобів, які відпускаються без рецепта, при зверненні пацієнта/представника пацієнта.

5. Дата складання протоколу: 2021 р.

6. Дата перегляду протоколу: 2025 р.

7. Список та контактна інформація осіб, які брали участь в розробці протоколу:

Укладачі:	Установи-розробники:
Комаріда О.О.	Міністерство охорони здоров'я України
Бабенко М.М., Лобас М.В., Піняжко О.Б., Гуленко О.І., Шилкіна О.О.	Державне підприємство «Державний експертний центр Міністерства охорони здоров'я України»
Зупанець К.О., Сахарова Т.С.	Національний фармацевтичний університет

II. Інформаційно- просвітницька діяльність

1. Інформувати населення щодо проблеми йододефіциту та необхідності його профілактики з метою запобігання виникнення та зниження рівня захворюваності на хвороби, спричинені йодною недостатністю.

2. Роз'яснювати про можливий вплив дефіциту йоду на стан здоров'я дорослої людини і особливо дитини, незворотні наслідки ушкодження мозку у новонароджених внаслідок дефіциту йоду у жінок під час вагітності та годування грудьми.

3. Рекомендувати особам з груп ризику йододефіциту здійснювати відповідні загальнопрофілактичні заходи: вживати йодовану сіль та продукти з високим вмістом йоду, приймати препарати йоду. До груп ризику відносяться:

недоношені діти;

новонароджені;

діти та підлітки в період інтенсивного росту;

жінки в період вагітності та годування грудьми;

мешканці та мігранти з йододефіцитних регіонів (йодний дефіцит спостерігається практично по всій території України, але регіони максимального ризику – Волинська Житомирська, Закарпатська, Івано-Франківська, Київська, Львівська, Рівненська Тернопільська, Черкаська, Чернігівська, Чернівецька області);

особи, які внаслідок способу життя мають тяжкий дефіцит білкового харчування (голодування, дотримання дієти, хвороба тощо).

4. Надавати належну інформацію (рекомендації і консультації) щодо ознак йодного дефіциту та програм його профілактики і лікування, а також щодо рекомендованих норм надходження йоду в організм протягом доби (ВООЗ, ЮНІСЕФ, 2007р.):

діти молодшого віку (0-59 міс.) – 90 мкг;

діти шкільного віку (6-12 років) – 120 мкг;

дорослі і підлітки (після) 12 років – 150 мкг;

жінки в період вагітності та годування грудьми – 250мкг.

III. Оцінка потреб пацієнта/представника пацієнта при зверненні за допомогою

1. З'ясувати інформацію про наступне:

1) у кого виникла проблема (пацієнт, члени сім'ї, знайомі – діти чи дорослі);

2) як давно виникло нездужання і скільки часу триває;

3) яких заходів вжито перед зверненням до аптеки;

4) які лікарські засоби вже застосовувались з метою профілактики захворювання.

2. Загрозливі симптоми, які вимагають звернення до лікаря:

1) немотивоване зниження розумової і фізичної працездатності, особливо у дітей;

2) пригнічений настрій, підвищена стомлюваність, млявість, зниження концентрації та уваги;

- 3) відчуття болів у серці, порушення серцебиття (аритмії), часта задуха;
- 4) ущільнення шкіри, випадіння та потоншення волосся, ламкість нігтів;
- 5) температура тіла нижча $36,5^{\circ}\text{C}$ протягом тривалого часу, поява гіперчутливості до холоду;
- 6) спостерігається збільшення щитовидної залози, порушення менструального циклу у жінок;
- 7) немотивоване збільшення маси тіла.

3. Звернутись до лікаря необхідно, якщо під час прийому препаратів йоду, продуктів харчування з підвищеним вмістом йоду з'явилися ознаки йодизму: запалення слизових оболонок (риніт, кон'юнктивіт, бронхіт, гастроентерит), набряк шкіри, шкірні висипи, металевий присмак у роті.

4. За відсутності загрозливих симптомів перейти до фармацевтичної опіки відповідно до розділу IV цього Протоколу.

IV. Фармацевтична опіка при відпуску лікарських засобів для профілактики захворювань, спричинених йодною недостатністю

V. Перелік лікарських засобів, які відпускаються без рецепта, для профілактики захворювань, спричинених йодною недостатністю

Препарати йоду: Калію йодид.

VI. Надання належної інформації щодо лікарських засобів для відповідального самолікування

1. Надати інформацію, що перед початком застосування препаратів йоду (особливо у дітей та вагітних жінок) необхідна консультація лікаря!

2. Надати рекомендації щодо застосування лікарського засобу, умов прийому, терміну лікування, правил зберігання лікарських засобів.

3. Застереження при застосуванні (особливості прийому, побічна дія, вплив режиму харчування тощо).

Назва фармакотерапевтичної групи	Інформація для пацієнта/представника пацієнта щодо особливостей застосування лікарських засобів
----------------------------------	---

Назва фармакотерапевтичної групи	Інформація для пацієнта/представника пацієнта щодо особливостей застосування лікарських засобів
Препарати йоду	<p>Категорично забороняється для профілактики захворювань, що спричинені йодною недостатністю, застосування внутрішньо спиртового розчину йоду, призначеного для зовнішнього застосування, через високий вміст йоду і небезпеку гострого отруєння</p> <p>Препарати йоду не слід застосовувати при гіпотиреозі, за винятком тих випадків, коли гіпотиреоз спричинений дефіцитом йоду</p> <p>Препарати йоду з обережністю застосовують при захворюваннях нирок (гломерулонефрит, хронічна ниркова недостатність тощо)</p> <p>Для зменшення подразнюючої дії препаратів йоду на слизову оболонку шлунка, їх слід приймати після їжі та запивати негазованою водою не менше 200 мл</p> <p>При лікуванні препаратами йоду у хворих із нирковою недостатністю можливий розвиток гіперкаліємії</p> <p>Під час прийому препаратів йоду слід обмежити вживання продуктів харчування, що збагачені йодом (йодовані сіль, хліб, молоко), морепродуктів (морська капуста тощо), харчових добавок, які містять йод</p> <p>Антитиреоїдні препарати послаблюють дію препаратів йоду</p> <p>Для профілактики розвитку йодизму не можна поєднувати прийом препаратів йоду з амідароном, відхаркувальними мікстурами та полівітамінними комплексами, до складу яких входить йод</p> <p>За необхідності тривалого застосування препаратів йоду, для запобігання розвитку йодизму необхідно через кожні 5-6 днів лікування робити перерву на 2-3 дні</p> <p>При появі перших ознак гіпертиреозу (тахікардія, тремор, підвищена дратівливість, безсоння,</p>

Назва фармакотерапевтичної групи	Інформація для пацієнта/представника пацієнта щодо особливостей застосування лікарських засобів
	<p>підвищене потовиділення) слід припинити прийом препаратів йоду та звернутись до лікаря</p> <p>Прийом препаратів йоду підлітками може спричинити прояв/загострення прояву вугрів</p>

4. Довести до відома пацієнта/представника пацієнта, що детальна інформація про лікарський засіб наведена в інструкції для медичного застосування лікарського засобу, яка до нього додається.

5. Довести до відома пацієнта/представника пацієнта, що при появі побічних реакцій (передбачених і непередбачених інструкцією для медичного застосування лікарського засобу) при застосуванні лікарського засобу або відсутності ефективності лікарського засобу необхідно припинити прийом підозрюваного лікарського засобу, щонайшвидше повідомити лікаря, фармацевта, заповнити та надіслати спеціальну форму (карту-повідомлення для надання пацієнтом інформації про побічну реакцію та/або відсутність ефективності лікарського засобу при його медичному застосуванні) будь-яким зручним та доступним способом до Державного експертного центру МОЗ України.

6. Контроль доступності наданої інформації про лікарський засіб:

- 1) з'ясувати, наскільки пацієнт/представник пацієнта засвоїв інформацію;
- 2) попросити пацієнта/представника пацієнта повторити найбільш важливу інформацію;
- 3) з'ясувати, чи залишились у пацієнта/представника пацієнта запитання.

Перелік літературних джерел

1. Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 22 квітня 2021 року № 792 «Про затвердження тринадцятого випуску Державного формуляра лікарських засобів та забезпечення його доступності».

2. Настанова 00514. Гіпотиреоз.
<https://guidelines.moz.gov.ua/documents/3350>

3. Настанова 00513. Гіпертиреоз.
<https://guidelines.moz.gov.ua/documents/3349>

4. Настанова 00509. Обстеження пацієнта зі скаргами, що пов'язані зі щитоподібною залозою. <https://guidelines.moz.gov.ua/documents/3345>

5. Фармацевтична опіка: практичний посібник / І. Зупанець, В. Черних, С. Попов та ін.; [за ред. І. Зупанця та В. Черниха]. – Київ: Фармацевт Практик, 2018. – 224 с.

6. Клиническая фармация (фармацевтическая опека): учеб. для студентов высш. мед. (фармац.) учеб. заведений / И.А. Зупанец и др. Харьков: Золотые страницы, 2012. 776 с.

7. Симптоми та синдроми в практичній фармації. Принципи терапії: навч. посіб. для студентів вищ. навч. закл. – 2-ге вид., доп. / І.А. Зупанець, С.Б. Попов, Ю.С. Рудик та ін.; за ред. І.А. Зупанця, В.П. Черних. – Харків: Золоті сторінки, 2021. – 120 с.

8. British National Formulary 80 (BNF), September 2020 - March 2021.

**В.о. Генерального директора
Директорату
фармацевтичного забезпечення**

Іван ЗАДВОРНИХ

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ Міністерства охорони здоров'я
України

№ _____

**ПРОТОКОЛ ФАРМАЦЕВТА ПРИ ВІДПУСКУ ЛІКАРСЬКИХ
ЗАСОБІВ БЕЗ РЕЦЕПТА «ПРОФІЛАКТИКА І СИМПТОМАТИЧНЕ
ЛІКУВАННЯ ВУГРІВ»**

I. Паспортна частина

1. Проблема, пов'язана із здоров'ям: Звернення пацієнта/представника пацієнта за лікарськими засобами з приводу профілактики і симптоматичного лікування вугрів.

2. Коди стану або захворювання. НК 025:2021 «Класифікатор хвороб та споріднених проблем охорони здоров'я»: Z71

3. Протокол призначений для фармацевта по відпуску готових лікарських засобів.

4. Мета протоколу: Інформаційне забезпечення відпуску лікарських засобів, які відпускаються без рецепта, при зверненні пацієнта/представника пацієнта.

5. Дата складання протоколу: 2021 р.

6. Дата перегляду протоколу: 2025 р.

7. Список та контактна інформація осіб, які брали участь в розробці протоколу:

Укладачі:	Установи-розробники:
Комаріда О.О.	Міністерство охорони здоров'я України
Бабенко М.М., Лобас М.В., Піняжко О.Б., Гуленко О.І., Шилкіна О.О.	Державне підприємство «Державний експертний центр Міністерства охорони здоров'я України»
Зупанець К.О., Андрєєва О.О., Ткаченко К.М.	Національний фармацевтичний університет

II. Оцінка потреб пацієнта/представника пацієнта при зверненні за допомогою

1. З'ясувати інформацію про наступне:

1) у кого виникла проблема (пацієнт, члени сім'ї, знайомі – діти чи дорослі);

2) як давно виникло нездужання і скільки часу триває;

3) яких заходів вжито перед зверненням до аптеки;

4) які лікарські засоби вже застосовувались для полегшення стану.

2. Будь-який прояв висипки на шкірі, або наявність загрозливих симптомів потребують консультації лікаря щодо діагностики та лікування.

3. З'ясувати наявність загрозливих симптомів, які вимагають звернення до лікаря, та скерувати пацієнта до лікаря:

1) ураження вугровою висипкою великих ділянок шкіри;

2) поява великої кількості вугрів супроводжується підвищенням температури тіла;

3) великі (понад 1 см в діаметрі) та/або болісні вугри;

4) поява вугрів супроводжується болісним відчуттям в зоні регіонарних лімфатичних вузлів (шийних, підщелепних та ін.);

5) висипання з'явилися після застосування або відміни лікарських засобів;

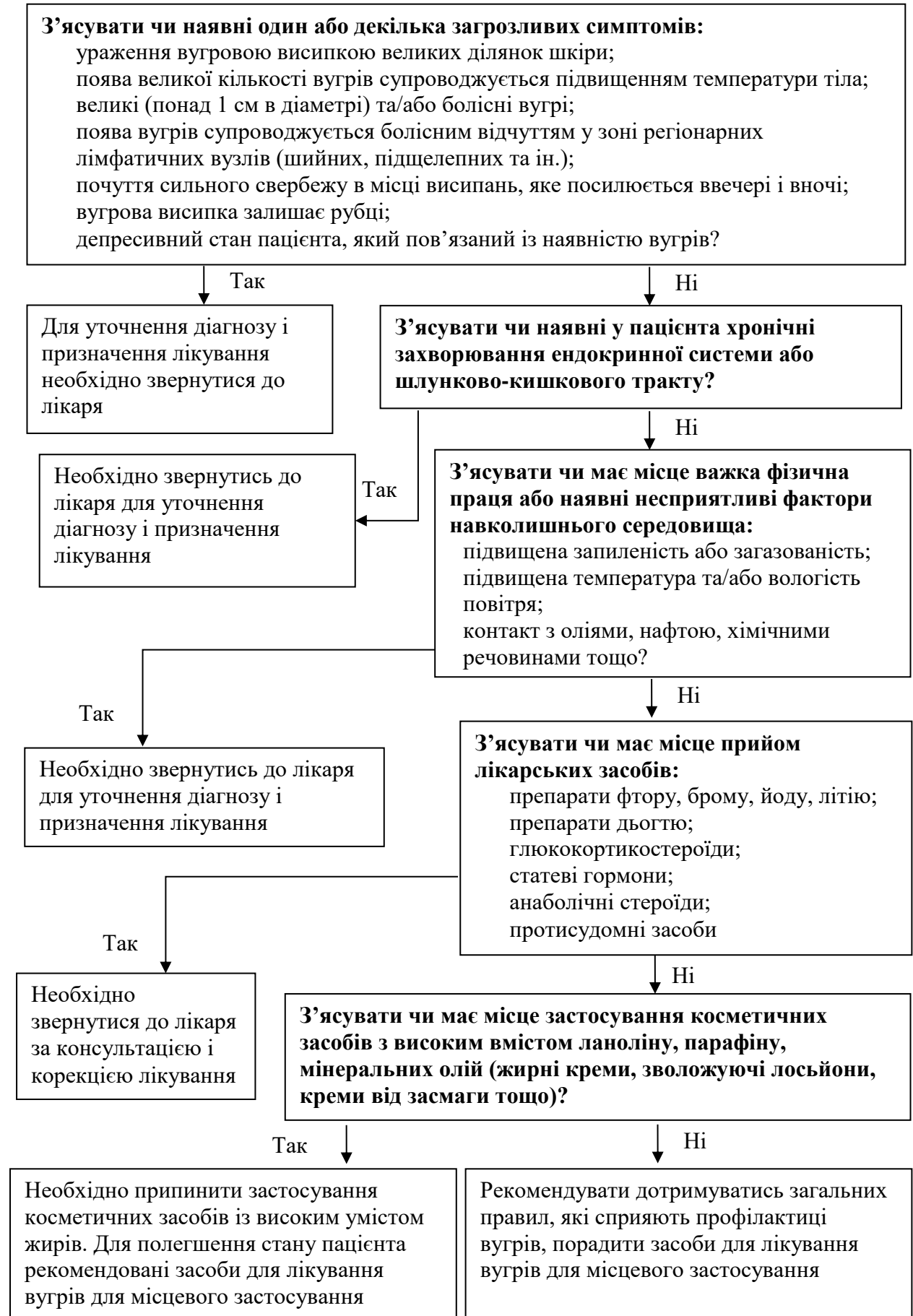
6) відчуття сильного свербіжув в місці висипань, яке посилюється ввечері і вночі;

7) вугрова висипка залишає рубці;

8) депресивний стан пацієнта, який пов'язаний з наявністю вугрів.

4. За відсутності загрозливих симптомів перейти до фармацевтичної опіки відповідно до розділу III цього Протоколу.

III. Фармацевтична опіка при вугровій хворобі

IV. Перелік лікарських засобів, які відпускаються без рецепта, для профілактики і лікування вугрів

1. Ретиноїди для місцевого лікування: Адапален.
2. Місцеві засоби для лікування акне: Бензоїл пероксид, Азелаїнова кислота.
3. Антибактеріальні засоби для місцевого застосування: Еритроміцин комбінації; Кліндаміцин.

V. Надання належної інформації щодо лікарських засобів для відповідального самолікування

1. Надати рекомендації щодо застосування лікарського засобу, умов прийому, терміну лікування, правил зберігання лікарських засобів.
2. Застереження при застосуванні (особливості прийому, побічна дія, вплив режиму харчування тощо).

№ з/п	Назва фармакотерапевтичної групи	Інформація для пацієнта/представника пацієнта щодо особливостей застосування лікарських засобів
1	Ретиноїди для місцевого лікування	<p>Протягом перших тижнів лікування можливе загострення вугрового процесу внаслідок впливу діючої речовини на осередки ураження, невидимі раніше. У такому разі не слід припиняти лікування</p> <p>Терапевтичний ефект спостерігається через 8-12 тижнів від початку лікування</p> <p>Застосовувати у дорослих і дітей віком від 12 років</p> <p>Наносити тонким шаром на чисту суху шкіру у місцях висипів 1 раз на добу, на ніч</p> <p>Не наносити препарат на ділянки з екзематозними ураженнями шкіри, сонячними опіками, порізами або іншими ураженнями шкіри</p> <p>Слід з особливою обережністю призначати з препаратами, що містять сірку, резорцин або саліцилову кислоту</p>
2	Лікарські засоби для лікування вугрів для місцевого застосування	Лікування акне є довготривалим, і пацієнт має бути відповідно налаштованим

№ з/п	Назва фармакотерапевтичної групи	Інформація для пацієнта/представника пацієнта щодо особливостей застосування лікарських засобів
	Бензоїл пероксид	<p>Топічні засоби для лікування вугрів наносять на вимиту та висушену шкіру, обережно втираючи до повного поглинання, після нанесення необхідно ретельно вимити руки</p> <p>Топічні засоби для лікування вугрів протипоказані при підвищеній чутливості до їх компонентів, їх з обережністю застосовують при чутливій шкірі</p> <p>При застосуванні засобів для лікування вугрів можливе відчуття тепла, печіння та свербіж, почервоніння, лущення, набряк шкіри; якщо реакція виражена, це не потребує відміни препарату, але необхідно зменшити частоту застосування препарату</p> <p>Засоби для лікування вугрів можуть спричинити фотосенсибілізацію, тому при їх застосуванні необхідно уникати прямого інтенсивного сонячного опромінення</p> <p>При потраплянні на слизову оболонку очей, порожнини рота або носа, необхідно добре промити водою це місце, а у разі випадкового проковтування слід промити шлунок, викликати блювання та застосувати симптоматичні заходи</p> <p>Слід дотримуватися обережності при застосуванні косметичних засобів, які виявляють відлущувальні, подразнювальні або підсушувальні властивості, оскільки це може спричинити адитивний подразнювальний ефект</p> <p>Якщо будь які з вказаних в інструкції побічних ефектів погіршуються або відмічаються будь які інші побічна дія, не вказані в інструкції, про це треба негайно повідомити лікаря.</p>

№ з/п	Назва фармакотерапевтичної групи	Інформація для пацієнта/представника пацієнта щодо особливостей застосування лікарських засобів
		<p>Для запобігання алергічної реакції рекомендується нанести на невелику ділянку шкіри на зап'ясток та спостерігати 48 годин: при появі набряку та/або вираженого свербіжу препарат не застосовувати та звернутися до лікаря. В перші тижні лікування можлива поява незначного лущення та почервоніння шкіри, яке зникає з часом</p> <p>Терапевтичний ефект розвивається після 4 тижнів лікування. Оптимальний терапевтичний ефект звичайно розвивається протягом 8 - 12 тижнів від початку застосування. З метою профілактики можна продовжувати лікування 1 раз на день до отримання стійкої ремісії. Курс застосування не повинен перевищувати трьох місяців</p> <p>Препарат може знебарвлювати волосся та кольоровий і пофарбований матеріал. Уникати контакту з волоссям, тканинами, меблями або килимовими покриттями</p> <p>Застосовувати у дорослих і дітей віком від 12 років</p>
3	Антибактеріальні засоби для місцевого застосування	<p>Антибактеріальні засоби в більшості випадків є препаратами другого ряду і призначаються зовнішньо в разі непереносимості або неефективності бензоїлпероксиду, ретиноїдів, азелаїнової кислоти</p> <p>При тривалому застосуванні можливий розвиток вторинної інфекції, спричиненої стійкими до антибактеріального засобу мікроорганізмами</p> <p>Можливе застосування для лікування дітей за призначенням лікаря, якщо очікуваний лікувальний ефект перевищує ризик можливих побічних ефектів</p>

3. Надати рекомендації щодо профілактики вугрів:

- 1) утримувати шкіру в чистоті, але не зловживати частим миттям шкіри з використанням миючих засобів (не частіше 2 разів на день);
- 2) дотримуватись раціонального режиму харчування (збалансована дієта), правильно організувати режим праці та відпочинку;
- 3) уникати інтенсивного сонячного опромінення;
- 4) не видавлювати прищі та вугрі самостійно, оскільки це може призвести до нагноєння і утворення шрамів;
- 5) при схильності до утворення вугрів не користуватись жирними кремами та лосьйонами, обмежувати застосування декоративної косметики.

4. Довести до відома пацієнта/представника пацієнта, що детальна інформація про лікарський засіб наведена в інструкції для медичного застосування лікарського засобу, яка до нього додається.

5. Довести до відома пацієнта/представника пацієнта, що при появі побічних реакцій (передбачених і непередбачених інструкцією для медичного застосування лікарського засобу) при застосуванні лікарського засобу або відсутності ефективності лікарського засобу необхідно припинити прийом підозрюваного лікарського засобу, щонайшвидше повідомити лікаря, фармацевта, заповнити та надіслати спеціальну форму (карту-повідомлення для надання пацієнтом інформації про побічну реакцію та/або відсутність ефективності лікарського засобу при його медичному застосуванні) будь-яким зручним та доступним способом до Державного експертного центру МОЗ України.

6. Контроль доступності наданої інформації про лікарський засіб:

- 1) з'ясувати, наскільки пацієнт/представник пацієнта засвоїв інформацію;
- 2) попросити пацієнта/представника пацієнта повторити найбільш важливу інформацію;
- 3) з'ясувати, чи залишились у пацієнта/представника пацієнта запитання.

Перелік літературних джерел

1. Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 22 квітня 2021 року № 792 «Про затвердження тринадцятого випуску Державного формуляра лікарських засобів та забезпечення його доступності».
2. Настанова 00285. Акне. <https://guidelines.moz.gov.ua/documents/3169> (копія з екрану 10.02.2020)
3. Настанова 00286. Розацеа. <https://guidelines.moz.gov.ua/documents/3170> (копія з екрану 10.02.2020)
4. Настанова 00287. Періоральний дерматит. <https://guidelines.moz.gov.ua/documents/3171> (копія з екрану 10.02.2020)
5. Настанова 01123. Дерматози обличчя. <https://guidelines.moz.gov.ua/documents/3837> (копія з екрану 10.02.2020)
6. Фармацевтична опіка: практичний посібник / І. Зупанець, В. Черних, С. Попов та ін.; [за ред. І. Зупанця та В. Черниха]. – Київ: Фармацевт Практик, 2018. – 224 с.

7. Клиническая фармация (фармацевтическая опека): учеб. для студентов высш. мед. (фармац.) учеб. заведений / И.А. Зупанец и др. Харьков: Золотые страницы, 2012. 776 с.

8. Симптоми та синдроми в практичній фармації. Принципи терапії: навч. посіб. для студентів вищ. навч. закл. – 2-ге вид., доп. / І.А. Зупанець, С.Б. Попов, Ю.С. Рудик та ін.; за ред. І.А. Зупанця, В.П. Черних. – Харків: Золоті сторінки, 2021. – 120 с.

9. British National Formulary 80 (BNF), September 2020 - March 2021.

**В.о. Генерального директора
Директорату
фармацевтичного забезпечення**

Іван ЗАДВОРНИХ

ЗАТВЕРДЖЕНО
Наказ Міністерства охорони здоров'я
України

№ _____

**ПРОТОКОЛ ФАРМАЦЕВТА ПРИ ВІДПУСКУ ЛІКАРСЬКИХ
ЗАСОБІВ БЕЗ РЕЦЕПТА «ПРОФІЛАКТИКА І СИМПТОМАТИЧНЕ
ЛІКУВАННЯ ОСТЕОАРТРОЗУ»**

I. Паспортна частина

1. Проблема, пов'язана із здоров'ям: Звернення за лікарськими засобами з приводу остеоартрозу.

2. Коди стану або захворювання. НК 025:2021 «Класифікатор хвороб та споріднених проблем охорони здоров'я»: Z71

3. Протокол призначений для фармацевта по відпуску готових лікарських засобів.

4. Мета протоколу: Інформаційне забезпечення відпуску лікарських засобів, які відпускаються без рецепта, при зверненні пацієнта/представника пацієнта.

5. Дата складання протоколу: 2021 р.

6. Дата перегляду протоколу: 2025 р.

7. Список та контактна інформація осіб, які брали участь в розробці протоколу:

Укладачі:	Установи-розробники:
Комаріда О.О.	Міністерство охорони здоров'я України
Бабенко М.М., Лобас М.В., Піняжко О.Б., Гуленко О.І., Шилкіна О.О.	Державне підприємство «Державний експертний центр Міністерства охорони здоров'я України»
Зупанець К.О., Безугла Н.П.	Національний фармацевтичний університет

II. Інформаційно- просвітницька діяльність

1. Здійснювати інформування щодо причин остеоартрозу та необхідності його профілактики, оскільки остеопороз є однією з поширених причин передчасної втрати працездатності та інвалідизації, а також появи хронічного больового синдрому, що значно знижує якість життя;

2. Роз'яснювати про можливість розвитку остеоартрозу, особливо у осіб із груп ризику, необхідність своєчасного звернення до лікаря за консультацією при підозрі на остеоартроз та призначенням лікування. До груп ризику відносяться:

особи старше 60 років;

особи, які мають травми суглобів в анамнезі;

особи з деякими хронічними захворюваннями (ендокринної системи, порушення обміну речовин, ревматичні захворювання тощо);

робітники, зайняті важкою фізичною працею або робота яких пов'язана з перебуванням суглобів у незручному положенні (сидіння «навпочіпки», стояння «навколішках» тощо);

спортсмени-професіонали;

особи, які мають надлишкову масу тіла;

серед жінок (особливо після 50 років) захворювання більш поширене, ніж серед чоловіків;

прогресуванню хвороби можуть сприяти поліпрагмазія, незбалансоване харчування (недостатнє надходження з їжею вітамінів, кальцію).

3. Надавати інформацію щодо загальних заходів, які сприяють зниженню захворювання на остеоартроз:

достатня фізична активність та боротьба з гіподинамією;

раціональний режим харчування із збалансованою кількістю білків, вітамінів та мікроелементів;

відмова від вживання алкогольних напоїв, тютюнових виробів, наркотичних речовин;

нормалізація маси тіла.

4. Інформувати пацієнтів з остеоартрозом, що лікування цього захворювання складається з комбінації немедикаментозних і медикаментозних методів; сприяти навчанню правилам поведінки в повсякденному житті, які допомагають адаптуватися до обмежень, пов'язаних з порушенням функції суглобів і запобігають подальшому руйнуванню суглобового хряща:

дотримуватись лікування, призначеного лікарем;

регулярно виконувати спеціальні фізичні вправи для суглобів;

unikати тривалого перебування на ногах, пересування на великі відстані;

користуватись підтримуючими засобами (палиці, ортопедичні устілки, фіксатори суглобів тощо);

для зменшення навантаження на суглоби необхідно знизити надлишкову вагу тіла та дотримуватись раціонального режиму харчування.

III. Оцінка потреб пацієнта/представника пацієнта при зверненні за допомогою

1. З'ясувати інформацію про наступне:

1) у кого виникла проблема (пацієнт, члени сім'ї, знайомі – діти чи дорослі);

2) як давно виникло нездужання і скільки часу триває;

3) яких заходів вжито перед зверненням до аптеки;

4) які лікарські засоби вже приймалися для полегшення стану.

2. Наявність наявність загрозливих симптомів потребують консультації лікаря щодо діагностики та лікування.

3. З'ясувати наявність загрозливих симптомів, які вимагають негайного звернення до лікаря та скерувати пацієнта до лікаря:

1) біль в суглобі/ах супроводжується висипаннями на шкірі;

2) біль в суглобі/ах супроводжується підвищенням температури тіла вище 37,8°C;

3) біль в суглобі/ах супроводжується болем у м'язах;

4) після фізичного навантаження в області ураженого суглоба з'являється сильний біль і обмеження рухів або інтенсивність болю зростає;

5) в ділянці ураженого суглоба/ах підвищується температура, з'являється почервоніння, набряк та обмеження руху суглоба;

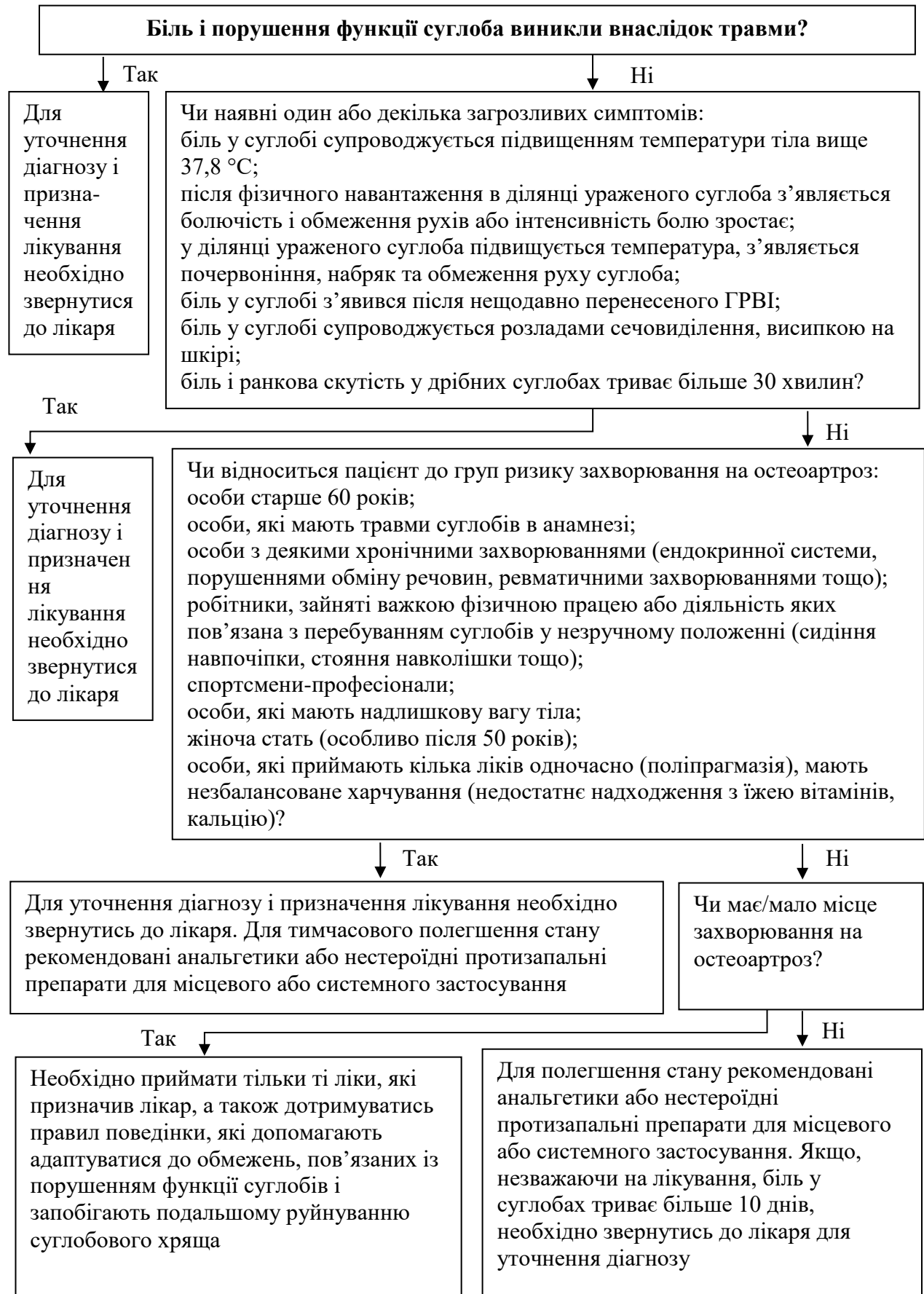
6) біль в суглобі/ах з'явився після травми;

7) біль в суглобі/ах з'явився після перенесеного нещодавно ГРВІ або іншого інфекційного захворювання;

8) біль і ранкова скутість в дрібних суглобах триває більше 30 хвилин.

4. За відсутності загрозливих симптомів перейти до фармацевтичної опіки відповідно до розділу IV цього Протоколу.

IV. Фармацевтична опіка при остеоартрозі

V. Перелік лікарських засобів, які відпускаються без рецепта, для симптоматичного лікування остеоартрозу

1. Анальгетики та антипіретики: Парацетамол.
2. Нестероїдні протизапальні засоби для системного застосування: Ібупрофен, Кислота мефенамінова.
3. Нестероїдні протизапальні засоби для місцевого застосування: Диклофенак, Ібупрофен, Індометацин, Німесулід.
4. Інші нестероїдні протизапальні/протиревматичні засоби: Глюкозамін, Хондроїтин сульфат, Авокадо і сої олії, неомілювані.

VI. Надання належної інформації щодо лікарських засобів для відповідального самолікування

1. Надати рекомендації щодо застосування лікарського засобу, умов прийому, терміну лікування, правил зберігання лікарських засобів.
2. Застереження при застосуванні (особливості прийому, побічна дія, вплив режиму харчування тощо).

№ з/п	Назва фармакотерапевтичної групи	Інформація для пацієнта/представника пацієнта щодо особливостей застосування лікарських засобів
1	Анальгетики та антипіретики	<p>Парацетамол при лікуванні остеоартрозу є препаратом вибору, з якого починається лікування і, при ефективності, може застосовуватись тривало</p> <p>Всі анальгетики та антипіретики необхідно приймати після їжі</p> <p>Не можна поєднувати прийом анальгетиків та антипіретиків з алкоголем (різко підвищується ульцерогенна і гепатотоксична дія)</p> <p>Важлива властивість препаратів, що містять парацетамол, – невелика широта терапевтичної дії (токсична доза перевищує максимальну терапевтичну всього в 2-3 рази), тому необхідно дотримуватись призначеного дозування</p> <p>Препарати, що містять парацетамол, з обережністю призначають при порушенні функції печінки</p>
2	Нестероїдні протизапальні та протиревматичні засоби	<p>Всі нестероїдні протизапальні і протиревматичні засоби з обережністю призначають пацієнтам з бронхіальною астмою, ерозивно-виразковими захворюваннями шлунково-кишкового тракту, схильністю до кровотеч, із захворюваннями печінки, порушенням функції нирок</p>

№ з/п	Назва фармакотерапевтичної групи	Інформація для пацієнта/представника пацієнта щодо особливостей застосування лікарських засобів
		<p>Для знеболення тривалість прийому нестероїдних протизапальних та протиревматичних засобів без консультації лікаря не повинна перевищувати 3 дні</p> <p>Препарати, що містять диклофенак, німесулід, не призначають дітям до 12 років</p> <p>Мазі та гелі, які містять нестероїдні протизапальні і протиревматичні засоби, необхідно наносити тільки на інтактні ділянки тіла, ретельно уникаючи попадання на ушкоджені ділянки або поверхню рани, а також потрапляння на слизові оболонки</p> <p>При застосуванні мазей і гелів, можливі шкірно-алергічні реакції у вигляді свербіж, почервоніння, кропив'янки, які минають самостійно після відміни лікарського засобу</p> <p>При тривалому застосуванні або при застосуванні на великих ділянках тіла мазей і гелів, які містять нестероїдні протизапальні і протиревматичні засоби, можуть виникати побічна дія, характерні для перорального прийому відповідних препаратів</p>
3	Інші нестероїдні протизапальні/протиревматичні засоби	<p>Поєднання прийому хондропротекторів з нестероїдними протизапальними засобами дозволяє зменшити потребу в останніх і, відповідно, побічні реакції від їх застосування</p> <p>Зазвичай хондропротектори переносяться добре, але зрідка можуть спостерігатись реакції з боку шлунково-кишкового тракту (нудота, блювання, діарея) або алергічні реакції (шкірний висип, свербіж, кропив'янка тощо)</p> <p>Під час прийому хондропротекторів слід обмежити вживання алкоголю</p>

3. Довести до відома пацієнта/представника пацієнта, що детальна інформація про лікарський засіб наведена в інструкції для медичного застосування лікарського засобу, яка до нього додається.

4. Довести до відома пацієнта/представника пацієнта, що при появі побічних реакцій (передбачених і непередбачених інструкцією для медичного

застосування лікарського засобу) при застосуванні лікарського засобу або відсутності ефективності лікарського засобу необхідно припинити прийом підозрюваного лікарського засобу, щонайшвидше повідомити лікаря, фармацевта, заповнити та надіслати спеціальну форму (карту-повідомлення для надання пацієнтом інформації про побічну реакцію та/або відсутність ефективності лікарського засобу при його медичному застосуванні) будь-яким зручним та доступним способом до Державного експертного центру МОЗ України.

5. Контроль доступності наданої інформації про лікарський засіб:

- 1) з'ясувати, наскільки пацієнт/представник пацієнта засвоїв інформацію;
- 2) попросити пацієнта/представника пацієнта повторити найбільш важливу інформацію;
- 3) з'ясувати, чи залишились у пацієнта/представника пацієнта запитання.

Перелік літературних джерел

1. Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 22 квітня 2021 року № 792 «Про затвердження тринадцятого випуску Державного формуляра лікарських засобів та забезпечення його доступності».
2. Клінічна настанова «Остеоартроз». https://www.dec.gov.ua/wp-content/uploads/2019/11/akn_osteopdf
3. Настанова 00396. Остеоартроз. <https://guidelines.moz.gov.ua/documents/3259>
4. Настанова 00984. Скелетно-м'язовий біль. <https://guidelines.moz.gov.ua/documents/3712>
5. Настанова 00435. Біль у попереку. <https://guidelines.moz.gov.ua/documents/3292>
6. Настанова 00421. Біль у коліні. <https://guidelines.moz.gov.ua/documents/3280>
7. Фармацевтична опіка: практичний посібник / І. Зупанець, В. Черних, С. Попов та ін.; [за ред. І. Зупанця та В. Черниха]. – Київ: Фармацевт Практик, 2018. – 224 с.
8. Клиническая фармация (фармацевтическая опека): учеб. для студентов высш. мед. (фармац.) учеб. заведений / И.А. Зупанец и др. Харьков: Золотые страницы, 2012. 776 с.
9. Симптоми та синдроми в практичній фармації. Принципи терапії: навч. посіб. для студентів вищ. навч. закл. – 2-ге вид., доп. / І.А. Зупанець, С.Б. Попов, Ю.С. Рудик та ін.; за ред. І.А. Зупанця, В.П. Черних. – Харків: Золоті сторінки, 2021. – 120 с.
10. British National Formulary 80 (BNF), September 2020 - March 2021

**В.о. Генерального директора
Директорату
фармацевтичного забезпечення**

Іван ЗАДВОРНИХ

ЗАТВЕРДЖЕНО
Наказ Міністерства охорони здоров'я
України

№ _____

**ПРОТОКОЛ ФАРМАЦЕВТА ПРИ ВІДПУСКУ ЛІКАРСЬКИХ
ЗАСОБІВ БЕЗ РЕЦЕПТА «СИМПТОМАТИЧНЕ ЛІКУВАННЯ ЗУБНОГО
БОЛЮ»**

I. Паспортна частина

1. Проблема, пов'язана із здоров'ям: Звернення за лікарськими засобами з приводу симптомів зубного болю, які пацієнт розпізнав самостійно.

2. Коди стану або захворювання. НК 025:2021 «Класифікатор хвороб та споріднених проблем охорони здоров'я»: Z71

3. Протокол призначений для фармацевта при відпуску готових лікарських засобів.

4. Мета протоколу: Інформаційне забезпечення відпуску лікарських засобів, які відпускаються без рецепта, при зверненні пацієнта/представника пацієнта.

5. Дата складання протоколу: 2021 р.

6. Дата перегляду протоколу: 2025 р.

7. Список та контактна інформація осіб, які брали участь в розробці протоколу:

Укладачі:	Установи-розробники:
Комаріда О.О.	Міністерство охорони здоров'я України
Бабенко М.М., Лобас М.В., Піняжко О.Б., Гуленко О.І., Шилкіна О.О.	Державне підприємство «Державний експертний центр Міністерства охорони здоров'я України»
Зупанець К.О., Отрішко І.А.	Національний фармацевтичний університет

II. Оцінка потреб пацієнта/представника пацієнта при зверненні за допомогою

1. З'ясувати інформацію про наступне:

1) у кого виникла проблема (пацієнт, члени сім'ї, знайомі – діти чи дорослі)

2) як давно виникло нездужання і скільки часу триває

3) яких заходів вжито перед зверненням до аптеки

4) які лікарські засоби вже застосовувались для полегшення стану.

2. Загрозливі симптоми, які вимагають негайного звернення до лікаря

1) зубний біль починається спонтанно, без будь-якої причини, або після лікування зубів у стоматолога;

2) зубний біль носить стріляючий характер, схожий на удар струмом;

3) зубний біль виникає при легкому дотику до шкіри обличчя, умиванні, голінні, чищенні зубів, руху м'язів (посмішка, розмова);

4) зубний біль в області щелепи супроводжується головним болем, підвищенням температури тіла, ознобом;

5) зубний біль в області щелепи носить пульсуючий характер;

6) зубний біль супроводжується набряком обличчя, його асиметрією;

7) зубний біль носить постійний характер, супроводжується припуханням щоки з боку хворого зуба;

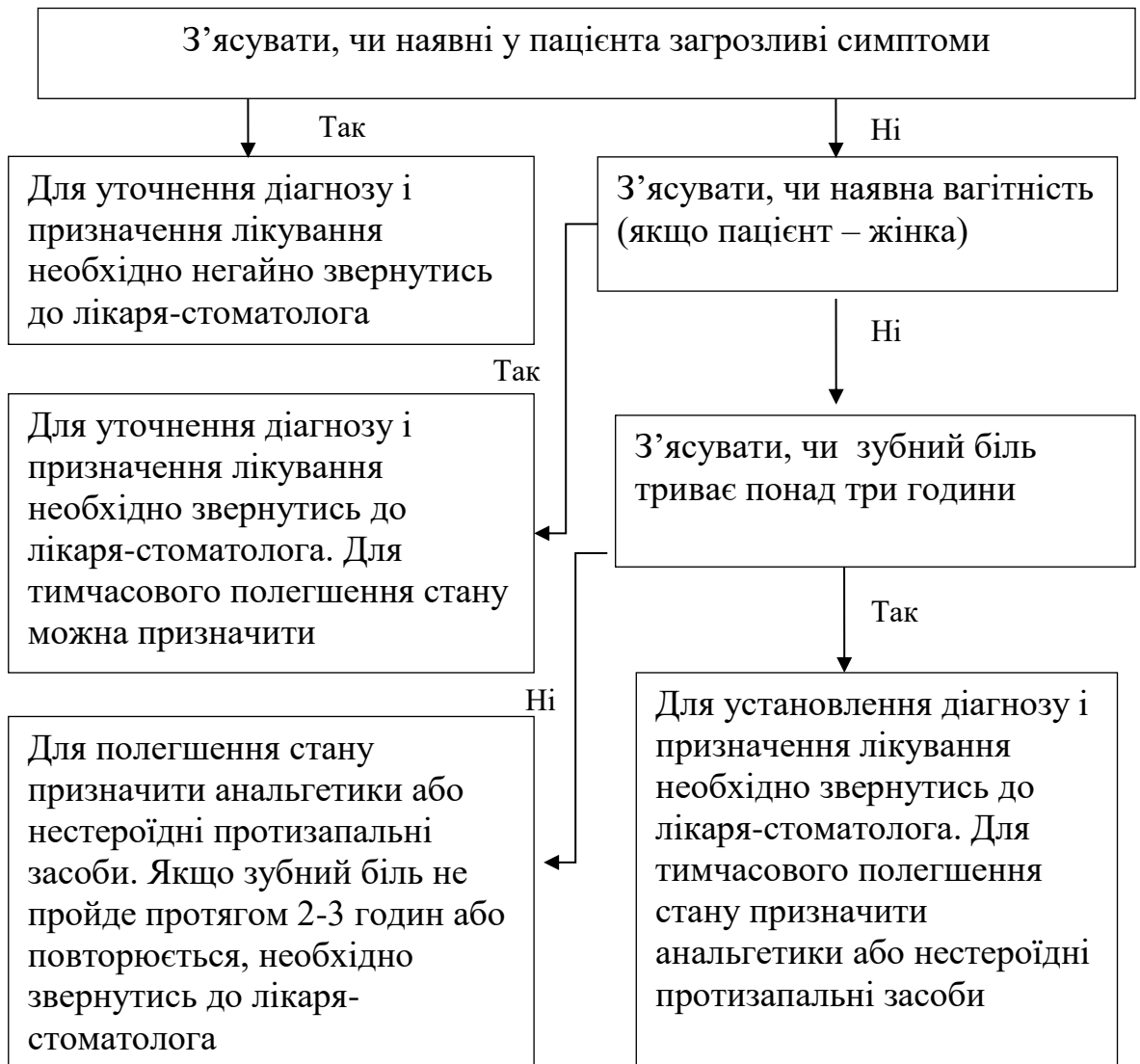
8) зубний біль посилюється при натисканні на зуб, жуванні або при постукуванні по зубу;

9) зуб раптом стає рухомим, біль в ньому посилюється при прийомі теплої і гарячої їжі і заспокоюється від холодної.

10) якщо зубний біль триває більше доби, необхідно обов'язково звертатися до лікаря-стоматолога!

3. За відсутності загрозливих симптомів перейти до фармацевтичної опіки відповідно до розділу III цього Протоколу.

III. Фармацевтична опіка при зубному болю

IV. Перелік лікарських засобів, які відпускаються без рецепта, для симптоматичного лікування зубного болю

1. Анальгетики та антипіретики: Кислота ацетилсаліцилова, Метамізол натрію, Парацетамол.
2. Нестероїдні протизапальні засоби: Ібупрофен, Кислота мефенамінова.

V. Надання належної інформації щодо лікарських засобів для відповідального самолікування

1. Тривалість самостійного застосування лікарських засобів для симптоматичного лікування зубного болю не повинна перевищувати 1 доби!
2. Надати рекомендації щодо застосування лікарського засобу, умов прийому, терміну лікування, правил зберігання.
3. Застереження при застосуванні (особливості прийому, побічна дія, вплив режиму харчування тощо).

№ з/п	Назва фармакотерапевтичної групи	Інформація для пацієнта/представника пацієнта щодо особливостей застосування лікарських засобів
1	Анальгетики та антипіретики	<p>Всі анальгетики–антипіретики, особливо кислоту ацетилсаліцилову, необхідно приймати після їжі</p> <p>Препарати, що містять ацетилсаліцилову кислоту, не можна приймати разом з антикоагулянтами, антиагрегантами, при вагітності і в період годування грудьми</p> <p>Не можна поєднувати прийом анальгетиків–антипіретиків з алкоголем (різко підвищується ульцерогенна – особливо у ацетилсаліцилової кислоти і гепатотоксична дія – особливо у парацетамолу)</p> <p>Ацетилсаліцилова кислота знижує сечогінний ефект петльових діуретиків</p> <p>Ацетилсаліцилова кислота протипоказана пацієнтам з виразковою хворобою шлунка і 12-палої кишки, геморагічним діатезом, бронхіальною астмою</p>
2	Нестероїдні протизапальні засоби	<p>Нестероїдні протизапальні засоби необхідно приймати після їжі</p> <p>Нестероїдні протизапальні засоби з обережністю застосовують у пацієнтів з бронхіальною астмою, ерозивно-виразковими захворюваннями шлунково-кишкового тракту, кровотечами, із захворюваннями печінки, порушенням функції нирок, не призначають в період вагітності та годування грудьми</p> <p>При одночасному застосуванні з нестероїдними протизапальними засобами можливо посилення дії пероральних цукрознижуючих засобів, антикоагулянтів, антиагрегантів</p> <p>Ібупрофен знижує ефект тіазидових діуретиків та антигіпертензивних засобів</p>

№ з/п	Назва фармакотерапевтичної групи	Інформація для пацієнта/представника пацієнта щодо особливостей застосування лікарських засобів
		<p>Ібупрофен може викликати запаморочення, тому його не призначають особам, діяльність яких вимагає високої концентрації уваги та швидкості психомоторних реакцій</p> <p>Лікарські форми з уповільненим вивільненням дозволяють підвищити безпечність та ефективність застосування нестероїдних протизапальних засобів</p>

4. Загальні рекомендації при симптоматичному лікуванні зубного болю:

1) якщо зубний біль не минає протягом 12 годин, необхідно обов'язково звернутись до лікаря-стоматолога, оскільки виникає загроза розвитку тяжких ускладнень;

2) полоскання порожнини рота (зубів) теплим розчином харчової соди або настоєм шавлії полегшує зубний біль і може підсилювати дію лікарських препаратів;

3) не можна робити зігріваючий компрес на ділянку зуба, оскільки це сприяє поширенню гнійного процесу за його наявності;

4) в період вагітності із зубним болем обов'язково необхідно звертатись до лікаря-стоматолога, оскільки розвиток одонтогенної інфекції може становити загрозу здоров'ю майбутньої матері і дитини;

5) не приймайте знеболюючі препарати менше, ніж за 3 години до візиту до лікаря-стоматолога, оскільки це може ускладнити встановлення діагнозу;

6) для профілактики виникнення зубного болю і захворювань зубів необхідно: двічі на рік проходити огляд у лікаря-стоматолога; після кожного прийому їжі чистити зуби та/або полоскати порожнину рота теплою водою; дотримуватись правил гігієни порожнини рота; дотримуватись правил здорового харчування – зменшити споживання солодоців, в достатній кількості вживати продукти, що містять кальцій.

5. Довести до відома пацієнта/представника пацієнта, що детальна інформація про лікарський засіб наведена в інструкції для медичного застосування лікарського засобу, яка до нього додається.

6. Довести до відома пацієнта/представника пацієнта, що при появі побічних реакцій (передбачених і непередбачених інструкцією для медичного застосування лікарського засобу) при застосуванні лікарського засобу або відсутності ефективності лікарського засобу необхідно припинити прийом підозрюваного лікарського засобу, щонайшвидше повідомити лікаря, фармацевта, заповнити та надіслати спеціальну форму (карту-повідомлення для надання пацієнтом інформації про побічну реакцію та/або відсутність ефективності лікарського засобу при його медичному застосуванні) будь-яким

зручним та доступним способом до Державного експертного центру МОЗ України.

7. Контроль доступності наданої інформації про лікарський засіб:

1) з'ясувати, наскільки пацієнт/представник пацієнта засвоїв інформацію
2) попросити пацієнта/представника пацієнта повторити найбільш важливу інформацію

3) з'ясувати, чи залишились у пацієнта/представника пацієнта запитання.

Перелік літературних джерел

1. Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 22 квітня 2021 року № 792 «Про затвердження тринадцятого випуску Державного формуляра лікарських засобів та забезпечення його доступності».

2. Настанова 00164. Перша допомога при гострому зубному болю.
<https://guidelines.moz.gov.ua/documents/3061>

3. Фармацевтична опіка: практичний посібник / І. Зупанець, В. Черних, С. Попов та ін.; [за ред. І. Зупанця та В. Черниха]. – Київ: Фармацевт Практик, 2018. – 224 с.

4. Клиническая фармация (фармацевтическая опека): учеб. для студентов высш. мед. (фармац.) учеб. заведений / И.А. Зупанец и др. Харьков: Золотые страницы, 2012. 776 с.

5. Симптоми та синдроми в практичній фармації. Принципи терапії: навч. посіб. для студентів вищ. навч. закл. – 2-ге вид., доп. / І.А. Зупанець, С.Б. Попов, Ю.С. Рудик та ін.; за ред. І.А. Зупанця, В.П. Черних. – Харків: Золоті сторінки, 2021. – 120 с.

6. British National Formulary 80 (BNF), September 2020 - March 2021.

**В.о. Генерального директора
Директорату
фармацевтичного забезпечення**

Іван ЗАДВОРНИХ

ЗАТВЕРДЖЕНО
Наказ Міністерства охорони здоров'я
України

№ _____

**ПРОТОКОЛ ФАРМАЦЕВТА ПРИ ВІДПУСКУ ЛІКАРСЬКИХ
ЗАСОБІВ БЕЗ РЕЦЕПТА «СИМПТОМАТИЧНЕ ЛІКУВАННЯ
ФЕРМЕНТАТИВНОЇ НЕДОСТАТНОСТІ ПІДШЛУНКОВОЇ ЗАЛОЗИ»**

I. Паспортна частина

1. Проблема, пов'язана із здоров'ям: Звернення за лікарськими засобами з приводу симптомів ферментативної недостатності підшлункової залози, які пацієнт розпізнав самостійно.

2. Коди стану або захворювання. НК 025:2021 «Класифікатор хвороб та споріднених проблем охорони здоров'я»: Z71

3. Протокол призначений для фармацевта при відпуску готових лікарських засобів.

4. Мета протоколу: Інформаційне забезпечення відпуску лікарських засобів, які відпускаються без рецепта, при зверненні пацієнта/представника пацієнта.

5. Дата складання протоколу: 2021 р.

6. Дата перегляду протоколу: 2025 р.

7. Список та контактна інформація осіб, які брали участь в розробці протоколу:

Укладачі:	Установи-розробники:
Комаріда О.О.	Міністерство охорони здоров'я України
Бабенко М.М., Лобас М.В., Піняжко О.Б., Гуленко О.І., Шилкіна О.О.	Державне підприємство «Державний експертний центр Міністерства охорони здоров'я України»
Зупанець К.О., Безугла Н.П.	Національний фармацевтичний університет

II. Оцінка потреб пацієнта/представника пацієнта при зверненні за допомогою

1. З'ясувати інформацію про наступне:

1) у кого виникла проблема (пацієнт, члени сім'ї, знайомі – діти чи дорослі);

2) як давно виникло нездужання і скільки часу триває;

3) яких заходів вжито перед зверненням до аптеки;

4) які лікарські засоби вже застосовувались для полегшення стану.

2. Загрозливі симптоми, які вимагають негайного звернення до лікаря

1) після споживання жирної, особливо смаженої та копченої їжі з'являється відчуття важкості в животі, випорожнення рясні, мають кашкоподібний «жирний» вигляд, супроводжується блюванням з домішками крові;

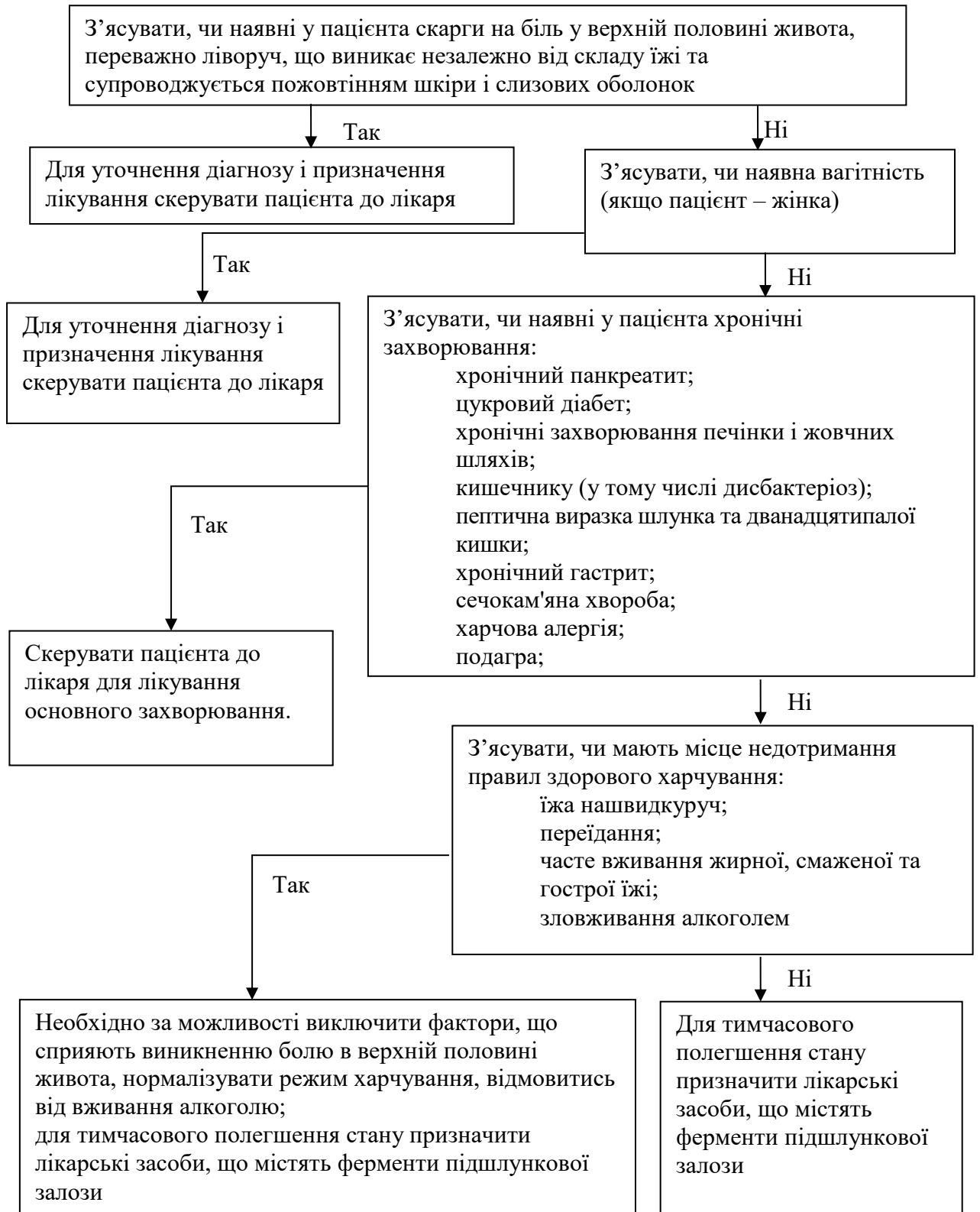
2) на фоні поганої переносимості жирної, смаженої та копченої їжі спостерігається швидка втомлюваність, зниження працездатності, помітне зниження маси тіла;

3) поява дьогтеподібних випорожнень;

4) тривале лікування ферментативної недостатності підшлункової залози необхідно розпочинати після консультації лікаря!

3. За відсутності загрозливих симптомів перейти до фармацевтичної опіки відповідно до розділу III цього Протоколу.

III. Фармацевтична опіка при симптоматичному лікуванні ферментативної недостатності підшлункової залози

IV. Перелік лікарських засобів, які відпускаються без рецепта, для симптоматичного лікування симптомів ферментативної недостатності підшлункової залози

Препарати ферментів: поліферментні препарати (ліпаза, протеаза тощо).

V. Надання належної інформації щодо лікарських препаратів для відповідального самолікування

1. Надати рекомендації щодо застосування лікарського засобу, умов прийому, терміну лікування, правил зберігання.

2. Застереження при застосуванні (особливості прийому, побічна дія, вплив режиму харчування тощо).

Назва фармакотерапевтичної групи	Інформація для пацієнта/представника пацієнта щодо особливостей застосування лікарських засобів
Препарати ферментів	<p>Лікарські препарати ферментів необхідно приймати під час або відразу після їжі</p> <p>Лікарські препарати в формі таблеток або капсул слід ковтати цілими, не розжовуючи</p> <p>Якщо пацієнту складно проковтнути цілим препарат у формі капсул з мінімікросферичними гранулами (діти і особи літнього віку), капсулу можна розкрити і додати до рідкої їжі або рідини з нейтральним або слабкокислим середовищем (яблучне пюре, йогурт, яблучний сік тощо). Таку суміш слід приймати негайно і не зберігати.</p> <p>Пацієнти з ферментативною недостатністю підшлункової залози, які тривало вживають ферментні препарати, потребують нагляду лікаря-гастроентеролога та дієтолога</p> <p>Ферментні препарати, які містять жовчні кислоти та компоненти жовчі не призначають при важких захворюваннях печінки, біліарної гіпертензії, дуоденогастральному рефлюксі, діареї, ерозивно-виразкових ураженнях слизової оболонки гастродуоденальної зони</p> <p>Активоване вугілля у складі комбінованих препаратів може забарвлювати калові маси в чорний колір</p>

Назва фармакотерапевтичної групи	Інформація для пацієнта/представника пацієнта щодо особливостей застосування лікарських засобів
	При сильному метеоризмі слід застосовувати препарати, що містять симетикон

3. Загальні рекомендації щодо режиму харчування при ферментативній недостатності підшлункової залози:

1) необхідно віддавати перевагу білковій їжі, овочам, фруктам і злаковим як основним природним джерелам не тільки рослинної клітковини, а й найважливіших вітамінів, мікроелементів;

2) в комплекс лікарської терапії при ферментативній недостатності підшлункової залози доцільно включати полівітамінні препарати з мікроелементами;

3) харчування має бути частим (з інтервалами не більше 4 годин), невеликими порціями;

4) необхідно обмежити споживання жирної, смаженої та копченої їжі, уникати надмірного прийому їжі, особливо у вечірній і нічний час;

5) повноцінне харчування пацієнтів з ферментативною недостатністю підшлункової залози можливе за умови застосування ферментних препаратів в адекватних дозах (більш ефективною лікарська форма – капсули з мінімікросферами), які має призначити лікар;

б) необхідно повністю відмовитись від вживання алкоголю та тютюнокуріння.

4. Довести до відома пацієнта/представника пацієнта, що детальна інформація про лікарський засіб наведена в інструкції для медичного застосування лікарського засобу, яка до нього додається.

5. Довести до відома пацієнта/представника пацієнта, що при появі побічних реакцій (передбачених і непередбачених інструкцією для медичного застосування лікарського засобу) при застосуванні лікарського засобу або відсутності ефективності лікарського засобу необхідно припинити прийом підозрюваного лікарського засобу, щонайшвидше повідомити лікаря, фармацевта, заповнити та надіслати спеціальну форму (карту-повідомлення для надання пацієнтом інформації про побічну реакцію та/або відсутність ефективності лікарського засобу при його медичному застосуванні) будь-яким зручним та доступним способом до Державного експертного центру МОЗ України.

6. Контроль доступності наданої інформації про лікарський засіб:

1) з'ясувати, наскільки пацієнт/представник пацієнта засвоїв інформацію;

2) попросити пацієнта/представника пацієнта повторити найбільш важливу інформацію;

3) з'ясувати, чи залишились у пацієнта/представника пацієнта запитання.

Перелік літературних джерел

1. Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 22 квітня 2021 року № 792 «Про затвердження тринадцятого випуску Державного формуляра лікарських засобів та забезпечення його доступності».
2. Клінічна настанова «Хронічний панкреатит» https://dec.gov.ua/wp-content/uploads/2019/11/2014_638_akn_hp.pdf
3. Настанова 00210. Недостатність підшлункової залози <https://guidelines.moz.gov.ua/documents/3100>
4. Настанова 00209. Хронічний панкреатит. <https://guidelines.moz.gov.ua/documents/3099>
5. Настанова 00208. Гострий панкреатит. <https://guidelines.moz.gov.ua/documents/3098>
6. Фармацевтична опіка: практичний посібник / І. Зупанець, В. Черних, С. Попов та ін.; [за ред. І. Зупанця та В. Черниха]. – Київ: Фармацевт Практик, 2018. – 224 с.
7. Клиническая фармация (фармацевтическая опека): учеб. для студентов высш. мед. (фармац.) учеб. заведений / И.А. Зупанец и др. Харьков: Золотые страницы, 2012. 776 с.
8. Симптоми та синдроми в практичній фармації. Принципи терапії: навч. посіб. для студентів вищ. навч. закл. – 2-ге вид., доп. / І.А. Зупанець, С.Б. Попов, Ю.С. Рудик та ін.; за ред. І.А. Зупанця, В.П. Черних. – Харків: Золоті сторінки, 2021. – 120 с.
9. British National Formulary 80 (BNF), September 2020 - March 2021.

**В.о. Генерального директора
Директорату
фармацевтичного забезпечення**

Іван ЗАДВОРНИХ

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ Міністерства охорони здоров'я
України

№ _____

**ПРОТОКОЛ ФАРМАЦЕВТА ПРИ ВІДПУСКУ ЛІКАРСЬКИХ
ЗАСОБІВ БЕЗ РЕЦЕПТА «СИМПТОМАТИЧНЕ ЛІКУВАННЯ
ПОРУШЕННЯ ФУНКЦІЇ ЖОВЧНОГО МІХУРА І ЖОВЧОВИВІДНИХ
ШЛЯХІВ»**

I. Паспортна частина

1. Проблема, пов'язана із здоров'ям: Звернення за лікарськими засобами з приводу симптомів порушення функції жовчного міхура і жовчовивідних шляхів, які пацієнт розпізнав самостійно.

2. Коди стану або захворювання. НК 025:2021 «Класифікатор хвороб та споріднених проблем охорони здоров'я»: Z71

3. Протокол призначений для фармацевта при відпуску готових лікарських засобів.

4. Мета протоколу: Інформаційне забезпечення відпуску лікарських засобів, які відпускаються без рецепта, при зверненні пацієнта/представника пацієнта.

5. Дата складання протоколу: 2021 р.

6. Дата перегляду протоколу: 2025 р.

7. Список та контактна інформація осіб, які брали участь в розробці протоколу:

Укладачі:	Установи-розробники:
Комаріда О.О.	Міністерство охорони здоров'я України
Бабенко М.М., Лобас М.В., Піняжко О.Б., Гуленко О.І., Шилкіна О.О.	Державне підприємство «Державний експертний центр Міністерства охорони здоров'я України»
Зупанець К.О., Місюрьова С.В.	Національний фармацевтичний університет

II. Оцінка потреб пацієнта/представника пацієнта при зверненні за допомогою

1. З'ясувати інформацію про наступне:

- 1) у кого виникла проблема (пацієнт, члени сім'ї, знайомі);
- 2) як давно виникло нездужання і скільки часу триває;
- 3) яких заходів вжито перед зверненням до аптеки;
- 4) які лікарські засоби вже застосовувались для полегшення стану.

2. Загрозливі симптоми, які вимагають звернення до лікаря

- 1) виникнення жовтяниці, свербіжжю шкіри;
- 2) симптоми порушення функцій жовчного міхура і жовчовивідних шляхів посилюються впродовж останніх 2-3 діб;

3) розвивається напад жовчної кольки з характерним переймоподібним болем у правому підребер'ї;

4) біль під час печінкової кольки розповсюджується на черевну порожнину, приєднуються слабкість і млявість;

5) на фоні дискомфорту в правому підребер'ї виникла виражена втома, загальна млявість, пожовтіння шкіри та склер, які підсилюються з часом;

6) відчуття дискомфорту в правому підребер'ї, нудота, розлади стулу турбують більше двох тижнів;

7) відчуття дискомфорту в правому підребер'ї супроводжується підвищенням температури тіла.

3. За відсутності загрозливих симптомів перейти до фармацевтичної опіки відповідно до розділу III цього Протоколу.

III. Фармацевтична опіка при порушення функції жовчного міхура і жовчовивідних шляхів

IV. Перелік лікарських засобів, які відпускаються без рецепта, для симптоматичного лікування порушення функції жовчного міхура і жовчовивідних шляхів

Засоби, що застосовуються при біліарній патології.

V. Надання належної інформації щодо лікарських препаратів для відповідального самолікування

1. Загальні застереження та рекомендації при застосуванні лікарських препаратів, які стимулюють жовчоутворення та відтік жовчі:

1) жовчогінні лікарські засоби протипоказані при обтурації жовчних шляхів, в період загострення захворювань нирок, печінки, жовчного міхура, жовчних і сечових шляхів, шлунка і 12-палої кишки;

2) при прийомі жовчогінних лікарських засобів необхідно дотримуватись дієти, вживати 1,0-1,5 л рідини на добу (більшу частину вживати в першу половину доби), препарати слід приймати до або під час їжі, запиваючи невеликою кількістю рідини;

3) курс лікування жовчогінними лікарськими засобами складає 10-20 діб, більш тривале застосування має призначити лікар;

4) необхідно уникати одночасного застосування жовчогінних лікарських засобів з гепатотоксичними препаратами (протимікробні препарати, нестероїдні протизапальні засоби), з метою запобігання додаткового навантаження на печінку;

5) якщо при прийомі жовчогінних лікарських засобів не зникають скарги на нудоту, важкість в правому підребер'ї, порушення стулу або самопочуття пацієнта погіршується – необхідно терміново звернутись до лікаря!

2. Надати рекомендації щодо застосування лікарського засобу, умов прийому, терміну лікування, правил зберігання лікарських засобів.

3. Застереження при застосуванні (особливості прийому, побічна дія, вплив режиму харчування тощо).

Назва фармакотерапевтичної групи	Інформація для пацієнта/представника пацієнта щодо особливостей застосування лікарських засобів
Засоби, що застосовуються при біліарній патології	<p>Жовчогінні препарати, які містять компоненти жовчі, не можна призначати при схильності до діареї, при синдромі подразненого товстого кишечника, виразковій хворобі.</p> <p>Для пригнічення процесу бродіння в кишечнику та зменшення метеоризму призначають комбінований препарат, що містить часник сухий.</p> <p>При застосуванні комбінованого препарату, що містить магнію саліцилат необхідно проводити моніторинг рівня магнію у крові.</p> <p>Препарати, що містить етанол, протипоказані</p>

Назва фармакотерапевтичної групи	Інформація для пацієнта/представника пацієнта щодо особливостей застосування лікарських засобів
	<p>пацієнтам із тяжкими захворюваннями печінки, хворим на алкоголізм, епілепсію, пацієнтам із захворюваннями і травмами головного мозку, при прийомі препаратів не можна керувати автотранспортом або займатися іншими видами діяльності, що потребують підвищеної концентрації уваги.</p> <p>Прийом рослинних препаратів на основі шипшини доцільно поєднувати із прийомом настоїв плодів кмину, коріандру або кропу для зменшення метеоризму, препарати, що містять цукор, з обережністю застосовують у пацієнтів з цукровим діабетом.</p> <p>Препарати стовпчиків з приймочками кукурудзи збільшують рівень протромбіну та підвищують згортання крові., тому протипоказані пацієнтам з тромбофлебітом, при станах гіперкоагуляції. В інших випадках необхідно контролювати згортання крові.</p>

4. Загальні рекомендації для пацієнтів із захворюваннями жовчного міхура та жовчовивідних шляхів:

1) у пацієнтів із захворюваннями жовчного міхура та жовчовивідних шляхів прийом їжі має бути частим, невеликими порціями, в один і той же час. В період ремісії необхідно вживати їжу, багату харчовими волокнами, виключити смажену, гостру, жирну їжу, алкогольні напої; при схильності до утворення каменів в жовчному міхурі – обмежити вживання виробів з борошна, круп, м'яса (свинини, яловичини, баранини), риби, яєць. В період загострення їжа має бути хімічно і механічно щадною, грубу рослинну клітковину виключити, обмежити вживання кухонної солі, вживати збагачену білками їжу;

2) необхідно контролювати регулярність випорожнення кишечника, проводити профілактику закрепи;

3) пацієнтам із захворюваннями жовчного міхура та жовчовивідних шляхів протипоказана робота, яка пов'язана з фізичною напругою, вимушеним положенням тіла, тряскою, слід уникати переохолодження.

5. Довести до відома пацієнта/представника пацієнта, що детальна інформація про лікарський засіб наведена в інструкції для медичного застосування лікарського засобу, яка до нього додається.

6. Довести до відома пацієнта/представника пацієнта, що при появі побічних реакцій (передбачених і непередбачених інструкцією для медичного застосування лікарського засобу) при застосуванні лікарського засобу або

відсутності ефективності лікарського засобу необхідно припинити прийом підозрюваного лікарського засобу, щонайшвидше повідомити лікаря, фармацевта, заповнити та надіслати спеціальну форму (карту-повідомлення для надання пацієнтом інформації про побічну реакцію та/або відсутність ефективності лікарського засобу при його медичному застосуванні) будь-яким зручним та доступним способом до Державного експертного центру МОЗ України.

7. Контроль доступності наданої інформації про лікарський засіб:

- 1) з'ясувати, наскільки пацієнт/представник пацієнта засвоїв інформацію;
- 2) попросити пацієнта/представника пацієнта повторити найбільш важливу інформацію;
- 3) з'ясувати, чи залишились у пацієнта/представника пацієнта запитання.

Перелік літературних джерел

1. Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 22 квітня 2021 року № 792 «Про затвердження тринадцятого випуску Державного формуляра лікарських засобів та забезпечення його доступності».

2. Настанова 00219. Жовчнокам'яна хвороба
<https://guidelines.moz.gov.ua/documents/3109>

3. Клінічна настанова «Ведення диспепсії у дорослих».
<https://dec.gov.ua/mtd/dyspepsiya/>

4. Фармацевтична опіка: практичний посібник / І. Зупанець, В. Черних, С. Попов та ін.; [за ред. І. Зупанця та В. Черниха]. – Київ: Фармацевт Практик, 2018. – 224 с.

5. Клиническая фармация (фармацевтическая опека): учеб. для студентов высш. мед. (фармац.) учеб. заведений / И.А. Зупанец и др. Харьков: Золотые страницы, 2012. 776 с.

6. Симптоми та синдроми в практичній фармації. Принципи терапії: навч. посіб. для студентів вищ. навч. закл. – 2-ге вид., доп. / І.А. Зупанець, С.Б. Попов, Ю.С. Рудик та ін.; за ред. І.А. Зупанця, В.П. Черних. – Харків: Золоті сторінки, 2021. – 120 с.

7. British National Formulary 80 (BNF), September 2020 - March 2021.

**В.о. Генерального директора
Директорату
фармацевтичного забезпечення**

Іван ЗАДВОРНИХ

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ Міністерства охорони здоров'я
України

№ _____

**ПРОТОКОЛ ФАРМАЦЕВТА ПРИ ОТРИМАННІ ІНФОРМАЦІЇ ПРО
ВИПАДКИ ПОБІЧНИХ РЕАКЦІЙ ТА/АБО ВІДСУТНОСТІ
ЕФЕКТИВНОСТІ ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ**

I. Паспортна частина

1. Проблема, пов'язана із здоров'ям: Звернення пацієнта або його представника в аптеку з інформацією про побічну реакцію лікарського засобу, вакцини, туберкуліну, та/або відсутність ефективності лікарського засобу, та/або несприятливу подію після імунізації/туберкулінодіагностики.

2. Коди стану або захворювання. НК 025:2021 «Класифікатор хвороб та споріднених проблем охорони здоров'я»: Z71.

3. Протокол призначений для фармацевта по відпуску готових лікарських засобів для повідомлення в установленому порядку про побічну реакцію лікарського засобу, вакцини, туберкуліну, та/або відсутність ефективності лікарського засобу, та/або несприятливу подію після імунізації/туберкулінодіагностики в аптеку з відповідною інформацією.

4. Мета протоколу: Організація заходів з боку фармацевта при отриманні інформації про побічну реакцію лікарського засобу, вакцини, туберкуліну, та/або відсутність ефективності лікарського засобу, та/або несприятливу подію після імунізації/туберкулінодіагностики.

5. Дата складання протоколу: 2021 р.

6. Дата перегляду протоколу: 2025 р.

7. Список та контактна інформація осіб, які брали участь в розробці протоколу:

Укладачі:	Установи-розробники:
Комаріда О.О.	Міністерство охорони здоров'я України
Бабенко М.М., Лобас М.В., Піняжко О.Б., Гуленко О.І., Шилкіна О.О.	Державне підприємство «Державний експертний центр Міністерства охорони здоров'я України»
Зупанець І.А., Прописнова В.В.	Національний фармацевтичний університет

II. Інформаційно-просвітницька діяльність

1. Надавати належну інформацію пацієнту/представнику пацієнта при відпуску лікарських засобів із аптеки щодо потенційно несприятливих наслідків застосування лікарських засобів, а саме:

виникнення побічних реакцій при застосуванні лікарських засобів у звичайних дозах, рекомендованих для профілактики, діагностики та лікування захворювань, або з метою модифікації фізіологічних функцій організму;

відсутність ефективності лікарського засобу, тобто сприятливої лікувальної дії лікарського засобу на перебіг і тривалість захворювання.

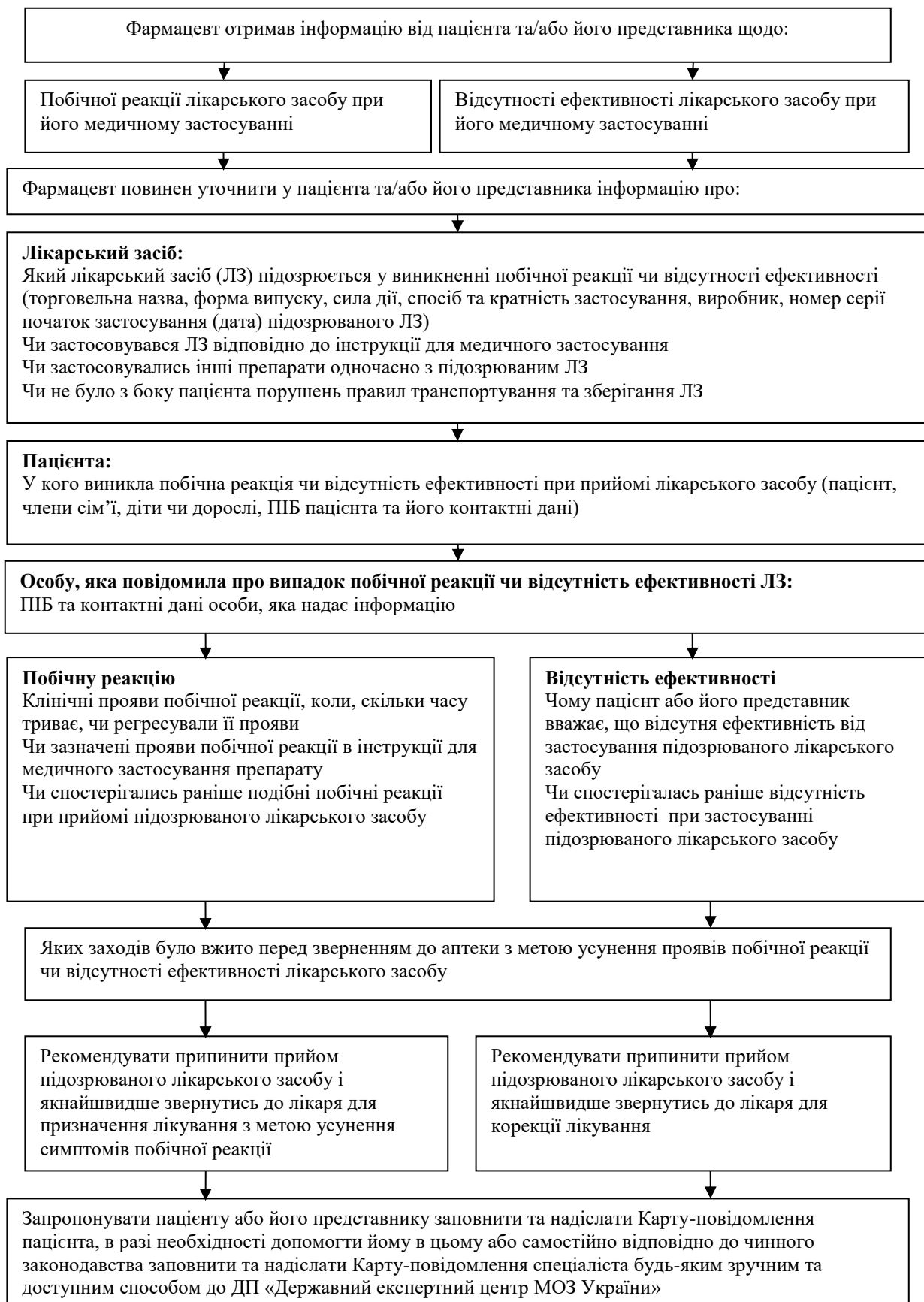
2. Роз'яснювати, що потенційно несприятливі наслідки застосування лікарських засобів можуть виникнути з причини порушення правил транспортування та зберігання лікарського засобу, властивостей лікарського засобу, особливостей організму пацієнта, впливу зовнішніх факторів.

3. Інформувати населення про важливість і необхідність повідомляти про виникнення побічних реакцій та/або відсутність ефективності при застосуванні лікарського засобу лікаря або фармацевта та подальшого направлення такої інформації в установленому порядку до Державного експертного центру МОЗ України.

4. Надавати консультаційну допомогу відвідувачам аптеки при заповненні ними спеціальної форми (Карта-повідомлення для надання пацієнтом та/або його представником інформації про побічну реакцію лікарського засобу, вакцини, туберкуліну, та/або відсутність ефективності лікарського засобу, та/або несприятливу подію після імунізації/туберкулінодіагностики, затверджена наказом Міністерства охорони здоров'я України від 27 грудня 2006 року № 898, зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 29 січня 2007 року за № 73/13340) (далі – Карта-повідомлення пацієнта) про випадок побічної реакції та/або відсутність ефективності лікарського засобу, а також інформувати куди її направляти. Інтерактивна форма карти-повідомлення для пацієнтів знаходиться на вебсайті Автоматизованої інформаційної системи з фармаконагляду (АІСФ) <https://aisf.dec.gov.ua>.

5. Інформувати, що при відмові пацієнта або його представника заповнити Карту-повідомлення пацієнта, фармацевт заповнює і надсилає Карту-повідомлення про побічну реакцію лікарського засобу, вакцини, туберкуліну, та/або відсутність ефективності лікарського засобу, та/або несприятливу подію після імунізації/туберкулінодіагностики (НППІ) (далі – Карта-повідомлення спеціаліста) на основі інформації, наданої пацієнтом або його представником, відповідно до чинного законодавства.

III. Алгоритм дій фармацевта при зверненні в аптеку пацієнта та/або його представника з інформацією про побічні реакції та/або відсутність ефективності лікарського засобу

IV. Надання належної інформації про лікарські засоби при їх відпуску з аптеки з метою подальшого забезпечення їх застосування

1. Роз'яснювати пацієнту/представнику пацієнта, що детальна інформація про лікарський засіб наведена в інструкції для медичного застосування лікарського засобу, яка до нього додається.

2. Довести до відома пацієнта/представника пацієнта, що детальна інформація про лікарський засіб наведена в інструкції.

3. Надавати рекомендації щодо режиму дозування лікарського засобу, умов прийому лікарського засобу, терміну лікування, правил транспортування і зберігання лікарського засобу.

4. Контролювати доступність наданої інформації:

1) з'ясувати, наскільки пацієнт/представник пацієнта зрозумів надану інформацію;

2) попросити пацієнта/представника пацієнта повторити найбільш важливу інформацію;

3) з'ясувати, чи залишились у пацієнта/представника пацієнта запитання.

Перелік літературних джерел

1. Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 27 грудня 2006 року № 898 «Про затвердження Порядку здійснення фармаконагляду», зареєстрований в Міністерстві юстиції України 29 січня 2007 року за № 73/13340.

2. Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 22 квітня 2021 року № 792 «Про затвердження тринадцятого випуску Державного формуляра лікарських засобів та забезпечення його доступності».

**В.о. Генерального директора
Директорату
фармацевтичного забезпечення**

Іван ЗАДВОРНИХ

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ Міністерства охорони здоров'я
України

№ _____

**ПРОТОКОЛ ФАРМАЦЕВТА ПРИ ВІДПУСКУ ЗА РЕЦЕПТОМ
ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ ДЛЯ ЛІКУВАННЯ СЕРЦЕВО-СУДИННИХ
ЗАХВОРЮВАНЬ, ЯКІ ПІДЛЯГАЮТЬ РЕІМБУРСАЦІЇ**

I. Паспортна частина

1. Проблема, пов'язана із здоров'ям: Звернення пацієнта або його представника в аптеку для отримання за рецептом лікарських засобів для лікування серцево-судинних захворювань, які підлягають реімбурсації.

2. Коди стану або захворювання НК 025:2021 «Класифікатор хвороб та споріднених проблем охорони здоров'я»: Z71.

3. Протокол призначений для фармацевта при відпуску готових лікарських засобів для відпуску за рецептом лікарських засобів лікування серцево-судинних захворювань, які підлягають реімбурсації.

4. Мета протоколу: Інформаційне забезпечення відпуску за рецептом лікарських засобів для лікування серцево-судинних захворювань, які підлягають реімбурсації.

5. Дата складання протоколу: 2021 р.

6. Дата перегляду протоколу: 2025 р.

7. Список та контактна інформація осіб, які брали участь в розробці протоколу:

Укладачі:	Установи-розробники:
Комаріда О.О.	Міністерство охорони здоров'я України
Бабенко М.М., Лобас М.В., Піняжко О.Б., Гуленко О.І., Шилкіна О.О.	Державне підприємство «Державний експертний центр Міністерства охорони здоров'я України»
Зупанець І.А., Пропіснова В.В.	Національний фармацевтичний університет

II. Інформаційно- просвітницька діяльність

1. Інформувати населення щодо серцево-судинних захворювань, зокрема, артеріальної гіпертензії (гіпертонічна хвороба), яка є небезпечним захворюванням, що скорочує тривалість життя та призводить до інвалідності, необхідності профілактики, своєчасного виявлення і лікування артеріальної гіпертензії. Роз'яснювати, що на початкових стадіях артеріальна гіпертензія може **не проявлятися і не впливати на самопочуття** та, водночас, підвищений артеріальний тиск запускає каскад патологічних змін в серці, судинах, нирках, сітківці ока, головному мозку, що призводить до виникнення головного болю, погіршення зору, пам'яті, сну, зниження розумової діяльності, розвитку інфаркту міокарда та інсульту.

2. Брати участь у заходах, спрямованих на боротьбу із серцево-судинними захворюваннями та їх наслідками, в тому числі реалізації реімбурсації лікарських засобів за програмою державних гарантій медичного обслуговування населення (далі – програма реімбурсації «Доступні ліки»), а також популяризувати інформаційні програми для пацієнтів та фахівців, такі як Всесвітній день боротьби з артеріальною гіпертензією (проводиться щорічно у другу суботу травня) тощо.

3. Роз'яснювати про можливий розвиток артеріальної гіпертензії, особливо у осіб із факторами ризику, та про необхідність своєчасного звернення до лікаря за консультацією і призначенням належного лікування. До факторів ризику відносяться:

1) тютюнокуріння – абсолютно доведений фактор ризику виникнення серцево-судинних захворювань;

2) гіперхолестеринемія (загальний холестерин не повинен перевищувати 5,0 ммоль/л., а при цукровому діабеті рівень загального холестерину не повинен перевищувати 4,5 ммоль/л);

3) надлишкова маса тіла (індекс маси тіла (маса (в кг) розділити на зріст (в метрах) в квадраті) не повинен перевищувати 25 кг/м²; об'єм талії не повинен перевищує 88 см у жінок і 102 см у чоловіків, оскільки перевищення показників вказує на абдомінальний тип ожиріння, який часто супроводжується прогресуванням артеріальної гіпертензії, розвитком цукрового діабету та ішемічної хвороби серця);

4) недостатня фізична активність;

5) зловживання алкоголем.

4. Надавати інформацію щодо важливості вимірювання артеріального тиску з метою раннього виявлення його підвищення (вище 140/90 мм рт.ст., а для хворих на цукровий діабет – вище 130/80 мм рт.ст) та обов'язкового звернення до лікаря для призначення лікування.

5. Надавати належну інформацію (рекомендації і консультації) щодо недопущення самолікування, сприяти та підтримувати прихильність до лікування у пацієнтів.

6. Надавати рекомендації і консультації щодо правил вимірювання артеріального тиску в домашніх умовах, інформувати щодо закладів охорони

здоров'я, які здійснюють вимірювання артеріального тиску за бажанням відвідувача.

7. Інформувати населення щодо особливостей реалізації програми реімбурсації «Доступні ліки», зокрема:

1) на які лікарські засоби поширюється дія програми реімбурсації «Доступні ліки»;

2) що отримати лікарські засоби, на які поширюється дія програми реімбурсації «Доступні ліки», в аптечному закладі можна за електронним рецептом лікаря, виписаного згідно з чинним законодавством;

3) до яких закладів охорони здоров'я необхідно звернутись за консультацією лікаря, в тому числі, за призначенням лікування, та отримати лікарські засоби, на які поширюється дія програми реімбурсації «Доступні ліки».

III. Алгоритм відпуску лікарських засобів для лікування серцево-судинних захворювань за програмою реімбурсації «Доступні ліки»

1. Перевірити відповідність призначеної дози лікарського засобу, виписаного за міжнародною непатентованою назвою, віку пацієнта.

2. Надати інформацію пацієнту/представнику пацієнта щодо вартості всіх наявних в аптечному закладі* на момент звернення лікарських засобів за міжнародною непатентованою назвою, вказаною в рецепті, в тому числі, за найнижчою ціною, що включені до реєстру лікарських засобів, що підлягають реімбурсації за програмою державних гарантій медичного обслуговування населення.**

3. Після вибору пацієнтом/представником пацієнта на підставі наданої інформації лікарського засобу, відпустити препарат, надати належну інформацію щодо особливостей його застосування та, за необхідності, загальні рекомендації щодо модифікації способу життя для осіб з гіпертонічною хворобою.

4. Надати інформацію пацієнту/представнику пацієнта щодо необхідності звернення до лікаря через 2-3 тижні, якщо лікарський засіб призначений вперше, з метою визначення ефективності призначеного лікування, і в подальшому після досягнення цільового рівня АТ – кожні 6-12 місяців.

* – для аптечних закладів, які беруть участь в програмі реімбурсації «Доступні ліки».

** – Реєстр лікарських засобів, що підлягають реімбурсації за програмою державних гарантій медичного обслуговування населення затверджується наказом МОЗ та оприлюднюється на офіційному вебсайті МОЗ.

IV. Надання належної інформації щодо лікарських засобів для лікування серцево-судинних захворювань за програмою реімбурсації «Доступні ліки»

1. Надати рекомендацій щодо режиму дозування лікарського засобу, умов прийому, терміну лікування, правил зберігання лікарського засобу.

2. Застереження при застосуванні (особливості прийому, побічні ефекти, вплив режиму харчування тощо).

№ з/п	Назва фармакотерапевтичної групи	Інформація для пацієнта/представника пацієнта щодо особливостей застосування лікарських засобів
1	Інгібітори ангіотензинперетворюючого фермента (АПФ)	<p>При застосуванні інгібіторів АПФ може розвинутихся непродуктивний персистуючий кашель, поява якого потребує звернення до лікаря для диференційної діагностики його походження і можливої зміни лікування. Характерний кашель, що спостерігається під час прийому інгібіторів АПФ минає після припинення терапії</p> <p>При застосуванні інгібіторів АПФ можливий розвиток таких побічних реакцій як головний біль, підвищена втомлюваність, запаморочення</p> <p>Прийом антацидних лікарських засобів, холестираміну, сорбентів знижують всмоктування зі шлунково-кишкового тракту, що може знизити гіпотензивний ефект інгібіторів АПФ</p> <p>Під час лікування інгібіторами АПФ необхідно бути обережним при фізичних навантаженнях, особливо у спекотну погоду, у зв'язку з ризиком розвитку дегідратації та підвищення антигіпертензивного ефекту у результаті зниження об'єму циркулюючої крові</p> <p>При одночасному застосуванні з нітрогліцерином та іншими нітратами або судинорозширювальними препаратами можливе значне зниження артеріального тиску</p>

№ з/п	Назва фармакотерапевтичної групи	Інформація для пацієнта/представника пацієнта щодо особливостей застосування лікарських засобів
		<p>Одночасне застосування інгібіторів АПФ та протидіабетичних засобів (інсуліни, пероральні протиглікемічні засоби) може призвести до посилення цуркознижувального ефекту з ризиком розвитку гіпоглікемії</p> <p>Не призначають в період вагітності та годування грудьми, під час лікування препаратом слід припинити годування груддю</p> <p>Не можна поєднувати лікування інгібіторами АПФ та вживання алкоголю</p>
2	Блокатори адренорецепторів бета-	<p>Лікарські засоби необхідно за можливості приймати в один і той самий час натщесерце або під час їжі</p> <p>Лікування бета-адреноблокаторами не можна припиняти раптово, відміну препарату проводять поступово, з поступовим зниженням дози, приблизно протягом 2 тижнів</p> <p>Пацієнти, які користуються контактними лінзами, повинні враховувати можливість зменшення продукції слізної рідини на фоні лікування бета-адреноблокаторами</p> <p>Не призначають в період вагітності та годування грудьми, під час лікування препаратом слід припинити годування груддю</p> <p>З обережністю застосовують у пацієнтів з цукровим діабетом, оскільки бета-адреноблокатори можуть маскувати деякі ознаки гіпоглікемії, наприклад, тахікардію та посилене серцебиття</p> <p>Не можна поєднувати лікування бета-</p>

№ з/п	Назва фармакотерапевтичної групи	Інформація для пацієнта/представника пацієнта щодо особливостей застосування лікарських засобів
		адреноблокатори та вживання алкоголю
3	Антагоністи кальцію (блокатори кальцієвих каналів)	<p>Внаслідок одночасного застосування антагоністів кальцію з нітрогліцерином або іншими вазодилататорами можливе значне зниження артеріального тиску</p> <p>При застосуванні антагоністів кальцію можуть розвинути сонливість, запаморочення, головний біль (головним чином на початку лікування), припливи, біль у животі, нудота</p> <p>Під час лікування антагоністами кальцію не вживати грейпфрут або грейпфрутовий сік, оскільки це призводить до підвищення концентрації препарату в плазмі та посилення гіпотензивного ефекту, причому за регулярного вживання грейпфрутового соку цей ефект може тривати упродовж принаймні 3 днів після останнього вживання соку</p> <p>Лікарські препарати краще за все приймати в один і той самий час, незалежно від прийому їжі, запиваючи достатньою кількістю рідини (наприклад склянка води), ковтати не розжовуючи</p> <p>Не можна поєднувати лікування антагоністами кальцію та вживання алкоголю</p>

3. Загальні рекомендації з модифікації способу життя для пацієнтів з артеріальною гіпертензією:

- 1) відмова від тютюнокуріння та вживання алкоголю;
- 2) оптимізація режиму харчування:

дотримуватись дієти з достатньою кількістю фруктів та овочів, продуктів із цільних злаків, містить знежирені молочні продукти, жирну морську рибу; обмежити споживання кухонної солі (до 5,0 г на добу (1/2 чайн. ложки солі));

зменшити в раціоні кількість жирів тваринного походження, трансжирів, цукру, солодощів та продуктів, що містять багато холестерину;

3) зниження маси тіла за наявності ожиріння (індекс маси тіла перевищує 25 кг/м^2), водночас необхідно пам'ятати, що масу тіла потрібно зменшувати поступово, до 1 кг на місяць;

4) достатня фізична активність – мінімально 30-45 хвилин ходьби щодня 5 днів на тиждень, але необхідно обов'язково (!) порадитись з лікарем щодо допустимого рівня фізичних навантажень;

5) уникати стресових ситуацій, не допускати агресивної поведінки, роздратованості, негативних емоцій;

б) повноцінний відпочинок і нормалізація сну (не менше 8-9 годин).

4. Довести до відома пацієнта/представника пацієнта, що детальна інформація про лікарський засіб наведена в інструкції про застосування лікарського засобу, яка до нього додається.

5. Довести до відома пацієнта/представника пацієнта, що при появі побічних реакцій (передбачених і непередбачених інструкцією для медичного застосування лікарського засобу) при застосуванні лікарського засобу або відсутності ефективності лікарського засобу необхідно припинити прийом підозрюваного лікарського засобу, щонайшвидше повідомити лікаря, фармацевта, заповнити та надіслати спеціальну форму (карту-повідомлення для надання пацієнтом інформації про побічну реакцію та/або відсутність ефективності лікарського засобу при його медичному застосуванні) будь-яким зручним та доступним способом до Державного експертного центру МОЗ України.

6. Контроль доступності наданої інформації про лікарський засіб:

1) з'ясувати, наскільки пацієнт/представник пацієнта засвоїв інформацію;

2) попросити пацієнта/представника пацієнта повторити найбільш важливу інформацію;

3) з'ясувати, чи залишились у пацієнта/представника пацієнта запитання.

Перелік літературних джерел

17. Постанова Кабінету Міністрів України від 28 липня 2021 року № 854 «Деякі питання реімбурсації лікарських засобів за програмою державних гарантій медичного обслуговування населення».

18. Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 10 серпня 2021 року № 1705 «Про затвердження Реєстру лікарських засобів, які підлягають реімбурсації, станом на 05 серпня 2021 року».

19. Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 27 вересня 2021 року № 2077 «Про затвердження Реєстру лікарських засобів, які підлягають реімбурсації за програмою державних гарантій медичного обслуговування населення, станом на 01 жовтня 2021 року».

20. Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 22 квітня 2021 року № 792 «Про затвердження тринадцятого випуску Державного формуляра лікарських засобів та забезпечення його доступності».

21. Клінічна настанова «Артеріальна гіпертензія».
<https://dec.gov.ua/mtd/arterialna-gipertenziya/>
22. Клінічна настанова «Профілактика серцево-судинних захворювань».
<https://dec.gov.ua/mtd/profilaktyka-serczevo-sudynnyh-zahvoryuvan/>
23. Клінічна настанова «Стабільна ішемічна хвороба серця».
<https://dec.gov.ua/mtd/stabilna-ishemichna-hvoroba-sercya/>
24. Настанова 00069. Гіпертензія: обстеження та стартове лікування.
<https://guidelines.moz.gov.ua/documents/2988>
25. Настанова 00072. Медикаментозне лікування артеріальної гіпертензії.
<https://guidelines.moz.gov.ua/documents/2989>
26. Настанова 00075. Вторинна гіпертензія.
<https://guidelines.moz.gov.ua/documents/2990>
27. Настанова 00080. Ішемічна хвороба серця.
<https://guidelines.moz.gov.ua/documents/2992>
28. Настанова 00088. Хронічна серцева недостатність.
<https://guidelines.moz.gov.ua/documents/2996>
29. Настанова 00644. Артеріальна гіпертензія у дітей.
<https://guidelines.moz.gov.ua/documents/3453>
30. Фармацевтична опіка: практичний посібник / І. Зупанець, В. Черних, С. Попов та ін.; [за ред. І. Зупанця та В. Черниха]. – Київ: Фармацевт Практик, 2018. – 224 с.
31. Клиническая фармация (фармацевтическая опека): учеб. для студентов высш. мед. (фармац.) учеб. заведений / И.А. Зупанец и др. Харьков: Золотые страницы, 2012. 776 с.
32. Симптоми та синдроми в практичній фармації. Принципи терапії: навч. посіб. для студентів вищ. навч. закл. – 2-ге вид., доп. / І.А. Зупанець, С.Б. Попов, Ю.С. Рудик та ін.; за ред. І.А. Зупанця, В.П. Черних. – Харків: Золоті сторінки, 2021. – 120 с.
33. British National Formulary 80 (BNF), September 2020 - March 2021.

**В.о. Генерального директора
Директорату
фармацевтичного забезпечення**

Іван ЗАДВОРНИХ